

Αναγνωστικό στ' δημοτικού

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ
1974

133

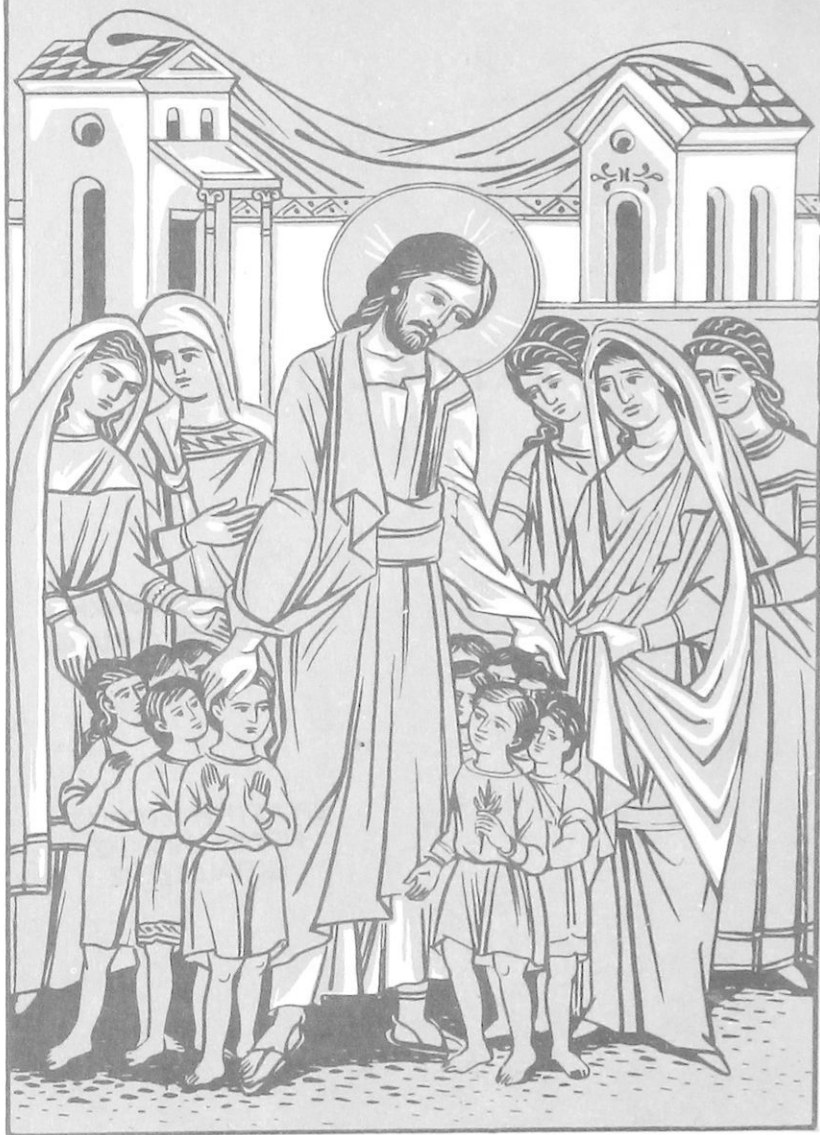
ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞΗ ΔΗΜΑΡΑ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΔΩΡΕΑΝ

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΥΛΟΓΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Ε, ΦΩΤΙΑΔΗ, Η. ΜΗΝΙΑΤΗ, Γ. ΜΕΓΑ, Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ,
Θ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Π. ΝΙΡΒΑΝΑ, Δ. ΖΗΣΗ,
Δ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ι. ΣΥΚΩΚΗ, Κ. ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗ,
Π. ΔΗΜΗΤΡΑΤΟΥ, Α. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1974

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΣΗΜΑΙΑ

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανί, τὸ γαλανὸ καὶ τ' ἄσπρο, ·
κομμάτι ἀπ' ἀνοιξιάτικο καὶ ξάστερο οὐρανό,
ποὺ εἶναι λευκὸ σὰν τὸν ἀφρὸ τοῦ κύματος, ποὺ ἀνθίζει
σὲ περιγιάλι ὀλόγλυκο, σὲ πέλαο μακρινό.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανὶ ποῦ, ὅταν περνᾷ μπροστά μας,
ὕγραίνονται τὰ βλέφαρα καὶ σπαρταρᾷ ἡ καρδιά μας.

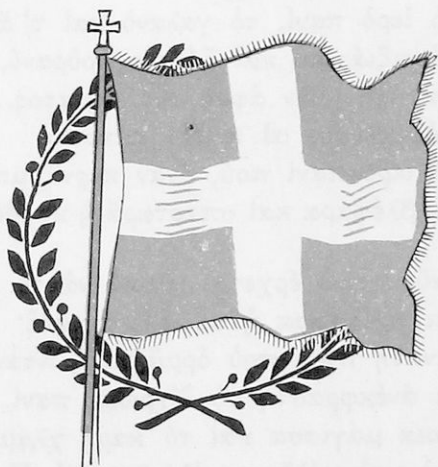
Δὲν εἶναι ἡ αὔρα ποῦ ἔρχεται γλυκὰ νὰ τὸ χαϊδέψῃ,
δὲν τ' ἀνεμίζει πρόσχαρα ἡ αὔρα ἡ σιγανή·
εἶναι μιὰ ἀθάνατη πνοὴ ποῦ ὁρμᾷ νὰ ζωντανέψῃ
μὲ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τὸ δίχρωμο πανί.

Τὸ πῆρε κάποια μάγισσα καὶ τό 'καμε χλαμύδα,
καὶ ζῇ σ' αὐτὸ καὶ πάλλεται ὀλόκληρη ἡ Πατρίδα.

Εἶναι ἡ Σημαία ! Τὴ βλόγησαν παπάδες μ' ἄσπρα γένια,
μὲς στῆς σκλαβιάς τὸ τρίσβαθρο κι ἀπόκρυφο σχολειό,
ἔκλαψαν μάτια καὶ καρδιὲς ἀπάνω της, κι οἱ κόρες
τῇ νύχτα τὴν ὑφαίνανε κρυφὰ στὸν ἀργαλειό.
Σὰν βόρειο σέλας ἄστραψε στὴ Λαύρα μιὰν ἡμέρα
κι ἀπλώθηκε ὡς τὸν ἑβδομο οὐρανὸ κι ἀκόμη πέρα.

Ποιά λύρα ἔχει τὴ δύναμη γιὰ νὰ σὲ ψάλλῃ ἐπάξια ;
Εἶσαι τῆς νέας Ἑλλάδας μας ἡ ἅγια εἰκόνα Ἐσύ.
Εἶσαι ἡ λαχτάρα ποὺ λυγáει τὰ γόνατα τῶν σκλάβων,
εἶσαι τοῦ γένους τ' ὄραμα, Σημαία μας χρυσή,
ποὺ ὅταν τὰ μάτια ἐπάνω σου μὲ σέβας τὰ καρφώνει,
θαρρεῖς καὶ κάποιο οὐράνιο φῶς σὲ περικυκλώνει...

Στέφανος Λάφνης

Α'. ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ

Προφυλακές 'Ολύτσικα 'Ηπείρου 24 Δεκεμβρίου 1912.

Ξαστεριά· κλαράκι δὲν κουνιέται. Τὸ φεγγάρι φωτίζει καθαρά, κατακάθαρα τὰ βουνὰ τῆς Μανωλιάσας καὶ τοῦ 'Ολύτσικα, πού τέτοια ὥρα μᾶς φαίνονται διπλὰ στὸν ὄγκο καὶ στὸ ὕψος. Μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνῃ τὶς προφυλακὲς μας ἐπάνω σ' αὐτά, σειρὲς ἀπὸ φαντάρους ριγμένους τὸν ἓνα δίπλα στὸν ἄλλο, νὰ ξεκουράζονται στὴν ἀστροφεγγιά, πού εἶναι γι' αὐτοὺς πολὺτιμη· γιατί δὲν ἀφήνει τοὺς 'Αρβανίτες νὰ μεταχειριστοῦν ἓναν ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς τρόπους πού ξέρουν, τὸν αἰφνιδιασμό, γιὰ νὰ φτάσουν τὴ γραμμὴ καὶ νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν. Θ' ἀναπαυθοῦν ἀπόψε.

Ποῦ καὶ ποῦ, κανέννας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες μας πετιέται ξαφνικὰ καὶ δώστου πάνω κάτω νὰ ζεστάνῃ λίγο τὸ παγωμένο του κορμί.

Τὸ δυνατὸ κρῦο μᾶς περονιάζει τὰ κόκαλα καὶ κάνει τὴ μέση μας καὶ τὶς πλάτες νὰ πονοῦν.

— Μιὰ βραδιὰ εἶναι κι αὐτὴ καὶ θὰ περάσῃ, βρὲ παιδιά· ὅλοι ὑποφέρουν σήμερα γιὰ τὴν πατρίδα· ὅλα θὰ περάσουν, εἶπα. Οὔτε κουβέντα πιά...

Γύριζα καὶ δὲν μποροῦσα νὰ βγάλω ἀπὸ τὸ μυαλό μου πὼς ἡ βραδιὰ ἐκείνη ἦταν Χριστουγεννιάτικη. 'Απὸ τοὺς στρατιῶτες μου κανέννας δὲν τὸ εἶχε σκεφτῇ.

"Ἦμουν νευρικός καὶ προσπαθοῦσα νὰ συνηθίσω τὸν ἑαυτό μου στὴ συγκίνηση πού θὰ δοκίμαζα μὲ τὴ χαρὰ

τῶν στρατιωτῶν μου γιὰ κάτι ἔκτακτο ποὺ τοὺς προετοίμα-
ζα γιὰ τὴ βραδιά αὐτή.

Βρισκόμουν ἀπέξω ἀπὸ τὸ καλυβάκι μας, ὅταν ἄκουσα
τὸ στρατιώτη, ποὺ ἔγραφε ἓνα γράμμα, νὰ ρωτᾷ πόσες τοῦ
μηνὸς εἶχαμε. « Πρῶτα τὸν κύρ λοχία », τοῦ εἶπε ἓνας.

— Εἴκοσι τέσσερις, τοῦ φώναξα, κι ἀποτραβήχτηκα βια-
στικός.

— Βρὲ παιδιά, εἴκοσι τέσσερις! Χριστούγεννα σήμερα καὶ
δὲν τὸ σκεφτήκαμε... Γιὰ σκεφτῆτε, βρὲ παιδιά...

Ἐφτασαν στ' αὐτιά μου τὰ λόγια αὐτὰ ἀπὸ δέκα στό-
ματα.

Εἶχα ἀρκετὰ τραβηχτῆ ἀπὸ τὸ φυλάκιο, ὅταν εἶδα τοὺς
φαντάρους μου ἓναν ἓναν νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ καλυβάκι καὶ
νὰ με πλησιάζουν· σὲ λίγο ἦταν ὅλοι γύρω μου.

— Ἀκοῦς, Χριστούγεννα, κύρ λοχία, καὶ νὰ μὴν τὸ κατα-
λάβουμε καθόλου!... Πῶς θὰ τὴν περάσουν τὴ σημερινή
μέρα τὰ καημένα τὰ σπίτια μας... Ἄχ! δόλια μάνα!

Καὶ κοίταζαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον κι ὅλοι μαζί ἐμένα. Τί
ζητοῦσαν ἀπὸ μένα; κι ἐγὼ εἶχα σπίτι καὶ μάνα· ἡ ἀλή-
θεια εἶναι ὅτι ἐγὼ ἤμουν ὁ μόνος ἀνώτερός τους ἐκεῖ.

Ἡμαστε ὅλοι περισσότερο περήφανοι, γιατί μιὰ τέτοια
μέρα τόσο ὑποφέραμε· ἤμουν ἀκόμη πιὸ εὐτυχισμένος ἐγώ,
γιατὶ περίμενα ἔπειτα ἀπὸ λίγο κάτι νὰ παρουσιάσω στοὺς
στρατιῶτες μου, ποὺ ἀπὸ μέρες τώρα ζοῦσαν μόνο με ψωμί,
κι αὐτὸ σὰν ἀντίδωρο.

Σὲ λίγο ἓνας ἓνας τραβήχτηκαν πάλι στὸ καλυβάκι
κι ἔμεινα μόνος.

Χριστούγεννα! Πῶς περνούσαμε ἄλλες χρονιὲς με τὸν
πατέρα, τὴ μητέρα καὶ τ' ἀδερφάκια μας! Ἀπὸ νωρὶς ψώ-
νια καὶ ψώνια. Τὰ μικρὰ τί χαρές! Γέμιζε τὸ σπίτι ἀπὸ γέ-
λια κι ἀπαιτήσεις.

— Μαμά, τὸ βράδυ νὰ μὲ σηκώσης νὰ πάω στὴν ἐκκλησία.

— Καλά, κοιμήσου τώρα, ἂν θέλῃς νὰ σηκωθῇς.

Πῶς πεταγόμαστε τὴ νύχτα ἀπὸ τὸν ὕπνο, ὅταν ἀκούσαμε τὸ γλυκό, χαρμόσυνο ἦχο τῆς καμπάνας. Στὸ δρόμο, ἐκεῖνο τὸ βράδυ, κανένας φόβος· ἕνας ἕνας, νέοι, γέροι, γριές, παιδιὰ, χωμένοι στὰ παλτά τους, τραβοῦσαν γιὰ τὴν ἐκκλησίαν· ἀλήθεια, πῶς μᾶς ἄρεσε κι ἐμᾶς τῶν παιδιῶν ἡ ἐκκλησία ἐκεῖνο τὸ βράδυ· καὶ τὴν ἄλλη μέρα τί χαρά! Χριστόφωμα, γαλοπούλες, φροῦτα· παντοῦ γιορτάσιμα ροῦχα, στὰ σπίτια, στοὺς δρόμους, παντοῦ. Οὔτε σχολεῖο ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες, οὔτε τίποτε.

Καὶ τώρα, ἐπάνω στὸν Ὀλύμπια ἔχομε τὸ κανόνι γιὰ καμπάνα καὶ τὸ ὑπαιθρο γιὰ ἐκκλησία· κάτι εἵμαστε κι ἐμεῖς τώρα. Πολλὲς φορὲς ὁ στρατηγὸς θὰ σκέφτηκε : « κι ἀπὸ κεῖ καλὰ εἵμαστε ἀσφαλισμένοι »· κι οἱ στρατιῶτες ἐπάνω στὴ Μανωλιάσα, ποὺ τοὺς φυλάγαμε τὰ πλευρά, πάντα πιὸ ἥσυχα θὰ κοιμόνταν, ὅταν μᾶς ἔνιωθαν πλάι τους.

Τί τιμὴ ἀλήθεια !

Καλὰ ἦταν τὰ περασμένα Χριστοῦγεννα, μὰ τὰ ἴωρινὰ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ δὲ θὰ ξεχάσωμε ποτέ. Οἱ στρατιῶτες μου κοιμοῦνται· τί ὄνειρα νὰ βλέπουν ; ἀσφαλῶς οἱ περυσσότεροι θὰ εἶναι στὰ σπίτια τους, μερικοὶ καὶ στὴν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ τους...

Βήματα ἀπὸ τὸ μονοπάτι, ποὺ εἶχα προσδιορίσει γιὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ Δεναξᾶ καὶ τοῦ Πράγια, μ' ἔκαμαν νὰ τρέξω πρὸς τὰ ἐκεῖ.

— Καλῶς ὄρισες, Δεναξᾶ· τί γίνεται, βρὲ παιδί ; ποῦ εἶναι ὁ Πράγιας ;

— Γειά σου, κὺρ λοχία· χρόνια πολλά· μὲ τὸ καλὸ στὰ σπίτια μας, καὶ τοῦ λόγου σου μὲ μακρὺ σπαθί.

Μὲ μακρὺ σπαθί· ὥστε τὸ καταλάβαιναν οἱ στρατιῶτες

μου, ὅτι κάτι μποροῦσε νὰ βγῇ καὶ γιὰ μένα ἀπὸ τὴ νίκη, σκέφτηκα.

—Ὁ Πράγιας, κὺρ λοχία, ἐξακολούθησε ὁ Δεναξᾶς, ψήνει τὸ κρέας κάτω στὴ ρεματιά· σὲ μιὰ ὥρα θὰ εἶναι ἔτοιμο· ἔξι, ὀκάδες χοιρινὸ πρῶτης γραμμῆς· ἔχομε κι ἀλάτι καὶ πιπέρη· ἓνα παγούρι κονιάκ, τρία κουτιά λουκούμια καὶ δυὸ ψωμιὰ χωριάτικα φίνα· μοῦ εἶπε ὁ ὑποσιτιστὴς πῶς θὰ μᾶς στείλουν καὶ χρυστόψωμα· μὰ αὐτά, νὰ σοῦ πῶ, κὺρ λοχία, δὲν τὰ περιμένω· εἶδα νὰ δουλεύουν δυὸ τρεῖς στοὺς φούρνους ἀπὸ κείνους, ποὺ δὲν ἔλεγαν καλημέρα σὲ φούρναρη στὴν πατρίδα.

—Ἄφησε τὰ σακίδια, Δεναξᾶ, ἀπέξω ἀπὸ τὸ καλύβι καὶ πῆγαινε, παιδί μου, νὰ βοηθήσης τὸν Πράγια.

Ἔφυγε, κι ἐγὼ τράβηξα στὸ καλύβι. Τοὺς βρῆκα ὅλους νὰ κοιμοῦνται.

—Ἐ, παιδιά, σηκωθῆτε, τοὺς εἶπα ἐπιτακτικά· δὲ σεβάστηκα κείνη τὴ στιγμή τὸν ὕπνο τους.

Ξαφνιασμένοι πετάχτηκαν ὅλοι ἐπάνω κι ἄπλωσαν τὰ χέρια στὰ τουφέκια.

—Τί εἶναι ; τί τρέχει, κὺρ λοχία ; Εἶχαν συνηθίσει τόσον καιρὸ σὲ τέτοια ξυπνήματα.

—Καθίστε κάτω, τοὺς εἶπα· ἀφῆστε τὰ ὅπλα· δὲν εἶναι τίποτε· κάτι ἤθελα νὰ σᾶς πῶ.

Κάθισαν ὁ ἓνας δίπλα στὸν ἄλλον, τακτοποιώντας τοὺς μανδύες καὶ τὶς παλάσκες τους, ποὺ τόσον καιρὸ τώρα ἔγιναν ἀναπόσπαστες ἀπὸ τὴν τουαλέτα τοῦ ὕπνου τους.

—Ἀκοῦστε, παιδιά, νὰ σᾶς πῶ. Τέτοια μέρα καὶ ὥρα — ἦταν περασμένα μεσάνυχτα — οἱ καμπάνες στὰ χωριά καὶ στὶς πόλεις χτυποῦν, κι οἱ Χριστιανοὶ πᾶνε στὴν ἐκκλησία νὰ γιορτάσουν τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ μας καὶ νὰ τοῦ ζητή-

σουν τὴν εὐλογία τοῦ. Κι ἐμεῖς ἐδῶ πάνω ποῦ εἵμαστε, δὲν πάψαμε νὰ εἵμαστε χριστιανοὶ κι ἔχομε ἀκόμη περισσότερη ἀνάγκη ἀπὸ τὴ βοήθεια τοῦ. Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ σᾶς ξύπνησα νὰ κάνωμε τὴν προσευχή μας καὶ νὰ ποῦμε κανένα χριστουγεννιάτικο τροπάρι· ἐγὼ ξέρω μερικὰ κι ἂν ξέρη καὶ κανένας ἀπὸ σᾶς, τὸ λέει· δὲν ἔκανα καλὰ, παιδιὰ ;

— Καλὰ ἔκανες, κύρ λοχία.

Γονάτισα καὶ γονάτισαν κι οἱ στρατιῶτες μου· ἔκανα τὸ σταυρό μου, τὸν ἔκαναν κι αὐτοὶ μὲ τὸ κεφάλι κάτω.

— « Χ ρ ι σ τ ὸ ς γ ε ν ν ᾶ τ α ι , δ ο ξ ᾶ σ α τ ε . . . ».

Ἀκούστηκε σιγανή, ραγισμένη ἀπὸ τὴ συγκίνηση ἢ φωνή μου· μερικοὶ στρατιῶτες μου σταυροκοποῦνται διαρκῶς κι ἄλλοι σταματοῦν γιὰ λίγο, γιὰ νὰ ξαναρχίσουν πάλι· ὅλοι μουρμουρίζουν καὶ βοηθοῦν. Τὰ δάκρυά μας κατακυλοῦν στὶς ἄπλυτες γενειάδες μας· ἡ συγκίνηση μᾶς παρέλυε τὰ σαγόνια καὶ μᾶς ἔκοβε τὴ φωνὴ στὸ λαρύγγι.

Δὲν ξέρω πῶς τελείωσε ἐκεῖνο τὸ τροπάρι· ἓνας στρατιώτης ἀρχίζει τῶρα δυνατότερα :

— « Ἡ Π α ρ θ έ ν ο ς σ ή μ ε ρ ο ν τ ὸ ν Ὑ π ε ρ ο ύ σ ι ο ν τ ί κ τ ε ι . . . ».

Βοηθοῦμε ὅλοι καὶ κρατοῦμε τὸ ἴσο· ἡ πρώτη συγκίνηση πέρασε καὶ ἡ ψαλμωδία μας τῶρα ἀκούεται πιὸ ἀρμονική· δυὸ στρατιῶτες μου κρυφομιλοῦν καὶ παίρνοντας τὰ τουφέκια τοὺς ἐτοιμάζονται νὰ βγοῦν· τοὺς κοίταξα στὰ μάτια.

— Νὰ ῥθουν κι ἐκεῖνοι οἱ καημένοι ν' ἀκούσουν λίγη λειτουργία, μοῦ εἶπαν καὶ ὑπονοοῦσαν τοὺς διπλοσκοπούς. Κι ἔφυγαν.

Τὰ λόγια αὐτὰ μὲ συγκίνησαν τόσο πολὺ, ποῦ νόμισα γιὰ μιὰ στιγμή πῶς θὰ σταματήσῃ ἡ καρδιά μου. Τὸ στήθος μου στένευε, τὰ μάτια μου ἔτρεχαν, τὸ σῶμα μου ἔτρεμε.

Λειτουργία ! Πραγματική λειτουργία ἀπ' ἀνθρώπους πού εἶχε ἐξαγνίσει ὁ πόλεμος καὶ πού τὴν καρδιά τους πλημ- μύριζαν τὰ πιὸ εὐγενικὰ αἰσθήματα. Ἦταν πραγματική προσευχή ἐκείνη.

— « Ἡ γέννησίς σου, Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡ- μῶν » ψάλλαμε τώρα. Τὴ στιγμή ἐκείνη οἱ διπλοσκοποί, πού τοὺς ἄλλαξαν οἱ ἄλλοι δυὸ πού βγῆκαν πρωτύτερα, πρόβα- λαν τὸ κεφάλι τους στὸ καλύβι. Ἔκαναν τὸ σταυρό τους καὶ γονάτισαν κι αὐτοί.

Δὲν ξέραμε τίποτε ἄλλο νὰ ποῦμε κι ἡ λειτουργία τε- λείωσε.

Οἱ στρατιῶτες μου σταυροκοπιόνταν ἀκόμη, ὅταν γύ- ρισα μὲ τὸ σακίδιο, πού εἶχε ἀφήσει ἔξω ἀπὸ τὸ καλύβι ὁ Δεναξᾶς· ἀνοιξα ἓνα κουτὶ λουκούμια καὶ τὸ πρότεινα στοὺς στρατιῶτες μου νὰ πάρουν ἀπὸ ἓνα· τὸ πῆραν· τοὺς ἔδωσα καὶ τὸ παγούρι μὲ τὸ κονιάκ.

— Πιέτε λιγάκι, παιδιά, νὰ ζεσταθῆτε καὶ νὰ εὐχηθῆτε γιὰ τὴ σημερινή μέρα.

Ἦπιαν ὅλοι καὶ τελευταῖος ἐγώ· τρέμαμε ὅλοι. Μερικοὶ δὲν μπορούσαμε οὔτε νὰ εὐχηθοῦμε· σηκώναμε μόνο τὸ πα- γούρι στὴν υἱεία τῶν ἄλλων, χωρὶς νὰ μιλοῦμε καθόλου.

Νὰ κι ὁ Δεναξᾶς μὲ τὸν Πράγια μὲ τὸ ψημένο κρέας τεμαχισμένο σ' ἓνα ἀντίσκηνο· οἱ στρατιῶτες τὰ ἔχασαν.

— « Ἀ ! κὺρ λοχία, ποιὸς τὸ περίμενε ! Κι ἐνιωθα τὰ χέ- ρια τους νὰ μοῦ χαϊδεύουν τὰ γένια, τὰ μαλλιά, τὶς πλάτες, τὰ χέρια· ἡ εὐγνωμοσύνη τους γιὰ τὴ μικρή μου φροντίδα γι' αὐτοὺς μιὰ τέτοια μέρα ξέσπασε στὰ χάρδια ἐκεῖνα. Πόσο ἤμουν εὐχαριστημένος γιὰ τὴ δική τους εὐχαρίστηση.

— Ἐμπρός, παιδιά· τρῶτε κι ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ τὸ Πάσχα νὰ τὸ κάνουμε στὰ σπίτια μας νικητές.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ὅλοι ψαχουλεύαμε, χωρὶς νὰ τρώῃ

κανείς. Ἡ συγκίνηση μᾶς εἶχε κόψει τελείως τὴν ὄρεξη.

Ὅποτε τὰ θυμήθηκα τὰ Χριστούγεννα ἐκεῖνα, ποτὲ δὲν μπόρεσα νὰ συγκρατήσω τὴν καρδιά μου νὰ μὴν τρέμη καὶ τὰ μάτια μου νὰ μὴν τρέχουν...

ΝΥΧΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ

Τὴν ἅγια νύχτα τὴ χριστουγεννιάτικη
λυγοῦν τὰ πόδια
καὶ προσκυνοῦν γονατιστὰ στὴ φάτνη τους
τὰ ἄδολα βόδια.

Καὶ ὁ ζευγολάτης ξάγρυπνος θωρώντας τα
σταυροκοπιέται
καὶ λέει μὲ πίστη ἀπ' τῆς ψυχῆς τ' ἀπόβαθα :
« Χριστὸς γεννιέται ! »

Τὴν ἅγια νύχτα τὴ χριστουγεννιάτικη
κάποιοι ποιμένες
ξυπνοῦν ἀπὸ φωνὲς ὕμνων μεσοῦρανες
στὴ γῆ σταλμένες.

Κι ἀκούοντας τὰ Ὁσαννὰ ἀπ' ἀγγέλων στόματα
στὸν σκόρπιο ἀέρα,
τὰ διαλαλοῦν σὲ χειμαδιὰ ἡλιοφώτιστα
μὲ τὴ φλογέρα.

Τὴν ἅγια νύχτα τὴ χριστουγεννιάτικη
— ποιὸς δὲν τὸ ξέρει ; —
τῶν μάγων κάθε χρόνο τὰ μεσάνυχτα
λάμπει τὸ ἀστέρι.

Γεώργιος Δροσίνης

ΑΝΑΣΤΑΣΗ

— Παππού ! έ, παππού ! φώναξε ό Νάσος, σπρώχνοντάς τον μέ τό πόδι του.

— Τί είναι ;

— “Α, σήκω νά δοῦμε τήν ’Ανάσταση.

Σάν βγῆκαν έξω από τήν καλύβα τους, ἄκουαν σέ ὅλη τήν κοιλάδα καί γύρω από τίς ράχες φωνές. “Ολοι οἱ βλάχοι τῆς περιφέρειας ἐκείνης ἦταν στό πόδι, στολισμένοι, καί μέ κεριά στά χέρια περίμεναν τήν ’Ανάσταση.

Εἶχε πιά πλησιάσει ἡ ὥρα. “Ο αὐγερινός φεγγοβολώντας ἀνέβαινε ψηλά. Οἱ βλάχοι μέ τίς γυναῖκες τους καί τά παιδιά τους ἦταν ἔτοιμοι έξω από τίς καλύβες τους. Οἱ χωρικοί από τά γύρω χωριά εἶχαν ἀνεβῆ στά ὑψώματα. Νέοι, ζωηροί, γέροντες λευκόμαλλοι, παιδιά, γυναῖκες νέες καί γριές, ὅλοι εἶχαν καρφώσει τά μάτια τους στό ἀνατολικό μέρος τοῦ ὁρίζοντα. “Ηξεραν πώς από κεῖ ὑψωνόταν μιᾶ ράχη, ἀπ’ ὅπου θά φαινόταν ὁ παπάς μέ τή λαμπάδα στά

χέρια, κηρύσσοντας στους πιστούς τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ. Οἱ μεγάλες πυρὲς λαμπάδιζαν ψηλὰ κι ἔριχναν κοκκινωπὲς ἀκτίνες στὰ πρόσωπα καὶ στὰ καθαρὰ ἐνδύματα.

Ἡ καρδιὰ ὅλων βροντοχτυποῦσε ἀνυπόμονη, ὅσο πλησίαζε ἡ μεγάλη καὶ ἱερὴ στιγμή. Κάθε ἄστρο, ποὺ παρουσιαζόταν ἀπὸ τὴ ράχη, τὸ ἔπαιρναν γιὰ τὴ λαμπάδα τοῦ παπᾶ καὶ φώναζαν ἀναπηδώντας μὲ χαρὰ :

— Νά το, φάνηκε !

— Ἀμ ποῦ ἀκόμᾳ !

— Θ' ἀσπρίση τὸ μάτι σου γιὰ νὰ τὸ δῇς.

Καὶ πείραζε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ διηγόταν ἱστορίες, καὶ οἱ γεροντότεροι παραμύθια, γιὰ νὰ περάσῃ ὁ καιρὸς.

— Νά το, νά το ! Ἐκεῖνο εἶναι ! φώναξε κάποιος χαρούμενος.

Πραγματικὰ φάνηκε φῶς λαμπάδας, ποὺ τρεμόσβηνε στοῦ ἀνέμου τὴν πνοή. Ἔσκιζε τὸ σκοτάδι κι ἔριχνε πᾶρὴ-γορη λάμψη γύρω.

Οἱ βλάχοι ὅλοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἀπ' ὅλα τὰ γύρω μέρη κάρφωσαν πρὸς τὰ ἐκεῖ τὰ μάτια τους καὶ τέντωσαν τὴν ἀκοή τους.

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιά !...

Ἡ φωνὴ ἀκούστηκε ἀπὸ τὴ ράχη δυνατὴ. Ἐφτασε σὰν κύματα στὶς καρδιὰς τῶν ἀπλοϊκῶν ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ ἔχυσε ἐπάνω τους γλυκύτητα καὶ συγκίνηση.

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιά !...

Ἡ φωνὴ ἀκούστηκε τώρα πιὸ δυνατὴ. Οἱ βλάχοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἔσκυψαν τὴν κεφαλὴ καὶ ἔκαμαν τὸ σταυρό τους. Ὅλη ἐκείνη ἡ μεγάλη κοιλάδα ἔμοιαζε τὴν ὥρα ἐκείνη σὰν ἓνας μέγας ναός, ὅπου δοξαζόταν τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ.

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιά !...

Ἡ φωνὴ ἀντήχησε γιὰ τρίτη φορὰ. Μαζί μὲ τὸ φῶς τῆς

λαμπάδας φάνηκε και μιὰ ἄλλη λάμψη και ἀμέσως ἀκούστηκε ὁ βαθὺς βρόντος πυροβόλου. Καὶ εὐθὺς μὲ τὸν πρῶτο πυροβολισμό ἄλλοι πολλοὶ μαζὶ πυροβολισμοὶ σφύριζαν στὶς ράχες, τὰ λαγκάδια, τὰ δέντρα, τὶς καλύβες, τὰ πρόβατα και τὰ μαντριά. Οἱ βλάχοι, μὲ τρελὸ ἐνθουσιασμό, ἔδιναν ὁ ἓνας στὸν ἄλλον τὴν εὐχάριστη εἶδηση τῆς Ἀναστάσεως.

— Χριστὸς Ἀνέστη, ἀδέρφια !...

— Ἀληθῶς Ἀνέστη !... ἀληθῶς ἀνέστη !...

— Ζῇ και βασιλεῦει !... ζῇ και βασιλεῦει !...

Πολυάριθμα μικρὰ φῶτα πλανιόνταν παντοῦ. Τὰ βλάχοπουλα ἔτρεχαν πρόθυμα νὰ μεταφέρουν στοὺς ἄλλους τὸ ἅγιο φῶς ποὺ ἔλαβαν ἀπὸ τὴ λαμπάδα τοῦ παπᾶ.

Σὲ λίγο ὅλες οἱ ράχες φεγγοβολοῦσαν ἐδῶ κι ἐκεῖ μέσα στὸ σκοτάδι σὰν πολυάριθμα διαμάντια. Ἀπὸ κάθε καλύβα τὰ καριοφίλια και οἱ ἀσημοπιστόλες ἄστραφταν και βροντοῦσαν. Τὰ πρόβατα στὰ μαντριά βέλαζαν και πηδοῦσαν φοβισμένα ἀπὸ τοὺς κρότους, οἱ σκύλοι ἀλυχτοῦσαν και τὰ ἄλογα χρεμέτιζαν.

Ἡ ράχη, ποὺ πάνω τῆς φάνηκε τὸ πρῶτο φῶς τῆς Ἀναστάσεως, ἦταν τῶρα κατάφωτη. Εἴκοσι ὡς εἴκοσι πέντε βλάχοι, ἀσκεπεῖς, μὲ τὴ λαμπάδα ἀναμμένη στὰ χέρια, γονάτιζαν γύρω στὸν παπά. Καὶ ὁ παπὰς ὄρθιος, κινώντας τὴ λαμπάδα του πάνω και κάτω, δεξιὰ και ἀριστερά, ἔψαλλε τὸ « Χριστὸς Ἀνέστη ».

Ἀνδρέας Καρκαβίτσας

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ

Τὸ μέγα θαῦμα σήμερα τὴν πλάση ὅλη μαγεύει,
ρυθμὸς ἀγάπης τὶς καρδιὰς σὰν ὄνειρο χαϊδεύει.
Χριστὸς Ἀνέστη ! ἀντιλαλεῖ παντοῦ σὰν ἅγια ἀλήθεια,
κι ἀχτίδα ἐλπίδας χύνεται σὲ πονεμένα στήθια.
Κι ἔρχεται μὲ τὴν ἀνοιξη, μὲ τοὺς ἀνθούς τ' Ἀπρίλη,
τὸ πρόσχαρο τὸ μήνυμα, σὰ νὰ 'θελε νὰ στείλῃ
τῇ λουλουδένια του ὁμορφιά τοῦ Γολγοθᾶ τὸ θῦμα
μὲς στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ νὰ πνίξῃ κάθε κρίμα.
Χριστὸς Ἀνέστη ! φίλημα γλυκιᾶς ἀγάπης δώστε,
φίλοι κι ἐχθροί, κι ἀδερφικὰ τὰ χέρια σας ἐνῶστε.
Ἕνα τοῦ κόσμου τ' ὄνειρο : Νικήτρια ἡ καλοσύνη
νὰ 'ναι παντοῦ, κι ὁδηγητὴς τῶν ἔργων μας νὰ γίνη.
Τοῦ Λόγου ἡ δόξα ἀνάλαμψε κι ἤρθε παρηγορήτρα
— σὰν μέσα στὸ ἡλιόκαμα — σ' ὅλη τῆς γῆς τὴ φύτρα.
Χριστὸς Ἀνέστη ! ἄς ζῇ στὸ νοῦ τὸ Σύμβολο τ' ὠραῖο,
γιὰ νὰ πληθαίνουν μέσα μας χαρὲς καὶ φέγγος νέο,
ἡ Δικαιοσύνη τῆς ψυχῆς τὰ βᾶθη νὰ φωτίζει
καὶ τῆς Ἀγάπης ἡ ὁμορφιά τὸν κόσμο νὰ στολίζει.

Ἰωάννης Πολέμης

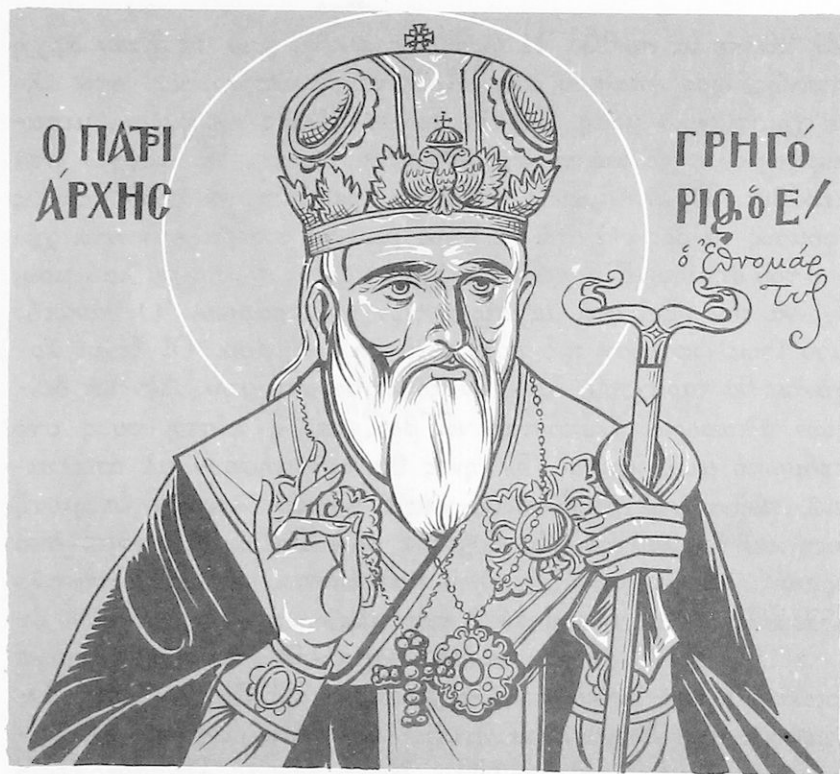
ΧΡΟΝΙΑΡΕΣ ΜΕΡΕΣ

Καὶ θὰ ρθοῦν χρονιάρες μέρες : τὰ Χριστούγεννα,
μὲ τ' ἀφρόπλαστα χρυστόψωμά τους, πρῶτα,
καὶ τ' Ἀι - Βασιλειοῦ, μὲ τῶν παιδιῶν τὰ κάλαντα,
καὶ μὲ τῶν νερῶν τ' ἀγιάσματα, τὰ Φῶτα.

Κι ὕστερα τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ κι ἡ Ἀνάστασι,
ποὺ ὁλόχαρο χωριὸ θὰ τῇ γιορτάσῃ,
τῶν βουνῶν βροντοξυπνώντας τοὺς ἀντίλαλους,
σπέρνοντας λαμπάδων φέγγισμα στὰ δάση.

Καὶ μὲ τὰ λαμπριάτικα καλοκαιριάσματα
στήνοντας χορὸ στὰ ὁλόανθα χαμομήλια,
θ' ἀνεμίζουν κάτω ἀπὸ μελιᾶς χιονόκλαδα
κόκκινες ποδιὲς καὶ κίτρινα μαντίλια.

Γεώργιος Δροσίνης

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Ἀνήμερα τῆ γιορτῇ τῶν Βατῶν τοῦ Εἰκοσιένα, τὴν Κυριακῇ, φίλοι τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ ἐπίσημοι ξένοι τὸν παρακινοῦσαν νὰ φύγῃ, νὰ σωθῇ. Τὰ μέτρα τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ἐξαιτίας τῆς Ἐπαναστάσεώς μας γίνονταν ἄγρια, καὶ ὁ καθένας μποροῦσε νὰ προβλέψῃ τὸ μέλλον. Τὸν παρακαλοῦσαν λοιπὸν νὰ φύγῃ, τοῦ πρόσφεραν καὶ τὰ μέσα.

« Μὴ μὲ παρακινῆτε νὰ φύγω, εἶπε στοὺς φίλους του.

Μὴ θέλετε νὰ σωθῶ. Ἡ ὥρα τῆς φυγῆς μου θὰ ἦταν ἀρχὴ σφαγῆς, ὥρα σπαθιοῦ στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὰ ἄλλα χριστιανικὰ μέρη. Ὁραῖο πρᾶμα θέλετε νὰ κάμω, μεταμορφωμένος μὲ καμιὰ προβιά στὴν πλάτη, νὰ φεύγω στὰ καράβια. Ἡ, κλεισμένος σὲ φιλικὴ πρεσβεία, νὰ ἀκούω στοὺς δρόμους τὰ ὄρφανὰ τοῦ Ἔθνους μου νὰ σπαράζουν στὰ χέρια τοῦ δημίου. Εἶμαι Πατριάρχης γιὰ νὰ σώσω τὸ λαό μου, ὅχι νὰ τὸν ρίξω στὰ μαχαίρια τῶν γενιτσάρων. Ὁ θάνατός μου ἴσως ὠφελήσῃ πλεονεκτήματα ἀπὸ τὴ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι ἄρχοντες θὰ ταραχτοῦν ἀπὸ τὸν ἄδικο θάνατό μου. Δὲν θὰ δείξουν ἀδιαφορία βλέποντας νὰ βρίζεται ἡ πίστις τους στὸ πρόσωπό μου, καὶ οἱ Ἕλληνες θὰ πολεμήσουν μὲ ἀπελπισία, ποὺ συχνὰ χαρίζει τὴ νίκη. Κάμετε λοιπὸν ὑπομονὴ ὅτι καὶ ἂν μοῦ συμβῇ. Σήμερα τῶν Βαΐων ἄς φᾶμε στὸ τραπέζι τὰ ψάρια τοῦ γαλοῦ καὶ ἔπειτα, ἴσως αὕτῃ τὴν ἐβδομάδα, ἄς φᾶνε καὶ αὐτὰ ἀπὸ μᾶς.

»Ὅχι, δὲν θ' ἀφήσω νὰ μὲ περιγελοῦν, περπατώντας μὲ ἀκολουθία ἀπὸ διάκους καὶ ἄρχοντες στοὺς δρόμους τῆς Ὁδησοῦ, τῆς Ἐπτανήσου ἢ τῆς Ἀγκώνας καὶ νὰ μὲ δείχνουν τὰ παιδιὰ καὶ νὰ λένε : Νὰ ὁ φονιάς Πατριάρχης ! Ἄν τὸ Ἔθνος μου σωθῇ καὶ θριαμβεύσῃ, θὰ μὲ ἀποζημιώσῃ, ἐλπίζω, μὲ θυμιάματα τιμῆς καὶ ἐπαίνου, ἐπεὶδὴ ἔκαμα τὸ χρέος μου. Δὲν θὰ ἀνεβῶ γιὰ τέταρτη φορὰ στὰ μοναστήρια τοῦ Ἄθω, δὲν τὸ θέλω. Χαίρετε, σπῆλαια καὶ κορυφές τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ. Χαῖρε, θαλάσσιο κύμα. Χαῖρε, Σπάρτη καὶ Ἀθήνα, ὅπου ἤθελα νὰ ιδρύσω σχολεῖα γιὰ τοὺς νέους τῆς Πατρίδας. Χαῖρε, γῆ τῆς γεννήσεώς μου, Δημητσάνα !

»Ἐγὼ πηγαίνω ὅπου μὲ καλεῖ, μὲ ὁδηγεῖ ἡ γνώμη μου, ἡ μεγάλη μοίρα τοῦ Ἔθνους καὶ ὁ οὐράνιος Θεός ».

« Ὁμιλία περὶ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Γρηγορίου »

Γεώργιος Τερτσέτης

ΤΟ ΤΑΜΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Διηγείται ὁ ἴδιος ὁ Κολοκοτρώνης ὅτι μιὰ φορὰ πῆγε στὸ πανηγύρι τῆς Ἀγίας Μονῆς. Αὐτὸ τὸ μοναστήρι ἦταν μεγάλο καὶ εἶχε καταστραφῇ στὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὁρλώφ, τὸ 1769. Ὅταν πέρασε, ἦταν μία μάντρα χαλασμένη, καὶ σκεπασμένη ἢ ἐκκλησία μὲ κλαδιά.

Τότε ἔταξε ὁ Κολοκοτρώνης :

— Παναγία μου, βοήθησέ μας νὰ ἐλευθερώσωμε τὴν Πατρίδα μας ἀπὸ τὸν τύραννο καὶ νὰ σὲ κάμω καθὼς ἤσουν πρῶτα.

Καὶ πράγματι ἡ Παναγία βοήθησε· καὶ στὸ δεύτερο χρόνο τῆς Ἐπαναστάσεως πλήρωσε ὁ Κολοκοτρώνης τὸ τάμα του καὶ τὴν ἔκανε ὅπως ἦταν πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφή της.

« Ὁ Γέρον Κολοκοτρώνης »

Γεώργιος Τερτσέτης

Ο ΠΑΠΑ - ΑΡΣΕΝΗΣ

Πέρασαν πάλι οί Τοῦρκοι τοῦ Δράμαλη τὰ Δερβενάκια, ἀρχὲς Ἰουλίου τοῦ 1822, καὶ πῆραν τὴν ἀναπνοή τους κάτω ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς Κορίνθου. Μὰ εἶδαν ὅτι εἶχαν ἀφήσει χιλιάδες ἄλλους Τούρκους πίσω τους, ἔξω ἀπὸ τὸ Ναύπλιο.

πλιο. Τότε ἀποφάσισαν νὰ ξαναμποῦν στὰ φοβερά στενά, νὰ βοηθήσουν ἐκείνους πὺ ἐμειναν, καὶ νὰ στείλουν τροφές στὸ πεινασμένο Ναύπλιο. Ἡ ἀπόφασή τους αὐτὴ δείχνει πὺς τὴν περασμένη καταστροφὴ τους μέσα στὰ στενά τὴν ἐξήγησαν, ἴσως καὶ σωστά, σὰν ἀποτέλεσμα τῆς παράλογης τρομάρας τους, ἀφοῦ τόσο λίγοι Ἕλληνες ἔτυχε νὰ εἶναι ἐκεῖ στὰ Δερβενάκια.

Ἡ ἀπόφασή τους λοιπὸν τὴν ἄντριχὴ καὶ οἱ

μάχες, πού έγιναν μέσα στα περάσματα του 'Αι - Σώστη, δείχνουν λύσσα αληθινή. Γιατί οι Έλληνες είναι εκεί πέρα τώρα πιά πολλοί συναγμένοι και πολύ διαλεχτοί και όχυρωμένοι.

Έκει, μιὰ από αυτές τις ήμέρες, έτυχε νά τρῶνε ο Νικηταράς και ένας παπᾶς από τὸ Κρανίδι, ο Παπαρσένης. Τότε ήρθε τὸ μήνυμα πὼς φάνηκαν πάλι οί Τοῦρκοι νά έρχονται μακριὰ από τήν Κόρινθο.

Ο Παπαρσένης δέν ταραχτηκε.

— Φέρτε νά πιούμε, εἶπε· αύριο θά τοὺς πάρη ή κατάρρα.

Στὸ δρόμο, εκεί πού προχωροῦσαν, έλεγε ο Παπαρσένης πάλι στὸ Νικηταρά :

— Αύριο τὸ κεφάλι μου θά μείνη ἐδῶ, ὅμως σπειρὶ σιτάρι δὲ θά περάση γιὰ τὸ Ναύπλιο !

Και τὸ βράδυ, πού δειπνοῦσε ο Παπαρσένης (οί Τοῦρκοι δέν εἶχαν φτάσει ἀκόμη) συλλογιζόταν τὸ Ναύπλιο.

— Τὸ Ναύπλιο τὸ εἶχαμε στὰ χέρια μας, έλεγε (ήταν τότε έτοιμο νά παραδοθῇ), μὰ ο Δράμαλης τὸ πῆρε πάλι. Μονάχα σὰν πάρουμε τὸ Ναύπλιο, τότε θά ποῦμε πὼς έλευθερωθήκαμε.

Αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ γενναίου παπᾶ ἔδιναν καρδιὰ μεγάλη σὲ ὅλους, γιὰ νά κρατήσουν τὰ στενά.

Τήν ἄλλη μέρα, 29 Νοεμβρίου 1822, σκοτώθηκε ο παπᾶς. Ὅμως οί Τοῦρκοι δέν πέρασαν.

Γ. Βλαχογιάννη, « Ἱστορικὴ Ἀνθολογία » Ν. Σηλιάδης - Γ. Βλαχογιάννης

Ο ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΚΛΗΡΙΚΟΣ

Όταν ήρθε ο βασιλιάς Όθων πρώτη φορά στο Μεσολόγγι, στά 1837, παρουσιάστηκε εμπρός του ο παπα - Παναγιώτης Μπουγάτσας. Έτυχε τότε να βρίσκεται στα ανάκτορα και ο στρατηγός Δ. Μακρής, και ο βασιλιάς ζήτησε απ' αυτόν πληροφορίες για τον παπά.

— Μεγαλειότατε, του είπε ο Μακρής, τον παπά αυτόν αξίζει να τον προσκυνούμε σαν άγιο για τις μεγάλες του υπηρεσίες στην πατρίδα και στον κόσμο.

— Και ποιές είναι αυτές, καπετάν Μακρή ; ρώτησε ο βασιλιάς.

— Άκουσε, Μεγαλειότατε, είπε ο Μακρής. Από την αρχή του αποκλεισμού στο Μεσολόγγι, ή μόνη δουλειά που έκανε ο παπάς αυτός ήταν, άμα άρχιζε το τουφέκι (και ήταν αυτό καθημερινό, νύχτα - μέρα) να τρέχη στην εκκλησιά. Έπαιρνε το δισκοπότηρο στα χέρια του, με το φανάρι του πήγαινε από έπαλξη σε έπαλξη και μεταλάβαινε τους βαριά πληγωμένους και τους παρηγορούσε με καλά λόγια. Και έγκαρδίωνε τους άλλους να πολεμούν με όρεξη και με ψυχή, για να έχουν τη βοήθεια του Θεού. Σου όρκίζομαι στην πίστη μου, Μεγαλειότατε, ότι δεν πέρασε μέρα ή νύχτα, που να μην τον δώ στην έπαλξή μου, πάνω στο τουφέκι, καθώς και να φέρνη γύρω όλες τις άλλες επάλξεις και μέσα στη χώρα από σπίτι σε σπίτι. Και στην έξοδο, Μεγαλειότατε, ήταν μαζί μας και βόλι δεν τον πείραζε. Λοιπόν δεν είναι άγιος ο παπάς αυτός ;

Γ. Βλαχογιάννη, « Ιστορική Άνθολογία »

Ν. Δ. Μακρής

Ο ΠΑΠΑΣ ΤΟΥ ΣΤΑΡΤΣΟΒΟΥ

Στην πόρτα τῆς ἐκκλησίας, ὕστερα ἀπὸ μιὰ μάχη, τὸ 1912, συναντήσαμε τὸν παπά, ψηλό, στεγνό, μὲ πρόσωπο γεμάτο ρυτίδες, μὲ ἀραιὰ γένια ψαρά στὸ μυτερό του πηγούνι, μὲ ράσα τριμμένα, πρασινωπά, ζωνάρι γαλάζιο καὶ παντοῦφλες, ὅπου ἔπλεαν μέσα σ' αὐτὲς τὰ γυμνὰ κοκαλιάρικα πόδια του. Εἶχε μάτια ἀεικίνητα, ἀστραποβόλα, διαπεραστικά, φλόγας ἐλληνικῆς μάτια, ἀγρυπνος φρουρὸς τοῦ ἀπλοῖκοῦ ποιμνίου του.

Ὅταν σκύψαμε νὰ τοῦ φιλήσουμε τὸ χέρι, ἐκεῖνος τὸ τράβηξε πίσω δυνατά. Τὰ μάτια του βούρκωσαν ξαφνικά. "Ἀρπαξε ἀπὸ τὸ χέρι ἐνὸς ἀπὸ μᾶς τὸ πηλήκιο καὶ φίλησε τὸ ἐθνόσημο μὲ τὸ στέμμα, ὅπως θὰ φιλοῦσε τὸ Τίμιο Εὐλό. "Ἐπειτα μᾶς πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι πατρικὰ καὶ μᾶς ὀδήγησε μπροστὰ στὴν Ὁραία Πύλη. Στάθηκε ἐκεῖ μὲ εὐλάβεια, σταυροκοπήθηκε, μᾶς φίλησε ἕναν ἕναν στὰ μέτωπα καὶ μὲ φωνὴ φλογερή, λαχανιασμένη, χαμηλὴ μᾶς εἶπε :

— Καὶ στὴν Πόλῃ, παιδιὰ μου, ἀδέρφια μου, Ἑλληνέ-
μου !...

Μᾶς φάνηκε πὼς ἡ εὐχὴ ἐκείνῃ ἔβγαине ἀπὸ τὰ χεῖλῃ
τοῦ Παντοκράτορα, πού εὐλογοῦσε ἀπὸ τὸ μισοσκοτάδο τῆς
σκεπῆς τῆς ἐκκλησίας. Μᾶς φάνηκε ὅτι ἦταν εὐχὴ τῆς Παρ-
θένου, πού σήκωνε τὰ μάτια τῆς ἀπὸ τὸ Θεῖο Βρέφος καὶ
μᾶς κοιτοῦσε. "Ὅτι ἦταν ἡ εὐχὴ τῶν ἀγγέλων, πού φύλαγαν
μὲ πύρινες ρομφαῖες τὶς πύλες τοῦ Ἱεροῦ. "Ὅτι ἦταν ἡ εὐ-
χὴ τῶν Ἀγίων, πού μᾶς κοίταζαν ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς τοί-
χους, ὅπου ἀντιφέγγιζαν τὴ λάμψη τους οἱ λιγιστὲς καν-
τῆλες.

« Ἀνέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων »

Ἡλ. Π. Οἰκονομόπουλος

ΜΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

Προχωρούσαμε ὕστερα ἀπὸ τὴ μάχη τῶν Γιανιτσῶν
τὸ 1912, ἔλεγε ἓνας τραυματίας ὑπαξιωματικός, περνώντας
μέσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια πού ἄφησαν οἱ Τοῦρκοι, φεύγοντας ἀπὸ
τὰ κατεχόμενα μέρη.

"Ἐνας Τοῦρκος πληγωμένος, γεμάτος αἷματα, ἀνασηκώ-
θηκε σὲ λίγο στὸν ἀγκώνα του, μόλις μὲ εἶδε. Κοίταξε μὲ
λαχτάρα τὸ παγούρι μου καί, στὴν ἄγνωστη γιὰ μένα γλώσ-
σα του, κάτι μὲ παρακάλεσε. Κατέβηκα ἀπὸ τὸ ἄλογο, ξε-
κρέμασα τὸ παγούρι μου καὶ τοῦ τὸ πλησίασα στὸ στόμα.
"Ἦπτε ἀχόρταγα, μὲ κοίταξε μὲ ἓνα βλέμμα εὐγνωμοσύνης
καί, πρὶν προφτάσῃ νὰ πῇ τίποτε ἄλλο, ἔπεσε ἀνάσκελα στὸ
χῶμα. Πήδησα στὸ ἄλογό μου καὶ ἔφυγα. Ὁ Τοῦρκος εἶχε
πεθάνει.

ΤΟ ΙΕΡΟ ΚΕΙΜΗΛΙΟ

Δέν πέρασαν πολλοὶ μῆνες ποὺ ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας ἦταν στρατιώτης, καὶ κηρύχτηκε, στὰ 1912, ὁ πόλεμος μετὴν Τουρκία. "Ὅπως σὲ ὅλα τὰ συντάγματα, ἔτσι καὶ στὸ Μηχανικὸ ποὺ ὑπηρετοῦσε, οἱ ἄντρες τὸ ἄκουσαν με ἀκράτητο ἐνθουσιασμό. Οἱ στρατιῶτες καθάρισαν τὰ ὅπλα καὶ ἦταν ἔτοιμοι γιὰ τὰ σύνορα. Καὶ ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας κατέβηκε στὸν Πειραιᾶ ν' ἀποχαιρετήσῃ τὴ μάνα του.

— Φεύγομε, μάνα, γιὰ τὰ σύνορα. Ἦρθε ὁ καιρὸς. Πᾶμε νὰ ἐλευθερώσωμε τοὺς σκλάβους, ν' ἀνοίξωμε τὶς ἐκκλησίες, τὶς ἀλειτούργητες... Φεύγω. Τὴν εὐχή σου...

Ἀτάραχη τ' ἄκουσε ἡ χήρα, ἡ Σεριφιώτισσα.

— Μὲ τὴν εὐχή τῆς Παναγίας, παιδί μου, εἶπε. Ἐκρυψε ἓνα δάκρυ, ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὰ μητρικὰ της μάτια, κι ἔτρεξε νὰ τοῦ ἑτοιμάσῃ τ' ἀσπρόρουχα. Ὅστερα κατέβασε ἀπὸ

τά εικονίσματα τὸ μικρὸ Εὐαγγέλιο, ἱερὸ κειμήλιο τοῦ παπᾶ, τοῦ πατέρα της, σταυροκοπήθηκε, τὸ φίλησε καὶ εἶπε :

— Πάρε το, παιδί μου, ὁδηγὸ σου καὶ φυλαχτὸ σου.

Ὁ Μιχάλης τὸ ἔβαλε μ' εὐλάβεια κάτω ἀπὸ τὸ χιτῶνί του καὶ κουμπώθηκε.

Ὅλα τ' ἀγαποῦσε ὁ Μιχάλης τὰ πατρογονικὰ κειμήλια καὶ ὅλα τὰ σεβόταν, μὰ πιὸ πολὺ τὸ μικρὸ αὐτὸ Εὐαγγέλιο, πολύτιμο δῶρο χαρισμένο στὸν παπά, τὸν παππούλη του, ἀπὸ τὸν Πατριάρχη, τὸν καιρὸ ποὺ πῆγε νὰ προσκυνήσῃ στὰ Ἱεροσόλυμα.

Μὲ τὸ Εὐαγγέλιο αὐτὸ στὰ χέρια μεγάλωσε ὁ Μιχάλης. Κάθε Κυριακὴ διάβαζε τὸ Εὐαγγέλιο τῆς ἡμέρας δυνατά, νὰ τ' ἀκούσῃ κι ἄλλη μιὰ φορὰ ἢ μάννα του. Καὶ τώρα πάλι, φεύγοντας ἀπὸ τὸ σπίτι του, τὸ 'παιρνε μαζί του σύντροφο καὶ βοηθὸ καὶ παρηγόρια.

Πῆρε λοιπὸν τὰ ρούχα του, ἄλλαξε τὸ φιλὶ τοῦ χωρισμοῦ μὲ τὴ μάννα του καὶ ξεκίνησε νὰ φύγῃ.

— Στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ, παιδί μου... ὥρα καλὴ ! μούρμυρισε ἢ μάννα, ἢ νησιώτισσα, ἢ χαροκαμένη. Καὶ στάθηκε παλικαρίσια στὴν ἐξώπορτα, δυνατὴ κι ἀδάκρυτη, ὥσπου τὸ παιδί της χάθηκε στὸ βάθος τοῦ δρόμου, τραβώντας κατὰ τὴν Ἀθήνα.

Ὅπως ὅλα τὰ Σώματα, ἔτσι καὶ τὸ Μηχανικὸ δοξάστηκε στὸν πόλεμο. Τὸ τάγμα τοῦ Μιχάλη ἔκανε θαύματα. Σήκωσε προχώματα, ἔκαμε γεφύρια, βοήθησε τὸ Πεζικὸ, ἔδωσε χέρι στὰ κανόνια. Ἐγινε κοσμαγάπητο. Περνοῦσε καὶ οἱ φαντᾶροι φώναζαν :

— Γειά σας, σκαπανάκια ! ζήτω...

Καὶ τὰ σκαπανάκια καμάρωναν καὶ τραγουδοῦσαν, εὐθυμα καὶ γελαστὰ παιδιά, σὰ νὰ ἔκαναν γυμνάσια.

‘Ο Μιχάλης πρῶτος πάντα στὸ λόχο του. “Ἡ μὲ τὴν ἀξί-
να δούλευε ἢ μὲ τὸ τουφέκι, ἦταν τρομερός. “Όταν εἶχαν
καταυλισμὸ καὶ ἀνάπαυση, ξαπλώνόταν παράμερα, ἔβγαζε
ἀπὸ τὸν κόρφο του τὸ Ἱερὸ Βιβλίο καὶ ἄρχιζε νὰ διαβάζη :

*Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτὴρ μου, τίνα φοβηθήσομαι ;
Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω ;*
(Ψαλμὸς κς')

“Όστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἡ σημαία μας ἔφτασε ἐμπρὸς
στὰ Γιανιτσά. Τὰ τουρκικὰ στρατεύματα στάθηκαν ἐκεῖ μὲ
τὴν ἀπόφαση νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ἱερή τους πόλη.

Καὶ ἡ μάχη ἄρχισε. “Όρμησε τὸ Πεζικό, μούγκρισαν
τὰ κανόνια, ἀναψε ὁ τόπος.

— Μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ ! φώναξε σὲ μιὰ στιγμή ὁ
Μιχάλης, σφίγγοντας τὸ τουφέκι του. Καὶ θυμήθηκε τὰ λό-
για ποὺ ἄκουσε ἀπὸ τὸ δάσκαλό του, ὅταν ἦταν μικρός : Κύ-
μα θὰ γίνη μιὰ μέρα ἡ Ἑλλάδα νὰ καταπιῇ τὸ βράχο !

‘Ο ποταμὸς Λουδίας μὲ τὰ παραπόταμά του κυλοῦσε
ἀντίκρυ τὰ νερά του. Σκληρὴ ἦταν γιὰ τὸ στρατό μας ἡ ἐπί-
θεση. ‘Ο ἐχθρὸς ἦταν καλὰ ὀχυρωμένος σὲ βουνοπλαγίες.

“Εξαφνα ἦρθε μιὰ διαταγή ! Νὰ γεφυρωθῇ τὸ ποτάμι !...

Τὸ Μηχανικὸ ἔτρεξε ἐκεῖ. “Εφτασαν στὴν ὄχθη. Οἱ
ἄντρες ἄρχισαν τὴ δουλειὰ γρήγορα, βιαστικά, νὰ στηθῇ γε-
φύρι, νὰ περάσῃ ὁ στρατός, ὁ νικητής. Ἀλλὰ ὁ ἐχθρὸς τοὺς
ἔνωσε καὶ τοὺς ἔβαλε στὸ σημάδι. Οἱ ὀβίδες ἔπεφταν γύρω
τους, βουλιάζοντας μὲς στὸ χῶμα, σηκώνοντας τὰ νερά τοῦ
ποταμοῦ, σκοτώνοντας κόσμο.

Ἀλλὰ οἱ ἄντρες ἀτρόμητοι στὴ δουλειὰ τους. Τὰ ἐργα-
λεῖα δούλευαν καὶ ὁ κρότος ἀκούοταν γρήγορος, βιαστικός,
ἐπίμονος. Τὸ πυροβολικὸ μας θέλησε νὰ τοὺς προστατέψῃ

καὶ οἱ ἑλληνικὲς ὀβίδες περνοῦσαν πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια
τους, σκάζοντας μὲς στὰ ἔχθρικὰ προχώματα.

Ὁ ἐχθρὸς κατάλαβε τὸν κίνδυνο. Ἄν οἱ Ἕλληνες περ-
νοῦσαν τὸν ποταμό, ἦταν χαμένοι. Τάγματα πυκνὰ ἔτρεξαν
κατὰ τὸ ποτάμι καὶ ἄρχισαν νὰ ρίχνουν μὲ πείσμα. Τρομερὴ
ἦταν ἡ ὥρα ἐκεῖνη. Οἱ μισοὶ ἄφησαν τὰ ἐργαλεῖα κι ἔπιασαν
τὰ τουφέκια, οἱ ἄλλοι δούλευαν στὸ γεφύρι.

Ὁ Μιχάλης ἔριξε μιὰ ματιὰ γύρω καὶ εἶδε τοὺς ἀγα-
πημένους του συντρόφους ποὺ πολεμοῦσαν σὰ λιοντάρια.
Σήκωσε σὲ μιὰ στιγμή τὴν ψυχὴ του στὸ Θεὸ καὶ εἶπε μέ-
σα του :

— Κύριε, Κύριε, βοήθα τὴν Ἑλλάδα μας !

Τίποτα ἄλλο. Ἐπειτα ξανάπιασε τὴ δουλειά.

Ἐξαφνα ἔνωσε ἓνα δυνατὸ τράνταγμα, σὰ νὰ τὸν ἔ-
σπρωξε κανεὶς πίσω. Παρὰ λίγο νὰ πέση. Ἀλλὰ τὴν ἴδια
στιγμὴ ἄκουσε πίσω του ἓνα δυνατὸ θόρυβο. Γύρισε καὶ εἶ-
δε. Ἦταν τὸ Πεζικό, ποὺ ἐρχόταν νὰ βοηθήσῃ τοὺς γεφυρο-
ποιούς, νὰ τοὺς προστατέψῃ.

Σὲ λίγο ὁ ἐχθρὸς ζαλίστηκε καὶ ὑποχώρησε. Τὸ γεφύρι
στήθηκε, τὰ στρατεύματα πέρασαν καὶ προχωροῦσαν πρὸς
τὴ Θεσσαλονίκη. Σὲ λίγο περνᾷ δίπλα του ὁ Γεράσιμος ὁ
Κεφαλλονίτης :

— Ἐ, Πέλεκα, τοῦ φώναξε.

— Ἐδῶ εἶσαι κι ἐσύ ; εἶπε ὁ Μιχάλης.

— Ἐδῶ κι ὅλο ἐμπρός ! ἀπάντησε ἐκεῖνος.

Ἀλλὰ τὴν ἴδια στιγμὴ ξαφνιαστικὴ καὶ δείχνοντας τὸ
στῆθος τοῦ Μιχάλη, στὸ μέρος τῆς καρδιάς, εἶπε :

— Μωρὲ Πέλεκα, μιὰ τρύπα ἔχεις ἐδῶ !

Ὁ Μιχάλης εἶδε καὶ τὰ ἔχασε. Γρήγορα ὅμως θυμήθηκε
τὸ τράνταγμα ποὺ ἔνωσε τὴν ὥρα τῆς μάχης, κάτι κατάλαβε
καί, ξεκουμπώνοντας τὸ χιτῶνιό του, ἔβγαλε τὸ Εὐαγγέλιο.

Οἱ ἄντρες τὸν περικύκλωσαν περίεργοι νὰ δοῦν. Καὶ ὁ Μιχάλης, σηκώνοντας ψηλά, ἔδειξε τὸ Ἱερὸ Βιβλίον τρυπημένο ἀπὸ μιὰ σφαίρα. Ἡ σφαίρα εἶχε περάσει τὸ δερμάτινον ἐξώφυλλον καὶ εἶχε σφηνωθῇ στὸ βιβλίον ὡς τῇ μέσῃ.

— Μέγας εἶσαι, Κύριε ! εἶπε ἓνας στρατιώτης καὶ σταυροκοπήθηκε.

Ἦταν ὁ Γεράσιμος ὁ Κεφαλλονίτης. Καὶ οἱ ἄλλοι ἔκान τὸ ἴδιον. Ὁ Μιχάλης φίλησε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ ξανάβαλε στὸν κόρφο του.

Ἡ πίστις σώζει, λέγει ἓνας θεῖος λόγος. Ὁ Μιχάλης εἶχε ἀσάλευτη πίστη πάντα μέσα του. Ἀπὸ τῇ μέρᾳ ἐκείνῃ σὲ πολλὰς μάχας πολέμησε καὶ πολλὰς φορὰς κινδύνεψε καὶ στὸν πρῶτον καὶ στὸ δεύτερον πόλεμον. Ἀλλὰ ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὐχὴ τῆς μάνας του τὸν φύλαξαν.

Ὅταν ἔγινε εἰρήνη καὶ γύρισαν τὰ Μηχανικά στὸν Πειραιᾶ, ἀπὸ τοὺς πρῶτους ποὺ πήδησαν στὴν προκυμαία, ἦταν κι ἓνας ψηλός, γιγαντόσωμος λοχίας ποὺ ἔφαχνε μὲ τῇ ματιὰ γυρεύοντας τοὺς δικούς του. Μιὰ γυναίκα μὲ νησιώτικη μαντίλα χύθηκε μέσα στὸ πλῆθος κι ἀγκάλιασε τὸ λοχία, κλαίοντας ἀπὸ χαρὰ.

— Μιχάλη μου, παιδί μου ! Δόξα νὰ ἔχῃ ὁ Ὑψιστος !

Ἦταν ἡ κυρά - Δημήτραйна, ἡ Σεριφιώτισσα, ποὺ δεχόταν τὸ γιό της νικητὴ, μὲ δυὸ γαλόνια στὸ χέρι.

Τώρα ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας δὲν εἶναι πιά στρατιώτης. Πῆρε τὸ ἀπολυτήριό του ἀπὸ τὸ στρατό, ξαναγύρισε στὸ ἐργοστάσιον καὶ εἶναι ἀρχιτεχνίτης.

Ψηλὰ στὸ εἰκονοστάσι, ἀνάμεσα στὰ εἰκονίσματα, ξανάβαλε ἡ κυρά - Δημήτραйна τὸ Ἱερὸ κειμήλιον, ποὺ ἔσωσε τῇ ζωῇ τοῦ ἀγαπημένου της παιδιοῦ.

Στέφανος Δάφνης

ΤΟ ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ

— Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό ;
Σὲ μάχεται ἡ θάλασσα· δὲν τὴ φοβᾶσαι ;
Ἄνεμοι σφυρίζουν καὶ πέφτει νερό . . .
Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό ;

— Γιὰ χώρα πηγαίνω πολὺ μακρινή.
Θὰ φέξουνε φάροι πολλοὶ νὰ περάσω.
Βοριάδες, νοτιάδες θὰ βρῶ, μὰ θὰ φτάσω
μὲ πρίμο ἀγεράκι, μ' ἀκέριο πανί.

— Κι οἱ κάβοι ἂν σοῦ στήσουν τὴ νύχτα καρτέρι ;
Ἀπάνω σου ἂν πέση τὸ κύμα θεριὸ
καὶ πάρη τοὺς ναῦτες καὶ τὸν τιμονιέρη ;
Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό ;

— Ψῆλὰ στὸ ἐκκλησάκι τοῦ βράχου ποὺ ἀσπρίζει
γιὰ μένα ἔχουν κάμει κρυφὴ λειτουργία·
ὁρθὸς ὁ Χριστὸς τὸ τιμόνι μου ἀγγίζει,
στὴν πλώρη μου στέκει ἡ Παρθένα Μαρία.

Ζαχ. Παπαντωνίου

Α Ϊ - Δ Η Μ Η Τ Ρ Η Σ

Στὸ χωριό μας, ποὺ δὲν εἶναι κι ὁμορφότερο στὴν πλάση,
μᾶς ἀφῆσαν οἱ γονιοὶ μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δὲν τῆς ἔχουμε φτιαγμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι·
τὰ καντήλια τῆς δὲν εἶναι κρυσταλλένια καὶ χρυσά.

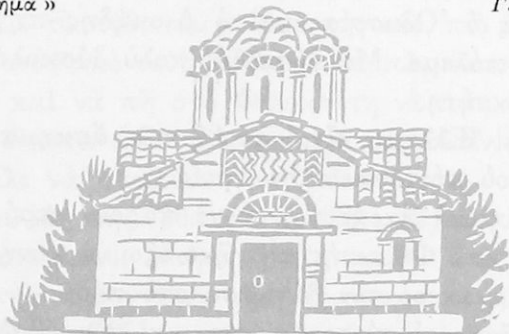
Φτωχικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους τῆς παπάδες·
ταπεινοὶ κι οἱ δυό τῆς ψάλτες εἶναι πάντα ἐργατικοί.
Στὰ μανάλια τῆς μεγάλες δὲν ἀνάβουμε λαμπάδες·
στὸν Ἀφέντη Ἀι - Δημήτρη τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ !

Κι ὅμως στὸ μικρὸ τῆς χῶρο, ποὺ ὅλους καὶ ὅλους δὲ μᾶς
πιάνει,
τοῦ Θεοῦ τὸ μεγαλεῖο τὸ αἰσθανόμαστε τρανό !
Πουθενὰ πιὸ μυρωμένο δὲν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲν σπιθάει πιὸ φωτεινὸ.

Τὴν καλή μας ἐκκλησοῦλα ! "Ολοι μας ἐκεῖ στὴ μέση
Χριστιανοὶ στὴν κολυμπήθρα γίναμε κλαψαριστά.
Θὰ γελάσουμε μιὰ μέρα καὶ γαμπροὶ στὴν ἴδια θέση,
θὰ σωπάσουμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά...

« Πρωινὸ Ξεκίνημα »

Γεώργιος Ἀθάνας

Β'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΒΙΟ

Ο ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Δέκα χρόνια πολεμοῦσαν στήν Τροία οἱ Ἕλληνες. Σκοτώθηκε τὸ πιὸ ἀντρειωμένο παλικάρι τῶν Ἑλλήνων, ὁ Ἀχιλλέας, καὶ τῆς Τροίας τὸ καμάρι, ὁ Ἕκτορας. Ὡστόσο τὸ κάστρο δὲν ἔπεφτε. Οἱ Ἕλληνες ρώτησαν τὸ μάντη Κάλχα καὶ αὐτὸς τοὺς ἀποκρίθηκε :

— Δὲ θὰ πέση τὸ κάστρο, ἂν δὲ φέρετε τὸ παιδί τοῦ Ἀχιλλέα καὶ τὸ Φιλοκτῆτη, ποὺ ἔχει τὰ βέλη τοῦ Ἡρακλῆ.

Ἀμέσως ὁ Ὀδυσσεύς καὶ ὁ Διομήδης πῆγαν καὶ ἔφεραν τὸ Νεοπτόλεμο. Μὰ δύσκολο, πολὺ δύσκολο νὰ φέρουν καὶ τὸ Φιλοκτῆτη.

Γιατὶ οἱ Ἕλληνες εἶχαν φερθῇ πολὺ ἄσκημα στὸν ἥρωα, τὸν καιρὸ ποὺ πῆγαιναν στήν Τροία.

Τὰ ἑλληνικὰ καράβια, γιὰ νὰ πάρουν νερό, ἄραξαν σὲ κάποιο νησί καὶ ὁ Φιλοκτῆτης βγῆκε ἔξω νὰ κυνηγήσῃ. Ἐκεῖ ἓνα φίδι φαρμακερὸ τὸν δάγκασε στὸ πόδι.

Τὸν πῆραν οἱ σύντροφοί του καὶ τὸν ἔβαλαν στὸ κα-

ράβι. Μὰ ἡ πληγὴ τὸν πονοῦσε τόσο πολὺ, ποὺ δὲν ἔπαυε νὰ βογκᾷ μέρα καὶ νύχτα. Καὶ τὸ χειρότερο, ἡ πληγὴ του ἔβγαζε τόσο ἄσχημη μυρωδιά, ποὺ κανεὶς δὲ μποροῦσε νὰ τὸν πλησιάσῃ.

Ἀποφάσισαν τότε νὰ τὸν βγάλουν ἀπὸ τὸ καράβι καὶ νὰ τὸν ἀφήσουν σὲ καμιὰ ἀκρογιαλιά.

Ἀλλὰ ποιὸς θὰ τολμοῦσε νὰ κάμῃ τέτοιο πράμα ; ποιὸς ἄλλος ἀπὸ τὸν τετραπέρατο τὸν Ὀδυσσεά ;

Ὁ βασιλιάς τῆς Ἰθάκης περίμενε τὴν ὥρα ποὺ ὁ Φιλοκτῆτης, ἀποκαμωμένος ἀπὸ τοὺς πόνους, κοιμόταν βαθιά. Τὸν ἔβαλε σιγὰ σὲ μιὰ βάρκα καὶ τὸν ἔβγαλε στὴ Λῆμνο. Τοῦ ἄφησαν κάμποσα ροῦχα, ξύλα γιὰ ν' ἀνάψῃ φωτιά, τὰ ὅπλα του καὶ λίγες τροφές. Ἐπειτα γύρισαν πάλι στὸ στόλο.

Ἡ Λῆμνος ἦταν τότε παντέρημη. Ἀνθρώποι δὲν τὴν κατοικοῦσαν καὶ στὰ ξερὰ βουνά της δὲ φύτρωνε παρὰ λίγο χορτάρι καὶ κάπου κάπου κανένα χαμόκλαδο.

Ὁ Φιλοκτῆτης, ἅμα ζύπνησε καὶ εἶδε τὴ θέσῃ του, πῆγε νὰ τρελαθῇ ἀπὸ τὸ κακό του. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ συνήθισε· κοιμόταν σὲ μιὰ σπηλιά κι ἔτρωγε ἀγριοπούλια, ποὺ κυνηγοῦσε μὲ τὰ βέλη του.

Μὰ ἡ πληγὴ του ἦταν ἀγιάτρευτη καὶ κανένα βοτάνι δὲ βρισκόταν νὰ τοῦ μαλακώσῃ τοὺς πόνους. Μέρα μὲ τὴν ἡμέρα σάπιζε τὸ πόδι του κι ὅσο πῆγαινε, πιὸ δύσκολα περπατοῦσε. Ποιὸς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες θὰ τολμοῦσε νὰ βγῇ τῶρα στὴ Λῆμνο καὶ νὰ πῇ στὸ Φιλοκτῆτη νὰ πάῃ νὰ πολεμήσῃ μαζί τους, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πρώτη τους ἀδιαντροπιά ; ἀποφάσισαν πάλι νὰ στείλουν τὸν Ὀδυσσεά.

Ὁ βασιλιάς τῆς Ἰθάκης πρόθυμα δέχτηκε. Πῆρε μαζί του τὸ Νεοπτόλεμο, μπῆκε στὸ καράβι καὶ δὲν ἄργησε ν' ἀράξῃ στὴν ἀκρογιαλιά τῆς Λήμνου.

—Ἐσὺ νὰ τραβήξῃς μπροστά, εἶπε στὸ γιὸ τοῦ Ἀχιλ-

λέα, κι ἐγὼ θά 'ρθω ἀπὸ πίσω. Νὰ πᾶς σὲ κείνη τὴ σπηλιά.

Ὁ Νεοπτόλεμος τράβηξε καὶ μπῆκε στὴ σπηλιά, μὰ πάλι ξαναγύρισε.

— Δὲν εἶναι μέσα ; τὸν ρώτησε ὁ Ὀδυσσεύς, κρυμμένος πίσω ἀπὸ μιὰ πέτρα.

— Δὲν εἶναι, ἀπάντησε ὁ Νεοπτόλεμος. Μόνο ἓνα κρεβάτι στρωμένο μὲ ξερὰ φύλλα φανερώνει πὼς κάποιος κοιμήθηκε ἐκεῖ τὴ νύχτα.

— Δὲν ἦταν τίποτ' ἄλλο ;

— Ἐνα ξύλινο προθήρι καὶ κάμποσα ξερὰ φύλλα, ἀπὸ κεῖνα πού βάζουν στὶς πληγές.

— Ἐδῶ λοιπὸν βρίσκεται ! Ἄ ! νά τος, ἔρχεται, εἶπε ὁ Ὀδυσσεύς. Πρόσεξε νὰ κάμης ὅπως σοῦ εἶπα· καὶ στριμώχτηκε πάλι πίσω ἀπὸ τὴν πέτρα.

Γυρίζει τότε ὁ Νεοπτόλεμος νὰ πάη σιτὴ σπηλιά καὶ βλέπει τὸν ἥρωα ντυμένο μὲ κουρέλια. Τὸ πρόσωπό του ἦταν καταζαρωμένο ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς πόνους, τὰ γένια του ἄγρια καὶ μπερδεμένα καὶ πιὸ ἄγρια τὰ μαλλιά του.

Σάστισε ὁ Φιλοκτήτης, ἅμα εἶδε ἄνθρωπο μὲ ροῦχα ἐλληνικά.

— Ποιὸς εἶσαι, καλὸ μου παλικάρι ; ρώτησε μὲ καλοσύνη τὸ Νεοπτόλεμο.

— Ἕλληνας εἶμαι, ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος.

— ὦ, τί γλυκιὰ φωνή ! Πόσον καιρὸ εἶχα νὰ τὴν ἀκούσω ! Καὶ τίνος εἶσαι ;

— Εἶμαι ὁ γιὸς τοῦ Ἀχιλλέα, ὁ Νεοπτόλεμος.

— Πῶς βρέθηκες ἐδῶ ; μὴν τάχα πᾶς, γιὰ νὰ βοηθήσης τοὺς Ἕλληνες νὰ πάρουν τὴν Τροία ;

— Ὅχι ! Ἐρχομαι ἀπὸ τὴν Τροία καὶ γυρίζω στὴν πατρίδα μου.

— Γιατί ; ρώτησε μὲ περιέργεια ὁ Φιλοκτήτης. Τὴν πῆ-

ραν τὴν Τροία ; ἔρχονται καὶ τ' ἄλλα τὰ καράβια ;

— Τίποτα δὲν ξέρω. Ἔχω πολὺν καιρὸ ποῦ ἔφυγα. Μάλωσα μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ πιὸ πολὺ μὲ τὸν πανοῦργο τὸν Ὀδυσσεά. Ἀκοῦς νὰ μὴ θέλῃ νὰ μοῦ δώσῃ τὰ ὅπλα τοῦ πατέρα μου ! Πρόσθεσε μὲ θυμό.

— Τὸν ἄθλιο ! Φώναξε ὀργισμένος κι ὁ Φιλοκτήτης· πολὺ θὰ σὲ παρακαλέσω, καλὸ μου παλικάρι, νὰ μὲ πάρῃς καὶ μένα στὸ καράβι καὶ νὰ μὲ ξαναφέρῃς στὴν πατρίδα μου.

— Μὲ μεγάλη μου εὐχαρίστηση, εἶπε ὁ Νεοπτόλεμος, ἀλλὰ ποιός εἶσαι ;

— Εἶμαι ὁ Φιλοκτήτης.

— Ὁ Φιλοκτήτης ! Κάνει ὁ Νεοπτόλεμος, σὰ νὰ μὴν τὸν ἤξερε. Μὲ πιὸ μεγάλη μου χαρὰ τώρα θὰ σὲ πάρω στὸ καράβι μου, μὰ θὰ σοῦ ζητήσω κάποια χάρη.

— Τί θέλεις ; ρώτησε ὁ Φιλοκτήτης.

— Ἀκουσα, πὼς ἔχεις τὸ τόξο καὶ τὰ βέλη τοῦ Ἡρακλῆ. Ἔχω μεγάλη ἐπιθυμία νὰ τὰ δῶ. Δῶσε μοῦ τα καὶ σὺ ἐτοιμάσου νὰ φύγωμε.

Χωρὶς νὰ βάλῃ κακὸ στὸ νοῦ του ὁ Φιλοκτήτης, ἔδωσε τὸ τόξο καὶ τὰ βέλη στὸ Νεοπτόλεμο. Ἐπειτα χαρούμενος, πὼς θὰ γυρίσῃ στὴν πατρίδα του, πῆγε νὰ ἐτοιμαστῇ.

— Ἐμπρός, πᾶμε, παιδί μου, εἶπε βγαίνοντας σὲ λίγο ἀπὸ τὴ σπηλιά ἐτοιμος γιὰ ταξίδι.

Ὁ Νεοπτόλεμος συγκινήθηκε ἀπὸ τὴν τόση ἐμπιστοσύνη, ποῦ τοῦ ἔδειχνε ὁ Φιλοκτήτης.

— Θὰ ἤθελες νὰ πᾶμε μαζὶ στὴν Τροία ; τὸν ρωτᾷ.

— Ποτέ ! Φωνάζει ἄγρια καὶ ἀποφασιστικά ὁ Φιλοκτήτης.

— Μὰ ξέρεις, πὼς μόνο μὲ τὸ τόξο καὶ τὰ βέλη σου θὰ παρθῇ. Ὁ ἀποκτῆσης δόξα ἀθάνατη.

— Δὲ θέλω τέτοια δόξα, φώναξε πάλι ὁ Φιλοκτήτης.

— Μὰ ἐγὼ πρέπει νὰ γυρίσω πάλι ἐκεῖ, λέει ὁ Νεοπτόλεμος.

— Ἔτσι λοιπόν ! Μὲ γέλασες, γιὰ νὰ μοῦ πάρης τὰ βέλη ; λέει πικραμένος ὁ Φιλοκτήτης. Κρίμα σὲ σένα. Ὁ Ἀχιλλέας ποτὲ δὲ θὰ ἔκανε ἔτσι !

Ντράπηκε ὁ Νεοπτόλεμος, ὅταν ἄκουσε τὰ λόγια τοῦ Φιλοκτήτη καὶ τοῦ λέει :

— Νά, πάρε πίσω τὰ βέλη σου. Δὲ θέλω μὲ τὴ βία νὰ σὲ ἀναγκάσω νὰ πᾶμε στὴν Τροία. Ψεῦτης ἐγὼ ποτὲ δὲ θὰ γίνω.

— Θὰ τὸν ἀναγκάσω ἐγὼ ! Φωνάζει ὁ Ὀδυσσεύς. Καὶ πετιέται πίσω ἀπὸ τὴν πέτρα.

— Ἀθλίε ! βγάζει μιὰ φωνὴ ὁ Φιλοκτήτης. Κι ἀμέσως βάζει στὴ χορδὴ τοῦ τόξου ἓνα φαρμακωμένο βέλος.

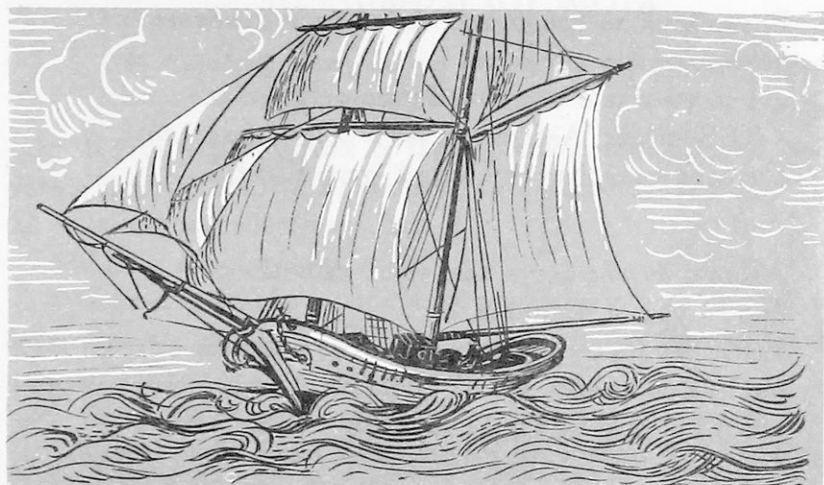
Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἓνα σύννεφο ἀστραφτερὸ ἔσκασε ἀνάμεσα τοὺς καὶ φανερώνεται ὁ Ἡρακλῆς.

— Μή, φίλοι μου ! Φωνάζει δυνατὰ. Πρέπει νὰ ξέρετε πὼς μὲ τίς φιλονικίες σας φέρνετε μεγάλη καταστροφὴ στὴν πατρίδα σας. Εἶναι θέλημα τῶν θεῶν, Φιλοκτήτη, νὰ πᾶς στὴν Τροία καὶ πρέπει νὰ πᾶς ! Συλλογίσου πόσα καὶ πόσα τράβηξα ἐγὼ, γιὰ ν' ἀποκτήσω τὴν ἀθανασία. Τὰ βέλη μου δὲν πρέπει νὰ χύσουν ἀδερφικὸ αἷμα, μὰ τὸ αἷμα ἐκείνου, ποὺ ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ νὰ γίνῃ ὁ τρομερὸς αὐτὸς πόλεμος. Θὰ σοῦ γιατρέψῃ τὴν πληγὴ ὁ ξακουσμένος γιατρός, ὁ Ποδालείριος· θὰ νικήσῃς τοὺς Τρωαδίτες καὶ θὰ γυρίσῃς στὴν πατρίδα δοξασμένος καὶ φορτωμένος μὲ πλοῦσια λάφυρα.

Ὁ Φιλοκτήτης ἄκουσε τὸ θέλημα τῶν θεῶν. Σήκωσε τὰ χέρια του κι ἔκανε τὴν προσευχὴ του. Ὅστερα εἶπε στὸν Ὀδυσσεά καὶ στὸ Νεοπτόλεμο.

— Ἐμπρὸς ! Πᾶμε στὸ καράβι. Καιρὸς νὰ πάρωμε τὴν Τροία !

Ἄ. Καρκαβίτσας

ΖΗ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΤΡΟΣ ;

Μές στὸ πλατὺ τὸ πέλαγο καράβι ταξιδεύει.
Τριγύρω νύχτα ἀπλώνεται
καὶ μὲ τὸ ἀγέρι, ποὺ ἑλαφρὰ τὰ κύματα χαϊδεύει,
τὸ μπρίκι τὸ ἀσπροφόρετο κουνιέται, ἀργοσαλεύει,
σὰ νύφη, ποὺ ὄλο καὶ λυγᾷ καὶ γλυκοκαμαρώνεται.

Μὰ ξάφνου, σὰ νὰ κάρφωσε σ' ἀμμουδιαστὸ ἀκρογιάλι
τὶς δύο του ἄγκυρες μαζί,
τὸ μπρίκι στέκει· καὶ μπροστὰ στὴν πλώρη του προβάλλει
Γοργόνα θαλασσόβρεχτη μὲ ἀγριωπὸ κεφάλι :
—'Ο Βασιλιάς 'Αλέξαντρος ἀπέθανε γιὰ ζῆ ;

Βροντολογᾷ τὸ στόμα της καὶ τὰ νερά ἀναδεύει
μὲ τὴν ψαρίσια της οὐρά,
καὶ τὸ γυνάικειο της αὐτὶ ἀπόκριση γυρεύει.
—Ὁ Βασιλιάς Ἀλέξαντρος στὸν κόσμο βασιλεύει,
ὁ ναύτης ἀποκρίνεται· ζωὴ νὰ ᾿χης, Κυρά !

Ἀλίμονο ἂν τῆς ἔλεγε πὼς εἶναι πεθαμένος
ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιά ! . . .
Εὐθὺς τὴν ἴδια τῇ στιγμῇ ὁ ναύτης ὁ καημένος
μαζί μὲ τὸ καράβι του θὰ βούλιαζε πνιγμένος,
καὶ ἡ Γοργόνα θ' ἄρχιζε νὰ κλαίῃ τὸ βασιλιά.

Μὰ τώρα, πὺ ἔμαθε πὼς ζῇ, τὴν ὄψη της ἀλλάζει
καὶ μ' ὁμορφιὲς στολίζεται.
Γίνεται κόρη λυγερή, στὰ κύματα πλαγιάζει
μὲ δυὸ ματάκια ὁλόγλυκα τριγύρω της κοιτάζει,
κι ἀπ' τὰ ξανθὰ της τὰ μαλλιά τὸ πέλαγος φωτίζεται.

Τὸ μπρίκι πάλι ξεινᾷ καὶ σιγαλαρμενίζει
στὴ θάλασσα τὴ γαλαχί.
Καὶ ἡ Γοργόνα στὸν ἄφρὸ σὰ γλᾶρος φτερουγίζει,
λύρα κρατάει ὁλόχρυση καὶ παίζοντας ἀρχίζει
νὰ τραγουδῇ στὸ πέλαγος μ' οὐράνια φωνή !

Γεώργιος Δροσίνης

ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ ΤΟΥ ΜΙΣΤΡΑ

[Ἡ παράδοση αὐτὴ δείχνει τὴ μεγάλη πίστη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στὴν ἀνάσταση τοῦ γένους.]

Κοντὰ στὸ Μιστρά σ' ἓνα ὁροπέδιο, ὅπου κάτω φαίνεται ὅλη ἡ Σπάρτη, βρισκόταν πρὶν μερικὰ χρόνια ἓνα ψηλὸ κυπαρίσσι τοῦ τόπου.

Τώρα δὲν ὑπάρχει πιά.

Κάποιος ἀναψε φωτιά ἐκεῖ κοντά, χωρὶς νὰ σκεφτῇ τὸ καημένο τὸ γέρικο τὸ δέντρο, καὶ οἱ σπίθες ἔπεσαν ἐπάνω του καὶ ἔπιασε φωτιά καὶ κάηκε.

Αὐτὸ τὸ κυπαρίσσι φυτεύτηκε πολὺ περίεργα.

Ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἦταν ἀκόμη στὸν τόπο μας, ἓνας μεγάλος πασὰς ἦρθε μιὰ μέρα σ' αὐτὸ τὸ μέρος νὰ πάρῃ τὸν ἀέρα του. Ἔδωσε διαταγὴ στοὺς δούλους του νὰ τοῦ ψήσουν ἓνα ἀρνὶ στὴ σούβλα καὶ κάθισε ἐκεῖ καὶ ἄρχισε νὰ τρώῃ.

Εἶχε μαζί του ἓνα νέο βοσκό, χριστιανό, ποὺ τὸν ὑπηρετοῦσε· καὶ καθὼς τὸ παιδὶ στεκόταν ἐκεῖ πάνω καὶ κοίταζε αὐτὸ τὸ ἔκτακτο θέαμα, τοὺς κάμπους μὲ τὰ δέντρα, τὰ τρεχούμενα νερά καὶ τὰ βουνὰ τριγύρω, ἀναστενάξε βαθιά.

Ὁ πασὰς τὸν ἄκουσε καὶ ρώτησε :

— Τί ἔχεις, Ἑλληνόπουλο ; γιατί ἀναστενάξεις ἔτσι ;

— Καὶ πῶς νὰ μὴν ἀναστενάζω ἔτσι, ἀφέντη ;

— Τί σοῦ χάλασε τὴν καρδιά ;

— Καὶ πῶς νὰ μὴν κλαίῃ ἡ καρδιά μου, ὅταν ξέρω πῶς ὅλος αὐτὸς ὁ ὠραῖος τόπος καὶ αὐτὰ τὰ τρεχούμενα νερά καὶ τὰ βουνὰ ἦταν δικὰ μας μιὰ φορὰ, πῶς ἐσεῖς καὶ οἱ πατέρες σας μᾶς τὰ πήρατε ;

— Ἔτσι τὸ ἤθελε ὁ Ἀλλάχ.

— Μὰ ὅχι γιὰ πάντα, εἶπε τὸ Ἑλληνόπουλο, γιατί οἱ γέροι μας λένε, καὶ ὅπως μᾶς βλέπει ὁ Θεός, ἐγὼ πάντα τρέ-

φω τὴν πεποίθησιν πῶς μὲ τὸν καιρὸ πάλι δικὰ μας θὰ εἶναι !
Ὁ πασὰς ὀργίστηκε.

— Βρὲ ἀνόητε, φώναξε, τί κουταμάρες εἶν' αὐτές, ποὺ
λές ;

Καὶ ἀρπάζοντας τὴ σούβλα ποὺ εἶχε ψηθῇ τ' ἀρνί,
καμένη καὶ μαύρη ὅπως ἦταν, τὴν ἔμπηξε μὲ ὅλη του τὴ
δύναμη στὴ γῆ.

— Νά ! φώναξε. Τὸ βλέπεις αὐτό ; λοιπὸν ἂν αὐτὸ τὸ
καμένο ξερόκλαδο βγάλῃ κλαδιὰ καὶ φύλλα, τότε μπορεῖς
νὰ τρέφῃς τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ δικοί σου θὰ ξαναπάρουν αὐτὸν
τὸν τόπο !

Καὶ νά ! Τὴν ἄλλη μέρα ἡ σούβλα εἶχε ριζώσει καὶ
βλάστησε καὶ μεγάλωσε, ἔγινε τὸ ψηλὸ κυπαρίσσι, ποὺ ἦταν
ἐκεῖ γιὰ τόσα χρόνια ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς Σπάρτης.

Κι αὐτὸ τὸ Ἑλληνόπουλο ἦταν ἕνας ἀπὸ κείνους ποὺ
πολέμησαν, γιὰ νὰ ξαναπάρουν τὸν τόπο μας· κι ὅταν ἦταν
πάλι ἐλεύθερη ἡ Ἑλλάδα, ἔφερνε τὰ παιδιὰ του καὶ τὰ παι-
διὰ τῶν παιδιῶν του κάτω ἀπὸ τὸ κυπαρίσσι καὶ τοὺς ἔλε-
γε πῶς φύτρωσε.

Ἰουλία Δραγούμη

ΓΡΑΙΚΟΣ, ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΣ ΚΑΙ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΟΣ

(Π α ρ ά δ ο σ η)

Ήταν περασμένα τὰ μεσάνυχτα. Φωνή καμιά ! Κανένα ζωντανό δὲν ἔβγαζε φωνή στὰ ρημαγμένα μέρη. Καὶ ἂν κάπου κάπου κανένα τριζόνι ἔκανε πῶς θ' ἀρχίσῃ τὸν παραπονιάρικο σκοπό του, ὡς κι αὐτὸ σῶπαινε ἀπὸ τὸ φόβο του.

Μακριὰ ἀκούστηκε καὶ ἓνα πετεινάρι νὰ λαλῇ πίσω ἀπὸ κάτι χαλάσματα, μὰ καὶ αὐτοῦ ἡ φωνὴ τρομαγμένη πνίγηκε στὸ λαρύγγι του.

Οἱ Τοῦρκοι κλεισμένοι στὸ Κάστρο. Οἱ Βενετσιάνοι τριγυρίζουν σὰν τ' ἀγρίμια στὴ χώρα. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι τρυπωμένοι στὰ σπίτια τους. Βρισκόμαστε στὰ 1687.

Σβηστό ήταν τὸ καντήλι τῆς Ἀγίας Γλυκερίας στὸ Γαλάτσι, κοντὰ στὴν Ἀθήνα. Κανεὶς δὲν πηγαίνει νὰ προσκυνήσῃ. Καὶ μόνο τὸ κυπαρίσσι τῆς ἐκκλησιᾶς, ποὺ τὸ φουσοῦσε ὁ ἄνεμος, πῆγαινε καὶ ἐρχότανε, καὶ ὁ ἴσκιος του στὸν τοῖχο ἔμοιαζε σὰν καλόγερος τυλιγμένος στὸ ράσο του.

Τὸ ἁγιασμένο νερὸ κατρακυλοῦσε μурμουρίζοντας τὸν κατήφορο καὶ πότιζε ὅ,τι ἔβρισκε στὸ δρόμο του.

Νά, νά, καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆς ὀμορφῆς ἐκκλησιᾶς τὸ δρόμο κάποιος προβάλλει.

Φτάνει σὲ κάτι χαλάσματα, βγάζει βαθὺ ἀναστεναγμό, καὶ ἀκούει πέρα ἀπὸ τὸ βράχο τὸν ἀντίλαλό του μόνο.

Ἔρχεται γύρω γύρω ἀπὸ τὰ χαλάσματα, κουνώντας λυπημένα τὸ κεφάλι του.

Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ σένα, ἄμοιρε Ἀθηναῖε, θὰ μποροῦσε νὰ γνωρίσῃ τὸ σπίτι του ;

Χαϊδεύει τὸ ἀγιόκλημα, ποὺ εἶχε φυτεμένο μὲ τὴν δύστυχη τὴν ἀδερφή του, σκύβει, παραμερίζει τὶς πέτρες σὰν κάτι νὰ γυρεῦν. Ὑστερα φεύγει μακριὰ ἀπὸ κεῖ. Πάει κατὰ τὴν ἐκκλησιά, στέκεται, γονατίζει σὲ ἓναν τάφο μπροστὰ καὶ φιλεῖ τὸ μάρμαρό του.

Χορτάριασε τοῦ γοντοῦ σου ὁ τάφος !

— Μὰ γιατί κλαῖς σὰν μικρὸ παιδί ; τάχα θὰ ζῆς καὶ σὺ αὖριο ;

Τὰ ἀγριολούλουδα χύνουν γύρω τὴ μυρωδιά τους. Ἐαπλώνεται στὴ γῆ, ἀκουμπᾷ τὸ κεφάλι του στὸν τάφο, καί, κοιτάζοντας τὸν οὐρανό, ρωτᾷ τί ἔφταιξε καὶ ἔμεινε ἔρημος καὶ μονάχος στὸν κόσμο !

Ἐάφνου ἀπὸ τὰ Τουρκοβούνια κάποιος ἄλλος προβάλλει. Οἱ νυχτερίδες τρελὰ φτερουγίζουν καὶ τρίζουν γύρω του. Κατεβαίνει μονοπάτι - μονοπάτι, πηδᾷ ἓναν - ἓναν τοὺς βράχους καὶ κοιτάζει παντοῦ σὰν κάτι νὰ ζητῇ.

Ἡ ἀγριεμένη ὄψη του φαίνεται πιὸ ἀγρία μέσα στὸ σκοτάδι. Ἀλίμονο σ' ἐκεῖνον ποὺ θὰ τὸν βρῇ στὸ δρόμο του ! Μὰ ὅσο πλησιάζει στὴν ἐκκλησιὰ κοντά, τόσο ἡμερώνει.

— Γιατί κιτρίνισες καὶ τρέμεις σὰν κορίτσι, ἄγριε Γενίτσαρε ;

Σὲ λίγο βλέπει ἓνα μαῦρο πράμα νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ κάτω μέρος. Βαθὺ σκοτάδι καὶ δὲ διακρίνει τί νὰ εἶναι. Μὰ σὲ μιὰ ξαφνικὴ ἀστραπὴ βλέπει πὼς ἦταν ἄνθρωπος. Ἦταν Βενετσιάνος !

Ὁ Γενίτσαρος ἔγινε πάλι Γενίτσαρος, βγάζει τὸ χαντζάρι του καὶ χύνεται καταπάνω του. Μὰ νά, ὁ Βενετσιάνος δὲ χωρατεύει. Πιάνει ὁ Γενίτσαρος μὲ τὸ ἀριστερὸ τὸ χέρι τὸ δεξιὸ τοῦ Βενετσιάνου, μὰ τὴν ἴδια στιγμή πιάνει καὶ ὁ Βενετσιάνος μὲ τὸ ἀριστερὸ του χέρι τὸ δεξιὸ τοῦ Γενίτσарου. Σκουντιοῦνται σὰν τ' ἀγρίμια καὶ μὲ τὰ πολλὰ ἔρχονται κοντὰ στὸν τάφο.

Πετιέται ὁ Ἀθηναῖος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι καὶ βρίσκειται μπροστὰ τους.

— Ἐμένα βοήθα, πατριώτη, φωνάζει ἐλληνικὰ ὁ Βενετσιάνος, νὰ σκοτώσωμε τὸν Τοῦρκο τὸν ἄπιστο !

— Κανένα δὲ βοηθῶ ! Τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βενετσιάνους ἄς τοὺς ἀγαποῦν οἱ ἄμυαλοι λαῖκοί. Ἐγὼ καὶ τοὺς δυὸ τοὺς ξέρω γιὰ ἐχθροὺς τῆς πατρίδας μου. Ὅποιος εἶναι πιὸ γερός, ἄς φάῃ τὸν ἄλλο, καὶ τοὺς δύο ἄς τοὺς φᾶνε τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ κοράκια. Μὰ τραβηχτῆτε ἀπὸ δῶ ! Δὲ θ' ἀφήσω νὰ χυθῇ αἷμα ἀνθρώπινο στοῦ πατέρα μου, τοῦ γερο - Χωρᾶφᾶ, τὸν τάφο !

Γιατί μιὰ φωνὴ ἀπὸ δυὸ στόματα ἀκούγεται « Ἀδερφέ μου ! » ; Γιατί μεμιᾶς πέφτουν τ' ἄρματα κάτω ; Γιατί ἀνοίγονται τρεῖς ἀγκαλιές ;

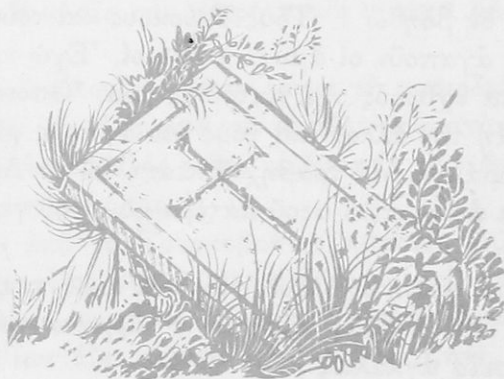
Ποιός τό 'λπιζε, ὁ πρῶτος, ποῦ μικρὸ τὸν πῆραν οἱ
Γενίτσαροι, ὁ δεύτερος, ποῦ παιδάκι τὸν ξαγόρασαν οἱ Βε-
νετσιάνοι, καὶ ὁ μικρός, ποῦ τάχα στάθηκε πιὸ τυχερός,
γιὰ πρώτη φορὰ νὰ σμίξουν, καὶ σὰν ἐχθροί, στοῦ πατέρα τους
τὸν τάφο ;

Κοντεύει νὰ ξημερώσῃ. Τὰ πουλάκια μέσα στὰ χαμό-
κλαδα τινάζουν τὰ φτερά τους, βγάζοντας χαρωπὴ λαλιά.

Τὸ νυχτοπούλι κρύφτηκε στὰ χαλάσματα, νὰ μὴν τὸ
βρῇ ἡ μέρα. Τ' ἄστρα τρεμοσβήνουν. Ἡ νυχτερίδα ἔγινε
ἄφαντη.

Πόσο θὰ σάστιζε ὁ διαβάτης, ἂν περνώντας ἔβλεπε
ἓνα Γραικό, ἓνα Γενίτσαρο καὶ ἓνα Βενετσιάνο, γονατισμένους
σιμὰ σιμὰ, νὰ χύνουν μαῦρο δάκρυ σ' ἓνα τάφου λιθάρι !

Δημ. Γ. Καμπούρογλου

Ο ΔΗΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΡΙΟΦΙΛΙ ΤΟΥ

«Εγέρασα, μωρές παιδιά. Πενήντα χρόνους κλέφτης,
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα· καὶ τῶρ' ἀποσταμένος
θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Ἐστέρεψ' ἡ καρδιά μου.
Βρύση τὸ αἷμα τὸ 'χυσά σταλαματιά δὲ μένει.
Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Κόψτε κλαρὶ ἀπ' τὸ λόγγο,
νὰ 'ναι χλωρὸ καὶ δροσερό, νὰ 'ναι ἀνθούς γεμάτο,
καὶ στρῶστε τὸ κρεβάτι μου καὶ βάλτε με νὰ πέσω.
Ποιὸς ξέρει ἀπὸ τὸ μνήμα μου τί δέντρο θὰ φυτρώσῃ !
Κι ἂν ξεφυτρώσῃ πλάτανος, στὸν ἴσκιό του ἀποκάτω
θά 'ρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τ' ἄρματα νὰ κρεμᾶνε,
νὰ τραγουδοῦν τὰ νιάτα μου καὶ τὴν παλικαριά μου.
Κι ἂν κυπαρίσσι ὁμορφο καὶ μαυροφορεμένο,
θά 'ρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τὰ μῆλα του νὰ παίρνουν
νὰ πλένουν τὶς λαβωματιές, τὸ Δῆμο νὰ σχωρᾶνε.
Ἐφαγ' ἡ φλόγα τ' ἄρματα κι οἱ χρόνοι τὴν ἀντρεία μου.
Ἦρθε κι ἐμένα ἡ ὥρα μου. Παιδιά μου, μὴ μὲ κλάψτε :
τ' ἀντρεωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωὴ στὴ νιότη...
Σταθῆτ' ἐδῶ τριγύρω μου, σταθῆτ' ἐδῶ σιμά μου
τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσετε, νὰ πάρτε τὴν εὐχὴ μου.
Κι ἐν' ἀπὸ σᾶς, τὸ νιότερο, ἃς ἀνεβῇ στὴ ράχη,
ἃς πάρῃ τὸ τουφέκι μου, τ' ἄξιό μου καριοφίλι,
κι ἃς μοῦ τὸ ρίξῃ τρεῖς φορές καὶ τρεῖς φορές ἃς σκούξῃ :
«Ὁ γερο - Δῆμος πέθανε, ὁ γερο - Δῆμος πάει ».
Θ' ἀναστενάξῃ ἡ λαγκαδιά, θε νὰ βογκήξῃ ὁ βράχος,
θά βαρκομήσουν τὰ στοιχεῖα, οἱ βρύσες θὰ θολώσουν·
καὶ τ' ἀγεράκι τοῦ βουνοῦ, ὅπου περνᾷ δροσάτο,
θά ξεψυχήσῃ, θὰ σβηστῇ, θὰ ρίξῃ τὰ φτερά του,
γιὰ νὰ μὴν πάρῃ τὴ βοή ἄθελα καὶ τὴ φέρῃ
καὶ τήνε μάθῃ ὁ Ὀλυμπος καὶ τὴν ἀκούσῃ ὁ Πίνδος

και λιώσουνε τὰ χιόνια τους και ξεραθοῦν οἱ λόγγοι
Τρέχα, παιδί μου, γλήγορα, τρέχα ψηλά στὴ ράχη
και ρίξε τὸ τουφεκι μου. Στὸν ὕπνο μου ἐπάνω
θέλω γιὰ ὕστερη φυρὰ ν' ἀκούσω τὴ βοή του ».

Ἐτρεξε τὸ κλεφτόπουλο, σὰ νὰ 'τανε ζαρκάδι
ψηλά στὴ ράχη τοῦ βουνοῦ, και τρεῖς φορές φωνάζει :
« Ὁ γερο - Δῆμος πέθανε, ὁ γερο - Δῆμος πάει ».
Κι ἐκεῖ ποὺ ἀντιβοοῦσανε οἱ βράχοι, τὰ λαγκάδια,
ρίχνει τὴν πρώτη τουφεκιά, κι ἔπειτα δευτερώνει.
Στὴν τρίτη και τὴν ὕστερη, τ' ἄξιο τὸ καριοφίλι
βροντᾷ, μουγκρίζει σὰ θεριό, τὰ σωθικά του ἀνοίγει,
φεύγει ἀπ' τὰ χέρια, σέρνεται στὸ χῶμα λαβωμένο,
πέφτει ἀπ' τοῦ βράχου τὸν γκρεμό, χάνεται, πάει, πάει.

Ἄκουσ' ὁ Δῆμος τὴ βοή μὲς στὸν βαθὺ τὸν ὕπνο,
τ' ἀχνό του χεῖλι ἐγέλασε, ἐσταύρωσε τὰ χέρια...
Ὁ γερο - Δῆμος πέθανε, ὁ γερο - Δῆμος πάει...
Τ' ἀντρειωμένου ἡ ψυχὴ τοῦ φοβεροῦ τοῦ κλέφτη
μὲ τὴ βοή τοῦ τουφεκιοῦ στὰ σύγνεφα ἀπαντιέται·
ἀδερφικὰ ἀγκαλιάζονται, χάνονται, σβηῶνται, πᾶνε.

« Μνημόσυνα »

Ἄρ. Βαλαωρίτης

ΟΙ ΨΑΡΙΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Τὴν πρώτη τοῦ Ἰουλίου 1823 ἓνα πλοιάριο, ἀφοῦ ἔλυσε τὰ πρυμνήσια, ἀπέπλευσε ἀπὸ τὰ Ψαρά. Μόλις βγῆκε ἀπὸ τὸ λιμάνι, ἀνασύρει τὰ εἴκοσι κουπιά του καὶ ἀπλώνει τὰ πανιά.

Ὁ ζέφυρος φυσοῦσε πρίμος καὶ τὸ μικρὸ σκάφος μὲ εὐστροφες κινήσεις πηδοῦσε στὰ κύματα, κομψὸ καὶ περήφανο.

Ἦταν περήφανο, γιατί δὲν ἔσχιζε ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνια τὴ θάλασσα μὲ ξένη σημαία. Τώρα κυματίζει ἡ σημαία τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ πάνω της τὸ ἀθάνατο παράγγελμα « Ἐλευθερία ἢ θάνατος ».

Σὲ λίγο ὁ ἥλιος κατεβαίνει μεγαλοπρεπῆς πρὸς τὴ θά-

λασσα. Ἡ νύχτα ἔρχεται μὲ τ' ἀστέρια της. Οἱ ναῦτες ψάλλουν ὄχι ὅπως πρὶν πένθιμα τραγουδία, ἀλλὰ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Παπανικολῆ καὶ τοῦ Κανάρη. Ἄν τὴν ὥρα ἐκείνη συναντοῦσαν πλοῖο ἐχθρικό, βέβαια νέες φλόγες θὰ μεγάλωναν τὴ λάμψη τῶν φλογῶν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ καὶ τῆς Χίου.

Ἀλλὰ γιὰ ποῦ πῆγαιναν οἱ ἀτρόμητοι ἐκεῖνοι ;

Οἱ Ψαριανοί, οἱ τρομερὲς αὐτὲς μάστιγες τῶν Μουσουλμάνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, προετοίμαζαν νέα ἔφοδο ἐναντίον τους. Ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοιαρίου ἔπλεε γιὰ τὴ Λέρο, ὅπου, ὅπως ἔμαθε, βρίσκονταν πυροβόλα. Καὶ πυροβόλα δὲν εἶχε.

Φτάνοντας τὸ πρῶτὸ στὸ λιμάνι τῆς Λέρου εἶδε δυὸ πλοῖα, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνυψωμένες τίς σημαῖες τους.

Τὸ γυμνασμένο ὅμως μάτι τοῦ πλοιάρχου ἀναγνώρισε ἀμέσως, ὅτι τὸ πρῶτο ἦταν αὐστριακὸ καὶ τὸ ἄλλο ἑλληνικόν.

Ἀλλ' αὐτὸς ὑψώνει ἀγέρωχος τὴν πολύπτυχη σημαία, ὅπου διάβαζες τὴ μαγικὴ λέξη : Ἑ λ ε υ θ ε ρ ί α.

Σὲ λίγο ἀνυψώνεται καὶ στὸ μεσαῖο ἰστό τὸ σῆμα τοῦ αὐστριακοῦ ναυάρχου. Συγχρόνως μιὰ βάρκα μὲ ἓναν ἀξιωματικὸ πλησίασε τὸ πλοιαρίο καὶ προσκάλεσε τὸν κυβερνήτη στὴ ναυαρχίδα.

Ὁ κυβερνήτης ὁδηγήθηκε ἀνύποπτος στὴ ναυαρχίδα, ὅπου τὸν συνέλαβαν ἀμέσως καὶ τὸν ἔριξαν δεμένο στὸ κύτος της. Ἐπειτα συνέλαβαν καὶ τοὺς ναῦτες, ἐκτὸς ἀπὸ δύο, οἱ ὁποῖοι κατόρθωσαν νὰ δραπετεύσουν. Καὶ ἔτσι ἀλυσόδετοι μεταφέρονται κατόπι στὴ Σμύρνη.

Ἐμειναν ἐδῶ καὶ μέσα στὸ κύτος ἓναν περίπου μῆνα, μῆνα ἀγωνίας καὶ θλίψης, χωρὶς νὰ ξέρουν τί σκέπτονταν γι' αὐτοὺς οἱ Αὐστριακοί.

Ἀποβιβάστηκαν τέλος στὴν ξηρὰ γιὰ νὰ σταλοῦν, κα-

θῶς τοὺς εἶπαν, στὰ Ψαρά· παραδόθηκαν ὅμως στὸν πασά.

Μακριὰ σειρὰ δεμένων αἰχμαλώτων διέσχιζε τότε τοὺς δρόμους τῆς μητροπόλεως τῆς Ἰωνίας. Ὅλοι ἦταν ξυπόλυτοι, ὅλοι ἦταν ρακένδυτοι καὶ στὰ γυμνὰ κεφάλια τους ἀκόντιζε φοβερὲς ἀκτίνες ὁ ἥλιος τοῦ Αὐγούστου. Ἀλλὰ καὶ ὅλοι βάδιζαν περήφανοι.

Διαβαίνοντας κοντὰ στὴν Ἀγία Φωτεινὴ, ἄκουσαν τὶς ἱερὲς ψαλμωδίες καὶ τότε αἰσθάνθηκαν θερμὸ δάκρυ νὰ ἀναβλύξῃ ἀπὸ τὰ μάτια τους.

Ἡ μακριὰ ὁδοιπορία ὑπῆρξε γεμάτη ὀδύνη. Ἐνῶ οἱ ὀδηγοὶ προχωροῦσαν ἔφιπποι, οἱ ταλαίπωροι δεσμῶτες ἔπεφταν ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τοὺς πόνους. Καὶ τότε τοὺς κρεμοῦσαν σὰν κτήνη στὶς οὐρὲς τῶν ἀλόγων καὶ ἔτσι σύρονταν στὶς πέτρες.

Αἰμόφυρτοι ἔφτασαν τέλος στὴν Κύζικο, ὅπου περιμεναν πλοῖο γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρῃ στὴν Κωνσταντινούπολη.

Καὶ τὴν παραμονὴ τῆς ἀναχώρησής τους ἀπὸ ἐκεῖ, τὸ βράδυ, καθισμένοι στὴν ὄχθη μικροῦ ποταμοῦ, θαύμαζαν τὴ δύση τοῦ ἡλίου. Ἀλλὰ ἡ βαθιὰ σιγὴ, οἱ καλλονὲς τῆς φύσης, ὁ ἱλαρὸς οὐρανὸς τῆς Ἀσίας βύθισαν τοὺς δυστυχημένους σὲ ἓνα αἶσθημα ἀθυμίας, ἄγνωστο σ' αὐτοὺς ὡς τώρα.

—Ὡ ! ἔλεγαν, ποιὸς ξέρεי ἂν αὔριο τὴν ὥρα αὐτὴ θὰ ζοῦμε, ποιὸς ξέρει ἂν καὶ αὔριο θὰ προσευχόμαστε στὸ Θεὸ γιὰ τὴν πατρίδα !

Ξαφνικὰ εἶδαν νὰ τοὺς πλησιάζῃ μιὰ σκιά, πού, ὅσο πλησιάζε, φαινόταν σὰν κατάλευκος γέρος μὲ βαθιὰ γένια καὶ ράσο μοναχοῦ.

Ἐπιτέλους φτάνει κοντὰ τους καὶ λέει :

— «Λάβετε, τέκνα, τὸ ἅγιον τοῦτο ὕψωμα, τὸ ἁγιασθὲν τὴν Μεγάλῃν Πέμπτην ἐπὶ τῆς Τραπεζῆς· φάγετε αὐτὸ καὶ

ἡ ἐλπίς θὰ ἀναγεννηθῇ εἰς τὰς καρδίας σας ! "Ἐχετε πάντοτε πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ αὐτὸς θὰ εἰσακούσῃ τὰς εὐχὰς σας».

Μόλις εἶπε αὐτὰ ἡ σκιὰ, ἔγινε ἄφαντη. Διαδόθηκε τότε ὅτι ἦταν ἡ σκιὰ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, προστάτη τῶν Ψαρῶν.

Ἦταν ἀκόμη βαθιὰ αὐγὴ, ὅταν οἱ αἰχμάλωτοι, συνοδευόμενοι ἀπὸ εἴκοσι δύο ἐνόπλους, ρίχτηκαν στὸ βάθος σακολέβας, ποὺ ἔφυγε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη.

Ὁ ἄνεμος φυσοῦσε ἀντίθετος καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ἀγκυροβολήσουν ὅχι μακριὰ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀπ' ἐκεῖ ἔστειλαν ταχυδρόμο νὰ φέρῃ τὴν εἶδηση, ὅτι φτάνουν οἱ μελλοθάνατοι.

Οἱ δεσμῶτες σκέφτονταν τρόπους ἐκδικήσεως, ἀλλὰ ποῦ χέρια ; Ἡ παραγγελία τοῦ ἀναχωρητοῦ τῆς Κυζίκου ξαναῆρθε στὴ μνήμη τους καὶ δυνάμωσε τὸ θάρρος τους.

Τέλος πάντων ὁ ἄνεμος φύσηξε εὐνοϊκὸς καὶ τὸ πλοῖο ἄνοιξε τὰ πανιά.

Ἡ γλυκιὰ θάλασσα τοῦ Βοσπόρου φαινόταν τώρα, οἱ κορυφές τῶν μιναρέδων ἄρχισαν νὰ χρυσίζουν, καὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας ὁ θόλος ἐξεῖχε μεγαλοπρεπῆς. Τὰ καῖκια ἐπλεονέλαφρά. Καὶ οἱ εἴκοσι δύο φύλακες τῶν Ψαριανῶν ἔβλεπαν χάσκοντας τὴν Πόλιν.

Ἐξαφνα τότε, σὰν ἀστραπή, κατέβηκε στὴν κεφαλὴ τοῦ δέσμιου κυβερνήτη τολμηρὴ καὶ ἐπικίνδυνη ἰδέα.

— Πλησίασε, εἶπε σὲ ἓναν ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, καὶ προσπάθησε νὰ κόψῃς μὲ τὰ δόντια σου τὰ δεσμὰ τῶν χειρῶν μου. Πρέπει λοιπὸν νὰ πεθάνωμε, χωρὶς νὰ βάψωμε τὰ χέρια στὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδας ,

Πράγματι, ὁ σύντροφος ἐκεῖνος συντρίβει μὲ τὰ δόντια του τὰ δεσμὰ τοῦ πλοιάρχου, ὁ ὁποῖος ἔλυσε ἀμέσως τὰ δεσμὰ τοῦ σωτήρα του. Καὶ σὲ λίγη ὥρα οἱ δεσμῶτες βρῆκαν καὶ πάλι τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴ δύναμιν.

Ἀμέσως τότε ἀρπάζουν τὰ γιαταγάνια τῶν δημίων καὶ τὰ βυθίζουν στὰ στήθη τους. Τὰ κουπιά, οἱ ἀλυσίδες, τὰ σκοινιά γίνονται φονικά ὅπλα καὶ ὅλο τὸ κατὰστρωμα γεμίζει πτώματα καὶ αἷματα.

Ὁ κυβερνήτης, πληγωμένος στὰ χέρια, ἀρπάζει τὸ πηδάλιο, οἱ ναῦτες ὁρμοῦν πρὸς τὰ ἄρμενα, καὶ τὸ πλοῖο στρέφεται πρὸς τὰ πίσω.

Καὶ τότε ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ ἥρωα κυβερνήτη Ἀντρέα Σταματάρρα, ἐνῶ τὰ πτώματα τῶν ἐχθρῶν ἐπεφταν στὴ θάλασσα :

— Πηγαίνετε, δῆμιοι, νὰ φέρετε στοὺς τυράννους τὴν εἶδηση, ὅτι στὴν καρδιά τοῦ Ἑλληνα ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδας δὲν σβῆνει.

Ὅμως ὁ ἄνεμος κόπασε, καί, ὅταν φύσησε πάλι, ἐμπόδιζε τὸ πλοῖο νὰ προχωρήσῃ. Μόλις μετὰ πέντε μέρες καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλὰς περιπέτειες οἱ ἀνδρεῖοι Ψαριανοὶ μπῆκαν στὰ Στενά. Φοροῦσαν τὰ ροῦχα τῶν ἐχθρῶν γιὰ νὰ μὴν ἀναγνωριστοῦν.

Ἀλλὰ ὅταν τὸ πλοῖο πλησίασε στὰ φρούρια, κρότοι πυροβόλων ἀναγγέλλουν ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ἔξοδος, καὶ μιὰ μάλιστα σφαῖρα τρύπησε ἓνα πανί. Ἐξακολουθοῦν ὅμως τὸ δρόμο τους καὶ ὡς ἐκ θαύματος θὰ περάσουν ἀβλαβεῖς.

Ἀμέσως τότε γονάτισαν καὶ δακρυσμένοι εὐχαρίστησαν τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος ἔσωσε πάλι τοὺς στρατιῶτες τῆς πατρίδας. Ἦταν ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἡ 14ῃ Σεπτεμβρίου, κατὰ τὴν ὁποία γιορτάζουμε τὴν ὑψωση τοῦ Σταυροῦ.

Δυστυχῶς ὅμως νέοι κίνδυνοι περίμεναν τοὺς φυγάδες. Ὁ κυβερνήτης βλέπει πρὸς τὸν ὀρίζοντα πολυάριθμο στόλο μεγάλων πλοίων νὰ μπαίνει γρήγορα στὸν Ἑλλήσποντο. Ἦταν ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὁποῖον καταδίωκαν οἱ Ἕλληνες.

Πῶς ὅμως νὰ διαφύγουν τὸ νέο κίνδυνο ; Ὁ ἀτρόμητος Ἀντρέας δὲ δέιλιασε καὶ ἔκραξε στοὺς συντρόφους του :

— Θάρρος ἀδερφοί ! «Ἐὰν ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν, οὐδεὶς καθ' ἡμῶν». Δὲ μᾶς ἔσωσε γιὰ νὰ γίνουμε βορὰ θηρίων.

Καὶ μὲ ἐξαίρετη τόλμη, ποὺ ἐμπνέει στὰ στήθη μόνο ἡ ἀγάπη τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδας, διέσχισε τὸ στόλο μὲ σημαία τουρκική. Ἀλλὰ ἓνα πλοῖο, ποὺ τὸ εἶχε νομίσει ἐλληνικό, ὁρμᾷ ἐναντίον του. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδε ἀταραξία καὶ τὸ ἔνδυμα τῶν ναυτῶν, τὸ ἀφῆκε ἀνενόχλητο.

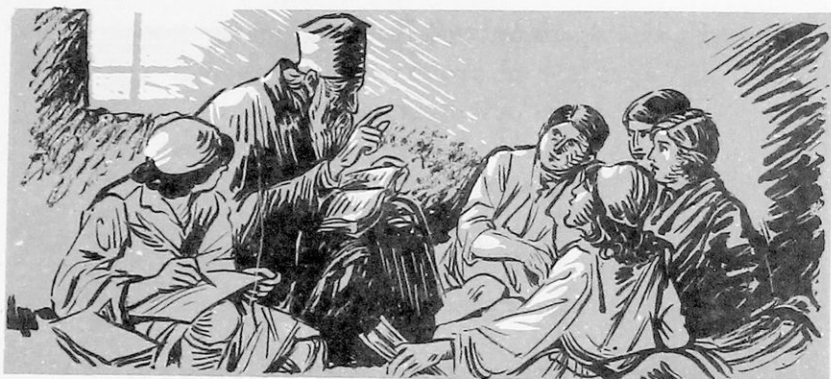
Τότε ἡ σακολέβα χώθηκε στὸ σωρὸ ἄλλων μικρότερων πλοίων, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ καταδίωκαν τὰ ἐχθρικά. Ἡ προφητεία τοῦ μοναχοῦ τῆς Κυζίκου βγήκε ἀληθινή !

Σὲ λίγες μέρες οἱ ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ γύρισαν στὸ νησί τους, μετὰ τρίμηνη καὶ πλέον αἰχμαλωσία καὶ κινδύνους, καὶ ἐνῶ τοὺς νόμιζαν χαμένους. Ἀνέβηκαν στὸ ναὸ τοῦ ἁγίου Νικολάου, γιὰ νὰ ὀρκιστοῦν ἐκ νέου ὅτι θὰ πεθάνουν «ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως».

Δέκα μῆνες ἔπειτα ἄγρια στίφη κατέστρεφαν μὲ φωτιά καὶ σίδερο τὸ ἥρωικὸ νησί. Τότε φάνηκε στὸ Παλαιό-καστρο σημαία λευκὴ μὲ τὶς λέξεις «Ἐλευθερία ἢ θάνατος» καὶ μὲ σταυρὸ ἐρυθρὸ χαραγμένο. Συγχρόνως Ἕλληνες αὐτῆς ἔτρεχε πρὸς τὴν πυριτιδαποθήκη.

Τρομερὸς κρότος κλόνισε τὰ θεμέλια τῆς γῆς καὶ τέσσερις χιλιάδες ἀπίστων καὶ ἀρκετοὶ στρατιῶτες τῆς πατρίδας τινάχτηκαν στὸν ἀέρα.

(Δ ι α σ κ ε υ ῆ)

ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ἄπ' ἔξω μαυροφόρ' ἀπελπισιά,
πικρῆς σκλαβιάς χεροπιαστὸ σκοτάδι·
καὶ μέσα στὴ θολόχτιστη ἐκκλησιά —
στὴν ἐκκλησιά ποὺ παίρνει κάθε βράδυ
τὴν ὄψη τοῦ σχολειοῦ —
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ καντηλιοῦ
τρεμάμενο τὰ ὀνείρατα ἀναδεύει
καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
τοῦ σκλάβου ἡ ἄλυσόδετη πατρίδα·
βραχνὰ ὁ παπὰς, ὁ δάσκαλος, ἐκεῖ
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά.

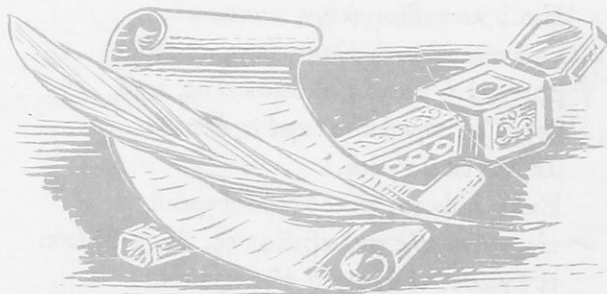
Ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγρικᾶ
τὸν πόνο τῆς σκλαβιάς της, ἐκεῖ βλέπει
τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

Κι ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
ποῦ ἐβούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων
καὶ ρίχνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾷ
στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
κι ἀπὸ τῆ σιγαλιά,
ποῦ δένει στὸ λαιμὸ πνιγμοῦ θηλειά,
κι ἀπ' τῶν προγόνων τ' ἄφθαρτα βιβλία,
ποῦ δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα,

ἓνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθύς,
σὲ μελωδίες ἑνὸς κόσμου ἄλλου,
κι ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
μὲ μιὰ φωνὴ βαριά :
« Μὴ σκιάζεστε στὰ σκότη ! ἡ λευθεριά
σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
τῆς νύχτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρη ».

« Ἀλάβαστρα »

Ἰωάννης Πολέμης

Η ΣΟΥΛΙΩΤΟΠΟΥΛΑ

Στῆς μάχης τὸν καπνὸ πού
πνίγει τὸ λαγκάδι, ὁ Σουλιώτης
ὅλα τὰ ἔχει λησμονήσει, πείνα καὶ
δίψα. Καὶ τὸ Σούλι πέφτει ξέμα-
κρα, καὶ σὰ λησμονημένο εἶναι καὶ
ἐκεῖνο τ' ἄχαρο.

Καὶ ἐκεῖ πού πολεμάει τὸ
παλικάρι τὸ ἀγλύκαντο, μέρα καὶ
νύχτα, ἀκούει μιὰ γνώριμη φωνή,
πού τὸν ξυπνάει :

— Λοιπὸν τὸ Σούλι δὲ χάθηκε καὶ ζῇ.

Ἦταν ἡ Λάμπη, ἡ ἀδερφή τοῦ παλικαριοῦ.

— Τί καλὰ φέρνεις, Λάμπη ;

— Ζεστή κουλούρα, ἀδερφέ, πού σοῦ τῇ ζύμωσα μὲ τὰ
χεράκια μου καὶ ἡ μάνα τὴν ἔψησε στὴν ἀνθρακιά μονάχη.
"Εἶλα νὰ φᾶς καὶ νὰ ξαποστάσης.

— Δὲν μπορῶ, καημένη, νὰ παρατήσω τὸ τουφέκι...

— Αὐτὸ εἶναι ἡ συλλογὴ σου, Νάση ; Ἔρχομαι ἐγὼ καὶ
σοῦ κρατῶ τὸν τόπο σου... Νά, σοῦ ἔστρωσα ! Καὶ δῶς' μου
τὸ τουφέκι.

Χαμογελαῖ ὁ ἀδερφός ὁ καπνισμένος. Καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ μάθῃ τὴν κορασιά πῶς πιάνουν τὸ τουφέκι.

Ὁ πόλεμος βαστοῦσε πάντα. Μὲ χέρι σταθερὸ γέμιζε ἐκείνη καὶ σημάδευε. Καὶ ὁ ἀδερφός της παραπέρα ἔτρωγε ἡσυχος καὶ μονάχα τὴν πείνα τοῦ ἄκουγε, τὴ θερειμένη μέσα του.

Καὶ ὁ πόλεμος βαστοῦσε. Καὶ ἐκεῖ ἓνα βόλι ἦρθε καὶ πέτυχε κατάστηθα τὴν κορασιά. Καὶ αὐτὴ ἔκανε καρδιά καὶ δὲ μιλοῦσε. Τὸ αἷμα πλημμύριζε τὸν κόρφο της. Ἡ Λάμπη σημάδευε καὶ τουφεκοῦσε.

—Ἐφαγες, Νάση ;

—Κοντεύω, ἀκόμα λίγο, Λάμπη.

Ἡ κόρη ξαναρώτησε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη φορά. Καὶ τότε μὲ ἓνα πήδημα τὸ παλικάρι βρέθηκε κοντά της. Ἄρπαξε τὸ τουφέκι καὶ ἡσυχος, καθὼς εἶχε τραβηχτῇ, ξανάρχισε τὸν πόλεμο.

Ἀμίλητη ἡ Σουλιωτοπούλα πῆγε παραπίσω καὶ ἔπεσε. Καὶ ὁ πόλεμος βαστοῦσε...

« Μεγάλα Χρόνια », 1930

Γιάννης Βλαχογιάννης

ΧΗΡΑ ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

Ὁ γερο - ἀγωνιστῆς τελείωσε τὴ διήγησή του γιὰ τοῦ κάστρου τὴν παράδοση.

— Βγήκαμε μὲ ὅλες τὶς τιμές, ἔλεγε. Μὲ τ' ἄρματα καὶ μὲ τὰ πράματά μας. Ἡ συμφωνία φυλάχτηκε πιστὴ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μὰ δὲν ἦταν γραμμένο νὰ τελειώσῃ ἔτσι αὐτὴ ἡ σκηνὴ τῆς πολιορκίας. Γιατί, κοντὰ στὴ συμφωνία τὴ γραφτὴ, ἔγινε κι ἄλλη, πιὸ παράξενη ἀπὸ τὴν πρώτη.

Καὶ τὴν ἔκανε μιὰ ἀπλὴ γυναίκα, ἡ Μάρω ἡ Σουλιώτισσα, νιόνυφη καὶ χηρεμένη. Ὅσο ζοῦσε ὁ ἄντρας της, τὴ σεβόταν ἡ φρουρά. Μὰ καὶ χήρα τώρα δὲ χωράτεψε. Νομίζεις εἶχε πάρει τὸν ἀέρα ἐκείνου τοῦ παλικαριοῦ, ποὺ ἦταν τὸ πρῶτο ἀνάμεσά μας. Καὶ ἡ παρθενικὴ της ντροπὴ μονάχα δὲν ἄφηνε τὴ χήρα ν' ἀδράξῃ τ' ἄρματα.

Καὶ τώρα βγαίνοντας ἀπὸ τὸ κάστρο ἡ Μάρω ἀκολουθοῦσε ἀμίλητη, ἄκλαυτη, ἄσκημη, γιατί εἶχε σβῆσει ἡ πείνα κάθε ἀνθὸ στὴν ὄψη της, ὅπως εἶχε κάμει νὰ στερέψῃ καὶ τὸ στερνό της δάκρυ. Ἀξαφνὰ ἡ Μάρω, ἐκεῖ ποὺ πήγαινε σκυφτὴ, ἔβαλε μιὰ φωνή. Καὶ εἶχαμε ἀδειάσει πιά τὸ κάστρο καὶ οἱ Τούρκοι ἐτοιμάζονταν νὰ μποῦν. Γύρισε ἡ Μάρω πίσω τρέχοντας καὶ στάθηκε στὴ σιδερόπορτα τοῦ κάστρου ὁλόρθη μὲ τὴν παρδαλὴ μαντίλα της (τὰ μαῦρα

τότε ποῦ νὰ τὰ 'βρισκε ; ὕστερα ἡ ζωὴ της πέρασε μαυ-
ροντυμένη).

— Σταθῆτε πίσω ! εἶπε. Κανένας δὲ θὰ μπῇ !

Παραξένεψε πολὺ καὶ ἡ ὄψη καὶ ἡ φωνὴ της. Οἱ 'Αρ-
βανίτες τὴν ἐπῆραν μὲ τὸ καλὸ.

— Σύρε ! τῆς εἶπαν. Σκλάβα θὰ κρατηθῆς, ἂν μείνης. Τί
ζητᾷς ;

— Στὸ κάστρο μέσα λησιμονήθηκε ἄνθρωπος. Μπέσα γιὰ
μπέσα¹ ;

— Μπέσα, εἶπε ἓνας 'Αρβανίτης.

'Η Μάρω χάθηκε καὶ ξαναφάνηκε σὲ λίγο κρατώντας
στὴν ποδιά της κρυμμένο κάτι. Καὶ προχώρησε νὰ περάσῃ.

Οἱ Τοῦρκοι τώρα τὴν κύκλωσαν στενά, θέλοντας νὰ
δοῦν τί εἶχε καὶ νὰ τῆς τὸ ἀρπάξουν.

'Η ἴδια ἡ Μάρω εἶδε τὸν κίνδυνο. Τράβηξε τὸ χαν-
τζάρι ἀπὸ τὸν κόρφο της, ποῦ τὸ εἶχε πάντα σύντροφό της.

— Πίσω, φώναξε. Τὴν μπέσα μὴν πατᾶτε !

Μὲ τὸ ἀριστερό της χέρι βαστώντας τὴν ποδιά της ἀ-
νοιχτὴ ἐδειχνε τὰ κόκαλα (λιβανισμένα κόκαλα τοῦ ἀνδρός
της). Καὶ φοβέριζε μὲ τὸ μαχαίρι. Καὶ προχώρησε καὶ
πέρασε.

"Όταν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα σπάρθηκε τῆς Μάρως ἡ
ἀποκοτιά², δὲν ἔμεινε ὄψη νὰ μὴ γλυκαθῇ καὶ χεῖλι νὰ μὴ
γελάσῃ. Καὶ ἦταν ἓνα ξαλάφρωμα στὴν πικραμένη συνοδεία
μας, ποῦ προχωροῦσε βαρυκίνητα... Νοῦ καὶ καρδιά ποιός
εἶχε πιά τὴ Μάρω νὰ θαυμάσῃ !

« Μεγάλα Χρόνια », 1930

Γιάννης Βλαχογιάννης

1. Πίστη στὸ λόγο.

2. Τόλμη.

Η ΔΕΣΠΩ

Ἄχὸς βαρὺς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.

Μήνα σὲ γάμο ρίχνονται, μήνα σὲ χαροκόπι ;

Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται, οὐδὲ σὲ χαροκόπι.

Ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.

— Γιώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σούλι.

Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων.

— Τὸ Σούλι κι ἂν προσκύνησε, κι ἂν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάνει.

Δαυλὶ στὸ χέρι ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει :

— Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε ! παιδιὰ μ', μαζί μου
ἐλᾶτε.

Καὶ τὰ φυσέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιά γενῆχαν.

Λημοτικό

Οἱ προεστοὶ τῆς Ἀθήνας εἶχαν σύναξη μυστικὴ στὸ σπίτι τοῦ γερο - Θωμᾶ, τοῦ γεροντότερου, ποὺ ἦταν ἐκεῖ κοντὰ στὴ Ρόμβη. Ἀρχισε νὰ σκοτεινιάζῃ μέσα στὴν κάμαρη καὶ δὲν τὸ βρήκανε σωστὸ ν' ἀνάψουν λυχνάρι, γιὰ νὰ μὴ δώσουν ἀφορμὴ νὰ μπῇ κανεὶς, ἂν καὶ εἶχαν ἀπόλυτὴ ἐμπιστοσύνη στὴ νοικοκυρά, ὅση εἶχαν καὶ στὸν ἴδιο τὸν ἄντρα της. Ἐπειτα ὅ,τι ἦταν νὰ ξέρῃ αὐτὴ, τὸ ἤξερε πιά. Κι ἀφοῦ οἱ ἄρχοντες εἶχαν φυλακιστῇ στὸ Κάστρο, οἱ γέροι συνάχτηκαν στ' ἀρχοντικὸ της, γιὰ νὰ σκεφτοῦν γιὰ πράματα σοβαρά. Οἱ χωριάτες γύρω στὰ χωριά εἶχαν ἀρχίσει νὰ συνταράζωνται καὶ τὸ μεγάλο κίνημα δὲν ἦταν μακριά.

Ἀπὸ τὸ Μενίδι, ποὺ ἦταν τὸ κέντρο τοῦ βρασμοῦ, ἔφταναν κρυφές παραγγελίες στοὺς προεστοὺς τῆς χώρας καὶ ζητοῦσαν ἀνταπόκριση μ' αὐτοὺς καὶ περίμεναν τίς προσταγές τους.

Μέσα στὸ δωμάτιο τὸ σκοτάδι πύκνωνε καὶ θάμπωνε, κι οἱ γέροι μὲν ἔβλεπε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Κανένας δὲ μιλοῦσε πιά, μὰ ἡ ἴδια σκέψη περνοῦσε ἀπὸ τὰ κεφάλια καὶ τῶν ὀχτῶ, ποὺ κάθονταν ἐκεῖ μέσα ἀκίνητοι στὰ ντιβάνια. Ἦξεραν πὼς οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν νὰ παίρνουν χαμπέρι, πὼς κάτι σοβαρὸ ἔτρεχε ἀνάμεσα στοὺς χριστιανούς. Οἱ Ἀρβανίτες φύλαγαν καλὰ τίς πόρτες καὶ κανένα δὲν ἄφηναν νὰ πάῃ ἀπὸ τὴν Ἀθῆνα στὰ περίχωρα. Ἐπρεπε ἢ μὲ τὸ καλὸ νὰ τοὺς κάμῃς νὰ σ' ἀφήσουν, ἢ κρυφὰ νὰ πηδήσῃς ἀπὸ τὰ τεῖχη καὶ νὰ πᾶς. Μὰ τότε δύσκολα θὰ γύριζες, γιὰτὶ στίς πόρτες θὰ σ' ἔπιαναν.

Τέλος ἓνας ἀπὸ τοὺς γέροντες ἀποφάσισε νὰ ξεστομίσῃ τὸ βαρὺ τὸ ρῶτημα :

— Ποιὸς εἶν' ἄξιος νὰ πάρῃ ἐπάνω του αὐτὴ τὴ δουλειά

καὶ νὰ βγῇ φανερά ἀπὸ τὴ χώρα, μὲ τὴν ἄδεια τῆς φρουρᾶς ;

Κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε. Γιά κάμποση ὥρα ἔμειναν σιωπηλοί, σὰν κάτι νὰ περιμέναν.

Ἕνας ἐλαφρὸς ψίθυρος ἀκούστηκε κατὰ τὴν πόρτα, τὴν πόρτα ποὺ ὅλοι τὴ θαρροῦσαν κλειστή, τὴν πόρτα ποὺ ἔφερνε ἐπάνω στὸ λιανικό. Μέσα στὸ σκοτάδι ξεχώρισε γνώριμη παιδιοῦ μορφή, ἀμίλητη, συμμαζεμένη, κολλητὴ στὸν τοῖχο. Ὅλων τὰ μάτια, συνηθισμένα στὸ σκοτάδι, γνώρισαν τοῦ νοικοκύρη τὸ Θωμάκο, τὸ μικρότερο ἀπὸ τὰ δυὸ ἐγγόνια.

Αὐστηρὰ τοῦ μίλησε ὁ παππούς του τότε :

— Τί μπῆκες ἐδῶ πέρα ; εἶπε ὁ γερο - Θωμάς. Ποιὸς σ' ἔστειλε ; Ἐχεις πολλή ὥρα ἐδῶ ; Ἀπὸ ποῦ πέρασες ; Ἐγὼ εἶχα τὴν πόρτα ἀμπαρωμένη.

— Μπῆκα, εἶπε τὸ παιδί. Κατέβηκα ἀπὸ τὸ λιανικό...

— Πῶς τὸ ἔκανες αὐτό ; εἶπε ὁ γέρος αὐστηρότερα. Τίνος τὴ γνώμη πῆρες ; ποιὸς σ' ἔβαλε νὰ τὸ κάνης αὐτό ;

— Ὅχι· μονάχος μου ! Εἶπε ζωηρὰ τὸ παλικάρι καὶ προχώρησε δυὸ βήματα. Ἡ μιλιὰ του ἀντηχοῦσε καθαρὴ, ἀπονήρευτη μέσα στὸ σκοτάδι. Κατάλαβα πῶς θὰ λέγατε γιὰ τὴν πατρίδα... κι ἤθελα ν' ἀκούσω.

Τοῦ γέροντα ἡ καρδιὰ γύρισε στὸν τόπο της. Τὸ ἐγγόνι τοῦ γερο - Θωμά ἦταν ἀθῶο, κίνδυνος δὲν ἦταν γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ τὰ σπίτια τους. Τὸ παιδί ἤθελε ν' ἀκούσῃ ποὺ μιλοῦσαν γιὰ τὴν πατρίδα. Ὁ παππούς του ἦταν ἕτοιμος νὰ τὸ ὀρμηνέψῃ πρῶτα κι ὕστερα νὰ τὸ διώξῃ, μὰ δὲν πρόφτασε.

Τὸ παιδί πρόλαβε τὸ σκοπὸ του.

— Ἐγὼ πάω ! Εἶπε σοβαρά, σὰ νὰ μιλοῦσε μὲ τὸν ἑαυτό του.

— Ποῦ ;

— Στὸ Μενίδι... Δὲ θέλετε νὰ στείλετε ἄνθρωπο ; θὰ πάω ἐγώ !

— Πῶς θὰ πᾶς ἐσύ, παιδί μου ; Εἶπε ὁ παππούς του.

— Μὲ τ' ἄλογο καβάλα... Θὰ πάρω τὸν Καρά, σανὸ θὰ πάω νὰ κόψω ! Θὰ ᾿χω καὶ τὸ κλαδευτήρι.

Χαμήλωσαν οἱ φωνὲς τῶν γέρον. Τὸ παιδί, ὀρθὸ πάντα, μὰ πιδ μακριὰ ἀπὸ τὴ συντροφιά τους, ἄκουε χωρὶς νὰ θέλῃ.

Πέρασε ἀπὸ τὴ Μενιδιάτικη πόρτα ὁ Θωμάκος τραγουδώντας τὸ πρωί, ἀργά, καμαρωτά, γιὰ νὰ μὴ δώσῃ καμιά ὑποψία. Στοῦ Ἀγᾶ τὴ βρῦση πότισε τ' ἄλογο.

Ἐξακολούθησε τὸ δρόμο του, ἔφτασε στὸ Μενίδι, τέλειωσε τὸ σκοπὸ του, ἔκοψε καὶ σανὸ καὶ γύρισε. Γύρισε μὲ τὸν τρανὸ τὸ λόγο γραμμένο στὰ φυλλοκάρδια του, ποὺ ὁ Χατζη - Μελέτης, τῆς Χασιάς ὁ Καπετάνιος, κι ὁ Μητρο - Λέκας, τοῦ Μενιδιοῦ μὲ δισταγμὸ τοῦ ἐμπιστεύτηκαν, γιὰτὶ τὸν εἶδαν τόσο μικρό.

Γύρισε ὅπως πῆγε, ἥσυχα καὶ χωρὶς κανένα ἐμπόδιο. Καὶ τράβηξε ἴσια στοῦ παπποῦ του. Ἐκεῖ δὲ βρῆκε τὸ γερο - παππού. Μὰ ἡ γιὰγιά ἦταν ἀνήσυχη. Καὶ σὲ λίγο, νά κι ἔφτασε κι ὁ παππούς.

— Ἦρθες, παιδί μου ; εἶπε. Πᾶμε μέσα...

Πέρασαν στὸ πιὸ βαθὺ δωμάτιο, ποὺ δὲν εἶχε κανένα παράθυρο.

— Λέγε τώρα γρήγορα... Τί ἀπόκριση φέρνεις ἀπὸ τοὺς χωριάτες ;

— Στὶς εἴκοσι ἕξι τοῦ Ἀπριλιοῦ νὰ τοὺς καρτεροῦμε. Θὰ μποῦν ἀπὸ τὰ τεῖχη, ἀνάμεσα Πόρτας Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς Μπουμπουνίστρας. Ξημερώματα, εἶπαν, τόσο νὰ φέγγῃ, ὅσο νὰ ξεχωρίζεται τὸ στάχυ, τὸ σιτάρι ἀπὸ τὸ κριθάρι.

— Καλά, παιδί μου, σιτάρι - κριθάρι ! Τρέχα τώρα ἔξω

νά παίξεις με τ' άλλα παιδιά. Καί σέ κανένα τίποτε νά μη μιλήσης ! 'Αγκαλά, δέν εἶν' ἀνάγκη αὐτὸ νά σοῦ τὸ πῶ. Τὸ ξέρεις μοναχός σου...

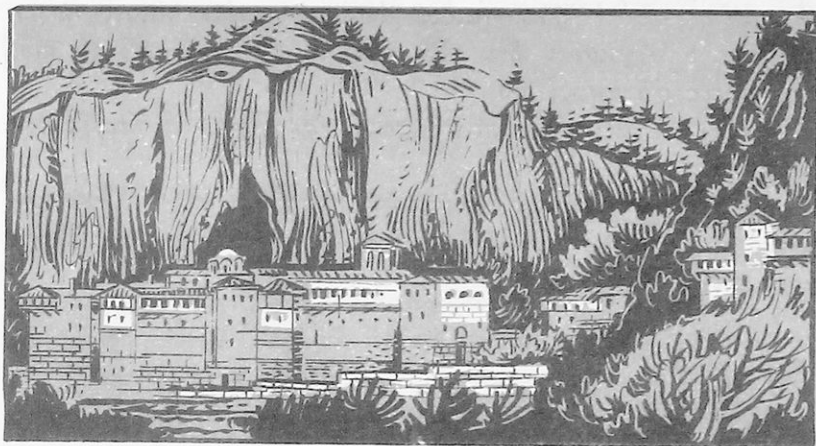
— Καλά, παππού, εἶπε τὸ παιδὶ χαρούμενο· κι ἔτρεξε στὰ παιχνίδια του.

Σὲ λίγες μέρες οἱ χωριάτες πατοῦσαν τὴν 'Αθήνα ξαφνικά κι ἀδερφωμένοι με τοὺς πολίτες ἔκλειναν τοὺς Τούρκους στὴν 'Ακρόπολη.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΚΛΕΦΤΙΚΟ

Πότε θὰ ρθῇ μιὰν ἀνοιξη, θὰ ρθῇ ἓνα καλοκαίρι,
πού λουλουδίζουν τὰ κλαριά, πού λιώνουνε τὰ χιόνια,
γιὰ νὰ ζωστοῦμε τ' ἄρματα καὶ τὰ χρυσὰ τσαπράζια,
νὰ βγοῦμε κλέφτες, βρὲ παιδιά, κλέφτες στὰ κορφοβούνια
καὶ στὴν ψηλότερη κορφή νὰ στήσωμε λημέρι !
Νά 'χουμ' με τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ τ' ἀποβραδὶς κουβέντα
κι ἐμᾶς τὸ γλυκοχάραμα νὰ πρωτοχαιρετίζη,
ἐμᾶς ὁ ἥλιος τὴν αὐγή, σὰν κρούη, νὰ πρωτοβλέπη.
Νὰ μᾶς ζηλεύουν οἱ αἰτοί, νὰ μᾶς ξυπνοῦν τ' ἀηδόνια.
'Αράδ' ἀράδα τ' ἄρματα στὰ πεῦκα θὰ κρεμᾶμε,
καὶ θὲ νὰ σταίνουμε χορό. Καὶ κάθε μας τραγούδι
θὰ 'ναι βροντὴ ἀπὸ σύννεφο, φωτιά ἀπ' ἀστροπελέκι,
θὰ μᾶς τρομάζουν τὰ θεριά, θὰ προσκυνοῦν οἱ κάμποι.
Πότε θὰ ρθῇ μιὰν ἀνοιξη, θὰ ρθῇ ἓνα καλοκαίρι
νὰ βγοῦμε κλέφτες, βρὲ παιδιά, κλέφτες στὰ κορφοβούνια !

Κ. Κρησιάλλης

ΣΤΟ ΜΕΓΑ ΣΠΗΛΑΙΟ

Ἡ μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἔχει συνδεθῆ στενὰ μὲ τὸν Ἱερό μας ἀγώνα. Ὁ δεσμὸς αὐτὸς φάνηκε ἰδίως κατὰ τὴν τρίτη εἰσβολὴ τοῦ Ἱμπραήμ στὰ Καλάβρυτα, ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὴν Πάτρα τὸν Ἰούνιο τοῦ 1827.

Ὁ Ἱμπραήμ βάδισε εἰρηνικὰ πρὸς τὰ Καλάβρυτα καὶ στρατοπέδευσε ἀπ' ἔξω. Κατὰ τὴ διαδρομὴ του ἔδινε ἐγγράφα ἀμνηστίας στὰ ὑποτασσόμενα χωριά. Καὶ ἐνῶ στὸ στρατόπεδο δεχόταν τοὺς ἀντιπρόσωπους τῶν ὑποτασσομένων, σκέφτηκε ὅτι πρέπει μὲ κάθε θυσία νὰ καταλάβῃ τὴ Μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Γιατὶ γνώριζε ὅτι αὐτὴ ἡ Μονὴ ἦταν κέντρο τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους. Ὅπως ὑπῆρξε σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες προπύργιο τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἔτσι καὶ τώρα σ' ὅλο τὸν Ἀγώνα ὑπῆρξε προπύργιο τῆς ἐλευθερίας. Πολλοὺς προστάτεψε ἡ Μονὴ κατὰ τὶς ἐπιδρομὲς τοῦ Ἱμπραήμ καὶ πολλὰ ξόδεψε. Οὔτε καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ ἀργυρὰ σκεύη λογάριασε. Ὅλα τὰ ἐξαργύρωσε γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ Ἀγώνα.

Καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς προμηθεύτηκε ὅπλα καὶ εἶχε ἀνέκαθεν καὶ δύο κανόνια.

Τότε λοιπόν, εὐθὺς ὡς πλησίασε ὁ Ἰμπραήμ στὰ Καλάβρυτα, πληθὺς ἀπὸ γυναικόπαιδα εἶχε καταφύγει στὸ Μέγα Σπήλαιο. Καὶ ἑξακόσιοι πολεμιστὲς ἔφτασαν ἐπίσης ἐκεῖ μὲ τοὺς ἀρχηγούς Β. καὶ Ν. Πετμεζῆ, γιὰ νὰ προστατέψουν καὶ τὴ Μονὴ καὶ τὰ γυναικόπαιδα. Τοποθέτησαν στοὺς πύργους τῆς Μονῆς τὰ κανόνια κι ἐκεῖ, κοντὰ σ' αὐτά, στάθηκαν οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μαχητές, βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ πολλοὺς μοναχοὺς ἐνόπλους. Οἱ ἄλλοι κατέλαβαν θέσεις κοντὰ στὴ Μονὴ καὶ γύρω της. Μέσα στὴ Μονὴ ἔμεναν τὰ γυναικόπαιδα καὶ προσεύχονταν στὴν Ὑπέρμαχο Στρατηγὸ γιὰ τὴ σωτηρίᾳ τῇ δικῇ τους καὶ τοῦ Ἑθνους.

Ὁ Ἰμπραήμ, προτοῦ διατάξῃ ἔφοδο κατὰ τοῦ Μοναστηριοῦ, προσπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑποταγὴ τῶν μοναχῶν. Τοὺς ἔγραψε λοιπὸν ἓνα γράμμα, στὸ ὁποῖο ὅμως ἔλαβε τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν ἀπὸ μέρος τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς Δαμασκηνοῦ :

« Ὑψηλότατε ἀρχηγέ τῶν ὀθωμανικῶν δυνάμεων, χαῖρε. Ἐλάβομεν τὸ γράμμα σου καὶ εἶδομεν τὰ ὅσα γράφεις. Ἡξεύρομεν ὅτι εἶσαι εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Καλαβρύτων πολλὰς ἡμέρας καὶ ὅτι ἔχεις ὅλα τὰ μέσα τοῦ πολέμου. Ἡμεῖς νὰ προσκυνήσωμεν εἶναι ἀδύνατον, διότι εἴμεθα ὠρκισμένοι εἰς τὴν πίστιν μας : Ἡ νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἢ νὰ ἀποθάνωμεν πολεμοῦντες· καὶ κατὰ τὴν παράδοσίν μας δὲν γίνεται νὰ χαλάσῃ ὁ ἱερὸς ὅρκος τῆς πατρίδος μας. Σὲ συμβουλευόμεν ὅμως νὰ ὑπάγῃς νὰ πολεμήσῃς ἄλλα μέρη, διότι νὰ ἔλθῃς ἐδῶ νὰ μάς πολεμήσῃς καὶ νὰ νικήσῃς δὲν εἶναι μεγάλο κακόν, διότι θὰ νικήσῃς παπᾶδες· ἂν ὅμως νικηθῇς, τὸ ὁποῖον ἐλπίζομεν ἀφεύκτως μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, διότι ἔχομεν καὶ θέσιν δυνατὴν, θὰ εἶναι ἐντροπὴ σου, καὶ τότε οἱ Ἕλλη-

νες θὰ ἐγκαρδιωθοῦν καὶ θὰ σὲ κυνηγοῦν πανταχοῦ. Ταῦτα σὲ συμβουλευόμεν καὶ ἡμεῖς καὶ κάμε ὡς γνωστικὸς τὸ συμφέρον σου. Ἐχομεν καὶ γράμματα καὶ ἱερὸν ὄρκον ἀπὸ τῆν Βουλὴν καὶ τὸν ἀρχιστράτηγον Κολοκοτρώνην, ὅτι εἰς πᾶσαν περίστασιν πολλὴν βοήθειαν θὰ μᾶς στείλουν, στρατιώτας καὶ τροφάς.

*Δαμασκηνὸς ὁ Ἠγουμένος
καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ παπᾶδες καὶ καλόγηροι*

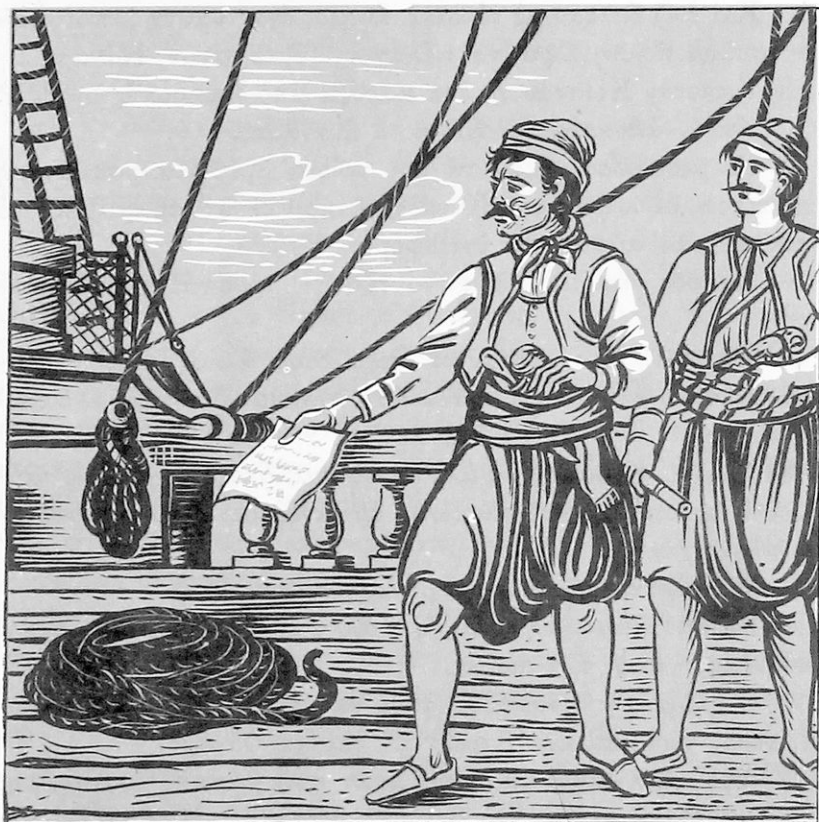
Τῇ 21 Ἰουνίου 1827, Μέγα Σπήλαιον».

Μετὰ τὴ γενναία καὶ πατριωτικὴ αὐτῇ ἀπάντησιν τοῦ ἡγούμενου, ὁ Ἰμπραήμ μεταχειρίστηκε τὴ βία, γιὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς ἀνδρείους κληρικοὺς νὰ παραδοθοῦν. Στὴν ἀρχή, ἀφοῦ πλησίασε καὶ κατασκόπευσε τὰ γύρω τῆς Μονῆς, τοποθέτησε κανόνια καὶ ὀπλίτες στὸ βουνὸ τοῦ Σταυρίου, ἀπέναντι τῆς Μονῆς. Καὶ τὴν 24ῃ Ἰουνίου τοῦ 1827 διάταξε τὴν ἐφοδο.

Ἡ μάχη κράτησε ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ. Τὰ κανόνια καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἐπιδρομέων δὲ σταματοῦσαν, ἀλλὰ μάταια. Ἡ Μονὴ στεκόταν ὀρθή. Οἱ ἀμυνόμενοι ἀπὸ τὴ Μονὴ ἐβλαπταν πολὺ τοὺς ἀπέναντι ἐχθρούς.

Ὁ Ἰμπραήμ διάταξε τὸ ἵππικὸ του καὶ μέρος τοῦ πεζικοῦ νὰ ἀνεβοῦν στὴ δυτικὴ κατηφορίαν τοῦ ἐλαιοσκεπασμένου βουνοῦ καὶ πυροβολώντας νὰ πλησιάσουν ἀπὸ κεῖ τῇ Μονῇ. Ἀλλὰ, ἐνῶ πλησίαζαν, σκοτώνονταν ἀπὸ τὶς σφαῖρες τῶν γενναίων πολεμιστῶν. Τότε ὁ Ἰμπραήμ, ἀπελπισμένος καὶ βλέποντας τὰ ἀπόκρημνα βουνὰ καὶ φοβούμενος νὰ πλησιάσῃ, διατάσσει γενικὴ ὑποχώρησιν. Καὶ ὅλοι τοὺς ντροπιασμένοι ἐφυγαν στὰ Καλάβρυτα, ἐνῶ τὰ κανόνια καὶ οἱ χαμπάνες τῆς Μονῆς ἐκροτοῦσαν καὶ οἱ ὑπερασπιστὲς καὶ νικητὲς δόξαζαν τὴ Μεγαλόχαρη.

Χρ. Σταυροπούλος (Διασκευὴ)

Η ΤΙΜΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

Ὁ Κανάρης εἶχε ἀποφασίσει νὰ πυρπολήσῃ τὸ φοβερὸ αἰγυπτιακὸ στόλο μέσα στὸ λιμάνι τῆς Ἀλεξάνδρειας. Τὸ τολμηρὸ σχέδιο δυστυχῶς δὲν πέτυχε, καὶ οἱ Ἕλληνες πυρπολητὲς σώθηκαν ὡς ἐκ θαύματος καὶ ἐπέστρεψαν στὴν Ἑλλάδα.

Πλοίαρχος ὅμως καὶ ναῦτες ἦταν σὲ κακὴ κατάσταση, γιὰτὶ δὲν εἶχαν οὔτε ψωμὶ οὔτε νερό.

Καὶ ἐνῶ ἔπλεαν μὲ εὐνοϊκὸν ἄνεμο, ἓνας ναύτης ποὺ παρατηροῦσε πολλὴ ὥρα τὸ πέλαγος, εἶπε στὸν Κανάρη :

— Καπετὰν Κωσταντή, ἓνα καράβι ἀπὸ μακριά!

— Καλὰ, ἀποκρίνεται ἡσυχα ὁ Κανάρης.

Σὲ μισὴ ὥρα, ὅταν τὰ δυὸ πλοῖα βρέθηκαν σὲ μικρὴ ἀπόσταση, οἱ ναῦτες τοῦ Κανάρη διέκριναν ὅτι τὸ ξένο πλοῖο ἦταν μεγάλο αὐστριακὸ ἰστιοφόρο.

— Ἐμπρός, παιδιά, τοὺς γάντζους! προστάζει ὁ Κανάρης.

Μερικοὶ ναῦτες πῆραν τὰ ὅπλα τους, ἄλλοι κωπηλατούσαν. Σὲ λίγο ἡ βάρκα τοῦ Κανάρη πλησίασε τὸ μεγαλόπρεπο πλοῖο.

Τότε ὁ Κανάρης μὲ ἄλλους ναῦτες σκαρφαλώνει σ' αὐτὸ καί, κρατώντας τὸ πιστόλι, ἐμφανίζεται στὸν αὐστριακὸ πλοίαρχο.

— Τί θέλετε; ρωτᾷ κατατρομαγμένος.

— Θέλομε ψωμί, νερὸ καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔχει τὸ καράβι, γιατί πεθαίνουμε ἀπὸ τὴν πείνα.

Ὁ πλοίαρχος προστάζει τοὺς ναῦτες του νὰ φέρουν ψωμί, νερό, τυρὶ καὶ ἓνα βαρέλι μὲ παστὰ ψάρια.

Ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ τὰ κατέβασαν στὴ βάρκα, ὁ Κανάρης λέει στὸν πλοίαρχο :

— Δὲν ἔχω χρήματα νὰ σὲ πληρώσω τώρα· γράψε σ' ἓνα χαρτί πόσο ἀξίζουν καὶ φέρε το νὰ τὸ ὑπογράψω!

— Δὲν κάνουν τίποτε, ἀποκρίνεται ὁ πλοίαρχος.

— Φέρε τὸ χαρτί καὶ γράψε δυὸ χιλιάδες γρόσια! εἶπε ἔντονα ὁ Κανάρης.

Ἀφοῦ ὑπόγραψε τὸ χαρτί, ὁ Κανάρης εἶπε :

— Τὸ ἔθνος μας θὰ σὲ πληρώσῃ!

— Ἀλλά, τόλμησε νὰ ἀποκριθῇ ὁ πλοίαρχος, σεῖς δὲν ἔχετε ἔθνος.

Τότε τὰ μάτια τοῦ Κανάρη ἀστράφτουν καὶ μὲ ἀγανάκτηση λέει :

—“Ἄν δὲν ἔχωμε ἔθνος, θὰ κάνουμε ! Καὶ ἐννοοῦσε φυσικὰ ὁ Κανάρης Κράτος. Γιατὶ ἔθνος ὑπῆρχε. Διαφορετικὰ δὲν θὰ εἴχαμε τὸ Εἰκοσιένα καὶ τὶς ἄλλες ἐπαναστάσεις.

Ἐπιτέλους χωρίστηκαν καὶ ὁ Κανάρης ἔφτασε αἰσίως στὴν πατρίδα του. Πέρασαν ἀρκετὰ χρόνια. Ἡ Ἑλλάδα λευτερώθηκε καὶ ὁ Κανάρης ἦταν ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. Ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ πιστοὺς συντρόφους του ἦταν πλοίαρχος ἐμπορικοῦ πλοίου καὶ ταξίδευε στὸ Γαλάζι, γιὰ νὰ ἀγοράσῃ σιτάρι. Ἐκεῖ συνάντησε τὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο, ὁ ὁποῖος δὲν τὸν ἀναγνώρισε στὴν ἀρχή. “Ὅταν ὁ Ἕλληνας πλοίαρχος τοῦ θύμισε τὶς λεπτομέρειες τῆς συνάντησής τους στὸ πέλαγος, ξανάφερε στὴ μνήμη του τὶς τόσο δυσάρεστες γι’ αὐτὸν στιγμές. Ὁ Ἕλληνας τὸν παρακίνησε νὰ ρθῇ στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ πληρωθῇ. Καὶ ὁ Αὐστριακὸς πλοίαρχος μετὰ ἀπὸ πολλοὺς δισταγμοὺς δέχτηκε. Καὶ ὁ παλιὸς σύντροφος τοῦ Κανάρη μὲ τὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο πῆγαν στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν.

—Ἐξοχώτατε, λέγει ὁ Ἕλληνας πλοίαρχος, θυμᾶσαι ποὺ ὑπόγραψες ἀπόδειξη γιὰ δυὸ χιλιάδες γρόσια σ’ ἓναν πλοίαρχο κοντὰ στὴν Ἀλεξάνδρεια;

Ὁ Κανάρης σκέφτηκε καὶ εἶπε :

—Ἐ, ναί, θυμοῦμαι!

—Νά, λοιπόν, ὁ πλοίαρχος ἦρθε νὰ πάρῃ τὰ χρήματα.

Τότε ὁ Κανάρης ζήτησε τὴν ἀπόδειξη, τὴν εἶδε καὶ μὲ παράπονο πρὸς τὸν Αὐστριακὸ γιὰ τὴν παλιὰ δυσπιστία του ὑπόγραψε ἔνταλμα καὶ ὁ πλοίαρχος πληρώθηκε.

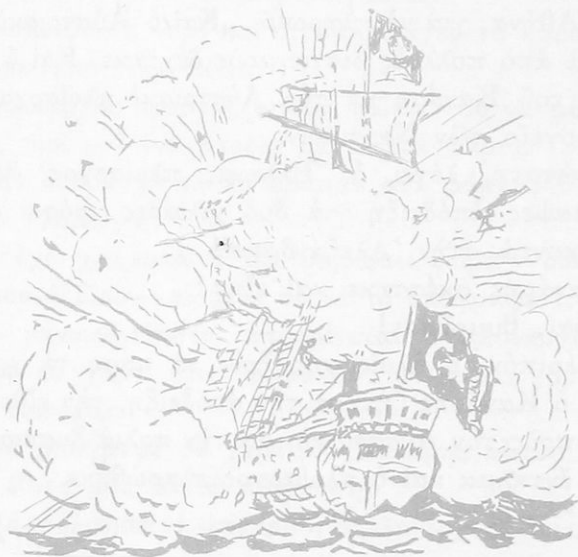
(Διὰσκευή)

ΤΟ ΤΑΜΑ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

Μεσάνυχτα ὁ πυρπολητὴς ἐγύρισε
καὶ πῆδησε ἀπ' τὸ γρήγορο καῖκι
πιστός, νὰ φέρῃ μὲ τὰ πόδια ὀλόγυμνα
στὴν ἐκκλησιὰ τὸ τάμα γιὰ τὴ νίκη.

Τὸ χέρι, ποὺ ἄτρεμο ἔσπειρε τὸ θάνατο
μὲ τὸ δαυλὸ—τὸ φοβερὸ τὸ χέρι—
τώρα ταπεινωμένο καὶ τρεμάμενο
στὴν Παναγιὰ ἀνάφτει ἐν' ἁγιοκέρι.

Γ. Δροσίνης

32. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ
(ἀπὸ τὸν Θεόδωρο Κολοκοτρῶνη τὸ 1822)

Φύσα μαϊστρο δροσερὲ κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τῇ μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στὸ Δερβενάκι κείτουνται στὸ χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρῶμα ἔχουνε τῇ μαύρῃ γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γι' ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τῇ λάμψῃ!
Κι ἓνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συγχωρωτᾶνε :
— Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο τουφέκι;
— Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσ' ὁ Κολοκοτρῶνης,
καὶ παραπίσω οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια!

Δημοτικὸ

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

— Κολοκοτρώνα! Κολοκοτρώνα!

Ἔτσι ἔλεγαν τὰ Τουρκάκια στὰ βάθη τῆς Ἀσίας, καὶ τὸ αἶμα τους πάγωνε. Ἡ φαντασία τους τὸν ἐπλαθετεράστιο γίγαντα μὲ τρία μάτια. Τὸ μεσιανό, πελώριο, πάνω ἀπὸ τὴ μύτη, στὸ μέτωπο. Τὸν ἤθελαν τριχωτὸ σὰν ἀρκουῶνα μὲ φοβερά δόντια κάπρου, γυριστά, κοφτερά σὰν χαντζάρια.

Καὶ πῶς τὸν φαντάστηκαν οἱ Εὐρωπαῖοι; Μεγαλοκέφαλο, τρομερὸν ἀτσίγγανο μ' ἀλλήθωρα μάτια.

Καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ τὸν εἶδαν κοντά; Μυτερὸ σταχτόχρωμο βράχο, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι σπαρμένοι στὸ Αἰγαῖο, ἄγρια μορφὴ, σκαμμένη ἀπὸ τὸν καιρό, χαλασμένη ἀπὸ τὸν πόλεμο, φαγωμένη ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἀνησυχία, ὅμοια μὲ βράχο ποὺ τὸν δέρνουν τὰ κύματα. Καὶ ἓνας Γάλλος συνταγματάρχης, ποὺ ἦταν μαζί του στὴν Τρίπολη σ' ὀλάκερη τὴν πολιορκία, τοῦ κολλᾷ ἓνα μουστάκι πελώριο.

Ἕνας νέος εἶχε φτάσει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς, στὰ 1823, πρόσφυγας στὴν Τρίπολη. Μὲ φαντασία γεμάτη ἀπὸ τὰ παραμύθια τῆς Ἀσίας γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη, ἔτρεξε, ἅμα ἔφτασε, στὸ σπίτι του νὰ δῇ τὸ ὑπεράνθρωπο τέρας. Βρῆκε κόσμο πολὺ ἐκεῖ πέρα. Ὁ Γέρος ἦταν μὲ ἄλλους καπεταναίους σ' ἓνα ἰσόγειο δωμάτιο, ἀμέσως μετὰ τὴν αὐλὴ. Λαὸς καὶ ἑνοπλοὶ ἀκόλουθοι ἔφραζαν τὴν πόρτα. Ὁ νέος δὲν μποροῦσε νὰ δῇ τίποτα, ἔσπρωχνε καὶ σπρωχνότανε νὰ ἀνοίξῃ δρόμο. Ὁ Οἰκονόμου, γραμματικὸς τοῦ ἀρχηγοῦ, τὸν ἔβλεπε, τοῦ κίνησε τὴν περιέργεια.

— Ποῦ θές νὰ πᾶς; τὸν ρώτησε. Τί γυρεύεις;

— Νὰ δῶ τὸν Κολοκοτρώνη.

Ὁ Οἰκονόμου τὸν βοήθησε νὰ φτάσῃ ὡς τὴ θύρα.

— Μὰ ποιός εἶναι; Ποιός;

Κοίταξε ὅλους τοὺς ἄλλους, ἔξω ἀπὸ τὸ Γέρο, καὶ ὡς ἦταν ὀρθός. "Ὅταν τοῦ εἶπαν τέλος «αὐτὸς εἶναι», ἀπόμεινε βουβός, σὰν κάποιος ποὺ βλέπει νὰ σωριάζεται ἐμπρὸς του

πύργος τετράψηλος. Δὲν μποροῦσε νὰ ρθῇ στὰ σύγκαλά του. Σὰ νὰ μὴν ἦταν ἐκεῖ κανένας ἄλλος, εἶπε δυνατὰ μιλώντας μὲ τὸν ἑαυτό του :

— Μπά! εἶναι σὰν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Ἄν τὸ φυσικὸ μποροῦσε ποτὲ νὰ δώσῃ τὴν παραμικρὴ ἰδέα τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς, νὰ ζωγραφίσῃ τὴν ἀπροσμέ-

τρητη δύναμή της, αυτό δεν ήταν σιγουρα τὸ δικό του φυσικό. Ἀνάστημα μέτριο, κορμὶ κανονικό, συμμετρικό, λιγνόν, σβέλτο, χωρίς τίποτε τὸ ἐξαιρετικό. Ἐμπρὸς σὲ ἄλλους κλέφτες θὰ φαινότανε νάνος. Ἡ μορφή του, σουρωμένη, ξεροψημένη, ἔδειχνε ἀκόμη πιὸ ἀδύνατη μέσα στὰ μακριὰ μαλλιά του, ποὺ κυμάτιζαν στοὺς ὤμους. Τὸ μέτωπό του, ψηλὸ καὶ στερεό, αὐλάκωναν δυὸ τρεῖς βαθιὲς ρυτίδες. Ἡ μύτη του, κάπως χοντρή, μεγαλούτσικη, ἐλαφρὰ γυριστή. Δυὸ μεγάλες γραμμές, ἀπάνω ἀπὸ τὸ δασὺ μουστάκι, κατέβαιναν ἀπὸ τὴν ἄκρη τῶν ρουθουνιῶν καὶ ἔζωναν μὲ ἓνα μισοφέγγαρο τὸ πλατύ, παχὺ στόμα του. Ἐνα δόντι καβαλίκευε λιγάκι τὸ κάτω χεῖλος, ποὺ δὲν ἔσμιγε ἐντελῶς μὲ τὸ ἀπάνω. Τὸ σαγόνι του ἄρχιζε μὲ ἀδρὴ γραμμὴ, ἔσβηνε ὅμως πιὸ κάτω ἀπαλά. Δὲν εἶχε μεγάλα μάτια. Κάτω ἀπὸ πυκνὰ φρύδια, μέσα στὶς βαθιὲς κόγχες τους, φαίνονταν μάλιστα μικρότερα πολὺ ἀπὸ ὅσο ἦταν πραγματικά. Ἡ ἔκφρασή τους στεκόταν ὅλη στὴ ματιά του. Ἡσυχη, ἄμεση, ἄτρομη, χωνόταν ὀλόισα, σὰ μύτη ἀτσαλιοῦ, στὸ εἶναι τῶν ἄλλων! Ἦταν κοντολογίς μορφή χαρακτηριστική, μὰ ὄχι φωναχτή καὶ αὐστηρή, χωρίς νὰ εἶναι ἄγρια. Κάτι ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ξαφνιάσῃ στὸ τραχὺ του πρόσωπο, δὲν ἦταν οὔτε μύτες, οὔτε στόματα, οὔτε μῆλα πεταγμένα καὶ βαθουλώματα, μὰ ἓνας ἀέρας ᾧ γεμάτος χριστιανικὴ ἐγκαρτέρηση, βαθιὰ καλοσύνη καὶ ἀνθρωπιὰ, μιὰ γλύκα σὰν ἀσκητὴς, ποὺ δὲν ἤξερες τί γυρεύει σ' ἓναν πρωτοκλέφτη ποὺ εἶχε σπεῖρει μὲ ἀνοιχτὰ τὰ χέρια τόσες φορές τὸ θάνατο.

Εὐκόλο δὲν ἦταν νὰ διαβάσῃς αὐτὴ τὴ μορφή. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ ἀπλότητά της, ξεχώριζες τίς πιὸ σύνθετες καὶ ἀπροσδόκητες ἐνώσεις. Ἐφτανε πολλὲς φορές ἓνας λόγος, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ ἥσυχο μάτι του μιὰ ἔκφραση τρομερή, παγερή. Τὸ πρόσωπό του ἄλλαζε ἀπότομα. Ὁ ἄγγε-

λικός αέρας τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ὑποταγῆς, ἡ ἐγκαρδιότητα καὶ ἡ γλύκα ἔσβηναν στὴ στιγμή. Φώναζε σὰ λιοντάρι. Καὶ ἀντιλαλοῦσαν τὰ φαράγγια τοῦ Μοριᾶ, σὰ νὰ βροντοῦσε ἀπὸ ψηλά. Τὸ ἴδιο καὶ στὸ ξέσπασμα τοῦ κεφιοῦ του. Μὰ ἓνας μονάχα θὰ μπορούσε νὰ σταθῇ πλάι του. Ὁ νικητὴς τῆς Ἀράχοβας. Μεγάλος στρατιώτης, γεννημένος στρατηγός, ὁ Καραϊσκάκης.

Ἀλλὰ θὰ στένευε κανένας πολὺ παράξενα τὴ μορφὴ τοῦ Γέρου, ἂν τὸν ἔπαιρνε σὰν ἀπλὴ στρατιωτικὴ ἀξία. Ὁ Ἱμπραῆμ μάλιστα ἔφτασε νὰ πῇ, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης, ὡς στρατιωτικός, δὲν ἀξίζε δυὸ παράδες! "Ὅχι σωστός, βέβαια, λόγος, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Γάλλος στρατηγὸς Ραιμπώ, ποὺ δὲ χώνευε διόλου τὸν Κολοκοτρώνη, τοῦ ἀναγνωρίζει τὴ «φυσικὴ ἀντίληψη τοῦ πολέμου», μὲ ἄλλα λόγια τὸ στρατηγικὸ μυαλό.

Μὰ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν εἶναι μονάχα ὁ μεγάλος πολέμαρχος. Εἶναι κάτι πολὺ πλατύτερο ἀπ' αὐτό. Εἶναι ὁ γνήσιος «ἄνθρωπος τοῦ Εἰκοσιένου».

Δὲν ὑπάρχουν γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη ραγιάδες.

— "Ἕλληνες! φωνάζει στὸν ἐλεύθερο λαό, ποὺ θέλει νὰ ξεσηκώσῃ ὁλόκερο.

Βλαστάρι τοῦ Μοριᾶ, μιλεῖ σὰν ἀρχηγὸς λαοῦ, ποὺ δὲ δέχτηκε ποτὲ ζυγό. Εἶναι γεμάτος ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση καὶ τὴν περηφάνια γιὰ τὰ παλιὰ ἐλληνικὰ τρόπαια. "Ἐρχεται νὰ ξαναδέσῃ τὴν κομμένη παράδοση.

"Ὅταν πῆραν τὸ Ναύπλιο, πῆγε ὁ "Αγγλὸς πλοίαρχος Ἀμιλτον καὶ τὸν εἶδε. Τοῦ εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσουν οἱ "Ἕλληνες συμβιβασμό, καὶ ἡ Ἀγγλία νὰ μπῇ στὴ μέση.

— Αὐτὸ δὲ γίνεται, εἶπε ξερὰ ὁ Κολοκοτρώνης. "Ἐλευθερία ἢ θάνατος! Ἐμεῖς ποτὲ συμβιβασμὸ δὲν ἐκάμαμε μὲ τὸ Σουλτάνο. "Ἄλλους ἔκοψε, ἄλλους σκλάβωσε μὲ τὸ σπα-

θι καὶ ἄλλοι, καθὼς ἐμεῖς, ζούσαμε ἐλεύθεροι ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ. Ὁ βασιλέας μας σκοτώθηκε· καμιά συνθήκη δὲν ἔκα-
με. Ἡ φρουρά του εἶχε παντοτινὸ πόλεμο μὲ τοὺς Τούρ-
κους, καὶ δυὸ κάστρα ἦταν ἄπαρτα.

— Ποιά εἶναι ἡ φρουρά του; Καὶ ποιὰ τὰ κάστρα;

— Ἡ φρουρά τοῦ βασιλιᾶ μας εἶναι οἱ κλέφτες. Καὶ τὰ
κάστρα μας, ἡ Μάνη, τὸ Σούλι καὶ τὰ βουνά.

Ὅχτὼ γενιὲς Κολοκοτρωναίων στάθηκαν μὲ τὸ σπαθί
στὸ χέρι κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀβοήθητος, ἀφημένος τόσες
φορὲς ἀπὸ τὸ πρῶτο φυσέκι. Καὶ ὅμως φύσησε στοὺς Ἑλ-
ληνες τὴν ἀδάμαστη πνοὴ ποὺ ψύχωνε τὰ δικά του στήθη.
Τοὺς ἀπλοὺς γεωργοὺς ἀπὸ λαγούς, ποὺ ἔτρεμαν τὰ ὅπλα
καὶ ἄκουγαν «Τοῦρκοι» καὶ γίνονταν ἄφαντοι, σὲ λίγες ἐβδο-
μάδες μέσα τοὺς ἀνάδειξε ἥρωες, καὶ σὲ λίγο ρωτοῦσαν :

— Ποῦ εἶναι οἱ Τοῦρκοι;

Γιὰ νὰ τοὺς κυνηγήσουν. Τοὺς ἔμαθε νὰ ἀγαπιοῦνται,
νὰ πονοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, τόσο νὰ φυλάγωνται, ὅσο καὶ
νὰ ἀψηφοῦν τὰ βόλια. Νὰ μάχωνται ἐναντίον τοῦ ἱππικοῦ,
νὰ ρίχνουν φρούρια δυνατά, νὰ συντρίβουν καὶ νὰ σκορπί-
ζουν στρατιές· νὰ σέρνουν νικημένους τοὺς πασάδες, νὰ κερδί-
ζουν μὲ τὸ σπαθί τους ἄρματα βαρύτιμα καὶ μυριοπλουμι-
σμένα.

Στὰ Δερβενάκια, στὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη, ἓνας
νέος χωριάτης μὲ μιὰν ἀγκλίτσα στεκόταν ἐμπρὸς του καὶ
χάζευε.

— Τί εἶσαι ἐσύ, Ἕλληνα;

— Βοσκός.

— Καὶ γιατί δὲν πᾶς νὰ πολεμήσης;

— Δὲν ἔχω ἄρματα.

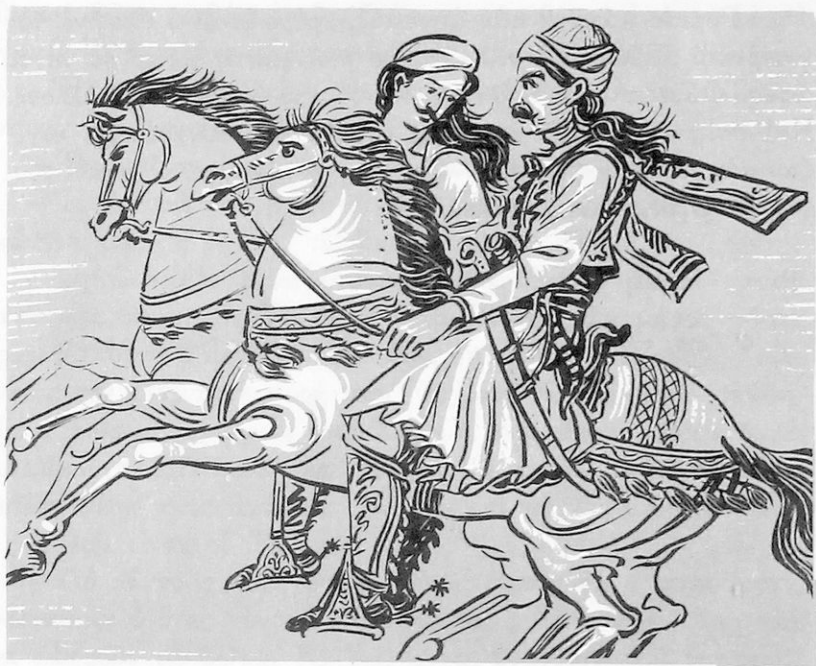
— Καὶ ἡ ἀγκλίτσα εἶναι ὄπλο, Ἕλληνα! Πήγαινε μ' αὐτὴ
νὰ σκοτώσης Τούρκους καὶ νὰ πάρης τ' ἄρματά τους.

Γύρισε κάποτε σάν άστακός, τρόμαξε κι ό ίδιος νά τόν γνωρίση. Τόν είχε αλλάξει σέ πολεμιστή μέσα σέ λίγες ώρες. Φύτεψε τήν άσάλευτη πίστη του βαθιά στους άλλους. Καί στίς πιό δύσκολες ώρες, όταν καί οί δυνατότεροι λύγιζαν σάν καλάμια, έφτανε νά χτυπήση τή γή με τó σπαθί του, για νά βγάλη νέους πολεμιστές.

« Ό Γέρος τοῦ Μοριᾶ »

Σπύρος Μελάς (Διασκενή)

ΟΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΟΙ

Λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά, λάμπει καὶ στὰ λαγκάδια.
Ἔτσι λάμπει κι ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
πόχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλά, τὶς ἀσημένιες πάλες,
ὅπου δὲν καταδέχονται τῇ γῆς νὰ τὴν πατήσουν.
Καβάλα πᾶν στὴν ἐκκλησιά, καβάλα προσκυνᾶνε,
καβάλα παίρν' ἀντίδερο ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι.
Ρίχνουν φλωριά στὴν Παναγιά, φλωριά καὶ στοὺς ἀγίους
καὶ στὸν ἀφέντη τὸ Χριστὸ τὶς ἀσημένιες πάλες.

Δημοτικὸ

Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

Ἀκούω κούφια τὰ τουφέκια,
ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν,
ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια
ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.

Ἄ ! τί νύκτα ἦταν ἐκείνη,
πού τὴν τρέμει ὁ λογισμός;
Ἄλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη
πάρεξ θάνατου πικρός.

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοί,

καὶ οἱ βροντές, καὶ τὸ σκοτάδι,
ὁπού ἀντίσκοφτε ἡ φωτιά,
ἐπαράσταιναν τὸν Ἄδη,
πού ἀκαρτέρειε τὰ σκυλιά.

Ἐκ τῶν « Ὕμνο εἰς τὴν Ἑλευθερίαν »
Διονύσιος Σολωμός

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Στὰ 1818 εἶχε ἔρθει ὁ Καποδίστριας ἀπὸ τῇ Ρωσία στὴν Κέρκυρα. Στὸ σπίτι τοῦ πατέρα του εἶχε τραπέζι σὲ πολλοὺς καὶ στὸν Κολοκοτρώνη. Ἐκεῖ ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Κολοκοτρώνης λιάνιζε τὸ ἀρνὶ (ἦταν, φαίνεται, Πάσχα) τοῦ λέγει ὁ Καποδίστριας :

—Ἐφέτος ἐδῶ καὶ τοῦ χρόνου στὴν Πελοπόννησο.

Ὁ Κολοκοτρώνης τὸ φύλαξε αὐτὸ καλὰ στὸ νοῦ του.

“Ἀμα κηρύχτηκε ἡ Ἐπανάσταση, ἔγραψε στὸν Καποδίστρια νὰ ἔρθη νὰ φᾶνε τὸ ἀρνί.

« Ἀπομνημονεύματα »

Ν. Σηληιάδης (Διασκευὴ)

Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1823 ὁ πασὰς τῆς Σκόδρας Μουσταῆς ἔλαβε διαταγὴ νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἐπαναστατημένη Δυτικὴ Ἑλλάδα. Κατεβαίνοντας λογάριζε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ Ἄγραφα. Καὶ γιὰ τοῦτο, μόλις ἔφτασε στὴ Λάρισα, ζήτησε νὰ ἔρθῃ ἐκεῖ ὁ ἴδιος ὁ Καραϊσκάκης, ἀρματολὸς τότε τῶν Ἀγράφων, νὰ τὸν προσκυνήσει.

Μὰ τὸ στρατηγικὸ μυαλὸ τοῦ Καραϊσκάκη κατάλαβε

ἀμέσως πὼς ἐμπρὸς στὴ μεγάλη δύναμη ποὺ ἔφερνε μαζί του ὁ Μουσταῆς, θὰ ἦταν πολὺ παράτολμο νὰ ἀντισταθῇ κανεὶς σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη. Ἔτσι ὁ Καραϊσκάκης, ἀφοῦ ἔστειλε στὸ Μουσταῆ κοροϊδευτικὴ ἀπάντηση, τραβήχτηκε ἀπὸ τὰ Ἀγραφα μὲ τὸ μικρὸ του στρατό. Τριακόσια παλικάρια περίπου ἄφησε στὸ Καρπενήσι μὲ ἀρχηγὸ τὸ Μάρκο Μπότσαρη. Καὶ αὐτὸς μὲ μερικοὺς ἄλλους τράβηξε γιὰ τὸν Προυσὸ τῆς Εὐρυτανίας. Τοῦ εἶχαν πεῖ νὰ πάη νὰ μείνῃ λίγον καιρὸ σὲ ὄρεινὸ μέρος, γιατί τὸν ἔτρωγαν οἱ ἀδιάκοπες θέρμες.

Ἡ ἐλonoσία τότε ἀκόμη δὲν εἶχε γίνεи γνωστὴ ὡς ξεχωριστὴ ἀρρώστια. Καὶ ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἤξερε μὲ τί τρόπο νὰ γιαιτρευτῇ. Ἦταν ἄνθρωπος νευρικός καὶ στενόχωρος, ἡ ὄψη του πάντα στεγνὴ, μελαχρινή, μὲ δυὸ μάτια σπιθοβόλα, τὸ ἀνάστημα κοντὸ καὶ τὸ σῶμα του ἀδύνατο. Τὰ δυὸ χρόνια ποὺ ἔκανε νέος στὰ Γιάννενα μέσα στὰ σίδερα τῆς φυλακῆς τοῦ Ἀλήπασα, τοῦ εἶχαν βλάψει πολὺ τὴν υἱεία.

Στὸ Μοναστήρι τοῦ Προυσοῦ, ὅπου στάθμεψε ὁ Καραϊσκάκης μὲ τὰ παλικάρια του, φάνηκε μιὰ μέρα ἕνας πλανόδιος γιαιτρὸς μὲ βράκες, ποὺ ἔλεγε πὼς ἦρθε ἀπὸ τὰ νησιά. Γύριζε τὰ χωριά κηρύχνοντας πὼς γιαιτρεύει κάθε πληγὴ καὶ ἀρρώστια, μὰ περισσότερο φαίνεται πὼς φρόντιζε γιὰ τὸ πουγγί του. Παρουσιάστηκε στὸ Μῆτρο Σκυλοδῆμο, τὸ πρωτοπαλίκαιο τοῦ Καραϊσκάκη ἀπὸ τὸ Βάλτο. Τοῦ εἶπε τὴν ιδιότητά του καὶ ζήτησε νὰ δῇ τὸν καπετάνιο, ποὺ ἔμαθε ἀπὸ τὰ κάτω χωριά πὼς εἶναι ἄρρωστος βαριά.

Ὁ Καραϊσκάκης στὴν ἀρχὴ ἀρνῆθηκε νὰ δεχτῇ τὸ Φράγκο, ὅπως τὸν εἶπαν στὸ στρατόπεδο. Μὰ ὁ γιαιτρὸς ἐπέμενε καὶ ἔλεγε τοῦ Σκυλοδήμου :

— Ἀς μὲ ἀφήσῃ ὁ Καπετάνιος νὰ τὸν δῶ καί, ἂν δὲν τὸν γιαιτρέψω, ἄς μὲ κόψῃ.

— Τί θέλεις, Φράγκο ; τοῦ εἶπε μὲ τραχύτητα ὁ Καραϊ-

σκάκης, σὰν τὸν πρωτοαντίκρισε.

— Νὰ σὲ γιατρέψω, στρατηγέ, καὶ θὰ τὸ δῆς. Μὰ τί θὰ μοῦ τάξης ;

— "Αν μὲ γιατρέψης, ἔχεις δυὸ χιλιάδες γρόσια, τοῦ ἀποκρίθηκε ἀπελπισμένος ἀπὸ τὸν πυρετό του ὁ Καραϊσκάκης.

"Αρχισε λοιπὸν ὁ γιατρός ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα τὰ μαντζούνια. Τὰ κατάπινε θέλοντας καὶ μὴ ὁ Καραϊσκάκης, χωρὶς νὰ βαρυγκομᾷ.

Ὁ καιρὸς περνοῦσε. Τὰ γιατρικὰ ἔδιναν καὶ ἔπαιρναν, μὰ τοῦ ἀναβαν περισσότερο τὸν πυρετό· ἡ κατάστασή του πῆγαινε στὸ χειρότερο. Τοῦ Καραϊσκάκη τότε πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ ἡ ὑποψία μήπως ὁ Φράγκος ἦταν βαλτὸς νὰ τὸν φαρμακώσῃ. Καὶ γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἰατρική του ἀξία καὶ νὰ μάθῃ ἐκεῖνο ποὺ ἤθελε, σοφίστηκε τὸ ἀκόλουθο στρατηγῆμα.

Τὴν ὥρα ποὺ ὁ γιατρός θὰ πῆγαινε νὰ τοῦ κάμῃ τὴν τακτική του ἐπίσκεψιν, διάταξε τὸ Σκυλοδῆμο νὰ πλαγιάσῃ στὸ κρεβάτι πλάι του. Ὁ Σκυλοδῆμος, ποὺ ἦταν θηρίο μοναχὸ στὴ δύναμιν καὶ στὴ γεροσύνη, πλάγιασε πλάι του καὶ σκεπάστηκε ὅλος μὲ τὴν ἴδια βελέντζα καὶ τὴν ἴδια κάπα τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Καραϊσκάκη. Καὶ ἔτσι δὲ φαινόταν ὅτι καὶ οἱ δύο βρίσκονταν πεσμένοι στὸ ἴδιο στρῶμα.

Ὁ γιατρός, καθὼς μπῆκε στὸ κατάλυμα, ρώτησε τὰ νεώτερα τῆς υγείας τοῦ στρατηγοῦ. Ὁ Καραϊσκάκης ἔκανε τὸ μισοκακόμοιρο, λέγοντας πὼς αἰσθάνεται τὸν ἑαυτοῦ του καλύτερα καὶ πὼς αὐτὸ τὸ χρωστᾷ στὰ γιατρικὰ του.

Τότε ὁ γιατρός ζήτησε τὸ χέρι τοῦ ἀρρώστου, γιὰ νὰ ἀκούσῃ τὸ σφυγμό του. Μὰ τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε κρυφὸ νόημα στὸ σύντροφό του Σκυλοδῆμο. Καὶ ἔτσι αὐτὸς μισοπρόβαλε σιγὰ - σιγὰ τὸ δικό του τὸ χέρι μέσα ἀπὸ τὰ σκεπάσματα. Ὁ γιατρός τὸ ἔπιασε καὶ μὲ

προσοχή ἄρχισε νὰ σφυγμομετρᾷ τὸν ἄρρωστο καὶ νὰ συλλογίζεται γιὰ κάμποση ὥρα. Ὑστερα, γυρίζοντας στὸν Καραϊσκάκη, τοῦ εἶπε :

— Καλὰ, πολὺ καλὰ πᾶμε, καπετάνιο μου. Μονάχα πῶς ἀκούω ἀκόμη μεγάλη ἀδυναμία.

Πετάχτηκε ὁλόρθος ὁ Καραϊσκάκης θυμωμένος.

— Πιάστε τον, δέστε τον καὶ δώστε του πενήντα ραβδιές στὰ πισινά. Αὐτὸς ἔχει σκοπὸ νὰ μὲ ξεκάμη, φώναξε στὰ παλικάρια του μὲ ὀρμή.

Καὶ σιμώνοντας τὸ γιαντρό.

— Ποιὸς ἔχει ἀδυναμία ; Αὐτὸς ἔχει ἀδυναμία — καὶ ἔδειξε τὸ θηρίο τὸ Σκυλοδῆμο — ποὺ καβαλικεύει φοράδα τρέχοντας ;

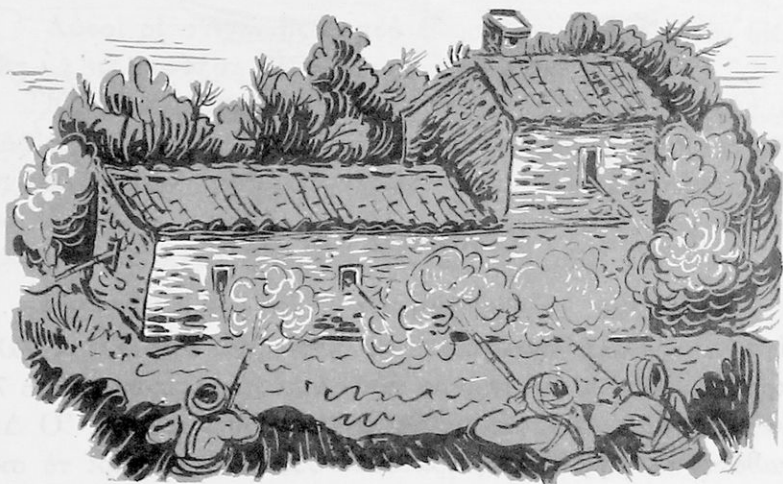
Τὰ παλικάρια τοῦ Καραϊσκάκη στὴ στιγμὴ ἔσυραν τὸ γιαντρὸ μαλλιοκούβαρα καὶ τὸν ἔβγαλαν ἔξω, δίνοντάς του ὄχι πενήντα, μὰ πολὺ περισσότερες ραβδιές.

— Ἐλα, ἔχε χάρη, τοῦ εἶπαν. Δὲ σὲ σκοτώνουμε, μὰ τὸ δειλινὸ νὰ μὴ σὲ βρῇ ἐδῶ πέρα.

« Ἡμερολόγιον τῆς Μεγ. Ἑλλάδος », 1926

Ρήγας Γκόλφης (Διασκευή)

ΣΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ

Στὸ χάνι τῆς Γραβιάς, στὶς 8 Μαΐου τοῦ 1821, οἱ Τοῦρκοι εἶχαν φτάσει ὥς τὶς πολεμίστρες, ποὺ εἶχαν ἀνοίξει οἱ κλεισμένοι Ἕλληνες γιὰ τὰ τουφέκια τους. Ἕνας Τοῦρκος ἄρπαξε τὸ τουφέκι τοῦ Γιάννη Φαρμάκη ἀπὸ τὴ μπούκα καὶ τοῦ ἔβγαλε τὴν τουφεκόβεργα. Τότε ὁ Φαρμάκης λείπει στὸν πλαϊνὸ του σύντροφο :

— Πάρε καὶ τὸ δικό μου τὸ τουφέκι, γέμιζε καὶ τὰ δυὸ μὲ τὴ δική σου τουφεκόβεργα καὶ δίνε μου νὰ ρίχνω γρήγορα. Ξέρω καλὸ σημάδι.

Ὁ Φαρμάκης, παλιὸς κλέφτης, ἦταν περίφημος στὸ σημάδι. Ἔτσι σκότωσε Τούρκους ἐκεῖ μὲ τὸ χέρι του δεκαοχτώ.

Ὁ τρόπος αὐτός, ἓνας νὰ γεμίζει καὶ ἄλλος νὰ ρίχνει, δὲν ἦταν ἀσυνήθιστος στοὺς κλέφτικους πολέμους.

« Ἱστορικὴ Ἀνθολογία »

Γιάννης Βλαχογιάννης (Διαισκυή)

ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΓΥΖΗΣ

Ὁ Φειδίας ἔστησε μέσα στὸ νὰ τῆς Ὀλυμπίας τὸ ἄγαλμά του, ποὺ παρουσίαζε τὸ Δία σὲ ἐπιβλητικὴ μεγαλοπρέπεια. Τὸ χρυσελεφάντινὸ αὐτὸ ἄγαλμα οἱ ἀρχαῖοι τὸ λογάριάζαν μέσα στὰ «Ἑπτὰ θαύματα» τοῦ κόσμου. Ὁ Δίας καθόταν σὲ ψηλὸ θρόνο, κρατοῦσε στὸ ἓνα του χέρι τὸ σκήπτρο καὶ τοὺς κεραυνούς, καὶ στὸ ἄλλο τῇ θεᾷ Νίκῃ ἐπάνω σὲ μικρὴ σφαίρα.

Ὅποιος ἔβλεπε τὸ ἄγαλμα αὐτό, νόμιζε πραγματικὰ πὼς εἶχε τὸν ἴδιο τὸ θεὸ ἀντίκρυ του κι ἐνιωθε ἱερὴ συγκίνησι κι εὐλάβεια νὰ γεμίζει τὴν ψυχὴ του. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι ὁ Φειδίας πῆρε ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου τὴν ἰδέα πῶς νὰ κατασκευάσῃ τὸ ἄγαλμα αὐτό. Τὸν φαντάστηκε ὅπως τὸν περιγράφει ὁ Ὅμηρος, ὅταν πῆγε ἡ θεὰ Θέτιδα, ἡ μητέρα τοῦ Ἀχιλλέα, καὶ τὸν παρκαλοῦσε νὰ βοηθήσῃ τὸ γιό της, ποὺ τὸν πρόσβαλε ὁ Ἀγαμέμνωνας, παίρνοντάς τὴ Βρισηίδα ἀπ' αὐτόν. Ὁ Δίας ὑποσχέθηκε νὰ κάμῃ τοὺς Ἕλληνες νὰ νικηθοῦν ἀπὸ τοὺς Τρῶες, γιὰ νὰ καταλάβουν οἱ νικημένοι πόση ἀνάγκη εἶχαν τοῦ Ἀχιλλέα. Καὶ γιὰ ν' ἀποδείξῃ στὴ Θέτιδα ὅτι αὐτὸ ποὺ εἶπε, θὰ γίνῃ χωρὶς ἄλλο, ἔκαμε τὸ συνηθισμένο του νεῦμα :

«Καὶ μὲ τὰ μαῦρα φρύδια του τὸ «ναὶ» ὁ Δίας τῆς γνέφει.

Τὰ θεῖα μαλλιά του ὀρθώθηκαν στὸ ἀθάνατο κεφάλι καὶ νά ! ὁ πελώριος Ὀλυμπος τραντάζεται καὶ σειέται ».

Αὐτοὶ οἱ στίχοι ἦταν ποὺ ἔδωσαν στὸ Φειδία τὴν ἰδέα πῶς νὰ παραστήσῃ τὸ πρόσωπο τοῦ Δία.

Καὶ ὅπως ὁ μεγαλύτερος ἀρχαῖος "Ελληνας ποιητὴς μὲ τοὺς στίχους του ἔδωσε τὴν ἐμπνευση στὸ μεγαλύτερο τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς καλλιτέχνη, ἔτσι ὁ μεγαλύτερος τῆς νεώτερης 'Ελλάδας ποιητὴς ἐμπνέει μὲ τοὺς στίχους του τὸ μεγαλύτερο "Ελληνα ζωγράφο τῆς ἐποχῆς μας.

Ξέρετε τοὺς στίχους τοῦ Σολωμοῦ :

Στῶν Ψαῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἡ δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλικάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
γενναμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Αὐτοὶ οἱ στίχοι ἔδωσαν τὴν ἰδέα καὶ ἔκαμε ὁ Ν. Γύζης τὴν ὠραία του εἰκόνα : « ἡ Δόξα ».

Οἱ τέσσερις πρῶτοι στίχοι τοῦ « Ὕμνου στὴν Ἐλευθερία » τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Ἐθνικοῦ μας Ὕμνου, ἐμπνέουν ἓναν ἄλλο ζωγράφο μας, τὸν Ἰακωβίδη, νὰ ζωγραφίσῃ ἄλλη ὠραία εἰκόνα : τὴν Ἐλευθερία.

"Αὐμα δῆτε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰακωβίδη θὰ νιώσετε πῶς μεγάλοι καλλιτέχνες ἐμπνέουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο· ὁ μέγας ποιητὴς, τὸ μεγάλο ζωγράφο.

ΣΑΝ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Ἐφτασε ὁ Παπαφλέσσας στὸ Μανιάκι μὲ τρεῖς - τέσσερεις χιλιάδες στρατό. Μὰ ὅλοι ἔβλεπαν ὅτι τὸ μέρος ἦταν πολὺ χαμηλὸ καὶ εὐκόλο νὰ πατηθῇ ἀπὸ τὸ ἱππικόν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀνιψιὸς του Ἡλίας Φλέσσας, ὁ φίλος του Παναγιώτης Κεφάλας καὶ ἄλλοι τὸν συμβούλεψαν νὰ πιᾶσουν ψηλότερα.

Στὸ βουνὸ ἀπάνω εἶχαν κιόλας σταθῇ ἀπὸ φόβο οἱ περισσότεροί ἀπὸ τοὺς ἀτάκτους ποὺ εἶχαν συγκεντρώσει. Ἐκεῖ θὰ μπορούσαν νὰ κρατήσουν τὸν πόλεμο μιὰ - δυὸ μέρες, ὥσπου νὰ φτάσῃ ἡ βοήθεια ποὺ περίμεναν.

—Ἐγώ, τοὺς εἶπε ὁ Παπαφλέσσας, δὲν ἤρθα ἐδῶ νὰ μετρήσω τὸ στρατὸ τοῦ Ἱμπραήμ πόσος εἶναι, ἀπὸ τὰ ὑψώματα. Ἦρθα νὰ πολεμήσω. Οὔτε τρελάθηκε ὁ Ἱμπραήμ νὰ χάνῃ τίς ὥρες τοῦ ἐκεῖ ὅπου δὲν ἐλπίζει νὰ κερδίσῃ νίκη, μὰ θὰ πάῃ ἴσια κατὰ τὴν Τρίπολη. Καὶ ἐγὼ τότε θὰ μείνω νὰ μαζεύω ἀπὸ πίσω τὰ καρφοπέταλά του. Ἄν ὅμως τὸν κρατήσω ἐδῶ στὸ Μανιάκι, σώζω τὸ Μοριά. Γιατὶ θὰ τὸν κάμω τὸν Ἱμπραήμ νὰ γυρίσῃ πίσω, ὅπως ὁ Δράμαλης, ἀλλιῶς θὰ πληρώσῃ ἀκριβὰ τὸ αἷμα μου καὶ θὰ τὸ συλλογιστῇ καλὰ ὕστερα νὰ μπῇ στὴν καρδιά τοῦ Μοριά. Καθίστε ἐδῶ νὰ πεθάνουμε σὰν ἀρχαῖοι Ἕλληνες.

Καὶ πράγματι κάθισε καὶ πέθανε σὰν ἀρχαῖος Ἕλληνας.

Ὁ Ἱμπραήμ καὶ σὲ ξένους καὶ σὲ Ἕλληνες καὶ στὸ Θεόδωρο Γρίβα, στὰ 1844, ποὺ εἶχε πάει στὴν Αἴγυπτο εἶπε πὼς δέκα ἀκόμη σὰν τὸν Παπαφλέσσα νὰ ἔβρισκε νὰ τοῦ ἀντισταθοῦν στὸ Μοριά, θὰ γύριζε στὸν τόπο του.

Γ. Βλαχογιάννη «Ἱστορικὴ Ἀνθολογία», 1927

Δ. Γ. Δημητρακάκης (Διασκευή)

Ο ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ

Οἱ γενηαῖοι ποῦ ἔμειναν καὶ πέθαναν στὸ Μανιάκι, γρήγορα εἶχαν καταλάβει ὅτι θὰ χάνονταν, γιατί εἶδαν πῶς εἶχαν κυκλωθῇ στενὰ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους. "Ὁμως τοῦ Παπαφλέσσα ἡ ἀπόφαση, καὶ πρὶν μποῦν στὰ ταμπούρια τους, ἦταν μιὰ καὶ μόνη : Νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ σκοτωθῇ.

Στὸν ἀδερφό του ἔγραφε :

« Δὲν εἶμαι σὰν καὶ σᾶς, ποῦ τρέχετε ἀπὸ ράχη σὲ ράχη, σὰ νὰ εἴστε ὁ Προφήτης Ἡλίας. Ἐγὼ ὀρκίστηκα νὰ χύσω τὸ αἷμα μου γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς πατρίδας, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὥρα. Εὐχομαι στὸ Θεὸ τὸ πρῶτο βόλι τοῦ Ἱμπραῆμ νὰ μὲ πάρῃ στὸ κεφάλι ».

Τὸ ἔβλεπε λοιπὸν καὶ ὁ ἴδιος καὶ οἱ ἄλλοι, πῶς ἡ μάχη αὐτὴ ἦταν χαμένη. "Ὁμως κανεὶς δὲν τόλμησε νὰ μιλήσῃ γιὰ φυγὴ στὸν Παπαφλέσσα. Τέλος ὁ Κεφάλας καὶ ὁ Παπαγιώργης πῆγαν κοντά του καὶ γλυκὰ τοῦ μίλησαν νὰ φύγουν.

— "Ἐχασα τίς ἐλπίδες μου ἀπὸ σένα ! εἶπε στὸν Κεφάλα ὁ Παπαφλέσσας. Ἀλλιῶς σὲ τίμοῦσα. Καὶ σύ, παπά, μού τὰ ντρόπιασες, εἶπε στὸν Παπαγιώργη, πιάνοντας τὰ γένια του. Δὲν ξέρετε πῶς, ἅμα βγῇ ἀπὸ τὸ ταμπούρι τοῦ ὁ στρατιώτης ὁ ἄτακτος, πουθενὰ δὲ θὰ σταθῇ ; Καὶ τότε πέντε Ἀραπάδες καβαλάρηδες θὰ μᾶς σφάξουν ὅλους.

Τότε ὁ Βοϊδῆς ὁ Μαυρομιχάλης εἶπε :

— Πᾶμε στὰ ταμπούρια μας, κι ὅποιος μείνῃ ἄς ἀκούῃ τῶν γυναικῶν τὰ μοιρολόγια.

« Βίος Παπαφλέσσα »

ΠΩΣ ΣΩΘΗΚΕ Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Όταν οί Έλληνες άρπαξαν τά όπλα καί έκαμαν τήν Έπανάσταση, έτυχε ό φοβερός Όδυσσέας, ό γιός τοῦ Άνδρούτσου, νά πολιορκή τήν Άκρόπολη τών Άθηνών, όπου ήταν κλεισμένοι οί Τούρκοι.

Ό πόλεμος στίς πολιορκίες προχωροῦσε άργά. Δέν ήταν τότε γνωστά τά σημερινά καταστρεπτικά μέσα. Καί δέν ήταν σπάνιο κάπου νά βλέπτης τά έχθρικά χέρια σταυρωμένα καί άνεργα, γιατί έλειπαν πολεμοφόδια. Κάτι παρόμοιο θά συνέβαινε βέβαια καί τή μέρα, όπου έγινε τó ακόλουθο έπεισόδιο.

Εὔπνησαν τά παλικάρια τοῦ Όδυσσέα πρωί - πρωί καί ρίχνοντας τυχαῖα τά μάτια στήν Άκρόπολη, ροδοκόκκινη από τó πρῶτο γλυκοχάραμα, είδαν κάτι παράξενο. Οί Τούρκοι, άνεβασμένοι άπάνω στόν Παρθενώνα, κατάστρεφαν τά ώραῖα εκείνα μνημεῖα. Τόσο παράξενη καί άκατανόητη τοῦς φάνηκε τέτοια άνώφελη βαρβαρότητα, ὥστε έτρεξαν άμέσως καί είδοποίησαν τόν Όδυσσέα. Ό στρατηγός, άμα βεβαιώθηκε καί αὐτός με τά μάτια του, έστειλε τρία τέσσερα από τά παλικάρια του νά πλησιάσουν στήν Άκρόπολη καί νά ρωτήσουν τοῦς Τούρκους γιατί έδειχναν τέτοια άγριότητα στα μάρμαρα.

Πέταξαν μεμιᾶς οί γενναῖοι εκείνοι καί ὕστερα από λίγη ὥρα έφεραν στο στρατηγό τήν άπόκριση. "Ότι οί Τούρκοι, μὴν έχοντας άλλο μολύβι νά χύσουν βόλια, βρῆκαν ότι μέσα στοῦς μαρμάρινους στύλους τοῦ Παρθενώνα ήταν τó μέταλλο αὐτό. Τό μολύβι τοῦτο χρησίμευε γιά νά συνδέη στερεά τά κιονόκρανα. Σκέφτηκαν λοιπόν νά άφαιρέσουν τó μολύβι αὐτό, καταστρέφοντας τά μάρμαρα.

Ή άπόκριση αὐτή έφερε σέ μεγάλη άπελπισία τοῦς "Ελ-

λῆνες. Καὶ γιὰ νὰ σώσουν ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τὰ μνημεῖα τοῦ μεγαλείου τους, ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ ἀποφάσισαν νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς Τούρκους, ὅτι ἦταν ἔτοιμοι νὰ τοὺς προμηθεύσουν ὅσο μολύβι τοὺς χρειαζόταν γιὰ τὴν ὑπεράσπισή τους.

Ἔτσι καὶ ἔγινε. Οἱ Ἕλληνες, δίνοντας στοὺς ἐχθροὺς βόλια γιὰ νὰ τοὺς σκοτώσουν, ἐξαγόρασαν μὲ τὸ αἷμα τους τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα μάρμαρα. Γιατὶ τὰ μάρμαρα αὐτὰ ἦταν προορισμένα νὰ ζήσουν, γιὰ νὰ δοῦν καὶ πάλι ἀναστημένο γύρω τους τὸ δουλωμένο Ἕθνος.

ΑΓΙΑ ΛΙΘΑΡΙΑ

Ὅταν ὁ βασιλιάς Ὁθων γιόρταζε τὰ εἴκοσι πέντε χρόνια τῆς βασιλείας του, ἓνα πλοῖο ἔφερε ἀπὸ τὰ Ἐπτάνησα καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου κόσμο πολὺ, καὶ ἰδίως ἀγωνιστὲς τοῦ Εἰκοσιένα. Ἦθελαν νὰ συγχαροῦν τὸ βασιλιά τους.

Ἀφοῦ πέρασε τὸ πλοῖο τὴν Αἴγινα, φάνηκε ἡ Ἀκρόπολη λαμπρῇ. Ὅλοι κάρφωσαν τὰ μάτια καὶ ἄπλωσαν τὰ χέρια πρὸς τὰ ἐκεῖ. Τότε ὁ στρατηγὸς Τσόκρης ὁ Ἀργίτης εἶπε μὲ δυνατὴ φωνή :

— Νά, ἐκεῖνες οἱ πέτρες μᾶς... ἐλευθέρωσαν !

Γ. Βλαχογιάννη « Ἱστορικὴ Ἀνθολογία », 1927

Διήγησις Διογενίου Ρώμα (Διασκευὴ)

Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Είχαστε στὰ 1825, τὸν Ἰούλιο. Ἀκούονται κανονιῆς ὅλο τὸ πρωὶ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι. Μιὰ ψηλὴ στήλη καπνοῦ, σὰ νὰ εἶναι ἀπὸ σπαρτὰ ποὺ καΐνε, φαινόταν ὅλο τὸ ἀπόγευμα. Τῇ νύχτᾳ ἡ φλόγα ξεχώριζε καθαρή.

Ὁ ἐθνικός μας ποιητὴς Σολωμὸς ζοῦσε στὸ Ἀκρωτήρι τῆς Ζακύνθου μὲ τὸν ὑπηρέτη του. Ὁ ὑπηρέτης ἀργότερα ἔλεγε :

—Ἐνα μεσημέρι ἀκοῦμε κανονιῆς καὶ τὸ ἀφεντικὸ βγῆκε ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιό του καὶ στάθηκε στὸ λόφο. Ἐπειτα ἀνασπώνοντας τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ φώναζε δυνατὰ, μὰ πολὺ δυνατὰ : « Βάστα, καημένο Μεσολόγγι, βάστα !... ».

Καὶ ἔκλαιγε σὰν παιδί.

Ἐνα ἄλλο βράδυ μὲ ἀστροφεγγιὰ ἦταν καθισμένος στὴ ρίζα μιᾶς ἐλιάς καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλὴ σιωπὴ εἶπε στὸν ὑπηρέτη του :

— Λάμπρο, τί νὰ γίνωνται ἐκεῖ κάτω τ' ἀδέρφια μας ;

Καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ πάλι.

Ἄλλῃ μιὰ φορὰ διάταξε νὰ δοθῇ τὸ φαῖ του στοὺς χωρικοὺς λέγοντας :

— Αὐτὴ τὴν ὥρα, Λάμπρο, πόσοι ἀπὸ τοὺς ἀδερφοὺς μας στὸ Μεσολόγγι πεינוῦν... Δὲ θέλω περιστέρια !

Καὶ ὁ ποιητὴς ἔφαγε ψωμὶ καὶ ἐλιές μονάχα.

Γ. Βλαχογιάννη « Ἱστορικὴ Ἀνθολογία », 1927 Σ. Χ. Παριάνης (Λιασκουή)

ΤΟ ΝΕΡΟ ΤΩΝ ΔΙΨΑΣΜΕΝΩΝ

‘Ο γερο - αγωνιστής κοίταζε τὸ θολὸ νερὸ μέσα στὸ ποτήρι, ἀνεβοκατέβασε τὰ κάτασπρα, δασιά του φρύδια καὶ κουνώντας τὸ κεφάλι του, εἶπε :

— Μωρὲ ποῦ κατάντησε τὸ δόλιο Μεσολόγγι ! Οὔτε στὸν « κλεισμό » δὲν πίναμε τέτοιο νερό... .

‘Ο γερο - αγωνιστής εἶχε τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν τέχνη ἀπὸ κάθε κουβέντα μ’ ἓνα πήδημα νὰ φτάνη στὴν πολιορκία καὶ στὴν ἐξοδο, καὶ χρωστοῦσε μάλιστα χάρη σ’ ἐμένα, ποὺ παιδάκι τότε λαίμαργο γιὰ ἱστορίες, ἤμουν ὁ πιὸ καλόβολος ἀκροατὴς του... .

— Οὔτε στὸν κλεισμό, παιδί μου, μά τοῦτο τὸ Σταυρό· νὰ τὸν κάμω καὶ νὰ βγῇ ἡ ψυχὴ μου. Τὸν καιρὸ ποῦ ὁ Μπραῖμης μᾶς ἔκοψε τὸ νερό, νόμιζε πῶς θὰ παραδοθοῦμε τὴν ἄλλη μέρα ἢ θὰ σκάσουμε σὰν τὰ ποντίκια· ἐμεῖς ὅμως ἀνοίξαμε πηγάδια στὸν ‘Αι - Νικόλα, στὶς τάπιες, ὅπου βλέπαμε χῶμα, καὶ βγάλαμε νερό. Θὰ πῆς κακὸ καὶ ψυχρό, ἀρμυρὸ, θελό, βαρὺ, μὰ ἐκεῖνο μᾶς ἔφτανε, γιὰ νὰ μὴν κάμουμε τὸ χατίρι τοῦ Μπραῖμη καὶ τοῦ Κιουταχῆ. Αὐτοὶ μάθαιναν τί νερὸ πίναμε κι ἀποροῦσαν πῶς ἀκόμη βαστάμε.

Μιά φορά κάναμε άνακωχή και μᾶς ἔστειλαν μέσα τρεῖς μπέηδες, νά μᾶς προτείνουν νά παραδοθοῦμε. Πολλές φορές τὸ κάνανε αὐτό. Τὸ περισσότερο ὅμως ἤθελαν νά δοῦ τί νερὸ πίνουμε, γιὰ νά καταλάβουν πόσο θά κρατήσωμε ἀκόμη.

Ὁ Θανάσης ὁ Ραζη - Κότσικας ἦταν τότε πολιτάρχης· αὐτὸς εἶχε θηλυκὸ μυαλὸ καὶ κατᾶλαβε τὸ σκοπὸ τους.

— Σταθῆτε, λέει, καὶ θά δῆτε κι ἐμένα.

Κράζει τίς γυναῖκες, ποὺ μᾶς ἔδιναν τὰ φουσέκια καὶ μᾶς ἔφερναν τὸ φαί, καὶ τίς διατάζει νά βγάλουν νερὸ ἀπὸ τὸ καλύτερο πηγᾶδι, νά τὸ στραγγίζουν καλὰ καὶ νά τὸ περάσουν πολλές φορές ἀπὸ πανί· καὶ ἅμα λαγαρίση καλὰ, νά γεμίσουν μ' αὐτὸ ἓνα ἄσκι. Κράζει καὶ τὸ Ντάγλα, ποὺ ἦταν ἔξυπνος καὶ πιστὸς καὶ τὸν εἶχε στὸ σπίτι του ὁ πολιτάρχης, καὶ τὸν ὁρμηγεύει τί νά κάνη, σὰν ἔρθουν οἱ μπέηδες.

Ἦρθαν οἱ μπέηδες καὶ πῆγαν στὸ σπίτι τοῦ Κότσικα. Ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἀκόμη τώρα τὸ Κοτσικέικο, τότε ἦταν χαμηλὸ τὸ ἐπάνω πάτωμα· τὸ εἶχαν χαλάσει οἱ μπόμπες καὶ οἱ ἴδιοι οἱ νοικοκυραῖοι τὸ εἶχαν ἀπογκρεμίσει.

Χαιρέτησαν, ρώτησαν « πῶς τὰ περνᾶμε » καὶ ὕστερα ἦρθαν στὴν κουβέντα.

— Καπετάν Θανάση, τοῦ λένε, τί περιμένετε ; δὲ βλέπετε ποὺ εἴστε κλεισμένοι ἀπ' ὅλες τίς μεριές ; νά παραδοθῆτε τώρα καὶ κανεῖς δὲ θά σᾶς κατηγορήσῃ. Οἱ πασάδες σᾶς χαρίζουν τὴ ζωὴ καὶ τὸ βιό σας, νά ζήσωμε ὅπως καὶ πρὶν, ἤσυχοι κι ἀγαπημένοι.

Ὁ Ραζη - Κότσικας τοὺς λέει :

— Καὶ νά θέλαμε, μπέηδες, νά παραδοθοῦμε, εἶναι ντροπὴ μας τώρα, ποὺ περιμένομε ὥρα τὴν ὥρα τὸν καπετάν Μιαούλη καὶ μᾶς φέρνει τοῦ κόσμου τὰ καλὰ.

Ψέματα τοὺς ἔλεγε.

Κάναμε κι άλλες κουβέντες και κάποια ώρα οί μπέηδες έκαναν πώς δίψασαν και ζήτησαν νερό.

‘Ο πολιτάρχης πρόσταξε τόν Ντάγλα να φέρη με τ’ άσημένιο τάσι. ‘Ο Ντάγλας, ‘όπως ήταν δασκαλεμένος, είχε δυό άσκιά, ένα με τὸ καθαρό νερό που είχαν λαγαρίσει οί γυναίκες, κι ένα με τὸ νερό που πίναμε.

Λύνει τὸ άσκι με τὸ θολὸ νερό και γεμίζει τὸ τάσι.

— Βρέ, τοῦ λέει ὁ πολιτάρχης, από τὸ νερό που έχομε για τὰ ζωα μας δίνεις στοὺς μπέηδες ;

Και δίνει μιὰ κλοτσιὰ στ’ άσκι και χύνει ὅλο τὸ νερό.

‘Ο Ντάγλας λύνει τότε τὸ άλλο άσκι, γεμίζει τρία τάσια με καθαρό νερό και τὰ δίνει στοὺς μπέηδες.

‘Εκεῖνοι, σὰ βγήκαν γελασμένοι, χαιρετοῦν και φεύγουν. Πᾶνε στοὺς πασάδες και λένε « τὸ και τό, οί Μεσολογγίτες έχουν καθαρό νερό κι εκείνο τὸ θολὸ τό ’χουνε για τὰ ζωα τους και τὸ χύνουν αλύπητα ». Οί πασάδες άπελπίστηκαν τότε πὼς θὰ παραδοθοῦμε.

Τέτοιος ήταν ὁ πολιτάρχης μας.

‘Εσύ, παιδί μου, να τὰ γράψης αὐτά, σὰ μεγαλώσης, να τὰ μάθῃ ὁ κόσμος, να δῇ πὼς τὸ βαστάξαμε τὸ Μεσολόγγι.

— Θὰ τὰ γράψω, μπαρμπα - Γεωργούλα.

Και να που εκτελῶ τὴν υπόσχεσή μου, τώρα που έγιναι κι ἐγὼ μπαρμπα - ‘Αντώνης.

‘Αντ. Τραυλιανώνης

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Νά 'μουν πουλί νά πέταγα, νά πήγαίνα τ' ἀψήλου,
ν' ἀγνάντευα τή Ρούμελη, τὸ ἔρμο Μεσολόγγι,
πῶς πολεμᾷ μετὴν Τουρκιά, μετέσσερους πασάδες.
Πέφτουν κανόνια στὴ στεριά καὶ μπόμπες τοῦ πελάγου,
πέφτουν τὰ λιανοτούφεκα σὰν ἄμμος, σὰ χαλάζι.

Καὶ ὁ Μακρῆς τοὺς φώναξε καὶ ὁ Μακρῆς φωνάζει :

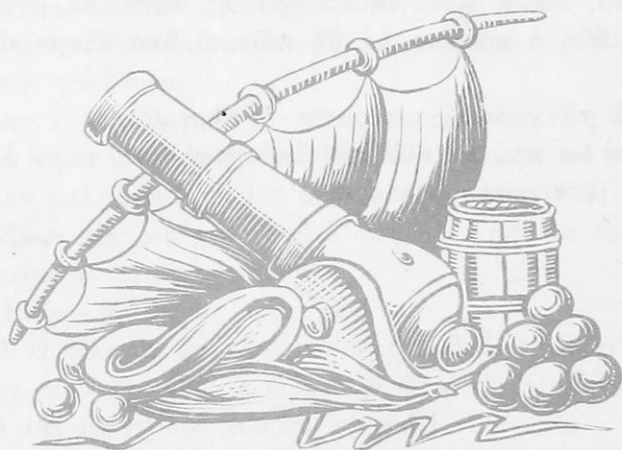
« Παιδιά, βαστᾶτε τ' ἄρματα καὶ τὰ βαριά τουφέκια,
καὶ τὸ μιντάτ' μᾶς ἔρχεται στεριά καὶ τοῦ πελάγου,
Καραϊσκάκης τῆς στεριᾶς κι Ὑδραῖοι τοῦ πελάγου ».

Μήτε μιντάτι ἔφτασε, μήτε βοήθεια φτάνει.

Καὶ οἱ κλεισμένοι ξόρμησαν μετὰ τὰ σπαθιά στὰ χέρια
κι οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐσταύρωσαν καὶ τοὺς διαμοιράζουν.

Πῆραν κεφάλια ἀμέτρητα καὶ ζωντανούς ἀμέτρους
καὶ λίγοι ξεγλιτώσανε πλέοντας μετὰ στὸ αἶμα.

(Λημοτικό)

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ

Μιά μέρα, κοντά στα σύνορα, φόρεσε τὰ όπλα του πολέμου και πρώτη φορά φαγερώθηκε καπετάνιος στα παλικάρια του ό Μίκης Ζέζας. Τους κάλεσε και τους είπε λόγια ζεστά και φωτεινά για τους Μακεδόνες, που υποφέρουν τόσα από τους Βουλγάρους, και για τὸ τί πρέπει νά κάμουν νά τους σώσουν από τὰ βάσανα. Τους εξήγησε και πῶς θέλει νά φέρονται μαζί του και αναμεταξύ τους.

Ένθουσιαστήκαν, πολλοί δάκρυσαν και όλοι φώναζαν « ζήτω ».

Άμέσως πρόσταξε τὸν όδηγὸ νά πάη μπροστά. Αὐτὸς τὸν ἀκολούθησε, και οί άντρες έρχονται από κοντά. Πήγαν έτσι ὡς τή γραμμὴ και εκεί περίμεναν τή νύχτα.

“Αμα ήρθε, έκαμαν τὸ σταυρό τους και πέρασαν τὰ σύνορα. Σκοτάδι φοβερό και ανήφορος, δάση και λαγκάδια και ρεματιές θεοσκοτεινά και έπειτα κατήφορος φοβερός. Τρεῖς ὥρες πήγαιναν έτσι και ύστερα από άλλες τόσες δρόμο, κατὰ τὸ πρωί, βρέθηκαν αντίκρυ σ’ έναν τούρκικο σταθμό, πάλι στα σύνορα. Κρύβονται τήν ήμέρα και τή νύχτα ξεκινοῦν πάλι. Τὰ μέρη είναι δύσκολα, γεμάτα δάση πυκνά και πέτρες, που κατακόβουν τὰ πόδια.

‘Ο ένας όδηγός μιὰ μέρα φεύγει κρυφά, ό άλλος δέν ξέρει τὸ δρόμο και ό τρίτος είχε αρρωστήσει πρὶν ξεκινήσουν. Άπαντοῦν βλάχους και, άλλους με τὸ καλό, άλλους με τὸ κακό, τους βάζει ό αρχηγός και όδηγοῦν τὸ σῶμα. Βλέπει πῶς οί άντρες του αρχίζουν νά κουράζονται. Οὔτε μιὰ ὥρα δέν περπάτησαν σὲ δρόμο πατημένο και όλο περνοῦσαν ἀπάτητα βουνά, ρεματιές, λαγκάδια και δάση.

Τὰ δάχτυλα τῶν ποδιῶν από τήν κακοτοπιὰ και τὰ γόνατά τους φριχτά πονοῦσαν. Και ό όδηγός δέν ήξερε οὔτε

κάν τὸ δημόσιο δρόμο πού πάει στὴ Σαμαρίνα.

Μερικοὶ ἀπὸ τὴ θέρμη μόλις μποροῦσαν ν' ἀκολουθήσουν. Ἐναν τὸν ἄφησαν σ' ἐνὸς βλάχου στάνη νὰ γιαιτρευτῇ. Ψωμί καὶ γάλα καὶ κρέας μὲ τὴ βία σχεδὸν ἔπαιρναν ἀπὸ τὶς στάνες καὶ συχνὰ ἔμεναν χωρὶς ψωμί. Ἄλλοτε πάλι, ὥρες πολλές, ἔμεναν δίχως νερό.

Κάποτε τοὺς ἔλεγε λίγα λόγια ὁ Παῦλος, πού τοὺς ἐγκάρδιωναν πάντα. Μερικοὶ τοῦ ἀποκρίθηκαν μιὰ φορὰ πὼς τὰ βάσανά τους δὲν τοὺς πειράζουν, μόνο συλλογίζονται αὐτόν.

Τότε ὁ γερο - Ἀντρουλῆς γυρίζει καὶ λέει :

—Ὁ καπετάνιος μας, βρὲ παιδιὰ, μπορεῖ νὰ μὴν ἔχη τὶς δυνάμεις μας, μὰ ἔχει ψυχὴ... Αὐτὴ τὸν βαστάει...

Μιὰ βραδιὰ ἔφτασαν σ' ἓνα χωριὸ μουσκεμένοι ἀπὸ τὴ βροχὴ καὶ κατακουρασμένοι ἀπὸ μακρὸ καὶ δύσκολο δρόμο. Ὁ ἀρχηγὸς μοίρασε τὰ παιδιὰ του σὲ μερικὰ σπίτια, γιὰ νὰ στεγνώσουν καὶ νὰ κοιμηθοῦν καλά. Καὶ ὁ ἴδιος πῆγε σ' ἓνα σπίτι μὲ τέσσερις ἄλλους.

Μόλις κάθισε, ρώτησε τὸ σπιτονοικοκύρη, ἂν ἤξερε ποῦ βρισκόταν ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὁ καπετάν Εὐθύμης, κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πὼς ἦταν στὸ Ζέλοβο.

Ἐφεραν δυὸ χωριανούς κι ἔγραψε ὁ ἀρχηγὸς τὸ γράμμα στὸν Εὐθύμη, λέγοντάς του νὰ ῥθῇ ὡς ἔξω ἀπὸ τὴ Στάτιστα τὴν ἄλλη μέρα, γιὰ ν' ἀνταμωθοῦν. Οἱ χωρικοὶ πῆραν τὸ γράμμα κι ἔφυγαν.

Τὸ πρωὶ ἤρθαν χωριάτες νὰ δοῦν τὸν καπετάνιο. Τοὺς ρώτησε γιὰ τὸ χωριό, γιὰ τὶς δουλειές τους καὶ ἂν περνᾷ στρατός ἀπὸ κεῖ. Ἀποκρίθηκαν πὼς στρατὸς μένει σ' ἓνα ἄλλο χωριὸ μακρύτερα. Ἐπειτα παράγγειλε νὰ ἐτοιμάσουν ἓνα σφαχτό, νὰ τὸ μοιράσουν στὰ σπίτια πού ἔμεναν τὰ παιδιὰ. Στὸ δικό του τραπέζι κράτησε δυὸ προεστοὺς νὰ φᾶνε μαζί.

Τὸ ἀπόγιομα πῆγαν οἱ δυὸ αὐτοὶ χωριανοὶ νὰ μηνύσουν

καὶ στοὺς ἄλλους νὰ ῥθουν κι αὐτοὶ κατὰ τὸ βράδυ, νὰ τοὺς μιλήσῃ ὁ καπετάνιος.

“Αἷαφνα μπαίνει ἡ σπιτονοικοκυρὰ καὶ λέει πὼς μιὰ γριὰ εἶδε στρατὸ στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Κονομπλάτι.

—“Ε, θὰ περάσῃ, εἶπε ὁ Παῦλος.

Σὲ λίγο πάλι ἔρχεται ἡ γυναίκα καὶ λέει πὼς ὁ στρατὸς ζύγωσε στὸ χωριό. Σηκώθηκαν, πῆγαν στὰ παράθυρα καὶ εἶδαν στρατιῶτες μέσα στὸ χωριὸ σκορπισμένους.

“Αμέσως ὁ ἀρχηγὸς μηνᾶ στὰ καταλύματα νὰ εἶναι ἔτοιμοι, ἀλλὰ νὰ μὴν κουνηθῇ κανεῖς. “Επειτα ἀπὸ λίγα λεπτὰ ἔρχονται δυὸ γυναῖκες καὶ λένε πὼς ὁ στρατὸς τράβηξε κατὰ τὸν ἀπάνω μαχαλὰ καὶ ἂν θέλουν, νὰ φύγουν. “Ερχονται καὶ ἄλλες γυναῖκες σταλμένες ἀπὸ τὰ καταλύματα καὶ ρωτοῦν τί νὰ κάμουν, νὰ φύγουν ἢ νὰ πυροβολήσουν ;

“Ο ἀρχηγὸς τοὺς μῆνυσε νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανεῖς χωρὶς νὰ διατάξῃ αὐτός, τίποτε νὰ μὴν κάμουν παρὰ νὰ μένουν στῇ θέσῃ τους. “Ερχονται πάλι γυναῖκες καὶ λένε πὼς ὁ στρατὸς κατεβαίνει πρὸς τὰ κάτω.

“Ο ἀρχηγὸς εἶχε πιάσει τὸ παράθυρο μ’ ἓνα χωριανὸ καὶ κοίταζε. Εἶδε μερικοὺς στρατιῶτες, ποὺ πήγαιναν στὸ ἀντικρινὸ κατάλυμα. “Αρχισαν οἱ στρατιῶτες νὰ χτυποῦν μὲ τοὺς κόπανους στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ καμιὰν ἀπάντησιν δὲν ἔλαβαν.

“Αρχισαν νὰ χτυποῦν δυνατότερα, φωνάζοντας :

— Θὰ κάψουμε τὸ σπίτι !

Σηκώνει ὁ ἀρχηγὸς τὸ τουφέκι του καὶ πυροβολεῖ. “Ο χωριανὸς ποὺ ἦταν κοντὰ του τραβᾷ κι αὐτός ἀρχίζον καὶ ἀπὸ τὸ ἀντικρινὸ κατάλυμα νὰ πυροβολοῦν. Οἱ Τοῦρκοι σκόρπισαν. Πιάνουν ὅμως θέσεις καὶ πυροβολοῦν κι αὐτοί. Οἱ πυροβολισμοὶ κόπηκαν.

“Ο ἀρχηγὸς μὲ τοὺς δικούς του κατεβαίνει κάτω στὴν

αυλή του σπιτιού και μπαίνουν σ' ένα μικρό στάβλο, γιατί άπάνω δέν ήταν ασφαλισμένοι.

Στάθηκε στην πόρτα και βλέπει ένα στρατιώτη που έρχεται κατά την αυλή. Τραβά, κι ό στρατιώτης πέφτει. "Ένα από τά παλικάρια του βγαίνει και παίρνει τδ τουφέκι του σκοτωμένου.

"Αρχισε νά νυχτώνη. Ό αρχηγός προσεχτικά βγαίνει έξω με δυό από τά παιδιά. Οί άλλοι μένουν μέσα, προσμένοντας.

Άκούστῆκε μιὰ τουφεκιά και ύστερα μιὰ φωνή.

— Μὲ χτύπησαν, παιδιά !...

Έρχόταν πίσω ό αρχηγός κατά τδ στάβλο. Μπήκε μέσα και κάθισε σὲ κάτι άχυρα. Φώναξε έναν από τούς συντρόφους του και, βγάζοντας από τδ λαιμό του τδ σταυρό που φορούσε, εῖπε:

— Νά τδ δώσης στή γυναίκα μου και τδ τουφέκι στδ γιό μου. Νά πῆς ότι τδ καθῆκον μου τδ έκαμα...

Ξεζώστηκε κι έπεσαν λίρες από τδ κεμέρι του, που τδ εῖχε τρυπήσει τδ βόλι. Φάνηκαν αίματα, άρχισαν πόνοι κι έλεγε :

— Σκοτώστε με, βρέ παιδιά, πώς θά μ' αφήσετε στούς Τούρκους;

"Όσο περνούσε ή ώρα, τόσο πονούσε δυνατότερα. "Όταν τδν συνέπαιρνε ό φοβερός ό πόνος, σχεδόν βογκούσε κι έλεγε:

— Πονώ, σκοτώστε με ! Σκοτώστε με !... Καί άλλοτε δνόμαζε τά παιδιά του.

Ό σύντροφος που εῖχε έρθει κοντά του, εῖπε :

— Καπετάνιε, δὲ σ' αφήνομε στούς Τούρκους κι έσκυψε και τδν φίλησε στδ στόμα. Τά χείλη του ήταν ψυχρά. Καί πάλι τδν συνεπῆραν οί πόνοι δυνατοί, κι έλεγε όλο πιό σιγανά.

Δέν μπορούσε πιά νά κουνηθῆ από τή θέση του, οὔτε τά παιδιά του δέν δνόμασε τώρα, ώσπου δέν ακούστηκε πιά φωνή...

Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ ΜΑΣ

Πηγαίναμε για τη Φλώρινα. Νυχτώσαμε σε κάποιο τουρκικό χωριό και αφού εξασφαλίσουμε τους αιχμαλώτους που συνοδεύαμε, τρεις - τέσσερεις στρατιώτες, ελεύθεροι υπηρεσίας, χτυπήσαμε σε ένα σπίτι.

Έπειτα από πολλούς κόπους η θύρα άνοιξε και μια γριά Τούρκισσα παρουσιάστηκε. Μόλις μας είδε, άρχισε να φωνάζει, να κλαίει, να μας παρακαλῇ. Μάταια τη βεβαιώναμε πώς δεν έχει τίποτε να φοβηθῇ.

Ἐξαφνα πάνω ἀπὸ κάποιο παράθυρο, στὸ βάθος τῆς αὐλῆς, διακρίναμε κάποια ἄλλη χανούμισσα, νέα, μὲ σκεπασμένο τὸ πρόσωπο. Ζητήσαμε ἓνα μέρος νὰ μείνωμε· καὶ αὐτὴ μὲ φωνὴ τρεμουλιαστὴ ἀπὸ τὸ φόβο τῆς κάτι εἶπε στὴ γριὰ καὶ μᾶς ὁδήγησε μέσα στὸ σπῆτι. Ἐκεῖ βρήκαμε τὴ νέα μὲ σκεπασμένο πάντα τὸ πρόσωπο. Ἐτρεμαν τόσο πολὺ τὰ χέρια τῆς, ποὺ κάποιος ἀπὸ μᾶς τῆς πῆρε τὸ φῶς ποὺ κρατοῦσε, γιὰ νὰ μὴν τῆς πέσει. Ἐκλαιγε καὶ αὐτὴ. Προσπαθήσαμε νὰ τὴ βεβαιώσωμε ὅτι δὲν εἶχε νὰ φοβηθῇ τὸ παραμικρό.

Καὶ ἐκείνη τότε σιωπηλὴ μᾶς ἄνοιξε μιὰ θύρα καὶ μᾶς ἔδειξε νὰ περάσωμε.

Ἦταν μιὰ πρώτης τάξεως τουρκικὴ σάλα. Δὲ θέλαμε νὰ λερώσωμε μὲ τὰ λασπωμένα ροῦχα μας τὰ ὠραῖα ντιβάνια καὶ ζητήσαμε ἓνα ἄλλο πιὸ μέτριο κατάλυμα. Σιωπηλὴ ἡ νεαρὴ Τούρκισσα μᾶς ὁδήγησε σ' ἓνα ἄλλο δωμάτιο, ὅπου κοιμηθήκαμε.

Τὸ πρῶτ' μᾶς ἔφεραν ἓνα πλουσιότατο πρόγευμα, μὰ δὲν τὸ ἀγγίξαμε. Φοβόμασταν μήπως μᾶς δηλητηριάζαν. Φοβᾶται ὁ Γιάννης τὸ θεριὸ καὶ τὸ θεριὸ τὸν Γιάννη, ποὺ λέει καὶ ἡ παροιμία.

Φύγαμε καὶ μόνο ὅταν ἀποχαιρετήσαμε εὐχαριστώντας γιὰ τὴ φιλοξενία, ἡ Τούρκισσα γέλασε μὲ ἀνακούφιση καὶ μᾶς εὐχέθηκε κατευόδιο.

« Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος »

Ν. Σπανδωνῆς (Λιασκηνή)

ΣΚΑΡΦΑΛΩΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΜΠΙΖΑΝΙ

Εἶχα βρεθῇ στὶς προφυλακές, στὸ Μπιζάνι, ἐμπρὸς σὲ μιὰ ομάδα Κρητῶν καὶ εὐζώνων, ποὺ καθαρίζονταν στὴ λιανίδα.

—“Ἐ, καλὸ παλικάρι, πῶς τὰ περνᾶτε ἐδῶ ;

— Πῶς νὰ τὰ περνᾶμε ; εἶπε ὁ Κρητικὸς. Συνηθίσαμε πιά. Τὴ μέρα ἔχομε κουβέντα μὲ τὰ τοπομαχικὰ τοῦ Μπιζανιοῦ. Πέφτει ἡ μέρα καὶ ἀρχίζουν οἱ νυχτερινοὶ αἰφνιδιασμοί... Τὰ βουνὰ γύρω μας τραντάζονται ὁλοένα ἀπὸ τὶς ὀβίδες. Λὲς κι ἔχουν αἰώνιο σεισμό... Τρία μερόνυχτα τώρα δὲ σηκώσαμε κεφάλι ἀπὸ τὰ ὀχυρώματά μας. Σήμερα μονάχα μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ παίξουμε λιγάκι ἀπὸ κοντά...

— Καὶ αὐτοὶ ποὺ κάνουν τὴν ἐπίθεση, εἶναι Τοῦρκοι ἢ Ἀλβανοί ;

— Ἐνας δεκανέας τῶν εὐζώνων μοῦ ἀπαντᾷ :

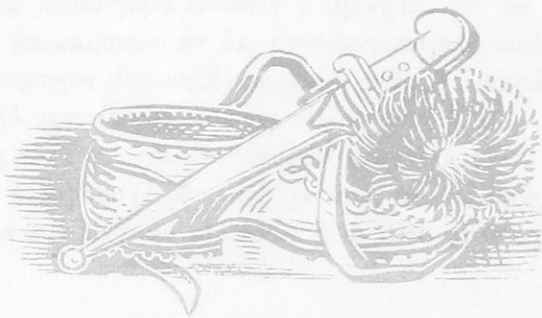
— Ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὶς προφυλακὲς. Σὰ νυχτώ-
ση καλά, νὰ σου καὶ οἱ φίλοι μας οἱ Τουρκαλβανοί, ὅλο καὶ
μεθυσμένοι μᾶς ἔρχονται μπουλούκια - μπουλούκια. Κάποτε
μᾶς μιλοῦν ἑλληνικά, γιὰ νὰ μᾶς γελάσουν τάχα. Μὰ ἐμεῖς
τίποτε ! Ἀρχίζομε «πῦρ ὁμαδόν». Μισὴ ὥρα δὲν κρατοῦν.
Ἵστερα, ὅπου φύγη - φύγη. Πολλὲς φορὲς τοὺς πιάνομε σὰ
λαγούς, ἅμα ἔρχονται κατὰ πάνω μας. Κούφια κορμιὰ, ἀ-
φέντη μου, δὲν ἀξίζουν μιὰ γυροβολιὰ τοῦ τσαρουχιοῦ μου.
Οὔτε τοὺς λογαριάζομε πιά. Μονάχα ποὺ εἶναι νηστικοὶ
καί, ἅμα τοὺς πιάσωμε, μᾶς τρῶνε τὶς κουραμάνες σὰν παντε-
σπάνι ! Τὸ πρῶτ - πρῶτ μπόμπες, ὅλη τὴ μέρα πόλεμος καὶ
Ζήτωωωω ! Νυχτώνει καὶ ἀρχίζουν οἱ αἰφνιδιασμοὶ. Ξημε-
ρώνει, καινούριες μπόμπες, καινούριος πόλεμος, καινούρια
Ζήτωωωω... Καὶ ἔτσι τὰ περνοῦμε ὅπως θέλει ὁ Θεός,
ἀφέντη μου.

Σταυροκοπήθηκα καὶ ἔφυγα ψιθυρίζοντας :

— Εἶδα ὡς τώρα τρεῖς πολέμους τριῶν διαφορετικῶν λαῶν.
Πουθενὰ δὲν εἶδα τέτοια ἀπάθεια μπροστὰ στὸ θάνατο.

« Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος » •

Ν. Σπανδωνῆς (Διασκευὴ)

ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ ΗΡΩΑΣ

Για πρώτη φορά η οικογένεια του Γιώργου πήγαινε στην Κέρκυρα. Ο πατέρας του ήταν υπάλληλος και τώρα τελευταία είχε μετατεθεί στο όμορφο νησί.

Περνώντας μια μέρα ο Γιώργος με τον πατέρα του από μια πλατεία της Κέρκυρας είδαν στημένη μια μαρμαρίνη προτομή. Παρίστανε έναν καλοδεμένο πεντηντάρη, μ' ώραϊο πρόσωπο, μέτωπο πλατύ, λίγα κατσαρά μαλλιά και μικρή γενειάδα.

Ο πατέρας του Γιώργου έβγαλε με σεβασμό το καπέλο του και συλλογισμένος στάθηκε πολλή ώρα μπροστά στην

εὐγενική μορφή, πού τ' ὄνομά της ἦταν σκαλισμένο στοῦ μάρμαρου μὲ χρυσὰ γράμματα :

ΛΟΡΕΝΤΙΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

— Τί ἦταν ὁ Μαβίλης, μπαμπά ; ρωτᾷ ὁ Γιώργος, ἅμα ἐξακολούθησαν τὸ δρόμο τους.

— Τὸ βράδυ, παιδί μου, πού θά 'ναι καί τ' ἄλλα παιδιά μαζεμένα, θά σοῦ πῶ τὴν ἱστορία τοῦ Μαβίλη.

Κι ὅταν τὸ βράδυ, μετὰ τὸ φαγητό, ὅλη ἡ οἰκογένεια ἦταν μαζεμένη στοῦ μεγάλο μπαλκόνι πού 'βλεπε στὴ θάλασσα, ὁ πατέρας διηγήθηκε μὲ βαθιὰ συγκίνηση τὴν ἱστορία τοῦ μεγάλου ποιητῆ καὶ μεγάλου πατριώτη.

— Ὁ παππούς τοῦ Μαβίλη, ἄρχισε νὰ λέη, δὲν ἦταν "Ἑλληνας" ἦταν Ἴσπανός. Εἶχε διοριστῇ πρόξενος στὴν Κέρκυρα τὸν καιρὸ πού τὴν κυβερνοῦσαν οἱ "Ἀγγλοι. Ὁ πατέρας τοῦ ποιητῆ πῆρε Ἑλληνίδα, ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τοῦ Καποδίστρια.

Ὁ ποιητὴς γεννήθηκε στὰ 1860 καὶ πῆρε ἀνατροφή σωστοῦ ἑλληνόπουλου. Μορφώθηκε στὰ σχολεῖα τῆς Κέρκυρας κι ἔδειξε μεγάλη ἀγάπη στὰ γράμματα.

Στὸ πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας ἔμεινε ἓνα χρόνον μοναχά. Δεκαεννιά χρονῶν ἔφυγε γιὰ τὴ Γερμανία, ὅπου ἔμεινε δεκατέσσερα χρόνια. Ἐκεῖ γνωρίστηκε μὲ πολλοὺς σοφοὺς, ἔμαθε πολλὰς ξένες γλῶσσες.

Μὰ μέσα στὴν ἀνετη εὐρωπαϊκὴ ζωὴ δὲν ξεχνοῦσε ποτὲ τὴ φτωχὴ πατρίδα του. Τὸν πίκραινε ἡ σκέψη πὼς μόνο ἓνα μικρὸ μέρος τῆς Ἑλλάδας ἦταν ἐλευθερωμένο. Καὶ τὸν πόνο του αὐτὸ τὸν χύνει σ' ἓνα παλιὸ ποίημά του, ἀφιερωμένο « Στὴν Πατρίδα ». Ἀκοῦστε το :

Μάνα μου Ἑλλάδα, τί δὲν εἶσαι τώρα
σὰν πρῶτα ὀρθή, ψηλή, στεφανωμένη
μὲ δάφνες ; Τί δὲν εἶσαι μὲ τὰ δῶρα
τῆς ἀθάνατης Νίκης στολισμένη ;

Ἄχ ! πότε θά 'ρθῇ, πότε θά 'ρθῇ ἡ ὥρα
νὰ ματαστράψῃ ἡ ὕψῃ σου ἡ σβησιμένη,
καὶ τὴν ἐρημιωμένη σου τὴ χώρα
μ' ἐλπίδα νὰ φωτίσῃς, ὦ ἀντρειωμένη ;
Πατρίδα μου, σηκώσου ! Ἄς λάμψῃ πάλι
στὸν αἰθέρα ψηλὰ τὸ μέτωπό σου
καὶ τῆς ἐλευτεριᾶς θενὰ προβάλλῃ
ἡ μέρα, καὶ τὸ θεῖο πρόσωπό σου
θὰ λάμψῃ σὰν τὸν ἥλιο τῆς μεγάλης
θὰ γίνῃς, κι ἄλλιά τότες στὸν ἐχθρό σου.

Πατριώτης στὴν ποίησιν, μὰ καὶ πατριώτης στὸ του-
φέκι. Στὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης τοῦ 1896 κατέβηκε
ἐκεῖ μὲ δικό του ἀντάρτικο σῶμα καὶ στὸν πόλεμον τοῦ 1897
πῆγε ἐθελοντὴς στὸ στρατὸ καὶ λαβώθηκε μὲ μιὰ σφαῖρα στὸ
χέρι καὶ στὸ μπράτσο.

Ὅταν ἀργότερα ἄρχισε ὁ πόλεμος τοῦ 1912, ἦταν βου-
λευτὴς τοῦ ἀγαπημένου του νησιοῦ. Σὰ βουλευτὴς δὲν ἦταν
ὕποχρεωμένος νὰ πάῃ στὸν πόλεμον. Μὰ καὶ ἂν ἤθελε, δὲν τὸν
δέχονταν στὸν ταχτικὸ στρατό, γιὰτὶ ἡ ἡλικία του ἦταν πε-
ρασμένη. Μὰ ὁ Μαβίλης βρῆκε τρόπο νὰ ικανοποιήσῃ τὸν
πόθο του.

Εἶχε ἔρθῃ ἀπ' τὴν Ἰταλία νὰ μᾶς βοηθήσῃ ὁ Γαριβάλ-
δης μὲ ἀρκετοὺς Ἰταλοὺς ἐθελοντές. Στὸ σῶμα τοῦ Γαριβάλ-
δου κατατάχτηκαν καὶ πολλοὶ Ἕλληνες. Πρῶτος καὶ καλύτερος
σ' αὐτοὺς ὁ Λορέντσος Μαβίλης. Ὅσοι τὸν εἶδαν στὴν Ἀ-
θήνα μὲ τὰ ἄσπρα μαλλιά του, νὰ φορῇ τὴν κόκκινη στολὴ
τῶν Γαριβαλδινῶν μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ λοχαγοῦ, δὲ θὰ ξεχάσουν
ποτὲ τὴν περήφανη κορμοστασιά του.

Μ' ὅλα τὰ πενήντα τρία χρόνια του, σχίζοντας πεζὸς τὴ
Θεσσαλία, τὴ Μακεδονία καὶ τὴν Ἡπειρο ἔφτασε μὲ τὸ

σῶμα του στὸ Δρίσκο, τὸ ἀπότομο βουνό, ποὺ ὑψώνεται ἀπέναντι στὰ Γιάννινα. Σὰν εἶδε ἀπὸ κεῖ ψηλά τὴν ὁμορφὴ λίμνη κι ἀγνάντεψε ἀπὸ μακριὰ τὰ σκλαβωμένα Γιάννινα, δάκρυσε ἀπὸ συγκίνηση. Εἶχε τὴν ἐλπίδα καὶ τὴ χαρὰ νὰ μπῇ ἀπ' τοὺς πρώτους στὴν ξακουσμένη πόλη. Μὰ ἡ μοίρα του δὲν τὸ θέλησε.

Οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐνίωσαν. Πολὺς στρατὸς τοὺς περικύκλωσε κι ὁλόκληρη μέρα πολεμοῦσαν.

Τὴν ἄλλη αὐγὴ ἄρχισε νωρὶς τὸ τουφεκίδι. Τὸ σῶμα ἀποδεκατιζόταν ἀπ' τὰ τούρκικα κανόνια κι ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλον ἔπεφταν νεκροὶ οἱ ἀξιωματικοί του. Κι ὁ ποιητὴς προχωροῦσε ἀφοβὸς καὶ ἀγέρωχος πρὸς τὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ, μέσχα σ' ἕνα χαλάζι ἀπὸ σφαῖρες κι ἀνάμεσα στὶς ὀβίδες ποὺ ἔσκαζαν ὁλόγυρά του. Καὶ ἕνα βόλι τοῦ πέρασε πέρα πέρα τὸ πρόσωπο, χαλώντας του τὰ δυὸ μάγουλα καὶ πολλὰ δόντια. Ὑποχρεώθηκε τότε ν' ἀποτραβηχτῇ. Σ' ἕνα ἐξωκλήσι τοῦ Δρίσκου ἦταν τὸ προσωρινὸ νοσοκομεῖο. Φτάνοντας ἐκεῖ ὁ λαβωμένος σήκωσε τὸ βλέμμα του, γιὰ νὰ δῇ ἀκόμα μιὰ φορὰ τοὺς συντρόφους του ποὺ πολεμοῦσαν. Καὶ τότε ἕνα δεύτερο βόλι τὸν βρῆκε στὸ στόμα. Κι ἔτσι σβήστηκε ἡ εὐγενικὴ ὑπαρξὴ του στὶς 29 τοῦ Νοέμβρη 1912.

Τ' ὄνειρό του πῆρε σάρκα. Ἡ ἐλευθεριὰ ἀπλώθηκε ὡς πέρα στὴ σκλαβωμένη Ἑπείρο. Κι ὁ ἀλχησμόνητος νεκρὸς τοῦ Δρίσκου κοιμᾶται στὰ ἡπειρωτικὰ χώματα τὸν ἀτάραχο ὕπνο, ποὺ μονάχα στοὺς διαλεχτοὺς χαρίζει ἡ μοίρα. Κοιμᾶται στεφανωμένος μὲ τὸ στεφάνι τοῦ ποιητῆ καὶ μὲ τὸ στεφάνι τοῦ ἥρωα.

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ὁ Αὐγούστος τοῦ 1922 ἦταν ὁ μῆνας τῆς μεγάλης ἐθνικῆς μας συμφορᾶς. Ὁ στρατός μας εἶχε διασκορπιστῇ κι ἔφτανε στὸν Πειραιᾶ σὲ κακὴ κατάσταση. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δυστυχισμένοι πρόσφυγες πιά, γέμισαν ὅλη τὴν Ἑλλάδα, σέρνοντας πίσω τους τὴν ὀρφάνια τους καὶ τὴ γύμνια τους. Καὶ γιὰ ἐπισφράγιση τῆς θλιβερῆς ἐποχῆς, ἦρθε ἓνα τηλεγράφημα σύντομο, μὰ καυτερό: «Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος σφάχτηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους».

Ἀλλὰ ποῖός ἦταν αὐτὸς ὁ ἐθνομάρτυρας, ποὺ δὲ θέλησε ν' ἀφήσῃ τὸ δυστυχισμένο ποίμνιό του καὶ νὰ φύγῃ, ὅπως τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι; Ποῖός ἦταν τάχα ὁ μέγας αὐτὸς Χρυσόστομος, ποὺ προτίμησε νὰ πεθάνῃ δίπλα στὴν Ἐκκλησίᾳ του, ἀντὶ νὰ γίνῃ περιπλανώμενος πρόσφυγας στὴν Ἑλλάδα;

Στὴν Τρίγλια, ἓνα κεφαλοχώρι τῆς Βιθυνίας, γεννήθηκε στὰ 1868.

Σὰ μεγάλωσε καὶ τελείωσε τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ του, ἔλεγε στὸν πατέρα του:

— Θέλω νὰ σπουδάσω, γιὰ νὰ γίνω Δεσπότης καὶ νὰ πάω στὴν Κρήτη.

Γιατί τάχα ή ψυχή του προτιμοῦσε τήν Κρήτη ; Τò μαντεύομε ἀπ' τήν κατοπινή ζωή του. Προτιμοῦσε τήν Κρήτη, γιατί ἀπ' ὅλη τή σκλαβωμένη Ἑλλάδα ἐκεῖ ἀκουγόταν πολὺ συχνὰ τὸ ἐπαναστατικὸ τουφέκι.

Ὁ πατέρας του εἶχε πουλήσει τὸ μονάκριβο πατρικὸ του κτῆμα, γιὰ νὰ στείλῃ τὸ μεγάλο παιδί του, τὸν Εὐγένιο, νὰ σπουδάσῃ στὴ Μεγάλῃ Σχολῇ τοῦ Γένους, στὴν Πόλιν. Καὶ τώρα πούλησε ἓνα κτῆμα τῆς γυναίκας του, τὸ μόνο ποὺ ἀπόμεινε, γιὰ νὰ στείλῃ τὸ Χρυσόστομο στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης.

Κάποτε πῆγε στὴ Σχολὴ ὁ Μητροπολίτης Μυτιλήνης Κωνσταντῖνος καὶ ζήτησε νὰ μάθῃ ποιὸς ἦταν ὁ καλύτερος μαθητής. Ὁ διευθυντὴς ἀμέσως τοῦ παρουσίασε τὸ Χρυσόστομο. Κι ὁ Κωνσταντῖνος πλήρωνε ἀπὸ τότε ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς σπουδῆς του, κι ὅταν βγήκε ἀπ' τὴ Σχολὴ τὸν πῆρε μαζί του ὡς διάκονο. Ἀργότερα, ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε Πατριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Χρυσόστομος ἔγινε πρωτοσύγκελλος τῶν Πατριαρχείων, σὰ νὰ λέμε ἀναπληρωτὴς τοῦ Πατριάρχου. Καὶ ἦταν τότε μόλις 30 χρονῶν. Κι ὕστερα ἀπὸ πέντε χρόνια ἔξοχης ὑπηρεσίας στὰ Πατριαρχεῖα, ἔγινε Μητροπολίτης Δράμας.

Ὅταν ἀποχαιρετοῦσε μὲ συγκίνηση τὸν Πατριάρχη, τοῦ φίλησε τὸ χέρι καὶ τοῦ εἶπε :

— Μὲ ὅλη τὴν καρδιά μου θὰ ὑπηρετήσω τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Πατρίδα. Κι ἂν εἶναι γραφτὸ ἢ κορόνα, ποὺ τὰ ἅγια σου χέρια ἔβαλαν στὸ κεφάλι μου, νὰ χάσῃ τὴ λάμπη της, θὰ προτιμήσω νὰ μεταβληθῇ σὲ ἀκάνθινο στέφανο.

Ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ οἱ Βούλγαροι κομιτατζήδες τρομοκρατοῦσαν τὴ Μακεδονία. Καὶ γιὰ κέντρο εἶχαν τὴν περιφέρειαν τῆς Δράμας.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Χρυσόστομος κατάγγελλε συχνὰ στὰ Πα-

τριαρχεῖα καὶ στὴν Τουρκικὴ Κυβέρνηση τὰ ἐγκλήματα τῶν Βουλγάρων. Μὰ ὅταν εἶδε ὅτι τὸ κακὸ παράγινε, ἄρχισε κι αὐτὸς νὰ στρατολογή "Ἕλληνες ἀντάρτες. "Ὅταν τὰ παλικάρια αὐτὰ σκορπίστηκαν στὰ γύρω βουνὰ καὶ χτύπησαν ἀλύπητα τοὺς κομιτατζήδες, ὁ τόπος ἀνακουφίστηκε. Ἀλάφρωσε ἀπὸ τὸ μεγάλο κακὸ. Κι ὁ Χρυσόστομος τότε ἄφοβα περιόδευε τὰ χωριά, ποὺ εἶχαν γίνει μὲ τὴ βία βουλγάρικα, συγκέντρωνε τοὺς χωριανοὺς στὶς ἐκκλησίες, τοὺς μιλοῦσε μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς πονεμένης ψυχῆς του, καὶ τὰ χωριά ἕνα ἕνα γύριζαν στὴν ὀρθοδοξία.

Μὰ ὁ Χρυσόστομος δὲν περιορίζεται σ' αὐτό· μὲ τὴ φροντίδα του χτίζονται ἐκκλησίες, σχολεῖα, γυμναστήρια, νοσοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, γίνονται λαϊκὰ ἀναγνωστήρια, μουσικοὶ καὶ ὁδοιπορικοὶ σύλλογοι.

Περισσότερο ὅμως ἀπ' ὅλα φρόντιζε γιὰ τὴ σωματικὴ ἄσκηση τῶν παιδιῶν. Κάθε χρόνο γίνονταν παντοῦ γυμναστικοὶ ἀγῶνες.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Βούλγαροι δὲν κουράζονται. Μετὰ τὸν Παῦλο Μελά, δολοφονήθηκε ἄγρια σ' ἕνα σταυροδρόμι ὁ Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Φώτιος. "Ὅλος ὁ πόνος τοῦ Χρυσοστόμου φανερώνεται σ' ἕνα γράμμα του, σταλμένο στὸ Πατριαρχεῖο :

«Ἐκλαψα, ἐκλαψα σὰ μικρὸ παιδὶ —γράφει— γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ μας. Αἰωνία ἡ μνήμη του ! Ποιὸς ξέρει πόσους ἄλλους ἀδελφούς, ἴσως κι ἐμένα, περιμένει ἡ ἴδια τύχη ».

Γιὰ προσωρινή του ἀνακούφιση ὁ Χρυσόστομος ἔκανε ἕνα ταξίδι στὰ Ἱεροσόλυμα. Πῆγε νὰ προσκυνήσῃ τοὺς Ἀγίους Τόπους, ν' ἀσπαστῇ τὸν Τάφο τοῦ Χριστοῦ, νὰ δῇ τὰ ἥσυχά νερὰ τοῦ Ἰορδάνη καὶ νὰ ξεκουράσῃ τὴ βασανισμένη ψυχὴ του. Ἀπὸ κεῖ, εἶχε ἀκόμη ἕνα προσκύνημα νὰ

κάνη! Πέρασε απ' την 'Αθήνα, να δῇ τὸ ναὸ τῆς ἀρχαίας Παρθένας, να καμαρώσῃ τὴ λευκὴ πολιτεία καὶ να νιώσῃ μέσα του ὅλο τὸ περασμένο μεγαλεῖο τῆς. Ἐτυχε μάλιστα ἐκείνη τὴ χρονιά, τὸ 1906, να γίνωνται κι οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες στὸ ἀρχαῖο Στάδιο. Πόσα δάκρυα χαρᾶς να ἔχυσε, ἀντικρίζοντας τὰ μεστωμένα καὶ ὠραῖα κορμιὰ τῶν καλῶν παλικαριῶν.

Στὸ γύρισμά του ὅμως νέες στενοχώριες καὶ νέοι ἀγῶνες τὸν περίμεναν. Οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν να τὸν μισοῦν περισσότερο κι απ' τοὺς Βουλγάρους. Τὸν κατηγοροῦν ὅτι αὐτὸς συντηρεῖ τοὺς ἀντάρτες, δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν να περιοδεύσῃ στὰ χωριὰ καὶ βιάζουν τὰ Πατριαρχεῖα να τὸν μεταθέσουν ἀπὸ τὴ Δράμα.

Μὲ τὸ φόβο να μετατεθῇ σὲ καμιὰ ἄσημη Μητρόπολη τῆς Ἀνατολῆς, γράφει στὸν Ἑλληνα πρόξενο στὴν Πόλη : « Φροντίστε τουλάχιστο να μετατεθῶ στὴν Ἀδριανούπολη, γιὰ να μπορέσω ν' ἀγωνιστῶ κι ἐγὼ πάλι στὴν πρώτη γραμμῇ. Προτιμῶ να πέσω σὰν αἰτός, παρὰ να πεθάνω σὲ κανένα κοτέτσι τῆς Ἀνατολῆς. Ζητῶ σταυρό, μεγάλο σταυρό, γιὰ να σταυρωθῶ. Ἀφοῦ δὲν ἔχω να δώσω τίποτε ἄλλο στὴν Πατρίδα μου, να τῆς δώσω τουλάχιστο τὸ αἷμα μου ».

Κι ὕστερα ἀπὸ δυὸ ἐξορίες καὶ πολλὰς ἄλλες περιπέτειες, τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1910, ἔγινε Μητροπολίτης Σμύρνης.

Ἀρχίζει ἀκούραστος κι ἐδῶ να ἐργάζεται γιὰ τὴν ἐκκλησία, γιὰ τὰ σχολεῖα, γιὰ ὅλη τὴν κοινωνία. Καὶ τρίτη ὅμως ἐξορία τὸν περίμενε· καὶ δὲν ξαναγύρισε στὴ Σμύρνη, παρὰ λίγους μῆνες πρὶν ἀποβιβάστῃ ἐκεῖ ὁ Ἑλληνικὸς στρατός. Καὶ εἶχε τὴν ἀπέραντη εὐτυχία να δεχτῇ στὴν προκυμαία τὸν ἐλευθερωτὴ στρατὸ καὶ να εὐλογῇ τὴς σημαῖες του. Καὶ ὅταν ἔγιναν μερικὲς ταραχὲς τὴς πρῶτες ὥρες τῆς κατοχῆς, ὁ Χρυσόστομος φρόντισε να προστατέψῃ τοὺς φοβισμένους

Τούρκους, πού είχαν καταφύγει στη Μητρόπολη. Πήγε στη φυλακή και ζήτησε ν' απολυθούν μερικοί φυλακισμένοι Τούρκοι. Γύριζε στις τουρκικές συνοικίες και μοίραζε φάρμακα και τροφές σέ φτωχούς και ασθενείς. Μὲ πόση ἀχαριστία τοῦ πλήρωσαν τὴν καλοσύνη αὐτή!...

Ἦρθε καὶ ὁ θλιβερὸς Αὐγούστος τοῦ 1922. Ὁ στρατὸς μας νικημένος ἔφτανε στὴ Σμύρνη κι ἔμπαινε ὅπως ὅπως στὰ πλοῖα. Ἡ Σμύρνη γέμισε ἀπ' τὸν ξεριζωμένο πληθυσμὸ τῶν χωριῶν. Κι οἱ ἐχθροὶ πλησίαζαν στὴν πόλη. "Ὅλοι ἀνησυχοῦν καὶ φροντίζουν μὲ κάθε τρόπο νὰ φύγουν. Κι ὁ Χρυσόστομος μοιράζει ψωμὶ κι ἐλιές στοὺς πρόσφυγες...

Ὁ ἐπίσκοπος τῶν Καθολικῶν τοῦ ἐξασφαλίζει θέση σ' ἓνα πλοῖο κι ἐξορίζει τὸ Χρυσόστομο νὰ φύγῃ μαζί του. Ἄλλ' ὁ Χρυσόστομος γαλήνιος ἀπαντᾷ :

— Εἶναι πατροπαράδοτη ἐντολὴ νὰ μὴ φεύγουν οἱ Ἕλληνες κληρικοί. Ὁ καλὸς ποιμένας ἔχει χρέος νὰ μένῃ μὲ τὸ ποίμνιό του.

Φεύγουν καὶ τὰ τελευταῖα πλοῖα. Χιλιάδες Χριστιανῶν καταφεύγουν σὲ σπίτια Εὐρωπαίων καὶ στὸ προαύλιο τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Φωτεινῆς.

Στις 27 τὸ ἀπόγευμα μπῆκε ὁ πρῶτος Τουρκικὸς στρατὸς στὴ Σμύρνη.

Ὁ Χρυσόστομος, βασανισμένος ἀπὸ τὴ νηστεία καὶ τὴν ἀυπνία, μπαίνει τὸ ἄλλο πρωὶ στὴν ἐκκλησίαν νὰ προσευχηθῇ. Ἡ ἐκκλησία εἶναι γεμάτη ἀπελπισμένους Χριστιανούς.

Σὲ λίγο παρουσιάζεται στὴν Ὁραία Πύλη ὁ Μητροπολίτης, ἀλύγιστος, μὲ φωτεινὸ μέτωπο καὶ λαμπερὰ μάτια. Γονατίζει μπροστὰ στὸν Ἑσταυρωμένο καὶ προσεύχεται. Σηκώνεται ἔπειτα μὲ ἡρεμία Ἀγίου καὶ λέγει :

— Ἡ Θεία Πρόνοια, ἀδελφοί, δοκιμάζει τὴν πίστη μας καὶ τὸ θάρρος μας καὶ τὴν ὑπομονή μας. Μὰ ὁ Θεὸς δὲν ἀ-

φήνει τούς Χριστιανούς. Στίς τρικυμίες φαίνεται ὁ καλὸς ναυτικὸς καὶ στὰ βάσανα ὁ καλὸς Χριστιανός. Προσεύχεστε καὶ θὰ περάσῃ καὶ αὐτὸ τὸ ποτήρι.

Τὸ μεσημέρι ξαναμοιράζει ψωμί, ἑλιές καὶ ρύζι γιὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ. 'Απ' τὴν κορφή τῆς σκάλας διαβάζει στὸ λαὸ τὸ Εὐαγγέλιο.

Τὴν ὥρα αὕτῃ μπαίνει στὴν αὐλὴ ἓνας ἀστυνόμος μὲ λίγους στρατιῶτες. 'Ο κόσμος ὅλος ἀνατριχιάζει· οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ κλαῖνε ἀδιάκοπα.

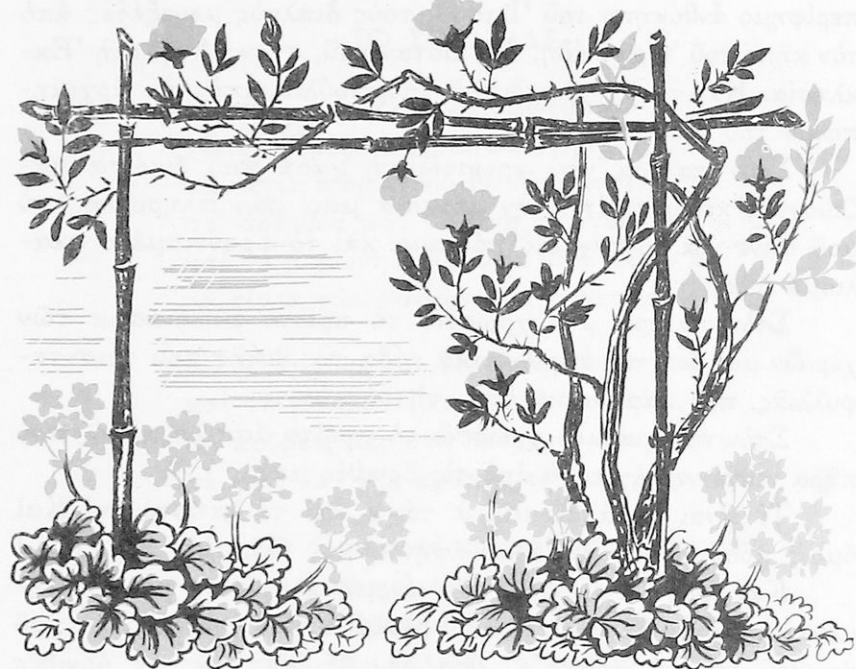
'Ο ἀστυνόμος εἰδοποιεῖ τὸ Χρυσόστομο ὅτι τὸν ζητοῦν στὸ Φρουραρχεῖο. 'Εκεῖνος ἔγνεψε στὸ λαὸ νὰ ἡσυχάσῃ καὶ ἀκολουθεῖ τὸν ἀστυνόμο. Τὸ ἀπόγευμα τὸν ἄφησαν νὰ γυρίσῃ στὴ Μητρόπολη. Τὸ βράδυ στίς ὀχτῶ τὸν ξαναπῆραν στὸ Φρουραρχεῖο.

Τὴ νύχτα ὁ Χρυσόστομος ἔστειλε μιὰ σημείωση στὸν ἀδελφὸ του Εὐγένιο νὰ μὴν ἀνησυχῇ.

Κι ἀπὸ τότε κανεὶς δὲν εἶδε πιά τὸ Χρυσόστομο ζωντανό. Οὔτε κανεὶς ἔμαθε μὲ τί τρόπο θανατώθηκε. Τὸ πτώμα του, καταματωμένο, σκονισμένο, γυμνό, τὸ ἔσερνε τὴν ἄλλη μέρα στοὺς δρόμους ὁ τουρκικὸς ὄχλος, ὥπως κάποτε τὸ πτώμα τοῦ Πατριάρχῃ μας.

1. Κοιτογιάννης

ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΜΑΣ ΠΕΡΙΒΟΛΙ

Τί νά πρωτοθυμηθῶ ἀπὸ τὸν κόσμον τὸ ζωντανὸ καὶ τὸ φυτικὸ τοῦ μικροῦ περιβολιοῦ καὶ τῆς αὐλίσσας μας! Ὁ πατέρας μου εἶχε μεγάλη ἀγάπη καὶ στὰ δέντρα καὶ στὰ ἄνθη καὶ στὰ χορταρικά. Καὶ κοντὰ σ'αὐτά, στὰ ζωντανά, ὅσα μπορούσε νὰ θρέψῃ, χωρὶς νὰ τοῦ χαλοῦν τὰ φυτεμένα.

Ἀπὸ ὅλα ἤθελε νὰ ἔχῃ κάτι διαλεχτὸ καὶ χρησιμοποιοῦσε τὶς φιλίες του καὶ στὴν Ἀθήνα καὶ στὶς ἐπαρχίες, γιὰ νὰ τὰ προμηθεύεται. Ἔτσι εἶχε φέρει διάφορες λεμονιές ἀπὸ τὸν Πόρο, μιὰ κοντούλα κιτριὰ ἀπὸ τὴ Νάξο, δύο κερασιές ἀπὸ τὴν Κηφισιά. Τὶς τριανταφυλλιές του τὶς εἶχε ἀπὸ τὸν

περίφημο άνθόκηπο του 'Ιλισοῦ, τοὺς διπλοὺς μενεξέδες ἀπὸ τὸν κήπο τοῦ 'Ορφανίδη, τοῦ Βοτανικοῦ, στὴν 'Αγγλικὴ 'Εκκλησία. Καὶ τὰ μεγάλα διπλὰ ζουμπούλια ἀπὸ τὸν ἀρχικηπουρὸ τοῦ 'Εθνικοῦ Κήπου.

Στὸν πατέρα μου χρωστῶ τὴ χαρὰ ποὺ ἐνίωσα μαζεύοντας κεράσια ἀπὸ τὴν κερασιά μας, σὰν πληρωμὴ ποὺ μοῦ ἔδινε γιὰ τὸ ταχτικὸ πότισμα καὶ τὸ φροντισμένο σκάλισμά της.

Στὸν πατέρα μου χρωστῶ τὸ πρῶτο εὐώδιασμα τῶν χειρῶν μου ἀπὸ τὰ ἀπριλιάτικα ρόδα τῆς δικῆς μου τριανταφυλλιᾶς, ποὺ παράστεκα ὅταν τὴ φύτεψαν.

Στὸν πατέρα μου χρωστῶ τὸ πρῶτο ἄσπιλο, αὐγὸ, ποὺ πῆρα νεογέννητο, ζεστὸ ἀπὸ τὶς ὄρνιθές μας.

Τί εἶναι αὐτὰ τὰ μικρὰ τάχα καὶ τὰ τιποτένια! Καὶ ὅμως πόσο βαθιὰ σημάδια ἀφήνουν σ' ὅλη μας τὴ ζωὴ!

Καὶ πῶς νὰ θυμηθῶ τὰ μυρμήγκια μου, τὰ ἀγαπημένα μικρὰ ξανθὰ μυρμήγκια. Μάζευα ὅλα τὰ ψίχουλα τοῦ ψωμιοῦ ἀπὸ τὸ τραπέζι, ὅσα δὲν ἄξιζαν γιὰ τὶς ὄρνιθές μας, καὶ πῆγαινα καὶ τσίτσα τὶς μυρμηγκοφωλιές τῆς αὐλῆς! Ἦταν παιδικὴ πλάνη ἢ μὲ γνώρισαν καὶ μὲ πρόσμεναν τὴ συνηθισμένη μεσημεριάτικη ὥρα καὶ παραφύλαγαν στὴν ἄκρη τῆς τρύπας τὸν ἐρχομὸ μου; Καὶ πόσες φορές δὲν ἔμεινα πεσμένός κάτω μὲ τὸ σαγόνι στὶς δύο παλάμες καὶ τοὺς ἀγκῶνες στὶς πλάκες τῆς αὐλῆς, παρακολουθώντας τοὺς δρόμους σας, τὶς φροντίδες σας, τὰ κρυφομιλήματα σας, ὅταν κάτι, ἐξαιρετικὸ βέβαια, σᾶς ἔκανε νὰ ζητᾶτε τὴ γνώμη ἢ τὴ βοήθεια καὶ ἄλλων μυρμηγκιῶν τῆς φωλιᾶς σας!

« Σκόρπια φύλλα τῆς ζωῆς μου »

Γεώργιος Δροσίνης (Διασκευή)

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Ὡ σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο
χίλιες φορές νὰ εἶσαι εὐλογημένο,
καὶ ἕγια πάντα τοῦ Θεοῦ ἡ ματιὰ
στ' ἀδέρφια μου νὰ δίνη εὐλογία
καὶ νὰ μυρώνη ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γηρατειά !

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεῦω
καὶ τὴ γλυκιὰ Πατρίδα νὰ λατρεῦω,
σὺ κρύβεις μὲς στὸ λατρευτό σου κτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς ἀγάπης τὸ μυστήριο.

Ἡ κάθε σου γωνιά καὶ κάθε σου ἄκρη
ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,
τῶν τραγουδιῶν μου ἤχο ἢ στεναγμό,
τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν καημό.

Καὶ τ' ἄψυχα ὅλα ἀκόμα μὲ γνωρίζουν,
κι ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν
τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σταμνί.
Χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
καὶ τὴν ἀγκάλη ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα,
ποὺ κάθονται οἱ γονιοί μου οἱ σεμνοί.

Γεώργιος Στρατήρης

MANA

Μάνα ! Δὲ βρίσκειται
λέξη καμία
νά 'χη στὸν ἦχο της
τόση ἀρμονία.
Σὰν ποιός νά σ' ἄκουσε
μὲ στῆθος κρύο,
ὄνομα θεῖο ;

Παιδι ἀπὸ σπάργανα
ζωμένο ἀκόμα,
μὲ χάρη ἀνοίγοντας
γλυκὰ τὸ στόμα,
γυρνάει στὸν ἄγγελο,
ποῦ τ' ἀγκαλιάζει,
καὶ Μάνα κράζει.

Στὸν κόσμον τρέχοντας
ὁ νέος διαβάτης
πέφτει στ' ἀγνώριστα
βρόχια τς ἀπάτης,
κι ἀναστενάζοντας
Μάνα μου ! λέει,
Μάνα ! καὶ κλαίει.

Τῆς νιότης φεύγουνε
τ' ἄνθια κι ἡ χάρη,
τριγύρω σέρνεται
μ' ἄργὸ ποδάρι,
ὥσπου στὴν κλίνη του,
σὰν βαρεμένος
πέφτει ὁ κατημένος.

Καὶ πρὶν τὴν ὕστερη
πνοή του στείλῃ,
ἀργὰ ταράζοντας
τὰ κρύα του χεῖλη,
καὶ μὲ τὸ Μάνα μου !
πρώτη φωνή του,
πετᾷ ἡ ψυχὴ του.

Γεράσιμος Μαρκουᾶς

ΤΟ ΨΩΜΙ

Καλόδεχτο τὸ φόρτωμα, ποῦ θά 'ρθῇ ἀπὸ τὸ μύλο,
πρωτόσταλτο, πρωτάλεστο, πρώτη χαρὰ τῆς σκάφης.
Ζυμώνουν τ' ἀνασκουμπωτὰ τῆς πρωτονύφης χέρια
καὶ πλάθουν τὰ πρωτόπλαστα ψωμιὰ μὲ τὶς παλάμες
μὲς στὴν καλοπελεκεητὴ πινακωτὴ - προικιό της.
Τὸ φοῦρνο καίει, τεχνίτισσα στὸ φοῦρνο, ἡ γριά κυρούλα
ξανανιωμένη, ἀφήνοντας τὴ συντροφιά τῆς ράκας.

Ὡ βραδινὸ συμμάζεμα στὸ σπιτικὸ κατώφλι,
καρτέρεμα ἀνυπόμονο τοῦ πυρωμένου φοῦρνου !
κι ὦ μέθυσμα ἀπ' τὴ μυρωδιὰ πρώτου ψωμιοῦ, ποῦ ἀχνίζει
κομμένο ἀπὸ τὸ γέροντα παπποῦ χωρὶς μαχαίρι
καὶ μοιρασμένο στὰ παιδιά, στὶς νύφες καὶ στ' ἀγγόνια.
Κι ἐσύ, θυσία τῶν ταπεινῶν στὴ θεία τὴν καλοσύνη,
σημαδεμένο ἀνάμεσα μὲ τοῦ σταυροῦ τὴ βούλα,
καλοπλασμένο πρόσφορο, τῆς ἐκκλησιᾶς μεράδι,
ποῦ θά κοπῇ τὴν Κυριακὴ μὲς στ' ἀργυρὸ ἀρτοφόρι
καὶ στ' ἅγιο δισκοπότηρο μὲ τὸ κρασί θά σμίξης !

Γεώργιος Αγορίνης

Η ΑΝΙΚΗΤΗ ΕΛΠΙΔΑ

Ἀνήμερα τὰ Φῶτα, τὸ δειλινὸ τῆς παραμονῆς τοῦ Ἀι - Γιαννιοῦ, ἡ Μήτηρ, ὅπως ὅλες τὶς παραμονές τοῦ Ἀι - Γιαννιοῦ, ἔσφαξε μιὰ παχιά καὶ μεγάλη κότα, ἀπὸ τὶς δέκα δώδεκα κοτοῦλες ποὺ εἶχε, τὴ ζεμάτισε, τὴ μάδησε καὶ τὴν ἔβαλε νὰ βράσῃ. Συγύρισε τὸ σπιτοκάλυβό της, ἔστρωσε στὴ γωνιά τὰ νυφιάτικά της μάλλινα στρωσίδια, ἔδεσε τὴ σκύλα καὶ περίμενε, ὅπως ὅλες τὶς παραμονές, νὰ ῥθῃ ὁ ξενιτεμένος της ὁ Γιάννης, ξημερώνοντας τ' Ἀι - Γιαννιοῦ.

Αὕτῃ ἡ ἱστορία ἐξακολουθοῦσε χρόνια τώρα. Ἦταν ἀκόμη νέα ἡ Μήτηρ, ὅταν χήρα ξεκίνησε τὸ μονάκριβό της τὸ Γιάννη γιὰ τὴν ἔρημη ξενιτιά. Δὲν εἶχε ἀκόμη ἄσπρη τρίχα στὰ κατάμαυρα μαλλιά της, ὅταν τὸν φίλησε γιὰ ὕστερη φορά καὶ τὸν εἶδε ψηλὰ ἀπὸ τὴ ραχοῦλα μὲ δακρυόπνιχτα μάτια νὰ χάνεται στὸ μαῖκρο τοῦ δρόμου καὶ νὰ γίνεται ἄφαντος.

Χρόνια καὶ χρόνια ἀπὸ τότε ἡ δόλια Μήτηρ περνοῦσε τὴ ζωὴ της μονάχῃ στὸ σπιτοκάλυβό της, ἔχοντας γιὰ μόνη συντροφιά τοὺς τέσσερεις τοίχους, τὸ εἰκόνισμα, τὴ γωνιά, μιὰ γίδα, μιὰ γάτα καὶ καμιὰ δεκαριά κοτοῦλες μ' ἕναν ὁμορφο πετεινό, ποὺ τῆς χρησίμευε κάθε πρωὶ σὰ ρολόγι, νὰ τὴν ξυπνᾷ, γιὰ ν' ἀνάβῃ τὴ φωτιά της καὶ ν' ἀρχινᾷ τὸ ἐργόχειρό της: Ρόκα ἢ πλέξιμο ἢ μπάλωμα, ἢ γιὰ νὰ πηγαίνει στὸ λόγγο νὰ κουβαλᾷ ξύλα.

Τὰ νιόπαιδα τοῦ χωριοῦ πῆγαιναν κι ἔρχονταν στὴν ξενιτιά, ποιοὶ σὲ τρία, ποιοὶ σὲ τέσσερα καὶ ποιοὶ σὲ πέντε χρόνια, τὸ βαρὺ βαρὺ· ἀλλὰ ὁ Γιάννης τῆς Μήτραινας οὔτε φαινόταν, οὔτε ἀκουγόταν πουθενά! Ὁλος ὁ κόσμος τὸν θεωροῦσε χαμένο, καὶ ὁ προεστὸς τοῦ χωριοῦ τὸν ξέγραψε ἀπὸ τὸ δεφτέρι του, γιὰ νὰ μὴν πληρώνῃ ἡ κακομοίρα ἡ

Μήτραйна τούς φόρους του. Καί όμως ἡ Μήτραйна ἔσκισε τὰ ρούχα της, ἅμα ἔμαθε ὅτι τῆς ξέγραψε ὁ προεστός τὸ παιδί της καὶ πῆγε στὸ σπίτι του νὰ παραπονεθῇ.

— Ἀκοῦς ἐκεῖ, ἔλεγε βγαίνοντας ἀπὸ τοῦ προεστοῦ, νὰ μοῦ σβήσῃ τὸ παιδί μου! Τί τὸν μέλει αὐτόν, σὰν πληρώνω ἐγώ;

Εἶχε πάντα τὴν καρδιά της γεμάτη ἐλπίδα καὶ τῆς φαινόταν ὅτι τὸ παιδί της εἶναι γερό καὶ καλὰ, ὅτι κέρδιζε χρήματα μὲ τὸ σωρό κι ὅτι βρίσκεται στὸ δρόμο νὰ ῥχεται. Ζοῦσε ἡ καημένη μὲ τὸ ἐργατικό, πότε στ' ἀμπέλια καὶ πότε στὰ χωράφια χωριανῶν της, κι ἐνῶ ὅλος ὁ κόσμος τῇ συμπονοῦσε, αὐτὴ δὲν τὸ ἔβλεπε κάτω, ἀλλ' ἀπολογιόταν μὲ θυμό:

— Μὴ σᾶς πέρασε ἡ ἰδέα ὅτι χάθηκε τὸ παιδί μου καὶ δὲ θὰ μοῦ ἔρθῃ; αὐτὸ ζῇ καὶ βασιλεύει, δόξα σοι ὁ Θεός! Ἔτσι μοῦ τὸ λέει ἡ ἐλπίδα, ποὺ ἔχω μέσα στὴν καρδιά μου!

Κάθε δειλινό, χειμῶνα καλοκαίρι, ὅταν ἔτρεμε ὁ ἥλιος νὰ βασιλέψῃ, ἄφηνε τὴν ἐργατιά της καὶ γνέθοντας πῆγαινε ψηλὰ στὴ ραχοῦλα, στ' ἀγνάντια τοῦ χωριοῦ κι ἐκεῖ καθόταν κι ἀγνάντευε τὸ δρόμο, ὡς μιὰ ὥρα μακριὰ — ὅσο ἔκοβε τὸ μάτι της — καὶ μὲ ἀνίκητη ἐλπίδα ἀκολουθοῦσε τοὺς διαβάτες ποὺ ἔρχονταν, καὶ μονολογοῦσε:

— Νά! αὐτὸς εἶναι! Αὐτὸς ὁ καβαλάρης! Κοίτα πῶς τρέχει τὸ μουλάρι του! Καλῶς ὄρισες, παιδί μου!

Καὶ ξεφώνιζε κι ἀνοίγε τὴν ἀγκαλιά της μ' ἄφατη χαρὰ καὶ ροβολοῦσε δύο τρία βήματα, ἀλλὰ ὁ καβαλάρης ἐκεῖνος δὲν ἦταν ὁ Γιάννης τῆς Μήτραινας, οὔτε κὰν χωριανὸς της, γιατί ἅμα πλησίαζε πρὸς τὸ χωριό, ἔπαιρνε τὸν ἄλλο τὸ δρόμο τραβώντας γιὰ ξένο χωριό. Κι ἡ Μήτραйна χαρωπὴ χαρωπὴ ἔπαιρνε κοντὰ μὲ τὸ βλέμμα της ἄλλον καβαλάρη διαβάτη γιὰ τὸ Γιάννη της, ὅσο ποὺ κι αὐτὸς ἔπαιρνε ἄλλο δρόμο. Καὶ δὲν ἔφευγε ἀπὸ τὴ ραχοῦλα, παρὰ ὅταν ἄρχιζε

νά χύνεται τὸ σκοτάδι ἐπάνω στὴ γῆ. Τότε γύριζε στὸ σπιτο-
κάλυβό της γελαστή καὶ χαρωπὴ, ὅπως πάντα, μὲ τὴν καρδιά
της γεμάτῃ ἐλπίδα κουνώντας τὸ κεφάλι καὶ λέγοντας :

— Ποιὸς ξέρει τὸ μοναχό μου, ποῦ νὰ νυχτώθηκε ! Δὲν
τὸν ἄφησε ἡ κούραση τοῦ δρόμου νὰ φτάσῃ ἀπόψε !
Κι αὔριο μέρα τοῦ Θεοῦ ξημερώνει ! Αὔριο ἔρχεται.

Αὐτὴ ἡ δουλειὰ ἐξακολούθησε χρόνια καὶ χρόνια. Ἡ
ἐλπίδα φώλιαζε βαθιὰ στὰ φυλλοκάρδια τῆς Μήτηρ-
ταινας καὶ τίποτε δὲν μπορούσε νὰ τὴ διώξῃ ἀπὸ καὶ μέσα. "Ὅταν δού-
λευε μὲ τὴν ἐργατιά, αὐτὴ ἔσερνε πάντα τὸ τραγοῦδι καὶ
τραγουδοῦσε ὅλο ξενιτεμένα τραγοῦδια γιὰ τὸν ξενιτεμένο
τὸ γιό της, ποῦ πάντα ἐρχόταν καὶ ποτὲ δὲ φαινόταν !
"Ὅλος ὁ κόσμος, ἄντρες καὶ γυναῖκες, τὴν ψυχοπονοῦσαν
τὴν καημένη τὴ Μήτηρ-ταινα κι ἔλεγαν μέσα τους :

— Ὁ Θεὸς νὰ τῆς αὐξάνῃ τὴν ἐλπίδα τῆς ὀρφανῆς !

"Ἐτσι περνοῦσαν τὰ χρόνια καὶ ἡ Μήτηρ-ταινα ἐξακολου-
θοῦσε νὰ ἐλπίζῃ κι ὅλο νὰ ἐλπίζῃ. Κάθε βράδυ περίμενε τὸ
Γιάννη της καὶ κάθε βράδυ ξενυχτοῦσε ἔρημη καὶ μοναχὴ
στὸ σπιτοκάλυβό της, χωρὶς ν' ἀδῆμονῃ, χωρὶς ν' ἀπελπί-
ζεται.

Εἶχε χάσει τὸ λογαριασμὸ πόσα χρόνια εἶχε ὁ Γιάννης
της στὰ ξένα. Δὲ θυμόταν πόσα χρόνια τῆς βάραιναν τὴ
ράχη κι ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ ξεκίνησε τὸ μονάκριβό της, εἶχε
σκειπάσει τὸν καθρέφτη της, ποῦ εἶχε κρεμασμένο δεξιὰ
στὴν πόρτα της, καὶ ἀπὸ τότε δὲν εἶχε δεῖ τὸ πρόσωπό της !
Τὰ μαλλιά της εἶχαν ἀσπρίσει ὅλα, τὸ πρόσωπό της εἶχε ζα-
ρώσει, ἡ ράχη της εἶχε κυρτώσει κι αὐτὴ δὲν τὸ γνώριζε !

"Ἀν κάθε δειλινὸ ἐβγαίνει στ' ἀγνάντια ἡ Μήτηρ-ταινα, γιὰ
νὰ δῇ τὸ παιδί της νὰ ἔρχεται, ὅμως οὔτε φαῖ ἐτοίμαζε,
οὔτε ἔστρωνε, οὔτε τὴ σκύλα ἔδενε, γιὰ νὰ μὴν ἀλυχτᾷ
τοὺς χωριανούς. Μόνο τὴν παραμονὴ τοῦ 'Αι - Γιαννιοῦ ἔκα-

νε αὐτὴ τὴ δουλειά.

Τὸ εἶχε κομποδεμένο ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα ὅτι θὰ ῥχό-
ταν ὁ Γιάννης τῆς χωρὶς ἄλλο, ξημερώνοντας ἡ γιορτὴ του.
Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν παραμονή, χωρὶς νὰ βγῇ καθόλου στ' ἀ-
γνάντια, ἔσφαζε τὴν παχύτερή τῆς τὴν κότα, τὴ ζεματοῦσε,
τὴ μαδοῦσε καὶ τὴν ἔβανε νὰ βράσῃ, σκούπιζε τὸ σπίτι
καλὰ καλὰ, ἔστρωνε καθαρά κι ἔδενε τὴ σκύλα, γιὰ νὰ ῥναι
ὅλα ἔτοιμα τὸ πρωὶ καὶ νὰ μὴν ἔχῃ ἄλλη δουλειά, παρὰ νὰ
πάῃ μόνο στὴν ἐκκλησία κι οὐδ' ἄλλο κι οὐδ' ἄλλο.

Τόσοι Ἀι - Γιάννηδες πέρασαν καρτέρει καὶ καρτέρει,
ποὺμποροῦσαν νὰ κάμουν ἀκέριο μῆνα, κι ὁ Γιάννης τῆς
Μήτηρνας δὲ φαινόταν! Τί νὰ εἶχε γίνῃ ὁ Γιάννης; Χωρὶς
ἄλλο θὰ ἔλιωσαν τὰ κόκαλά του κάτω ἀπὸ τὸ μαῦρο μνῆμα
χωρὶς κερὶ, χωρὶς λιβάνι, χωρὶς τρισάγιο, χωρὶς λουλούδια,
χωρὶς δάκρυα! Ἀλλὰ ποῦ περνοῦσαν αὐτὰ ἀπὸ τὸ νοῦ τῆς
Μήτηρνας!

Ὅταν ἔβρασε καλὰ ἡ κότα, εἶχε βασιλέψει ὁ ἥλιος.
Τότε ἡ Μήτηρνα τὴν ἔβγαλε ἀπὸ τὴ φωτιά, τὴν ἀπόθεσε
ψηλὰ κι ὕστερα ἔκαμε τὸ σταυρὸ τῆς μπρὸς στὸ εἰκόνισμα,
παρακαλώντας τὴν Παναγία καὶ τὸν Ἀι - Γιάννη νὰ τῆς
φέρουν τὸ παιδί τῆς γερό καὶ καλὰ ἀπὸ τὰ ξένα. Χάλασε
καὶ σκέπασε τὴ φωτιά, ἔσβησε τὸ λυχνάρι καὶ πλάγιασε νὰ
κοιμηθῇ, γιατί ἦταν περασμένη ἡ ὥρα.

Τὰ πρόσφορα τὰ εἶχε ἔτοιμα ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ Σταυ-
ροῦ. Τὸ βαθὺ πρωί, νύχτα ἀκόμη, πρὶν λαλήσουν οἱ πετει-
νοί, ἅμα ἄκουσε τὸ σήμαντρο τῆς ἐκκλησίας, σηκώθηκε, νί-
φτηκε, ἄναψε τὸ καντήλι στὸ εἰκόνισμα, ἔκανε τὸ σταυρὸ
τῆς κι ἄναψε τὴ φωτιά. Ἐφτιασε τρία τέσσερα κεριά, γέ-
μισε τὸ ροῖ τῆς λάδι, πῆρε τὸ πρόσφορό τῆς καὶ κίνησε γιὰ
τὴν ἐκκλησία.

Ξεκινώντας ἔκλεισε πίσω τῆς τὴν πόρτα μόνο μὲ τὸ

μάνταλο, για να μπορέσει να μπῇ μέσα μονάχο του τὸ ξε-
νιτεμένο της τὸ παιδί. Ἦταν τόσο βέβαιη, ὅτι θὰ ῥχόταν
χωρὶς ἄλλο ὁ Γιάννης της ἐκεῖνο τὸ πρωί!

Στὴν ἐκκλησία κάθισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς λειτουργίας
ὡς τὸ τέλος καὶ ὅπως συνήθιζε πάντα, πῆγε στὴν πύλη τοῦ
ἱεροῦ πρώτη πρώτη, για νὰ πάρῃ ἀντίδωρο πρωτύτερα
ἀπ' ὅλο τὸ ἄλλο τὸ χωριὸ καὶ νὰ πάῃ γρήγορα στὸ σπίτι
της, νὰ δεχτῇ τὸ παιδί της ποὺ ἔρχόταν ἀπὸ τὴν ξενιτιά.

Ἔτσι ἔκανε πάντα, κι ὁ παπᾶς, ποὺ ἤξερε αὐτὴ τὴν ἀδυ-
ναμία της, τῆς ἔδινε ἀντίδωρο πρῶτα ἀπ' ὅλους, κι αὐτὴ παίρ-
νοντας τ' ἀντίδωρο βγῆκε τρεχάτη ἀπὸ τὴν ἐκκλησία κρα-
τώντας στὸ χέρι τὸ ἀδειανὸ ροῖ καὶ τράβηξε ἴσια για τὸ σπι-
τοκάλυβό της.

Δὲν εἶχε φέξει καλὰ ὅταν γύριζε, κι ἡ συννεφιά ἡ βαριά,
ποὺ κρεμόταν στὸν αἰθέρα, ἔκανε τὸν οὐρανὸ μαῦρο καὶ φο-
βερό. Ὁ ἄνεμος φυσοῦσε δυνατὰ κι ἡ Μήτραινα ἔτρεχε γρή-
γορα πατώντας ὅπως τύχαινε μέσα στὶς λάσπες, για νὰ φτά-
σῃ τὸ γρηγορώτερο στὸ σπιτοκάλυβό της καὶ νὰ σφίξῃ στὴν
ἀγκαλιά της τὸ παιδί της.

Μπαίνοντας στὴν αὐλὴ κοίταξε ὀλόγυρα, για νὰ δῇ ἂν
εἶναι κανένα μουλᾶρι, καὶ μὴ βλέποντας τίποτε ἀπόθεσε κά-
που τὸ ροῖ της, βγῆκε στὸ δρόμο καὶ τράβηξε ἴσια κατὰ
τ' ἀγνάντια. Καὶ ἅμα ἔφτασε στὴ μεριά ποὺ εἶχε χωριστῇ
μὲ τὸ Γιάννη της, φώναξε μὲ μεγάλη φωνή :

— Γιάννη η η η ! Γιάννη, οὔουου !

— Ὅρίστ ε ε ε ! ἀπολογήθηκε μιὰ φωνὴ ἀπὸ μακριά.

— Χτύπα γρήγορα, παιδάκι μου, γιατί σ' ἔφαγε τὸ κρύο !
τοῦ ἀπολογήθηκε ἡ Μήτραινα.

Σὲ λίγο τὸ ποδοβολητὸ τοῦ μουλαριοῦ ἀκουγόταν ξα-
στερώτερα, ἀλλὰ ἡ Μήτραινα δὲν τὸ κουνοῦσε ἀπὸ ἐκεῖνη
τῇ μεριά. Τὸν περίμενε ἐκεῖ τὸ Γιάννη της, ὥσπου ἦρθε.

— Παιδάκι μου ! Ψυχούλα μου !

— Μανούλα μου ! Ποιός σου πήρε τὰ συχαρίκια καὶ βγῆ-
κες τέτοιαν ὥρα ἐδῶ, νὰ μὲ καρτερῇς ;

— Ἡ ἐλπίδα μου, ψυχούλα μου ! Ἡ ἀνίκητη ἐλπίδα μου
ποῦ φώλιαζε μέσα ἐδῶ στὴν καρδιά μου βαθιά !

Ὁ Γιάννης κατέβηκε ἀπὸ τὸ μουλάρι, ἡ Μήτηρταίνα ἄ-
νοιξε τὴν ἀγκυλιά καὶ μάνα καὶ παιδὶ ἔγιναν ἓνα ἀπὸ τὸ σφι-
χταγκάλιασμα. Ἐκεῖ, στὴν ἴδια τῇ μεριά ποῦ ἀγκυλιά-
στηκαν καὶ φιλήθηκαν μάνα καὶ παιδὶ τὸ πικρὸ ἀγκάλιασμα
καὶ φίλημα τοῦ χωρισμοῦ ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια, ἐκεῖ, στὴν
ἴδια τῇ μεριά πάλι μάνα καὶ παιδὶ ξαναφιλιόνταν καὶ ξα-
ναγκυλιάζονταν τὸ χαρμόσυνο φίλημα καὶ ἀγκάλιασμα τοῦ
ἐρχομοῦ !

Κι ἔτσι ἀγκυλιασμένοι ἔφτασαν στὸ σπιτοκάλυβο. Μιὰ
βαριά τουφεκιά ἔπεσε στὸν αὐλόγυρο τῆς Μήτηρταίνας, ποῦ
βρόντησε ὅλο τὸ χωριό.

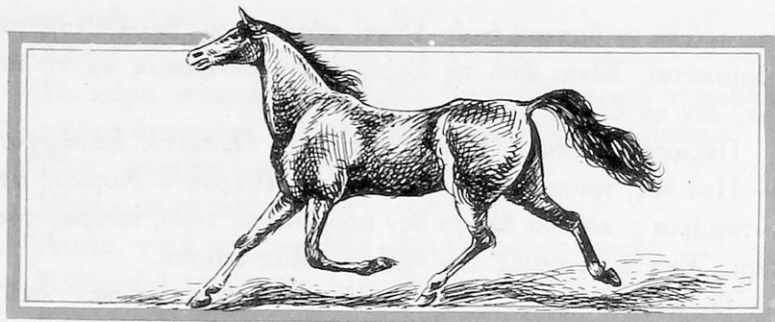
Ἡ χαρὰ τῆς Μήτηρταίνας οὔτε γράφεται οὔτε μολογιέται !

Πρώτη φορά, ἀφότου ξενιτεύτηκε ὁ Γιάννης, θρονια-
ζόταν ἡ χαρὰ στὸ ταπεινὸ σπιτοκάλυβο τῆς Μήτηρταίνας !

« Διηγήματα τῆς ξενιτιάς »

Χρῆστος Χριστοβασίλης

ΤΟ ΑΛΟΓΟ

"Ενα κάρο ανέβαινε ἀπὸ τὸν Πειραιὰ στὴν Ἀθήνα. Ἐφερνε τρία βαρέλια λάδι. Ἐπάνω στὸ φόρτωμα ἦταν ὁ καροτσέρης, ἓνας ἄνθρωπος μελαχρινὸς μὲ ψαρά γενία, καὶ τὸ παιδί του. Τὸ κάρο κυλιόταν τὸν ἀνήφορο, ἀργά, νωθρά.

Ἦταν Ἀπρίλης, εἶχε πέσει τὸ βράδυ κι ἄναβαν τὰ φῶτα. Ἀπὸ τὸ καμουτσίκι, ἓνα μαδημένο σκοινί, μπορούσε νὰ καταλάβῃ κανεὶς, πῶς ὁ καροτσέρης ἀγαποῦσε τὸ ἄλογο. Τὸ καμουτσίκι ἔπεφτε στὰ καπούλια του ἐλαφρὰ σὰν παιχνίδι. Καὶ σ' ὅλο τὸν ἀνήφορο αὐτὸν τὸ ἄλογο δὲν ἄκουσε βρισιά, μήτε προσταγή, παρὰ τὴ φωνή :

— "Ελα, Κύρκο ! "Αιντε, Κύρκο !

"Ετσι, μ' αὐτὸ τὸ χᾶδι, ανέβαινε σέρνοντας τὸ κάρο μὲ τρία βαρέλια καὶ δυὸ ἀνθρώπους.

— Ποὺ λές, εἶπε ὁ γέρος στὸ παιδί του, ὁ Κύρκος ἔχει φιλότιμο. Νὰ τ' ἀκοῦς ἐσύ, ποὺ κάποτε τὸ χτυπᾷς. Δὲν τὰ δέρνουν τὰ ζῶα. Καὶ τέτοιο ἄλογο ποῦ τὸ βρίσκεις σὰν τοῦτο; μᾶς τρέφει ὅλους, ποὺ λές. Δίνει ψωμὶ ἐμένα, ἐσένα, τῆς μάνας σου, τῶν ἀδερφιῶν σου, τοῦ σπιτιοῦ. "Ενα ζῶο νὰ τρέφῃ ὀχτῶ ἀνθρώπους ! Θὰ πῆς, ἐγὼ δουλεύω. "Αμ αὐτὸ δου-

λεύει πρώτα κι ύστερα εγώ. Γιατί αυτό είναι δουλευτής που δέ βρίσκεται. Είναι από τη Σερβία. Χρεωθήκαμε να τὸ πάρουμε, δὲν τὰ ξέρεις ἐσύ.

Πέρασε κάμποση ὥρα μὲ σιωπή. Ἔπειτα ξανάρχισε.

— Που λές, πόσα φορτώματα πέτρα ἔφερνε ὁ Κύρκος ἀπὸ τὰ νταμάρια ; κανένα ἄλογο δὲν κουβάλησε τόση πέτρα, τόσο λιθάρι. Ἑκατὸ δραχμὲς τὴν ἡμέρα. Μᾶς ἔσωσε.

Τὸ κάρο πήγαινε βαριά. Οἱ ρόδες βροντοῦσαν καὶ ὁ γέρος ξανάρχισε :

— Ἄκου, παιδί μου. Αὔριο τὸ ἄλογο καὶ τὸ κάρο καὶ τὴ δουλειὰ θὰ τὴν πάρης ἐσύ. Ἐγὼ δὲν μπορῶ. Ξέρεις, πού ἡ μέση μου πονεῖ. Μοῦ εἶπε ὁ γιατρός νὰ μὴ δουλεύω. Νὰ πάρης τὸν Κύρκο, νὰ τὸν ξαναπᾶς στὰ νταμάρια, νὰ βγάλωμε ψωμί. Νὰ γιατρευτῶ κι ἐγώ. Καὶ ἡ μάνα σου νὰ μὴν ξενοπλένη κι ἡ ἄρρωστη ἡ ἀδερφή σου, ἡ Βγενιώ, νὰ κάνη χρῶμα, πού βήχει. Νά, τὸ λοιπὸν πιάσε τὰ λουριά. Κατέβα κάτω καὶ πιάσε τὸν Κύρκο. Νὰ τὸν βγάλῃς ἐδῶ στὸν ἀνήφορο. Ἔλα, σιγά ! Χάιδευνέ τον στὸ λαιμό ! Ἄιντε, Κύρκο.

Τὸ παιδί πήδησε κάτω, ἔπιασε τ' ἄλογο καὶ τραβοῦσε. Ὁ γέρος ἔβλεπε τὴ λυγερὴ σκιά τοῦ παιδιοῦ, τὸ τολμηρὸ του χέρι πού κρατοῦσε τὰ λουριά. Αὐτὸ τὸ παιδί θὰ γίνη καλὸς καροτσέρης !

Πέρασαν μπροστὰ ἀπὸ κάποιο εἰκόνισμα τοῦ δρόμου. Ὁ γέρος ἔβγαλε τὴν ψάθα του καὶ σταυροκοπήθηκε μέσα στὸ σκοτάδι. Ἦταν ἄρρωστος, σακατεμένος, δὲ σταυροκοπήθηκε ὅμως γιὰ τὸν ἑαυτό του. Εἶπε : « Θεέ μου, κάμε νὰ μὴ βήχῃ τὸ κορίτσι, ἡ Βγενιώ. Κάμε τοῦτο τὸ παιδί νὰ πάρῃ στὰ χέρια του τὸ κάρο μὲ τὸν Κύρκο. Καὶ γιὰ μένα ὅ,τι πῆς ». Κι ἔπιασε μὲ τὰ δυὸ χέρια τὴ μέση του, πού τὸν πονοῦσε δυνατά.

Τὸ κάρο εἶχε προχωρήσει πολὺ μέσα στὴν πόλη, ὅταν

ἄκουσε μιὰ φωνή.

—“Αλτ !

Τὸ κάρο σταμάτησε. Τρεῖς στρατιῶτες τοῦ πυροβολικοῦ κι ἓνας δεκανέας, μὲ τὰ ὅπλα στὸν ὦμο, πλησίασαν.

—“Ελα, κατέβα κάτω, εἶπε ὁ δεκανέας.

— Σ’ ἐμένα τὸ λές ;

—“Αιντε, γειά σου, κατέβα νὰ μὴ χάνωμε καιρό.

— Καὶ γιατί ;

— Κουβέντα θέλεις, πατριώτη ; Τὸ κάρο θὰ τὸ πᾶμε στὸ στρατώνα. Ἐπιστράτευση ἔχομε. Τώρα τὸ μαθαίνεις ;

— Ἐπιστράτευση !

— Ναί, γειά σου, πιάσε ἀπὸ κεῖ νὰ ξεφορτώσωμε.

—“Ετσι, μὲς στὸ δρόμο ; γιὰ στάσου, βρὲ παιδί, τί εἶναι τοῦτο ; ἔχω δουλειά, ἔχω μεροκάματο.

— Τὸ μεροκάματο κοιτᾶς, καημένε, ἢ ποὺ φεύγει ἀπόψε τὸ σύνταγμα ; χωρατεύεις ; κόπιασε κοντά, πατριώτη, νὰ πάρης τὸν ἀριθμὸ σου. Κι ὕστερ’ ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἂν γίνη πόλεμος, νὰ ’ρθῇς νὰ πάρης τ’ ἄλογό σου καὶ τὸ κάρο ἢ νὰ πληρωθῇς ἀπὸ τὸ Δημόσιο, ἂν σκοτωθῇ τὸ ζῶο.

Ὁ γέρος γύρισε καὶ κοίταξε τὰ βαρέλια, ποὺ ἦταν πεσμένα στὸ δρόμο. Εἶπε στὸ παιδί του :

— Κάτσε αὐτοῦ ὡς νὰ ’ρθῶ... Κι ἀκολούθησε τὸ κάρο. Δὲν ἔλεγε τίποτε. Ἐνας στρατιώτης, ἐκεῖ ποὺ πῆγαιναν χωρὶς καμιὰ κουβέντα, γύρισε καὶ τοῦ εἶπε :

—“Αμ ὅ,τι ἔχομε καὶ δὲν ἔχομε, πατριώτη, θὰ τὸ δώσωμε γιὰ τὴν πατρίδα.

Ὁ γέρος μετὰ κάμποση ὥρα τοῦ ἀπάντησε :

— Ποιὸς λέει ὅχι ; γιὰ τὴν πατρίδα εἶναι ὅλα. Μὰ τούτη ἢ δόλια καρδιά ποὺ ἔχομε, σάμπως μπορεῖ ὅποτε θέλεις νὰ τὴν κάμης πέτρα, γιὰ νὰ μὴν ἀκοῦς ; πάντα καρδιά εἶναι.

Ἐφτασαν στὸ στρατώνι κι ἔμπασαν τὸ κάρσι στὴν αὐλή. Τὸ σύνταγμα ἐτοιμαζόταν. Θὰ ἴφειγε τὰ μεσάνυχτα. Οἱ ἔφεδροι χόρευαν, πηδοῦσαν, τάραζαν τὸν κόσμον μὲ τὶς φωνές. Πολίτες ἔμπαιναν μέσα ψάχνοντας γιὰ τοὺς δικούς τους, φωνάζοντας ὀνόματα στὸ σωρό. Κάποιοι κρατοῦσαν ἐκεῖ κάτω μιὰ σημαία. Ἐνας παπὰς πιὸ κάτω, φορώντας φουσέλικια σταυρωτὰ στὸ στῆθος, μιλοῦσε στοὺς ἄλλους γιὰ τὴν Ἐλευθερίαν καὶ τὸ Χριστό. Ἐνας ἔφεδρος στὸ φανάρι διάβαζε ἐφημερίδα. Κι ἄλλος ἔγραφε στὸ γόνατο μὲ τὸ μολύβι.

Πιὸ πέρα οἱ ἔφεδροι ἀποχαιρετοῦσαν τοὺς δικούς τους μὲ συγκίνηση. Χέρια ζωωμένα ἐσφιγγαν τὰ ζωντανὰ κορμιά τῶν ἐφένων. Τὰ δάκρυα ἔτρεχαν καὶ τὰ μαντίλια ἔπιναν.

Ὁ γέρος ἦταν μόνος σ' αὐτὸ τὸ πανηγύρι. Κανένα δὲν ἤξερε καὶ κανένας δὲν τὸν ἤξερε. Προχώρησε ὅμως στὸ βήθος, ἐκεῖ ποῦ ἦταν ἀραδιασμένα κάμποσα κάρσι καὶ τὸ δικό του μαζί. Ὁ Κύρκος, σὰν τὸν εἶδε, σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ φύσηξε μὲ τὰ πλατιά ρουθούνια του. Ὁ γέρος ἄπλωσε τὰ χέρια καὶ τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ λαιμό.

Κι ἐκεῖ στὴ γωνιά, παράμερα, μιλοῦσε ἕνας ἄνθρωπος μ' ἕνα ἄλλο :

— Δὲ θὰ σὲ ζαναδῶ... Ἐ, δουλευτό, Ἐ, παλικάρι... Καὶ στὸ σπῖτι δὲν ξέρουν τίποτε... Μήτε ἡ κυρά σου, μήτε ἡ Βγενιώ, κατὰλαβες... Ποιὸς ξέρει ποῦ θὰ πεθάνης καὶ πῶς... Καὶ ὅμως, γιὰ τὴν πατρίδα χαλάλι. Ἄιντε στὸ καλό. Καὶ τὸν φιλοῦσε ἀδιάκοπα.

Ἐνας στρατιώτης πλησίασε ψάχνοντας στὸ σκοτάδι.

— Ἄιντε, καημένε γέρο ! Τὴ δουλειά σου θὰ ἴχωμε ; Ἄιντε νὰ πάρης τὸν ἀριθμό.

Ὁ γέρος μπῆκε σ' ἕνα γραφεῖο, πῆρε κάποιο χαρτί καὶ τὸ βάλει στὸν κόρφο του. Ἐπειτα βρέθηκε στὸ δρόμο. Πήγαινε ἀργά, μὲ τὸ κεφάλι κάτω, πρὸς τὸ μέρος ποῦ

ἄφησε τὰ βαρέλια μὲ τὸ παιδί. Πολλοὶ γύριζαν ἀπὸ τὸ στρα-
τώνα μοναχοὶ καὶ μέσα σ' αὐτοὺς ὁ καροτσέρης, ὁ πεζός, ὁ
γέρος, ὁ πιὸ μοναχός.

ΑΛΗΣΜΟΝΗΤΗ ΧΡΟΝΙΑ

Ὁ πατέρας μου, ἄγρια τὰ χρώματά του, εἶχε τὴν καλὴ
συνήθεια καὶ τὴν ἀξιοσύνη νὰ κεντρώνη μόνος του τὰ δέν-
τρα. Ὅταν πλησίαζε ὁ καιρός, πήγαινε κάθε μέρα καὶ ξανα-
πήγαινε ὡς τὸ Μεγάλο Χωράφι μας, ποὺ ἦταν γεμάτο δέν-
τρα, ἡμερα ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ ἄγρια ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Τὰ ἐρευνοῦσε μὲ προσοχὴ ἓνα ἓνα. Ψάχουλενε τοὺς
κλώνους ποὺ ἤθελε νὰ μπολιάση, ἐξέταζε τὰ μάτια ποὺ θὰ
χρησιμοποιοῦσε παρακολουθοῦσε τοὺς χυμοὺς ποὺ ἔφερναν,
βολιδοδοσκοποῦσε τὸν καιρό. Ὅλα τὰ ἐξέταζε.

Λίγα γράμματα ἤξερε καὶ αὐτὰ τὰ ἔμαθε μονάχος του.
Ἀλλὰ διάβαζε κάθε βιβλίο ποὺ ἔγραφε γιὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ
τὰ δέντρα· εἶχε καὶ τὴν πείρα του, ποὺ τὸν εἶχε διδάξει ἄλλα
τόσα, καὶ περισσότερα ἴσως.

Μιὰν ἀλησμόνητη χρονιά μᾶς εἶπε τὸ βράδυ στὸ τραπέζι:

— Ποιός ἀπὸ σᾶς θὰ μοῦ διαβάσῃ κάτι, γιατί δὲν ἔχω τὰ
γυαλιά μου πρόχειρα ;

— Ἐγώ, εἶπε ὁ ἀδερφός μου ὁ Ἀντρέας.

Ἄνοιξε τὸ βιβλίο σὲ μιὰ σελίδα ποὺ ἤθελε, καὶ τὸ ἔδωσε
στὸν ἀδερφό μου. Ἐκεῖνος τὸ πῆρε καὶ ἄρχισε νὰ διαβάζῃ
σιγὰ καὶ καθαρά :

«Εἶμαι ἡ ἱερὴ ἐλιά, μονάκριβη κόρη τῆς Ἀθηνᾶς. Μὲ δώρισε στοὺς Ἀθηναίους, ὡς παντοτινὸ δεῖγμα γιὰ τὴν ἀγάπη της πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ κλάδοι μου εἶναι τὸ σύμβολο τῆς εἰρήνης καὶ τὸ ἔπαθλο τῆς νίκης. Μὲ τὰ κλαδιά μου πρῶτοι στεφανώθηκαν οἱ περίφημοι Ὀλυμπιονίκες. Ποτέ μου δὲν ὑπερηφανεύομαι γιὰ τὶς ἀρετές μου, ποὺ ὕμνησαν οἱ ποιητές σας. Ὡστόσο πεθάνω ταπεινὴ, σᾶς χαρίζω τὰ δῶρα μου.

Ὁ καρπὸς μου, νόστιμος καὶ θρεπτικός, εἶναι ἡ κυριότερη τροφή τοῦ ἀγρότη καὶ τοῦ ἐργάτη. Στὶς πόλεις ἡ παρουσία του ποικίλλει τὸ τραπέζι σας καὶ μεγαλώνει τὴν ὀρεξή. Ἀπὸ τὸν ἴδιο ἔχετε τὸ καλὺτερο καὶ γευστικότερο λάδι. Μὲ τὸ λάδι μου γίνονται τόσα μυστήρια τῆς θρησκείας σας, καίει ἡ ἀκοίμητη καντήλα τοῦ ναοῦ σας καὶ τὸ χιλιοτραγουδημένο « καντηλάκι » τοῦ σπιτοῦ σας.

Τὸ φῶς μου θὰ δείχνῃ ὅτι ἐδῶ, στὴ μικρὴ Ἑλλάδα, ζῇ ἡ ἀρετὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς οἰκογένειας, φωτισμένη ἀπ' αὐτό· καὶ ἀκόμη ὅτι ἀπὸ δῶ φώτισαν οἱ Ἕλληνες ὅλο τὸν κόσμον μὲ τὸ φῶς ποὺ τοὺς ἔδωσε ἡ θεὰ τῆς σοφίας καὶ μητέρα μου, ἡ Ἀθηνᾶ.

Εὐχαριστῶ τὸ εὐλογημένο κτῆμα, ὅπου ζῶ μὲ τὴ φροντίδα καλῶν ἀνθρώπων. Κάθε χρόνο ὀργώνουν καὶ σκαλίζουν τὰ χόματα· διώχνουν ἔτσι τὰ βλαβερά χόρτα καὶ ἐγὼ χορταίνω νεράκι καὶ ἀναπνέω πολὺτιμο στὶς ρίζες μου ἀέρα. Ἐνα φρεατὰκι γύρω ἀπὸ τὶς ρίζες μου χαρίζει περισσότερο βρόχινο νερό, ποὺ τὸ ἀποθηκεύω γιὰ τὸ καλοκαίρι.

Κοπριά καὶ λιπάσματα δὲ μου λείπουν. Μὲ κλαδεύουν καὶ μὲ καθαρίζουν κάθε χρόνο ἀπὸ τοὺς ξερούς, τοὺς καχεκτικούς καὶ τοὺς λαίμαργους βλαστούς. Ἐτσι ξανανιώνω γεμάτη χάρη καὶ ζωή, γιὰ νὰ δώσω γερούς καὶ ἄφθονους καρπούς.

Ἐπειδὴ ὁ γεωργός μου ἔχει καὶ ἄλλες δουλειές, μὴ νομίζετε ὅτι μένω ποτὲ μοναχῇ. Οἱ καλύτεροι ποὺ ὑπάρχουν φίλοι μοῦ κάνουν καθημερινὴ συντροφιά. Ἀφοβα ἔρχονται καὶ κάθονται στὰ κλαδιά μου τὰ πουλάκια· μὲ εὐφραίνουν μὲ τὰ τραγοῦδια τους — βλέπετε ἐμεῖς τὰ δέντρα δὲν ἔχομε πόδια σὰν καὶ σᾶς, γιὰ νὰ τρέξωμε στὰ κέντρα ψυχαγωγίας, ν' ἀκούσωμε μουσικὴ — καὶ φονεύουν τοὺς ἐχθροὺς μου, τὸ δάκχο, ποὺ ἄλλοι τὸν λένε βασιλόμυγα ἢ χρυσόμυγα, καὶ τὰ ἄλλα καταστρεπτικὰ ἔντομα.

Καὶ ἐγὼ ἀνταποδίδοντας τὴν εὐεργεσία, δίνω, σὲ ὅσα θέλουν στέγη, τὴν κουφάλα μου, νὰ φτιάκουν τὴ φωλιά τους. Χωρὶς αὐτὰ καὶ τὰ ραντίσματα ποὺ μοῦ κάνουν, θὰ ἤμουν πεθαιμένη ἢ βαριά ἄρρωστη, καὶ σεῖς χωρὶς καρπὸ καὶ λάδι.

Ὅσοι ἀγαπᾶτε ἐμένα καὶ τοὺς καρπούς μου, κεντρώσετε τὶς ξεναδερφάδες μου, τὶς ἀγριελιές, ποὺ μένουν ἀκόμη ἄγριες. Κι ἐγὼ θὰ χαίρομαι νὰ τὶς βλέπω κοντὰ μου κι ἐσεῖς θ' αὐξάνετε τὸν πλοῦτο σας.

Θλίβεται ὅμως ἡ ψυχὴ μου γιὰ τὶς ἡμέρες ἀδερφές μου, ποὺ ἔτυχε νὰ μὴν ἔχουν πονετικούς νοικοκυραίους. Ἄν συναντηθοῦμε κάπου, τρομάζω νὰ τὶς ἀναγνωρίσω καὶ τὰ παράπονά τους δὲν ἔχουν τέλος. Ζοῦν μιὰ ζωὴ δυστυχημένη, πεινασμένες, διψασμένες, ἀκούρευτες, ποὺ τὰ κλαδιά τους μοιάζουν σὰν τῆς τρελῆς τὰ μαλλιά, χωρὶς φάρμακο, χωρὶς γιάτρο. Πότε πεθαίνουν καὶ πότε ἀνασταίνονται.

Τὸ ξέρετε δά, εἴμαστε ἐφτάψυχες καὶ αἰωνόβιες, ἀλλὰ προκοπὴ οὔτε αὐτὲς οὔτε οἱ ἰδιοκτῆτες τους βλέπουν ποτέ. Πάντα ἄρρωστες μὲ λιγιστὸ καρπὸ, ἄρρωστο κι ἐκεῖνο. Καὶ — καλύτερα νὰ μὴν τὸ θυμοῦμαι — οἱ καλλιεργητές τους δὲ συλλογίστηκαν ποτὲ τὸ μεγάλο πόνο τους. Τὶς ραβδίζουν ἀλύπητα, γιὰ νὰ πάρουν λίγο καρπὸ, ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς πληγὲς ποὺ τοὺς προξενοῦν, καὶ τὴν καταστροφὴ ποὺ φέρνουν,

πού είναι και δική τους καταστροφή.

Μᾶς ἡμέρωσαν τάχα, γιὰ νὰ τοὺς δίνουμε τὸν καρπὸ μας, καὶ ἔπειτα μᾶς ἄφησαν νὰ ζοῦμε πρωτόγονα δέρνοντάς μας μάλιστα κάθε χρόνο, γιὰ νὰ μᾶς θυμίσουν ὅτι εἶναι ἄστοργοι καὶ τυραννικοὶ ἀφέντες !

Σκέφτηκες ποτέ σου, καλέ μου ἄνθρωπε, τί κερδίζεις ἐσὺ πουλώνοντας τὰ προϊόντα μας καὶ τί τὸ κράτος ἐξάγοντάς τα στὸ ἐξωτερικὸ ; Σκέφτηκες ἀκόμη τί χάνεις ἐσὺ καὶ τί τὸ ἔθνος, ἐὰν ἀπὸ ὁποιαδήποτε αἰτία χάνετε τὴν ἐσοδεία μας ; »

“Ὅταν τελείωσε τὴν ἀνάγνωση ὁ ἀδερφός μου, ὁ πατέρας μου εἶπε :

— Αὐριο, παιδιά, θὰ μπολιάσω τὰ δέντρα στὸ Μεγάλο Χωράφι· θέλετε νὰ ῥθῇτε κι ἐσεῖς νὰ δῆτε τὸ κέντρωμα, ἀφοῦ δὲν ἔχετε σχολεῖο ;

— Μάλιστα, πατέρα ! ἀπαντήσαμε καὶ οἱ δυὸ μὲ μιὰ φωνή, ἐπηρεασμένοι ἀπ’ ὅσα ἀκούσαμε καὶ ἐνθουσιασμένοι γιὰ τὴν πρόσκληση.

Αὐτὸ ἀκριβῶς ἤθελε καὶ ὁ πατέρας μας.

Ἡ ἰδέα νὰ παρακολουθήσωμε τὸ κέντρωμα — τὸ μπόλιασμα πού λένε ἄλλοι — δὲ μᾶς ἄφησε νὰ καλοπάρωμε ὕπνο. Οὔτε φωνές οὔτε ξεσκεπάσματα τῆς ἀξέχαστης μάνας, γιὰ νὰ ζυπνήσωμε· πρωὶ πρωὶ ἤμαστε στὸ πόδι.

“Ὅταν ἀνάτειλε ὁ ἥλιος, βρεθήκαμε στὸ δρόμο. Ἐμπρὸς πήγαινε ὁ πατέρας ἀμίλητος κοιτάζοντας πότε κατὰ τὸ βουνό, πού ἀνέβαινε τὸ φωτεινὸ τῆς ἡμέρας ἄστρο, καὶ πότε τοὺς μισοανθισμένους θάμνους τῶν γύρω λόφων. Πίσω οἱ δυὸ μας μὲ σιγόγελα καὶ χαρές.

Σὲ ἓνα τέταρτο φτάσαμε. Ὁ πατέρας ἀπόθεσε τὸ σάκο μὲ τὰ ἐργαλεῖα τῆς δουλειᾶς του· στάθηκε. Γαλήνη βασίλευε στὸ πρόσωπό του. Ἐκανε τὸ σταυρό του, ἐνῶ τὰ χεῖλη του

ψιθύριζαν την προσευχή του...

Με την έρευνητική ματιά του, άφωνος και άπορροφημένος έξέτασε έπειτα ένα άγριλίδι, μιάν άγριελιά, πού χρόνια τó είχε φυτεμένο. Έρεύνησε τόν κορμό, τούς κλώνους, τά κλαδιά. Ψάχνοντας έπειτα με τά χέρια βρήκε τó μέρος πού γύρευε.

— Νά το ! είπε θριαμβευτικά.

Τό εξέτασε με τó βλέμμα και τά χέρια άλλη μιá φορά νά βεβαιωθῇ για τά μυστικά του. Έμεῖς μέναμε σιωπηλοί και έκστατικοί.

"Όταν πιά βεβαιώθηκε, πήρε τó μαχαιράκι του και έκοψε με προσοχή τó μπόλι από μιá νέα γειτονική έλιά, ένα όριζόντιο φλοιό με ένα μάτι, ἴσο με τó μεγάλο μας νύχι· τó χάραξε στῖς άκρες, για νά κυκλοφορῇ εύκολα ó χυμός του και νά κολλήση καλύτερα.

Έρθε έπειτα ή σειρά τῆς άγριελιάς· έβγαλε ένα όμοιο κομμάτι φλοιού και τó πέταξε κάτω· στη θέση του έβαλε τó μπόλι και τύλιξε με πανί τó φλοιό τῆς έλιάς στόν κλάδο τῆς άγριελιάς. Άργότερα — σέ λίγες μέρες — θά έβγαζε τó πανί νά μείνη ελεύθερο τó μπόλι.

"Όταν τελείωσε ἐδῶ, συνέχισε τó έργο του σέ άλλα δέντρα, άγριελιές και άγριαχλαδιές. Εκείνη τήν ήμέρα κέντρωσε δεκαπέντε δέντρα.

Σέ κάθε μπόλιασμα ἦταν τόση ή προσοχή του και τόση εύλάβεια ἦταν χυμένη στό γαλήνιο πρόσωπό του, πού μάς φάνηκε ότι ἦταν ένας ιερέας κάποιας άγνωστης σέ μάς θρησκείας.

"Όταν τελείωσε και τó τελευταῖο δέντρο, ἤρεμος στράφηκε πάλι κατά τήν ανατολή, έκανε τó σταυρό του και με φανερή συγκίνηση είπε :

— Σέ εύχαριστῶ, Θεέ μου, πού με άξιώσες και φέτος νά

ζήσω και να κεντρώσω άλλη μιὰ φορά !...

Πρὶν φύγωμε, πέρασε ἓνα ἓνα τὰ μπολιασμένα δέντρα. Πλησίαζε τὸ πρόσωπό του στὸ μπόλι, ἀκουμπούσε ἐπάνω τὸ αὐτί του, σὰν τὸ γιατρὸ ποὺ ἀκούει τὸν ἄρρωστο· κάτι ἤθελε βέβαια ν' ἀκούσῃ. Τὸ πρόσωπό του τώρα ἦταν χαρούμενο. Ἀπὸ περιέργεια κάναμε κι ἐμεῖς τὸ ἴδιο, ὥσπου βαρεθήκαμε, γιατί δὲν ἀκούγαμε τίποτε.

Στὸ δρόμο ποὺ γυρίζαμε, ρώτησε, τὸν ἀδερφό μου :

—“Ακουσες πῶς τρέχει ὁ χυμὸς τοῦ μπολιοῦ, Ἀντρέα, τὴν ὥρα ποὺ ἔβαλες τ' αὐτί σου στὰ δέντρα ;

—“Ὁχι, πατέρα !

—“Εσύ, Νίκο ; ρώτησε κι ἐμένα.

—“Ὁχι !

—“Εγὼ ὅμως ἀκουσα ! Τὰ δέντρα δὲ λένε σ' ὅποιον τύχη τὰ μυστικά τους, ὅπως δὲν τὰ λένε καὶ οἱ ἄνθρωποι. Τὰ λένε μόνο σὲ ὅσους ἀγαποῦν. Τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ ἡ ἐλιὰ ποὺ διαβάσαμε χτὲς βράδυ. Εἶπε τὸν πόνο τῆς σὲ κάποιον ποὺ τὴν ἀγαπᾷ, κι αὐτὸς τὸν ἔγραψε στὸ βιβλίο, νὰ τὸν μάθουν καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι.

“Ὅταν λοιπὸν τὰ ἀγαπήσετε κι ἐσεῖς, θὰ σᾶς μιλοῦν, καὶ τότε θ' ἀκοῦτε πῶς τρέχει ὁ χυμὸς τοῦ μπολιοῦ. “Ὅταν φτάνῃ δηλαδὴ σ' αὐτὸ ὁ χυμὸς τοῦ ἀγριόδεντρου, χύνεται τότε σιγὰ σιγὰ μέσα του καὶ ἀνακατεύεται μαζί του καὶ κυκλοφορεῖ καὶ στὸ τέλος νικᾷ. “Ἔτσι γίνεται θαυματουργὴ μεταμόρφωση τοῦ ἀγριου σὲ ἡμερο δέντρο, γιὰ νὰ μᾶς δίνη ἔπειτα τοὺς ὠραίους καρπούς.

Χρόνια καὶ χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε, ἀλλὰ ποτὲ δὲ θὰ λησμονήσω τὰ λόγια τῆς ἐλιᾶς, τὸ εὐλογημένο μπόλιασμα καὶ τὴ γεμάτη ἱερότητα γαλήνια μορφὴ τοῦ πατέρα μου.

Νικόλαος Α. Κονιόπουλος

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΟΣ

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ — ἓνα ὑγρὸ καὶ ψυχρὸ ἀθηναϊκὸ βράδυ — ὁ Πετρὴς μπῆκε στὴν αἴθουσα τοῦ νυχτερινοῦ σχολείου μελαγχολικός. Κι ὅταν ἔπειτα τὸν ρώτησε κάτι ὁ καθηγητὴς του, ἀπάντησε ἀφηρημένα. Πέρασε ἡ ὥρα. Καὶ στὸ τέλος, ἐνῶ σχολοῦσαν οἱ μικροὶ ἐκεῖνοι βιοπαλαιστές, ὁ ἐπιστάτης πλησίασε τὸ νέο καὶ κάτι τοῦ εἶπε σιγά.

— Ἐμένα θέλει ὁ κύριος καθηγητὴς ; ρώτησε μὲ ἀπορία ὁ Πετρὴς.

— Ναί, παιδί μου, φαίνεται πὼς κάτι ἔχει νὰ σοῦ πῇ.

— Καλὰ· πηγαίνω στὸ γραφεῖο.

Ὁ Πετρὴς, ἓνα γερὸ παλικάρι δεκαοχτὼ χρόνων, δὲν εἶχε πολὺν καιρὸ στὴν Ἀθήνα. Τὴν ἀνοιξὴ εἶχε κατεβῆ ἀπὸ τὸ χωριό του — ἓνα ὄρεινὸ, θεσσαλικὸ χωριό. Ὁ πατέρας του δὲ ζοῦσε πιά. Καὶ μιὰ κι ἔλειψε ὁ ἴσκιος ἐκείνου, αὐτὸς ἀποφάσισε νὰ ἐκπατριστῇ· θὰ πῆγαινε στὴν Ἀθήνα νὰ βρῇ ἐργασία καὶ νὰ ζήσει. Ἡ μητέρα του δὲν ἔφερε ἀντίρρηση, κρυφὰ ὅμως ἔκλαιγε. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἀδερφή του, ποὺ ἦταν παντρεμένη. Ὁ θεῖος του ὅμως εἶχε διαφορετικὴ γνώμη. Ἀλλά, ἐπειδὴ ἔβλεπε πὼς τὸ παιδί ἐπέμενε πολὺ, σῶπασε κι αὐτός.

Ἐφυγε λοιπὸν ὁ Πετρὴς μὲ τίς εὐχὲς ὅλων καὶ σὲ δυὸ μέρες βρέθηκε στὴν πρωτεύουσα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ πρῶτες του ἐντυπώσεις ἦταν πολὺ γοητευτικές. Στὰ μάτια του ὅλα ἄστραφταν. Ὅλα φαίνονταν ὑπέροχα, μικρὰ-μεγάλα, ἀκόμη καὶ τὰ πιὸ ἀσήμαντα. Ἡ ζωὴ ἐδῶ θὰ εἶναι μαγεῖα, σκέφτηκε. Βρῆκε τότε κάποιον συγγενή του. Ἐκεῖνος τὸν φιλοξένησε κι ἀνάλαβε νὰ τοῦ βρῇ ἐργασία. Πραγματικὰ λίγες μέρες ἀργότερα τὸν σύστησε σ' ἓναν καλὸ σιδηρουργό. Καὶ τὸ ἄλλο πρωὶ τὸν πῆγε στὸ ἐργαστήρι του. Ὁ Πετρὴς,

κατεβαίνοντας στο υπόγειο εργαστήρι, ξεχώρισε μισογανωμένες μορφές και χέρια ιδρωμένα, που σήκωναν βαριές σφύρες και χτυπούσαν πυρωμένα σίδερα. Τò κατακόκκινο βουνίσιο παιδί πήρε βαθιά αναπνοή. Τοῦ φάνηκε πὼς κατέβηκε σὲ μπουντρούμι ὑγρό, σὲ σκοτεινὸ τάφο. Ἐκεῖ μέσα θὰ ἐργαζόταν λοιπόν ; Ἄφησε τὸ φωτεινὸ ὀρίζοντα τοῦ χωριοῦ, τὴ μυρωμένη ἀνάσα τῶν ἐλατιῶν, γιὰ νὰ ῥθῇ σ' αὐτὴ τὴ μούχλα ; Αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα ἔκανε στὸν ἑαυτὸ του.

Τὴ δευτέρη, πὶο ἄσχημη ἀπογοήτευση, τὴ δοκίμασε τὴ Λαμπρή, ἓνα μῆνα μετὰ τὸ φτάσιμό του. Τὸ μεγάλο Σάββατο, λίγο πρὶν ἀπ' τὰ μεσάνυχτα, πῆγε μὲ τὸ θεῖο του στὴν Ἀνάσταση. Ὅπως ὅλοι, κρατοῦσε κι αὐτὸς μιὰ λαμπάδα. Ἀπ' τὴν ψυχὴ του κάτι ἔλειπε. Θυμόταν πρῶτα πρῶτα τὴ μανούλα του. Ὁ στεναγμὸς τῆς στὸ χωρισμό, ποὺ νόμιζε πὼς ἀκόμη τὸν ἄκουγε, τὸν ἔπνιγε. Θυμόταν ἔπειτα τὴν ἀδερφή του, τὰ ἀνιψάκια του, τοὺς θεῖους καὶ τοὺς χωριανούς. Θυμόταν ἀκόμη τὸ χωριό, ἀνοιξή δά, καὶ τέτοια ὥρα. Κατάπιε τὴν πίκρα του καὶ κοίταξε γύρω. Κόσμος πολὺς ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίᾳ. Καὶ πλοῦτος περίσσιος. Χαρὰ ὅμως σπάνια φαινόταν στὶς ὄψεις τῶν καλοντυμένων ἀνθρώπων. Θεῖος κι ἀνιψιὸς ἔμειναν κι αὐτοὶ ἔξω, στὸν περίβολο, ὅπως οἱ πὶο πολλοί. Οἱ ψαλμωδίες ἔφταναν ἐκεῖ σὰν ψίθυρος.

Πρόσεξε ὁ Πετρὴς τὴν ἐκκλησίᾳ : Ἦταν μιὰ παμπάλαιη, μαυρισμένη, βυζαντινὴ ἐκκλησίᾳ. Τοὺς αἰῶνες τῆς σκλαβιάς τὴν τριγύριζαν χλοεροὶ κῆποι καὶ τὴν παράστεκαν πανύψηλα κυπαρίσσια. Καὶ τίς ἡμέρες τῆς λευτεριάς πιά βρίσκειται στὴ μέση πελώριων, ἀλλὰ κατσουφιασμένων μεγάρων. Τὸ περιβάλλον στενοχώρησε κάπως τὸ ὀρεινὸ παιδί.

Ἐγινε μεγάλοπρεπα ἡ Ἀνάσταση. Εἶπαν « Χριστὸς Ἀνέστη ! ». Ὁ Πετρὴς κοίταξε ἀλλόκοτα. Ἐνιωσε ὁ θεῖος τί συνέβαινε στὸ νέο καὶ γυρίζοντας τοῦ εἶπε :

— Πᾶμε τώρα, Πετρή.

Κι όταν απομακρύνθηκαν λίγο, κρατώντας με προσοχή τις αναμμένες λαμπάδες, πρόσθεσε :

— Μή στενοχωριέσαι, παιδί μου· από δῶ καὶ πέρα ἔτσι θὰ γιορτάζουμε τὴ Λαμπρή. Θὰ συνηθίσης...

Ἀκολούθησε ὁ Πετρὴς τὸ θεῖο του μηχανικά, ψιθυρίζοντας :

— Ἔτσι θὰ γιορτάζουμε ;... Ἀνάσταση δίχως φιλιὰ κι εὐχές ; Δίχως μοσχοβολιὲς λουλουδιῶν καὶ ἀηδονολαλήματα ; Δίχως ἀδιάκοπα καμπανίσματα ;

Αὕτῃ τῇ χρονιά ἡ ψυχὴ τοῦ παλικαριοῦ δὲν «ἀναστήθηκε».

Λίγο λίγο, καθὼς ὁ Πετρὴς γνώριζε καλύτερα τὸν κόσμο τῆς μεγάλης πόλης, δοκίμασε κι ἄλλες ἀπογοητεύσεις. Ὁ κόσμος τώρα δὲν τοῦ φαινόταν, ὅπως στὴν ἀρχή, καλός. Προπάντων δὲν εἶχε καρδιά ἀνοιχτή, ὅπως αὐτός. Δὲν ἦταν καὶ κακὸς δά, ἀλλά, ἐπειδὴ ὅλοι, ἰδίως οἱ ἐργαζόμενοι, βασανίζονταν πολὺ, γίνονταν, χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, ἀπότομοι. — Στὶς μεγαλουπόλεις ἡ ζωὴ πιέζει πολὺ τὸν ἄνθρωπο. Ἔτσι κι ὁ ἀφεντικός τοῦ παιδιοῦ, ξαναμμένος μπρὸς στὸ ἄμῳνι, θέλοντας νὰ βγάξῃ κανονικὰ τὶς παραγγελίες, γιατί τὰ ἔξοδα τὸν βάρυναν πολὺ, καταντοῦσε τραχὺς καὶ κάποτε ἀνυπόφορος.

Τὰ ἄλλα παιδιὰ εἶχαν λίγο πολὺ συνηθίσει σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ, ὁ Πετρὴς ὅμως κατάπινε ὀλοένα τὴ θλίψη του καὶ μαραινόταν. Νὰ ἐξομολογηθῇ τὸν πόνο του στὸ συγγενή του, ντρεπόταν· ἦταν μεγάλο παλικάρι. Ἐπειτα κι ὁ θεῖος του ἐργαζόμενος ἄνθρωπος ἦταν.

Μιὰν ἀνακούφιση εἶχε βρεῖ μόνο : τὴ νυχτερινὴ ἐπαγγελματικὴ σχολή. Δὲν ἔλειπε κανένα βράδυ, ἀκόμη κι ὅταν ἦταν κατάκοπος. Ἀλλά κι αὐτὴ ἡ ἀνακούφιση τώρα χανόταν

καὶ ἡ μελαγχολία τὸν κυρίευε. Ὁ καθηγητὴς τοῦ ὅμως κάτι ἀντιλήφθηκε. Δὲν τὸ φαντάστηκε αὐτὸ ὁ Πετρὴς καί, μιὰ καὶ τὸν κάλεσε, πῆγε.

Τὸν βρῆκε μπρὸς σ' ἓνα γραφεῖο γεμάτο βιβλία καὶ χαρτιά. Τὸν χαιρέτησε διακριτικά. Ἐκεῖνος τοῦ χαμογέλασε καὶ τοῦ ἔκαμε νόημα νὰ καθίση σιμὰ του. Ὑπάκουσε. Καὶ τότε ὁ καλὸς ἄνθρωπος τοῦ ζήτησε μὲ γλυκό, πατρικὸ τρόπο νὰ τοῦ ἐμπιστευθῇ, ἂν θέλῃ, τὴν αἰτία τῆς λύπης του.

Στὴν ἀρχὴ ὁ νέος δίσταζε. Μὲ τὴ φιλικὴ ὅμως ἐνθάρρυνση τοῦ ἄλλου, ἀνοιξε τὸ στόμα του.

Τὸν ἄκουσε προσεχτικά ὁ κύριος καθηγητὴς κι ὅταν τελείωσε, μίλησε αὐτός :

—Ἔτσι λοιπόν ; Αὐτὰ σὲ ἀπελπίζουν ; Δὲν ἔχεις κι ἄδικο· ὁ ξεπατρισμός εἶναι ἴσως τὸ μεγαλύτερο κακὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο κὶ μάλιστα τὸ νέο. Καὶ ὅμως στὴν περίπτωσή σου ἐγὼ βλέπω μιὰ καλὴ διέξοδο. Μὴν ἀπορῆς. Μπορεῖς σὲ λίγο καιρὸ νὰ ξαναγυρίσης στὸ ἀγαπημένο σου χωριό, νὰ ἐγκατασταθῇς πάλι ἐκεῖ καὶ νὰ ζήσης καλά. Ἀκόμη καὶ νὰ βοηθᾷς τοὺς χωριανούς σου. Δὲ λέω ἀπίθανα πράγματα, παιδί μου. Ἡ ἐργασία τοῦ σιδηρουργοῦ εἶναι ἐργασία δημιουργικὴ καὶ ὅπως λένε « ἐξαιρετικῆς κοινωνικῆς ὠφελείας ». Μπαίνει σχεδὸν στὴν ἴδια σειρὰ μὲ τὴν ἀσχολία στὴ γῆ. Ὁ μεγάλος Ἀριστοτέλης κάνει μάλιστα λόγο γι' αὐτὴ καὶ τὴν ἐπαινεῖ. Ἕνας σιδηρουργὸς καὶ μάλιστα μορφωμένος, ὅπως σὲ λίγο θὰ εἶσαι ἐσύ, εἶναι ὅχι ἀναγκαῖος, ἀλλὰ ἀπαραίτητος σ' ἓνα χωριό, πιὸ πολὺ ἀπὸ ἓνα χτίστη ἢ ἄλλον ἐπαγγελματία. Ἡ τέχνη σου, παιδί μου, θεραπεύει πολλὰς ἀνάγκες στὴ ζωὴ κι ἀποτελεῖ γιὰ κεῖνον ποὺ τὴν ἀσκεῖ σταθερὸ πόρο ζωῆς. Μὲ καταλαβαίνει ; Ἀμα τελειοποιηθῇς σ' αὐτὴ, γυρίζεις στὸ χωριό, σιμὰ στὴ μανούλα σου καὶ στοὺς δικούς σου, καὶ τὴ βάζεις σ' ἐνέργεια. Ἐπειτα ἐσύ δὲ θὰ γυρίσης ἐκεῖ μὲ τέχνη

μόνο, αλλά και με πείρα λεπτή για τὰ κοινωνικά και λοιπά ζητήματα. Σὲ βλέπω νὰ παρακολουθῇ ὅλα τὰ μαθήματα μ' ἐπιτυχία και νὰ διατυπώνῃς κάποτε ἐρωτήσεις ἀνθρώπου καλὰ κατατοπισμένου. Ἡ ἐργασία σου θὰ φέρῃ τοὺς γλυκοὺς καρπούς της. Τί λές ; Τὰ παραδέχεσαι ὅσα ἀνέφερα ; Ναί ; Πολὺ καλά. Εἶσαι φρόνιμο κι ἄξιο παιδί και ὁ Θεὸς θὰ σὲ προστατέψῃ. Συμπλήρωσε τὶς γνώσεις σου. Ὑπόμεινε τὸν προϋστάμενό σου. Συμπλήρωσε τὴ γενικὴ μόρφωσή σου και ὅταν κρίνῃς ὅτι ἀπόχτησες ἀρκετὰ ἐφόδια, πῆγαινε στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ...

Ἐφυγε ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἀπὸ τὴ Σχολὴ ὁ Πιτρὴς ἐντελῶς ἀλλαγμένος. Ἀποροῦσε κι ὁ ἴδιος πῶς, μὲ μόνο τὸ λόγο, ἓνας ἄνθρωπος ἀλάφρωσε τόσο τὴν ψυχὴ του. Κι ὁ σεβασμὸς του ἀπὸ τότε γιὰ κεῖνον ἐγίνε ἀπεριόριστος. Ἀπὸ τότε ρίχτηκε στὴν ἐργασία μὲ ψυχὴ και μὲ καρδιά. Ἰδρωκοποῦσε χωρὶς νὰ βαρυγκομᾷ και σεβόταν τὰ λόγια τοῦ ἀφεντικοῦ του. Καὶ τὸ βράδυ πρῶτος και πάντοτε ἀκούραστος στὴ Σχολή.

Μὲ τὴν ιδέα τώρα ὅτι θὰ ξαναγύριζε στὸ χωριὸ ἤθελε νὰ μάθῃ, ὅσο τὸ δυνατό πιὸ πολλὰ πράγματα. Ἀνακατεύτηκε στὸν ἀθλητισμό. Ἐμαθε τὰ κλασικὰ ἀγωνίσματα. Πῆγε στὰ ὥραϊα μουσεῖα τῆς Ἀθῆνας. Ἐνίωσε συγκίνηση μπρὸς στὰ κειμήλια τοῦ « Ἀγῶνος » στὸ Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο. Στὸ Ἀρχαιολογικὸ ἔμεινε μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, ἅμα ἀντίκρισε τὰ ὑπέροχα ἀριστουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος. Ἐγίνε ταχτικὸς ἐπισκέπτης, ὅσο μπορούσε, τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου.

Ἐτσι πέρασε ἓνας χρόνος ἀκόμη. Τελείωσε. Μὲ τὶς οἰκονομίες του ἀγόρασε μερικὰ ἐργαλεῖα. Τὸν βοήθησε κι ὁ θεὸς του. Ἀγόρασε ἀκόμη λίγα βιβλία κι ἓνα δῶρο γιὰ τὴ μανούλα του. Καὶ κάποια μέρα ἀναχώρησε. Ἐνῶ ἔφευγε, βλέποντας τὴν Ἀθῆνα μὲ τὴν Ἀκρόπολη νὰ μένουν πίσω, ἐνίω-

θε γι' αὐτὲς ἀγάπη καὶ σεβασμός. Αὐτοῦ εἶχε μορφωθῇ καὶ γύριζε στὸν τόπο του νὰ ζήσῃ τίμια, ὠφελώντας συγχρόνως καὶ τοὺς ἄλλους.

Στὸ χωριὸ ἀνοίξε σωστὸ ἐργαστήρι καὶ πῆγαν κι ἄλλοι μικροὶ νὰ « μάθουν τέχνη ». Ἐγίνε σπάνιος τεχνίτης καὶ τὸν ζητοῦσαν κι ἀπὸ ἄλλα χωριά. Πήγαινε σὲ πανηγύρια καὶ γάμους καὶ διασκέδαζε σεμνὰ καὶ πολιτισμένα. Οἱ παρατηρήσεις του στὶς διαφορὲς ὁμιλίες ἀπόχτησαν σημασία. Ἐγίνε μὲ λίγα λόγια « στοιχεῖο προόδου ».

Θ. Μακρόπουλος

ΤΑ ΣΑΛΙΓΚΑΡΙΑ

- Καὶ μάζεψες πολλὰ ; ρώτησε μὲ περιέργεια ὁ Νίκος.
- Βέβαια, πολλὰ· ἀπάντησε ὁ Μανόλης. Γέμισα ἓνα μεγάλο κουτί.
- Καὶ τρώγονται ; ρώτησε κι ὁ Ἀντώνης.
- Ἄμα εἶναι καθαρὸ τὸ μέρος, ἀπ' ὅπου τὰ μαζεύουν, τρώγονται καὶ καλοτρώνονται, εἶπε κι ὁ Γιωργάκης.
- Βέβαια, ἐσὺ σὰν Κρητικὸς ποὺ εἶσαι, θὰ τὸ ξέρης, εἶπε ὁ Νίκος.

Τὰ τέσσερα παιδιά μιλοῦσαν στὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου γιὰ τὰ σαλιγκάρια ποὺ μάζεψε ὁ Μανόλης.

Ὁ Γιωργάκης εἶπε τότε :

- Δηλαδή Κρητικὸς ἦταν ὁ παππούς μου. Ὁ θεῖός μου ὅμως, ποὺ πῆγε στὴ Γαλλία, μοῦ διηγήθηκε πολὺ νόστιμες ἱστορίες γιὰ τὰ σαλιγκάρια.

Ξέρετε, βέβαια, πὼς βγαίνουν ἀπὸ τὶς φωλιές τους ἢ ἀπὸ τὰ μέρη ποὺ κρύβονται, ἅμα πάψη ἡ βροχὴ καὶ βγῇ ὁ ἥλιος. Ἀγαποῦν πολὺ τὰ λάχανα καὶ κρύβονται μέσα στὰ φύλλα τους, ποὺ τὰ τρῶνε ἀχόρταγα. Πολλὲς φορὲς ταξιθεύουν μὲ τὶς ὥρες, ἔτσι ἀργοκίνητα ποὺ εἶναι, ὥσπου νὰ

βροῦν λαχανόκηπο ἢ μέρος ὅπου βρίσκουν τρυφερὰ φύλλα· στ' ἀμπέλια, πρὶν νὰ μεγαλώσουν τὰ φύλλα τους· στὰ χωράφια, μόλις βγῇ τὸ σιτάρι, καὶ στοὺς κήπους ποὺ ἔχουν τρυφερὰ φυτὰ καὶ λουλούδια.

Δύσκολα ὅμως βρίσκει κανένας πολλά, ἂν δὲ βρέξῃ. Γι' αὐτὸ τὰ μαζεύουν μετὰ τὴ βροχή.

Στὴν Κρήτη, ποὺ λέγατε, γεμίζουν χιλιάδες κοφίνια ἀπὸ τὰ σαλιγκάρια καὶ τὰ στέλνουν νὰ πουληθοῦν σὲ ἄλλα μέρη. Προπάντων ὅμως συνηθίζομε νὰ τὰ τρῶμε τὴ μεγάλη σαρακοστή. Τὰ κρητικὰ σαλιγκάρια εἶναι μικρὰ ἢ μέτρια μὲ ἀσπρουδερό ὄστρακο ἀπ' ἔξω, τὸ σπίτι τους δηλαδή, ποὺ τὸ κουβαλοῦν στὴ ράχη τους, ὅπου καὶ νὰ πᾶνε. "Αὐὰ νιώσουν ὅτι κινδυνεύουν νὰ τοὺς φάῃ κανένας, βγάζουν σάλιο ἀπὸ τὸ στόμα τους καὶ κλείνουν τὸ σπίτι τους μὲ αὐτό ! Κάνουν δηλαδή μιὰ πόρτα σταχτιά καὶ μένουν μέσα στὸ σπιτάκι τους, σὰ νὰ εἶναι νεκρά. "Ετσι, αὐτὰ ποὺ μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὴν Κρήτη, φαίνονται κλειδωμένα καὶ ἀμπαρωμένα μέσα στὸ ὄστρακό τους.

Τὰ παιδιὰ ἄκουαν τὸ Γιωργάκη μὲ πολλὴ προσοχή.

– Καὶ ἀπὸ ποιὸν κινδυνεύουν καὶ κλείνονται ἔτσι;

– Δὲν εἶναι μόνο οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὰ νοστιμεύονται καὶ τὰ τρῶνε. Τὰ κυνηγοῦν καὶ οἱ τυφλοπόντικοι, οἱ κουκουβάγιες καὶ ἄλλα πουλιά. Οἱ κουκουβάγιες ὅμως τὰ νοστιμεύονται πολὺ καὶ τὰ φέρνουν στὶς φωλιές του νὰ τὰ φᾶνε. Μὲ τὴ μύτη τους τὰ πιάνουν καὶ τὰ τραβοῦν, νὰ τὰ βγάλουν ἔξω ἀπὸ τὸ ὄστρακό τους, ἢ τρυποῦν ἀπὸ πάνω τὸ ὄστρακο καὶ τὰ βγάζουν. Καμιά φορὰ ἡ φωλιά τῆς κουκουβάγιας γεμίζει ἀπὸ ὄστρακα τῶν σαλιγκαριῶν καὶ ἡ κουκουβάγια τὰ σπρώχνει καὶ τὰ ρίχνει ἔξω.

– Καὶ κάνουν ἐμπόριο τῶν σαλιγκαριῶν στὴν Κρήτη ;
ρῶτησε ὁ Μανόλης.

- "Όπως μου είπε ο θεϊός μου, γίνεται αρκετό εμπόριο. Άλλοτε έστελναν πολλά κοφίνια σαλιγκάρια στην Άνατολή και στην Πόλη. Τώρα στέλνουν τέτοια κοφίνια στην Άθήνα και στον Πειραιά. Δεν κάνουν όμως στην Κρήτη ό,τι κάνουν στη Γαλλία.

- Στη Γαλλία ! Και τί κάνουν στη Γαλλία ; ρωτᾷ ο Νίκος.

- Τὰ θρέφουν και τὰ μεγαλώνουν και τὰ περιποιούνται, όπως τρέφουμε εμείς τις κότες...

- Άδύνατο ! λέει με άπορία ο Μανόλης.

- Δεν είναι άδύνατο ! 'Ο θεϊός μου, που ήταν πέρυσι στη Γαλλία, πήγε και είδε τέτοια, πώς να τὰ ποῦμε ;

- Σαλιγκαροτροφεία, άπαντᾷ με γέλιο ο Μανόλης.

- Δεν περίμενε να δῇ ο θεϊός μου να πουλοῦν σαλιγκάρια στο Παρίσι. Και όμως στην αγορά του Παρισιου πουλιοῦνται ἢ με τῇ δωδεκάδα, όπως σε μᾶς τὰ στρείδια, ἢ τόσα τὰ ένατό. Τὰ σαλιγκάρια αὐτὰ είναι άμπελίσια, από τ' άμπέλια τῆς Έλβετίας και τῆς Γαλλίας. Έκεῖ έμαθε ο θεϊός μου πώς τὰ τρέφουν σε κήπους, για να μεγαλώσουν και να παχύνουν και να τὰ πουλήσουν ακριβότερα. Πῆγε και είδε ένα τέτοιο σαλιγκαροτροφείο.

Ήταν ένας μεγάλος λαχανόκηπος, πολὺ μεγάλος όμως. Τὰ είχαν άπολυμένα εκεί και φρόντιζαν να μὴν τοὺς φύγουν. Κάθε μέρα διάλεγαν τὰ μεγαλύτερα, τὰ έβαζαν σε μεγάλα κοφίνια και τὰ έστελναν στην αγορά. Τὰ έτρεφαν με τὰ χόρτα και τὰ λάχανα του κήπου, προτιμοῦν όμως τὰ σαλιγκάρια τὰ κουνουπίδια και τὸ τριφύλλι. Τρῶνε τότε με περισσότερη όρεξη και μεγαλώνουν και παχαίνουν γρηγορώτερα.

Και ξέρετε πόσο τρῶνε ; Στο γεῦμα τους, σ' ένα μεσημέρι δηλαδή, ένατο χιλιάδες σαλιγκάρια μποροῦν να φᾶνε

ένα ολόκληρο κάρο λάχανα. Καί ένα τέτοιο σαλιγκαροτροφείο έχει πολλές εκατοντάδες χιλιάδες σαλιγκάρια.

- Δέν φοφούν τὸ χειμῶνα ἀπὸ τὸ κρύο τὰ σαλιγκάρια ;

- "Οχι βέβαια. Ἀλλὰ στὴ Γαλλία, μοῦ εἶπε ὁ θεῖος μου, γιὰ νὰ ἔχουν σαλιγκάρια καὶ τὸ χειμῶνα, τὰ φυλάγουν μέσα σὲ σπίτια ζεστά. Ἐπειτα ξέρουν πῶς νὰ περιποιηθοῦν τὰ αὐγά τους καὶ πῶς νὰ κάμουν νὰ μεγαλώσουν γρήγορα τὰ μικρὰ σαλιγκαράκια.

- "Ὅπως κάνομε δηλαδή ἐμεῖς ἐδῶ γιὰ τὸ μεταξοσκώληκα, εἶπε ὁ Νίκος. Ἐκεῖ βέβαια θὰ γίνεται μεγάλο ἐμπόριο μὲ τὰ σαλιγκάρια.

- Σὲ ὅλες τὶς πόλεις τῆς Γαλλίας τρῶνε τὰ σαλιγκάρια αὐτὰ τὰ καλοθερμμένα. Ἐπειτα στέλνουν καὶ στὸ ἐξωτερικό. Κάμποσες χιλιάδες ὁκάδες τραβᾷ ἡ Ἀμερική, εἶπε μὲ σοβαρότητα ὁ Γιωργάκης.

- Δὲ γράφεις στοὺς συγγενεῖς σου στὴν Κρήτη νὰ κάμουν τέτοια σαλιγκαροτροφεῖα, εἶπε στὸ Γιωργάκη ὁ Ἀντώνης γιὰ νὰ τὸν πειράξῃ.

- Τὸ γελᾷς ; τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Γιωργάκης. Ὁ θεῖος μου ἔλεγε πῶς τὰ δικά μας σαλιγκάρια εἶναι πιὸ νόστιμα ἀπὸ τὰ γαλλικά. Καὶ νὰ μὲ θυμηθῇς, ὅτι καὶ αὐτὸ πού περιγεῖας τώρα, θὰ γίνη. Ἡ πατρίδα μας, γιὰ νὰ προκόψῃ, πρέπει νὰ παίρνῃ ὅ,τι καλὸ ἔχουν οἱ ἄλλοι λαοί. Ἐχομε τώρα ἰχθυοτροφεῖα σὲ πολλὰ μέρη. Ἐχομε ἐργοστάσια πού κάνουν χιλιάδες κουτιά σαρδέλες. Μιὰ μέρα θὰ ἔχωμε καὶ σαλιγκαροτροφεῖα, καὶ ἐμπόριο σαλιγκαριῶν... ἂν ἀφήνῃ κέρδος, εἶπε γελώντας ὁ Γιωργάκης.

Γέλασαν καὶ τὰ ἄλλα παιδιὰ· τοὺς φάνηκε ἀστεῖο νὰ ἰδρυθῇ «τὸ πρῶτο ἐλληνικὸ σαλιγκαροτροφεῖο», ὅπως τὸ ἀνόμασε κιόλας ὁ Μανόλης.

- 'Ακοῦστε χωριανοί! Ταχιά, πού θά σημάνουν οί καμπάνες, θά σηκωθῇτε ὅλοι σας, γιά νά πᾶμε γιά μάρμαρα! "Οποῖος δέ σηκωθῇ καί δέν πάη, νά 'χη τ' 'Αι - Νικόλα τήν κατάρρα!

Τέτοια διαλάλησε προσταγή τὸ Σαββατόβραδο στὸ Μεσοχώρι καί στ' ἀνηφορικά σταυροδρόμια ὁ πρωτόγερος, ἀνεβαίνοντας σέ ξάγναντους τόπους καί σέ πεζούλια ἀπάνου, ἀκουμπώντας κατὰ πίσω τὸ χοντροκαμωμένο κορμί του στὸ δεκανίκι του τὸ κρανένιο καί προβάλλοντας κατὰ μπρὸς τ' ἀνοιχτὰ στήθια του, σά νά 'θελε νά βγάλῃ μέσ' ἀπὸ τὰ σωθικά του ὅλη του τὴ βροντερή φωνή καί νά τὴ χύσῃ σ' ὅλο τὸ χωριὸ γύρω.

Καί τὸ ταχύ, μόλις τσάκισαν τὰ ἑφτά μεσάνυχτα κι ἔσκασε μέσ' στ' ἀνατολικά κορφοβούνια τὸ λαμπρότατο ἀστέρι ὁ Γελαντζής, ξάφνου μαζί κι οί πέντε καμπάνες τῶν ἀψηλῶν μας καμπαναριῶν ἀνατάραξαν τὸ χωριό· σκόρπισαν ἀπὸ τὰ ματόφυλλα τῶν χωριανῶν μέσα στὸ γλυκοχάραμα τὸν ὕπνο, σάν ἀνεμοζάλη ὀργισμένη, πού σηκώνετ' ἄξαφνα καί σκορπάει τὴν πάχνη καί τὴν καταχνιά, πού πλακώνουν τὴν πλάση.

Οἱ καμπάνες χτυπᾶνε ζωηρά, ἀδιάκοπα. "Αἰλλες με παιδιάτικους ἀσημένιους ἤχους, μαθημένες ἀπὸ τὰ παιδιὰ πού κράζουν στὸ σχολεῖο σημαίνοντας αὐγὴ κι ἀπόγεμα, κι ἄλλες λυπητερά, συνηθισμένες ἀπὸ τοὺς θανάτους κι ἀπὸ τὰ μνημόσυνα, πού συχνότατα διαλαλοῦσαν· καί μιά, ἡ μεγαλύτερη τοῦ καμπαναριοῦ τ' 'Αι - Νικόλα, τρυπημένη κατὰ κορφ' ἀπὸ τουφεκιά κλέφτικη, ξεχώριζε ἀπὸ ὅλες με τὴ βραχνή της φωνή.

Τὸ φεγγάρι, κυκλωμένο κι ὀλόκληρο, ἔφεγγε κατα-

μεσὶς τ' οὐρανοῦ, ἴσκιωνε τὶς φυτεῖες καὶ τὰ λαγκάδια, τὶς σπηλιές καὶ τὰ ριζιμιά, τοὺς φράχτες καὶ τοὺς μπλοκούς, τὰ κλαριά καὶ τὶς στιβανιές, καὶ φώτιζε περίγυρα τὰ βουνά ὅλα καὶ τοὺς γκρεμοὺς καὶ τὸ χωριὸ μέσα. Ἦταν Θεοῦ χαρά. Μέρα ἢ νύχτα. Τὰ καλντερίμια τῶν ἀνηφορικῶν δρόμων τοῦ χωριοῦ, οἱ πέτρινες ροῦγες, τὰ μαρμαρένια πεζούλια, οἱ ἀφρόπλακες καὶ τ' ἀσπρόλιθα τῶν σπιτιῶν γυάλιζαν, λαμπύριζαν στὸ σεληνόφωτο. Ἄνοιγαν ἀνάρια κι ἀραδαριά τὰ παράθυρα τὰ καγκελωτά, σὰ βάρυπνα μάτια μεγάλα, κι ἔφεγγαν μέσα στὰ σπίτια. Ὅστερα ἄνοιγαν πόρτες καὶ παραπόρτια καὶ γύνονταν στοὺς δρόμους ἄντρες καὶ γυναικόπαιδα, κι ἔπαιρναν τὸν ἀνήφορο.

Οἱ καμπάνες ὀλοένα δὲ σταμάταγαν. Τὰ πλήθη ὅσο ψηλότερα ἀνέβαιναν τόσο συμπυκνώνονταν, κι ἀγάλια ἀγάλια οἱ κορφίνοι τοῦ χωριοῦ δρόμοι ἔμοιαζαν σκοταδερεῖς ρεματιές καὶ λαγκάδια δασιά· τόσο μαυρολογοῦσαν. Κι ὁ θρὸς ποὺ ἀκούοταν στὰ χαμηλώματα, στὰ καλντερίμια καὶ στὰ χαλίκια ἀπὸ τὰ πατήματα τῶν λιγροστῶν διαβατῶν, σιγὰ σιγὰ γινόταν στὸν ἀνήφορο σάλαγος, κι ἀπὸ σάλαγος πιὸ ψηλὰ χλαλοή. Κι ἀπὸ τὴ χλαλοή αὐτὴ τὴ μεγάλη κι ἀπ' τὸ πολὺ τὸ σημανταριὸ ξαφνισμένα τὰ ὀρνίθια ξύπναγαν στὴν κούρνια τους καὶ φώναζαν κι αὐτὰ πάρωρα. Καὶ πίσω πίσω οἱ δημογέροντες τοῦ χωριοῦ μὲ τὶς κραυγές καὶ μὲ τὰ βιολιά, ἀπὸ ρούγα σὲ ρούγα κι ἀπ' αὐλόπορτα σ' αὐλόπορτα ἀνηφορώντας ξυπνοῦσαν κι ἔπαιρναν μπροστά, ὅσους δὲ δυνήθησαν νὰ ξυπνήσουν οἱ καμπάνες.

Δυὸ μεγάλες βαθιές ποταμιές, ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ κορφοβούνια ψηλά, ζώνουν τὸ μαχαιροκομμένο κοκκινόβραχο, ποὺ βαστάει τὸ χωριὸ μας ἀπάνω του. Ἀπὸ τὸ φρύδι τοῦ βράχου, ποὺ χάσκει ἔμπρὸς κάτου γκρεμοῦ φοβεροῦ κι ἄβυσσος ἄπατη, ἀρχίζουν τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ

ἄσπρα ἄσπρα καὶ ἀραδιασμένα τὸν ἀνήφορο τὸ ἕνα ἀπάνω ἀπὸ τ' ἄλλο, σὰ σκαλοπάτια ὡς τὴν κορφή. Καὶ μὲ τὸ σχῆμα τοῦ τὸ τριγωνικὸ μοιάζει τῇ νύχτα, μὲ τ' ἀναμμένα τὰ φῶτα, σὰ μέγα πολυκάντηλο τὸ χωριό μας.

Βγήκαμε στὴν κορφή ἀπάνω. Ἐδῶ σώνεται ὁ ἀνήφορος κι ἀνοίγονται στρωτὰ σάδια καὶ πλαγιές. Συμπυκνωμένο ἐδῶ τὸ πλῆθος, σωρούς σωρούς, μαύριζε τὰ σάδια καὶ τὶς πλαγιές. "Ὡσπου ἤρθαν οἱ δημογέροντες μὲ τὰ βιολιά. Μὲ τὰ βιολιά τώρα, μὲ τὶς χαρὲς καὶ μὲ τὰ τραγούδια ποὺ κάμανε πέρα, σμιγμένοι καὶ χωριστὰ οἱ ἄντρες ἀπὸ τὶς γυναῖκες, δὲν παράλλαζαν ἀπὸ συμπεθεριὸ κι ἀπὸ ψίχι.* "Ἐνα μοναχά. 'Ὀπ' οὔτε νύφη οὔτε γαμπρὸ πῆγαιναν γιὰ νὰ πάρουν. Μὲ τὶς τριχιές ριγμένες πισώπλατα, εἴτε κρεμάμενες ἀπὸ τὰ χέρια, πῆγαιναν γιὰ μάρμαρα.

Εἶχε κατ' τὸ χειμῶνα ἡ πιὸ μεγάλη ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ μας, ὁ 'Αι - Νικόλας, καὶ τὸ καλοκαίρι ἐκεῖνο τὴν ξανάχτιζαν οἱ χωριανοί. Πλήρωναν μοναχὰ τὰ μεροδούλια τῶν μαστόρων καὶ κουβαλοῦσαν αὐτοὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ ἀπάνω κάθε βδομάδα τὴν πλάκα καὶ τὰ μάρμαρα.

Ἐκεῖ ποὺ τελειώνουν πιά τὰ σάδια κι ἀρχίζει πάλι ἡ μπροστέλα τοῦ βουνοῦ, ἐκεῖ ἦταν τὰ μάρμαρα. Ἐκεῖ μὲ τοὺς κασμάδες καὶ μὲ τοὺς λοστούς δουλεύοντας ὅλο τὸ μεροβδόμαδο τὰ εἶχαν ἀραδιάσει σωρούς σωρούς χοντροκομμένα τ' ἀφράτα μάρμαρα οἱ μαρμαράδες. Σὰν ὁ γόνος τοῦ μελισσιοῦ ποὺ ρίχνει καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ κρινί** καὶ σκαλώνει ἀπάνωτὸ στριμωγμένο στὸ πρῶτο κλωνάρι τοῦ κλαριοῦ ποὺ τυχαίνει μπροστά του, καὶ τὸ κλωνάρι μαυρίζει ὁλόβολο, ἔτσι μαύρισαν τώρα τὰ κάτασπρα ἐκεῖνα κι ἄστραφτερὰ σὰ χιόνια μαρμαροσώρια ἀπὸ τὰ πλήθη ποὺ κόλ-

* ψίχι = συνοδεία γάμου.

** κρινί = κυψέλη.

λησαν άπάνω τους. "Αντρες και γυναίκες δίπλωναν τις φλοκάτες τους σταυρωτά κατά πίσω, τις πίστρωναν ύστερα σάν προσκέφαλα και φορτώνονταν ό ένας με τόν άλλον τά θεόρατα μάρμαρα. "Όσπου φορτώθηκαν όλοι κι όσπου αναλήφθηκαν από μπροστά οί άσπροι σωροί.

"Όταν ξεκίνησαν τόν κατήφορο κατά τó χωριό, χάραζε.

"Αχνιζε τώρα κατά τή δύση του τó φεγγάρι και στ' άνατολικά κορφοβούνια, εκεί πού πρώτα έλαμπε ό Γελαντζής, έσκαε ό Αύγερινός τώρα. 'Ο Μπάρος, ό Καταραχιάς, τ' Αύτί, οί Νύφες κι άλλες όλόγυρα κορφές άσπρογυάλιζαν από τó γλυκοχάραμα. Πλήθος αΐλακια άφρόδρoσα, πού έρχονται από τó κεφαλόβρυσο άπάνω και πού αΐλακώνουν έδω κι εκεί όλoύθε τά πλάγια εκείνα, ζύπναγαν στά πατήματα του λιθοφορτωμένου κόσμου και με τά τρυφερά τους μουρμουρητά έλεγες ότι τó ένα ρωτάει τ' άλλο, νυσταγμένο τó μαύρο άκόμα, για τó ξαφνικό εκείνο και παράωρο ποδοβολητό του λαού.

Ξύπναγε ή πετροπέρδικα στά τουφωτά κοντοπρίναρα πού κοιμόταν, έλουζε τόν όμορφο λαιμό και τά καμαρωτά στήθια της στά κρυσταλλόνερα μέσα κι άνέβαινε στήν κορφή του γκρεμού κι άρχιζε τόν όλόγλυκο κελαηδισμό της. 'Η πέρδικα ζύπναγε τó βοσκόπουλο στή μάντρα του, και τó βοσκόπουλο τó καλό με τή γλυκιά του φλογέρα ζύπναγε όλη τήν πλάση.

Οί χωριανοί ροβόλαγαν τόν κατήφορο φορτωμένοι με τά θεόρατα μάρμαρα. Κατέβαιναν κι έτρεχαν κιόλας ποιός νά πρωτοπεράσει τόν άλλον, ποιά νά παραδιαβή τήν άλλη. Κι έσκαγαν εκεί γέλια και χαρούμενες φωνές. Μπροστά τά βιολιά πάντα κι οί δημογέροντες κι οί παπάδες, φορτωμένοι κι αύτοί, και πίσω τó πλήθος. Και πάρα πίσω άκόμα τά ξακουστότερα του χωριού παλικάρια, όπου τρία τρία και τέσ-

σερα τέσσερα μαζί κατέβαζαν στους στοιχειωμένους ὤμους τους ἀπάνου ὀλόβολα χάλαρα* ἀκέριους βαριοκομμένους βράχους. Ἐδῶ θυμόταν κανένas τοὺς παλιούς ἀντρειωμένους τῶν τραγουδιῶν, τοὺς σαραντάπηχους τῶν παραμυθιῶν.

Κάπου κάπου σταμάταγαν γιὰ νὰ ξανασάνουν καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν.

Ὅταν χτύπησε ὁ ἥλιος στὰ βουνά, οἱ φορτωμένοι πληθυσμοὶ ἔφτασαν στὴν κορυφή τοῦ χωριοῦ. Κι ὕστερα' ἀπὸ λίγην ὥρα, ποὺ ξεφορτώνονταν αὐτοὶ στὸ προαὺλι τῆς ἐκκλησίας, οἱ χρυσές του ἀχτίδες στεφάνωναν τὰ ἰδρωμένα καὶ περήφανα μέτωπά τους. Τὰ λιθοσώρια**, ποὺ ἄσπριζαν ὀλονυχτὶς στὸ βουνὸ ἀπάνου, λαμποκοποῦσαν τώρα στὸ προαὺλι τῆς ἐκκλησιᾶς· καὶ γύρω του ὀλόρθος ὁ κόσμος τοῦ χωριοῦ, ξεφορτωμένος καὶ κατακόκκινος καὶ χαριτωμένος κι ὁμορφος καὶ λαμπρός, δέχονταν μὲ χαρὲς καὶ μὲ παινετικὰ λόγια τοὺς ἀντρειωμένους, ποὺ στερνοὶ στερνοὶ κατέβαζαν στοὺς στοιχειωμένους τους ὤμους ἀπάνω ὀλόβολα χάλαρα, ἀκέριους βαριοκομμένους βράχους.

Εἶχαν οἱ μαστόροι τώρα γιὰ μιὰ βδομάδα μάρμαρα νὰ δουλέψουν.

Ὡς τὸ Σαββατόβραδο τ' ἄλλο, ποὺ ὁ πρωτόγερος θὰ φώναζε πάλι στὸ Μεσοχώρι καὶ στ' ἀνηφορικὰ σταυροδρόμια τὸ συνηθισμένο διαλάλημά του :

— Ἀκοῦστε χωριανοί ! Ταχιά, ποὺ θὰ σημάνουν οἱ καμπάνες, νὰ σηκωθῆτε ὅλοι σας, γιὰ νὰ πᾶμε γιὰ μάρμαρα ! Ὅποιος δὲ σηκωθῇ καὶ δὲν πάη, νὰ 'χη τ' Αἰ - Νικόλα τὴν κατάρρα !

Κ. Κουσιάλλης

* χάλαρα = μεγάλοι πελεκητοὶ ὕγκοι μαρμάρου.

** λιθοσώρια = σωρὸς ἀπὸ λίθους.

ΜΙΑ ΝΕΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ

Α'.

‘Ο άνθρωπος έδω και χιλιάδες χρόνια είχε γίνει κύριος και έξουσιαστής τών ζώων τής γής, γι’ αυτό και τόν έλεγαν Δαμαστή.

Έχεϊνα πού μπορούσαν νά τόν ώφελήσουν, νά κάνουν τò θέλημά του, τὰ ήμέρωσε και τὰ έβαλε συνεργάτες του. Τ’ άλλα τ’ άφησε, όσο δέν τόν πείραζαν. ‘Όταν όμως του γίνονταν έμπόδιο στή ζωή του, τὰ πολεμούσε και τ’ ανάγκαζε νά τόν αναγνωρίσουν πώς ήταν ό μόνος κύριος και έξουσιαστής τής ζωής τους.

Τὰ ζώα πού ήμέρωσε, σιγά - σιγά και με τόν καιρό έγιναν διαφορετικά από τ’ άδέρφια τους, πού ζούσαν μονάχα τους ελεύθερα και με κάθε τρόπο υπερασπίζονταν τή ζωή τους. Τόσο συνήθιζαν στή νέα ζωή, πού αν τύχαινε κανένα νά φύγη και νά γυρίσει στ’ άδέρφια του, τὰ άγρια, πολύ γρήγορα έχανε τή ζωή του, δέν μπορούσε πια νά τήν υπερασπίση.

Τόν καιρό πού άρχιζε ή ιστορία πού θα σάς διηγηθώ, ό Δαμαστής είχε στήσει μιὰ ώραία καλοκαιρινή σκηνή από δέρματα άγριων ζώων σ’ ένα λιβάδι κοντά στήν ακρογιαλιά.

Μια φορά ό Δαμαστής καθόταν κάτω από τή σκηνή αυτή. Η οικογένειά του κοιμόταν ύστερα από τις βαριές δουλειές τής ήμέρας. Τὰ ζώα του ξαπλωμένα στή χλόη ανάμασούσαν τήν τροφή τους. ‘Ο Πιστός, ό σκύλος του, ό φίλος και πρόθυμος υπηρέτης του, ήταν ξαπλωμένος στα πόδια του και σήκωνε τ’ αυτιά του μόλις άκουε τόν οποιοδήποτε παραμικρό θόρυβο. Κοιμόταν με τò ένα του μάτι κι άγρυπνούσε με τò άλλο. Μόνο ό Δαμαστής δέν κοιμόταν. Ήταν γέρος πια και δέν είχε ανάγκη από πολύν ύπνο. Έπειτα δέν

ἦταν κουρασμένος τόσο, ὅσο τὰ παλιὰ τὰ χρόνια· γιατί τώρα εἶχε πολλά παιδιὰ καὶ παιδιὰ τῶν παιδιῶν του, ποὺ ἔκαναν τὴν πιὸ πολλὴ ἐργασία. Αὐτὸς τώρα ἔπρεπε ν' ἀνιστορῇ στὸ νοῦ του τὰ περασμένα, τοὺς ἀγῶνες του γιὰ νὰ γίνῃ κύριος κι ἐξουσιαστής, δαμαστής τῶν ζώων, καλλιεργητὴς τῶν χρήσιμων φυτῶν καὶ νὰ στοχάζεται τί μποροῦσε ἀκόμη νὰ κάμῃ.

Ὅταν ἔτσι καθόταν καὶ στοχαζόταν, τοῦ φαινόταν πῶς ἄκουε σχέδια ἀπὸ παντοῦ. Τοῦ μιλοῦσε ἡ πηγὴ, τὰ δέντρα τοῦ σιγοψιθύριζαν πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του καὶ τὸ βραδινὸ δροσερὸ ἀεράκι. Ἡ πηγὴ σιγομουρμούριζε :

— Δαμαστή, κύριε τῆς γῆς, πρῶτε στὸ νοῦ καὶ στὴ σκέψη, δυνατὲ τῶν δυνατῶν.

— Δαμαστή, νικητὴ τῶν λιονταριῶν, φοβερὲ στ' ἀγρίμια, προστάτη τῶν ἡμερῶν ζώων, ψιθύριζαν τὰ δέντρα.

Καὶ ὁ ἄνεμος ἔλεγε μὲ βουητό :

— Δαμαστή, ποὺ κανεῖς δὲ σοῦ ἀντιστέκεται, κύριε καὶ ἐξουσιαστὴ ὅλων !

Ὁ Δαμαστής καθόταν καὶ πρόσεχε νὰ πάρῃ τὰ μυστικά ἀπὸ τὴν πηγὴ, τὰ δέντρα καὶ τὸ δροσερὸ ἀεράκι.

Ὅταν προχώρησε ἡ νύχτα, τὸ ἀεράκι δυνάμωσε, ἔγινε δυνατὸς ἄνεμος καὶ χτυποῦσε τὴ σκηνὴ του. Ὁ ψιθυρισμὸς τῶν δέντρων ἔγινε βουητό. Τὰ κύματα τῆς θάλασσας ἔσκαζαν στὴν ἀκρογιαλιά κι οἱ ἄφροί τοὺς τοῦ ράντιζαν τὸ πρόσωπο.

— Τί πάθατε ; ρώτησε ὁ Δαμαστής, ποὺ ἄρχισε νὰ κρυώνει καὶ τυλίχτηκε μὲ τὸ μαντύα του.

— Ποιὸς τὸ ξέρει ! ἀπάντησαν οἱ φυλλωσιὲς τῶν δέντρων.

— Ποιὸς μπορεῖ ν' ἀνακαλύψῃ τὰ μυστικά; ρώτησε ἡ πηγὴ.

— Ἀνάμεσα οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπάρχουν πολλὰ, ποὺ οὔτε καὶ τὰ φαντάζεται ὁ Δαμαστής, εἶπε ὁ ἄνεμος.

Ὁ Δαμαστής στηρίχτηκε στὴ σκηνὴ του καὶ κοίταξε γύρω του περήφανα.

—“Ας ἔρθῃ ὅ,τι θέλει, εἶπε. Νίκησα τὸ λιοντάρι, ἔκαμα ὑποταχτικούς μου τὸ ἄλογο καὶ τὸ βόδι. Μὲ τὸν καιρὸ ὅλα θὰ τὰ ὑποτάξω.

Καθὼς εἶπε αὐτά, ἓνα δυνατὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου ἔριξε κάτω τὸ Δαμαστή, ξεκόλλησε καὶ πῆρε σὰν πούπουλα τρία χοντρά δέρματα ἀπὸ τῆ σκηνῇ καὶ ξύπνησε ὅσους κοιμοῦνταν μέσα. Ὁ σκύλος οὐρλιαζε κι ἔβαλε τὴν οὐρά του ἀνάμεσα στὰ πόδια του.

Ὁ Δαμαστής περπατοῦσε καὶ σερνόταν μὲ τὰ τέσσερα. Οἱ δικοὶ του σκόρπισαν ἀπὸ τῆ σκηνῇ μέσα καὶ ἀκούονταν κραυγές καὶ θρῆνοι. Οἱ ἀγελάδες, οἱ γίδες, τὰ πρόβατα, ἔτρεχαν, μούγκριζαν, βέλαζαν ἀπὸ τὴν τρομάρα τους καὶ τσαλαπατοῦσαν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Πολλὰ ἔπεσαν σὲ γκρεμούς κι ἔσπασαν τὰ πόδια τους. Τ’ ἄλογα τὸ βάλαν στὰ πόδια, ἔτρεχαν τρελά, ὥσπου ἔπεσαν κάτω ἀπὸ τὴν πολλὴ κούραση.

Τὸ μεγάλο δέντρο, ποῦ ἡ κορυφὴ του ἦταν ἀπάνω ἀπὸ τὴ σκηνῇ τοῦ Δαμαστή, τσακίστηκε σὰν καλαμιὰ !

Ὁλη τὴ νύχτα οὐρλιαζε ἡ θύελλα. Μόλις χάραξε, ὁ Δαμαστής κάθισε κι ἔκλαιε γιὰ τὴν καταστροφὴ ποῦ ἔβλεπε γύρω του. Λησμόνησε τοὺς δικούς του, δὲν ἔτρεξε νὰ συμμάζεψῃ τὰ ζῶα του, δὲν καταπιάστηκε νὰ ξαναφτιάξῃ τὴ σκηνῇ του, παρὰ τυλιγμένος στὸ μαντὺα του κοίταζε σὰ μαρμαρωμένος.

— Κακέ, κακέ ! εἶπε δείχνοντας τὶς γροθιές του στὸν ἄνεμο. Γιὰ μιὰ νύχτα μοῦ κατὰστρεψες ὅ,τι κι ἂν εἶχα, καὶ λίγο ἔλειψε νὰ σκοτώσῃς ὅλους τοὺς δικούς μου. Τώρα θὰ ξαναφτιάσωμε τὴ σκηνῇ μας, θὰ ξαναπιάσωμε τὰ ζῶα μας κι ἐσύ μπορεῖς νὰ ξανάρθῃς νὰ τ’ ἀφανίσῃς.

— Ναί, αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνῃ, εἶπε ὁ ἄνεμος.

— Κακέ, κακέ !

— Κακὸς δὲν εἶμαι, ἀποκρίθηκε ὁ ἄνεμος.

— Πρέπει λοιπόν να σε πῶ καλόν ; φώναξε ὁ Δαμαστής

— Καλὸς δὲν εἶμαι ! ἀπάντησε ὁ ἄνεμος.

— Λοιπόν δὲν εἶσαι μήτε καλός, μήτε κακός ; ρώτησε ὁ Δαμαστής.

— Πολὺ σωστά. Ἔτσι εἶναι. Δὲν εἶμαι μήτε καλός, μήτε κακός.

— Δὲν τὸ καταλαβαίνω, εἶπε ὁ Δαμαστής. Μὰ μπορεῖς νὰ μοῦ πῆς τί μ' ὠφελεῖ πού νίκησα τὸ λιοντάρι καὶ δάμασα τὸ βόδι, τὸ ἄλογο, τὴν καμήλα καὶ τὸν ἐλέφαντα, ἀφοῦ ἐσύ μπορεῖς γιὰ μιὰ στιγμή νὰ μοῦ τὰ καταστρέψης ; Μπορεῖς νὰ μοῦ πῆς πῶς νὰ σε δαμάσω κι ἐσένα καὶ νὰ σε κάνω ὑποταχτικό μου ;

— Τίποτα δὲν μπορῶ νὰ σοῦ πῶ, ἀπάντησε ὁ ἄνεμος. Πιάσε με, δάμασέ με, καὶ κάνε με ὑποταχτικό σου.

Κι ἔτρεξε πέρα παρασέρνοντας ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὰ δέρματα τῆς σκηνῆς. Τὸ σήκωσε ψηλὰ καὶ τὸ πέταξε πέρα μακριὰ στὰ νερά. Ὁ Δαμαστής κοίταζε καὶ παρακολουθοῦσε τὸ κομμάτι τὸ δέρμα, ὥσπου τὸ ἔχασε ἀπὸ τὰ μάτια του.

Τότε ἤρθε ὁ μεγαλύτερός του γιός. Αὐτὸς τοῦ εἶπε :

— Δὲν μπορούμε νὰ καθίσουμε πιά ἐδῶ. Ἡ θύελλα κατὰστρεψε τὰ σπαρτά καὶ τὴ χλόη, καὶ τὰ ζῶα μας δὲν ἔχουν πιά τίποτε νὰ φᾶνε. Δὲν ξέρω τί πρέπει νὰ κάμουμε.

Πίσω ἀπὸ τὸ λόφο περνοῦσε πλατὺς ποταμὸς καὶ χυνότανε στὴ θάλασσα. Στὰ νερά τοῦ ποταμοῦ εἶχε ρίξει ὁ ἄνεμος τὸ δέρμα τῆς παλιᾶς σκηνῆς. Ὁ Δαμαστής ἀγνάντεψε κατὰ κεῖ καὶ εἶδε μακριὰ καὶ πέρα μιὰ χώρα. ὦ ! πόσο ἦτανε καταπράσινη.

— Ἐκεῖ πέρα, μακριὰ, ἔχει καλὴ βοσκή, εἶπε.

— Καὶ τί ὠφελεῖ ; ἀπάντησε τὸ παιδί του. Τὰ νερά εἶναι βαθιά καὶ τὸ ρέμα ὀρμητικό, ποτὲ δὲ θὰ μπορέσωμε νὰ περάσωμε πέρα.

—'Από ποῦ φυσᾷ ὁ ἄνεμος ; ρώτησε ὁ Δαμαστής.

— Φυσᾷ ἀπὸ τῆ δύση πρὸς τὸ νησάκι. ποὺ φαίνεται, ἀπάντησε ὁ γιὸς του. "Εχεις τὴ γνώμη νὰ περάσωμε πέρα ;

— Τὸ βρῆκες, ἀπάντησε ὁ Δαμαστής. "Αποφάσισα νὰ κάμω ὑποταχτικό μου τὸν ἄνεμο.

Ὁ γιὸς του τὸν κοίταζε, χωρὶς νὰ καταλαβαίνει τὰ λόγια του. Ὁ Δαμαστής ὅμως κάλεσε τὴν οἰκογένειά του καὶ πρόσταξε ν' ἀφήσουν τὴ δουλειὰ ποὺ ὁ καθένας εἶχε ἀρχίσει. Πρόσταξε νὰ μαζέψουν τὰ δοκάρια ποὺ εἶχε κόψει κι ὅσα στήριζαν τὴ σκηνή, καὶ νὰ τὰ δέσουν τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, νὰ κάμουν μιὰ μεγάλη σχεδιά. "Επειτα πρόσταξε τοὺς ἄντρες νὰ κάμουν ἓνα μεγάλο κατάρτι καὶ οἱ γυναῖκες νὰ ράψουν δέρματα νὰ γίνη ἓνα μεγάλο πανί. Τὸ πανὶ τὸ σήκωσαν ὡς τὴν κορφὴ τοῦ καταρτιοῦ καὶ τὸ δέσανε καλὰ κάτω στὴ σχεδιά. Ἡ σχεδιά ἦταν στὸ ποτάμι. Ὁ ἄνεμος φούσκωνε τὸ πανί, μὰ ἡ σχεδιά ἦταν δεμένη ἀπὸ τὴν ὄχθη μὲ γερά σκοινιά.

Τότε πρόσταξε ὁ Δαμαστής ν' ἀνεβῇ ὅλη του ἡ οἰκογένεια καὶ τὰ ζῶα του ἀπάνω στὴ σχεδιά. "Ελυσαν τὰ σκοινιά, ὁ ἄνεμος φούσκωσε τὸ πανί καὶ κοντὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα ἔβγαιναν στὴν καταπράσινη χώρα.

"Ενας ἀπὸ τοὺς γιουὺς τοῦ Δαμαστή δουλειὰ του εἶχε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα νὰ φροντίζει τὴ σχεδιά. Ὁ νέος εἶχε τὸν ἐφευρετικό νοῦ τοῦ πατέρα του καὶ διόρθωνε τὴ σχεδιά. Ἀπὸ σχεδιά ἔκανε βάρκα, καὶ ἀπὸ βάρκα μπόρεσε κι ἔκαμε ἀληθινὸ καράβι. Τὴν πλώρη του τὴν ἔκαμε μυτερὴ νὰ σχίζει εὐκολὰ τὰ νερά. Στὸ ἀμπάρι ἔβαλε βάρη, ἄμμο καὶ πέτρες, γιὰ νὰ μὴν μπορῇ ὁ ἄνεμος νὰ τὸ ἀναποδογυρίσῃ. "Εφτιαξε τὰ κουπιὰ καὶ τὸ τιμόνι. "Εμαθε νὰ μεταχειρίζεται τὸν ἄνεμο καὶ ὅταν ἦτανε πρίμος καὶ ὅταν ἦταν ἀντίθετος. Σιγὰ σιγὰ καὶ μὲ τὸν καιρὸ ὁ νέος δαμαστής τοῦ ἀνέμου ἔμαθε νὰ πλὴν μακριὰ στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα, νὰ πιάνῃ ψάρια καὶ νὰ γυρίζει

εὐχαριστημένος στὸ σπίτι του.

Ὁ Δαμαστής καθόταν πάλι μπροστὰ στὴ σκηνή του καὶ στοχαζόταν.

— Λοιπόν, βλέπεις πὼς σ' ἔκανα ὑποταχτικό μου, δουλεύεις γιὰ μένα, ἔλεγε στὸν ἄνεμο, ποὺ φυσοῦσε γύρω στὸ κεφάλι του. Καὶ ὅμως δὲν εἴμαστε ἀκόμη στὸ τέλος. Περίμενε. Πρέπει νὰ μὲ δουλεύης ὅπως τὰ βόδια καὶ τὰ ἄλογα.

— Ὅπως θέλεις, ἀπάντησε ὁ ἄνεμος. Εἶμαι ὅπως μὲ βλέπεις· κι ἐσύ κάμε με ὅπως πρέπει νὰ εἶμαι. Πιάσε με, δάμασέ με, βάλε με νὰ δουλεύω.

Ὁ Δαμαστής καθόταν καὶ κοίταζε τοὺς δικούς του, ποὺ ἄλθαν στὸ μύλο τὰ γεννήματα, γιὰ νὰ κάμουν ἀλεύρι, νὰ τὸ ζυμώσουν καὶ νὰ ψήσουν ψωμί.

Ἀπὸ πολλὰ χρόνια πρὶν εἶχε γουβώσει ἓνα λιθάρι καὶ μ' ἓνα ἄλλο λιθάρι στρογγυλό, ποὺ τὸ κυλοῦσαν ἀπάνω στὸ πρῶτο οἱ γυναῖκες, ἄλθαν τὸ σιτάρι.

Ἀργότερα ἀπάνω ἀπὸ ἓνα ἴσιο καὶ ὀμαλὸ λιθάρι γύριζε ἄλλο καὶ ἄλλεθε τὰ γεννήματα. Στὸ ἀπάνω λιθάρι εἶχε στερεωθῇ ἓνα μακρὸ δοκάρι, εἶχε ζέψει στὴν ἄλλη ἄκρη ἓνα βόδι καὶ καθὼς τὸ βόδι γύριζε γύρω γύρω, γύριζε καὶ τὸ βαρὺ λιθάρι καὶ ἄλλεθε. Τότε ἦταν περήφανος γιὰ τὴν ἐφεύρεσή του.

Καὶ τώρα, ποὺ τὸ βόδι γύριζε ὑπομονετικά τὸ λιθάρι, ἓνας ἀπὸ τοὺς γιούς του ρωτοῦσε ἂν εἶχαν ἀρκετὸ ἀλεύρι, γιὰ τὸ τοῦ χρειάζονταν ὅλα τὰ ζῶα στὸ χωράφι. Οἱ γυναῖκες φώναζαν πὼς τοὺς χρειάζόταν πολὺ ἀλεύρι ἀκόμη. Ὁ Δαμαστής τοὺς ἄφηνε νὰ φιλονικοῦν κι ἔμεινε κεῖ στοχαστικὸς ὡς τὸ βράδυ.

— Τί συλλογίζεσαι ; τὸν ρώτησε ὁ ἄνεμος ποὺ ἐξακολουθοῦσε νὰ τοῦ φυσᾷ στὸ πρόσωπο.

— Ναί ! εἶπε ὁ Δαμαστής καὶ πήδησε ἀπάνω ὀρθός. Τὸ βρῆκα. Σ' ἔξεψα στὴ σχεδιά καὶ σ' ἀνάγκασα νὰ μοῦ κουβα-

λήσης ἐδῶ, στὸν ὠραῖο τόπο, τοὺς δικούς μου καὶ τὰ ζῶα μου. Γιατί νὰ μὴ σὲ ζεῖψω νὰ γυρίσης καὶ τὸ μυλολίθαρό μου ;

— "Ἄν μπορῇς, πιάσε με ! εἶπε ὁ ἄνεμος.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Δαμαστής ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζη τὰ σχέδιά του. Σ' ἓνα λόφο ὕψωσε μιὰ παράγκα ψηλή. Ἐφτιαξε τέσσερα φτερά ἀπὸ δέρματα καὶ τὰ στήριξε σὲ τέσσερις σταυρωτὲς ἀχτίνες ἀπὸ ξύλο. Στὸ κέντρο εἶχε περάσει ἄξονα. Αὐτὰ τὰ ἔβαλε στὴ στέγη τῆς παράγκας. Ὁ ἄνεμος φυσοῦσε στὰ δέρματα καὶ οἱ ἀχτίνες γύριζαν, καὶ μαζὶ γύριζε καὶ ὁ ἄξονας. Τὸν ἄξονα τὸν ἔνωσε μὲ δοκάρια καὶ σκοινιά μὲ τὸ ἀπάνω μυλολίθαρο. Ἔτσι ἔγινε ὁ πρῶτος ἀνεμόμυλος.

Τὰ παιδιὰ του εἶχανε μαζευτῇ καὶ κοιτάζαν μὲ θαυμασμό.

— Δὲν εἴμαστε ἀκόμη ἔτοιμοι, εἶπε ὁ Δαμαστής. Κι ἔκανε τὴ σκεπὴ νὰ γυρίζῃ ἔτσι, ποὺ νὰ βάζῃ τὴ φτερωτὴ τοῦ μύλου κατακεῖ ποὺ φυσοῦσε ὁ ἄνεμος.

— Τώρα θ' ἀλέσωμε, εἶπε.

Καὶ ὁ ἄνεμος φυσοῦσε, καὶ γύριζε τὴ φτερωτὴ. Καὶ ὁ μύλος γύριζε καὶ ἦταν μιὰ χαρὰ στὸ ἄλεσμα. Στὸ ἀπάνω μυλολίθαρο, στὴ μέση, ἦταν μιὰ τρύπα. Ἀπὸ τὴ γερτὴ σκαφίδα ἔπεφτε σὰν ποταμάκι ξανθὸ μέσα στὴν τρύπα τὸ σιτάρι, καὶ τὸ μυλολίθαρο γύριζε καὶ πετοῦσε τὸ ἀλεύρι γύρω. Μὰ γύρω ἦταν σανίδες καὶ μονάχα μπροστὰ μιὰ τρύπα καὶ στὴν τρύπα αὐτὴ ἀνοιχτὸ τὸ σακί, ποὺ δεχόταν τὸ κάτασπρο, λεπτὸ ἀλεύρι.

— Σ' ἔπιασα πάλι, καλέ μου, εἶπε ὁ Δαμαστής στὸν ἄνεμο.

— Τὸ πρῶτὸ θὰ φυσήξω ἀπὸ ἄλλη μεριά, φώναξε ὁ ἄνεμος.

— Ἐννοια σου καὶ πῆρα τὰ μέτρα μου. Ἀπ' ὅπου νὰ φυσήξῃς, δοῦλος μου εἶσαι.

Κατὰ τὸ βράδυ μὲ λοστοὺς γύρισε τὴ φτερωτὴ ὁ Δαμαστής στὴν ἀντίθετη μεριά. Ὅταν φύσηξε ἀπὸ κεῖ ὁ ἄνεμος, ὁ μύλος γύριζε κι ἄλλεθε ἴδια κι ἀπαράλλαχτα.

— Αὐριο θὰ πάψω νὰ φυσῶ, εἶπε ὁ ἄνεμος.

—“Οπως σοῦ ἀρέσει κάμε, ἀπάντησε ἀδιάφορα, σηκώνοντας τοὺς ὤμους του ὁ Δαμαστής. “Αμα μοῦ χρειαστῇ ἀλεύρι, μποροῦν νὰ γυρίσουν, ὅπως πρῶτα, τὸ μυλολίθαρο τὰ βόδια μου καὶ τ’ ἄλογά μου. Πάλι κάποτε πρέπει νὰ ξαναφυσήξω.

— Ποιὸς σοῦ εἶπε πὼς θὰ ὑποχρεωθῶ νὰ ξαναφυσήξω ; φώναξε ὁ ἄνεμος.

— Δὲν τὸ ξέρω. Μὰ τὸ συλλογίζομαι κι αὐτὸ καὶ θὰ τὸ βρῶ. Ναί, πίστεφέ με. Χίλιες σκέψεις καὶ στοχασμοὶ ἔρχονται, ὅταν κανεὶς ἔχη μάτι νὰ παρατηρῇ τὰ πράγματα. “Οσο μπορῶ νὰ συμπεράνω ἀπ’ ὅσα ὡς τὰ τώρα παρατήρησα καὶ στοχάστηκα, ὁ ἥλιος σᾶς διευθύνει.

— Ἀπὸ ποῦ τὸ ξέρεις ; ρώτησε ὁ ἄνεμος.

— Ἐχῶ παρατηρήσει, ἀπάντησε ὁ Δαμαστής, πὼς ὅταν ἀλλάξῃ ὁ καιρὸς ἀπὸ τὴν ψύχρα στὴ ζέστη κι ἀντίθετα, ἀλλάξεις κι ἐσὺ διευθύνση.

— Πόσο ἔξυπνος εἶσαι ! εἶπε ὁ ἄνεμος. “Ομως σοῦ λείπουν πολλὰ ἀκόμη. Γιατὶ δὲν μπόρεσες νὰ καταλάβῃς πὼς μπορῶ νὰ φυσήξω μὲ τόση δύναμη, ποὺ νὰ σοῦ ρίξω τὸ μύλο, νὰ σοῦ πετάξω τὸ καράβι στοὺς βράχους, νὰ τὸ κάμω κομμάτια καὶ νὰ πάθῃς ὅσα καὶ ἄλλοτε ἔπαθες.

— Αὐτὰ βέβαια μπορεῖς νὰ τὰ κάμῃς, ἀπάντησε ὁ Δαμαστής, καὶ γι’ αὐτὸ δὲ θὰ σοῦ θυμώσω, γιατί ἔμαθα πιά πὼς δὲν εἶσαι μήτε καλός, μήτε κακός.

— Ναί, ναί, ἔτσι εἶναι, σφύριξε ὁ ἄνεμος. Τώρα θὰ ἡσυχάσω γιὰ πολλὰς ἡμέρες. Ὁ μύλος σου θὰ πάψῃ νὰ γυρίζῃ.

— Φυσικά, εἶπε ὁ Δαμαστής. Μὰ αὐτὸ τὸ σκέφτηκα. “Ελα νὰ δῇς.

Προχώρησε στὸ ρυάκι κι ἔδειξε ἓναν ἄλλο μύλο, ἓνα νερόμυλο ποὺ εἶχε φτιάξει. Αὐτὸς ὁ μύλος δὲν εἶχε φτερά παρὰ ἓναν τροχὸ μὲ πλατιᾶς ἀχτίνες ἀπὸ σανίδες. Στις ἀχτίνες χυνόταν νερὸ κι ἔκανε τὸν τροχὸ νὰ γυρίζῃ.

— Νά και ὁ νερόμυλός μου, εἶπε ὁ Δαμαστής περήφανα.

Ἐπειτα γύρισε στὴ σκηνή του νὰ κοιμηθῇ. Καὶ ὁ ἄνεμος ἔπεσε νὰ κοιμηθῇ κι αὐτός, ὅπως εἶχε πεῖ στὸ Δαμαστή.

Β'.

Ἡ γενιά τοῦ Δαμαστῆ ὅλο καὶ αὔξαινε. Ζοῦσε σκροπι-
σμένη ἐδῶ κι ἐκεῖ σὲ μιὰν ὁμορφὴ πεδιάδα, ὅπου κυμάτιζαν
τὰ σπαρτὰ στὰ χωράφια καὶ τὰ κοπάδια βοσκοῦσαν σὲ παχιά,
ψηλὴ καὶ ζουμερὴ χλόη. Μερικοὶ ἄντρες ἦταν ναυτικοί, ἄλλοι
καλλιεργοῦσαν τὰ χωράφια, ἄλλοι ἔβοσκαν τὰ κοπάδια κι ἄλ-
λοι ἔκοβαν δέντρα στὸ δάσος κι ἔκαναν σανίδες καὶ δοκάρια
καὶ ἄλλα. Οἱ γυναῖκες δούλευαν στὸ σπίτι, ἔγνεθαι καὶ ὕφαι-
ναν, ἐτοίμαζαν τὸ φαγητό, καὶ τὰ τέτοια.

Παντοῦ ὅπου ὑψωνόταν στὴν πεδιάδα λόφος, ἦταν κι ἕνας
ἀνεμόμυλος. Κι ὅπου ρυάκι, γύριζε πολλοὺς νερόμυλους.

Ὁ Δαμαστής παρατηροῦσε τὰ πάντα γύρω του καὶ ζη-
τοῦσε νὰ ἐξήγησῃ γιατί γινόταν τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο. "Ὅλοι
τὸν σέβονταν σὰ γεροντότερο τῆς φυλῆς καὶ σοφὸ τῶν σοφῶν
στὸν κόσμο. Κι ὅλοι τὸν συμβουλευόνταν καὶ τοῦ ζητοῦσαν
τὴ γνώμη του καὶ τὴ βοήθεια του.

Στὴ μέση τῆς πεδιάδας ὑψωνόταν ἓνα κωνικὸ βουνό.
Ἀπὸ τὴν κορυφή του σηκωνόταν πότε πότε καπνός. Πολλὲς
φορὲς παρατηροῦσε αὐτὸ τὸ βουνὸ ὁ Δαμαστής.

Μιὰ φορὰ ἀνέβηκε στὴν κορυφὴ καὶ κοίταξε τὴν τρύπα
ἀπ' ὅπου ἔβγαίνει ὁ καπνός. "Ὅμως ἀπὸ τὴν ἴδια τρύπα ἔβγαίνει
ἔξω τόση ζέστη, ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ μείνῃ πολλὴν ὥρα.

Ἔτσι γύρισε στὸ σπίτι του, καὶ κοίταξε τὸ βουνό. καὶ
συλλογιζόταν τί νὰ γινόταν μέσα στὰ σπλάχνα τοῦ βουνοῦ.
Γνώριζε βουνά, ποὺ ἔκρυβαν σίδερο καὶ χρυσάφι καὶ ἄλλα
μέταλλα, καὶ εἶχε μάθει τοὺς ἀπογόνους του νὰ τὰ βγάζουν,

νά τὰ λιώνουν καὶ νά φτιάκουν ἓνα σωρὸ χρήσιμα πράματα, καὶ ἐργαλεῖα καὶ στολίδια. "Ομως ἓνα τέτοιο βουνό, ποῦ νά καπνίζει, ἦταν πολὺ περίεργο.

Μιά μέρα ποῦ ἦταν βυθισμένος στὶς σκέψεις του, ἄκουσε ὅπως πάντοτε διάφορες φωνές. Ἡ φοινικιά πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του ψιθύριζε :

— Δαμαστή, δυνατὲ καὶ μεγάλη. Εἶσαι κύριος καὶ ἐξουσιαστής τῆς γῆς καὶ ὅλων ὅσα ὑπάρχουν ἀπάνω της.

Καὶ ὁ ποταμὸς ποῦ χυνόταν στὴ θάλασσα, μουρμούριζε :

— Καὶ κύριος καὶ ἐξουσιαστής τῶν νερῶν. Τοῦ γυρίζομε τοὺς μύλους του, τοῦ πηγαίνομε τὰ καράβια του ὅπου θέλει, καὶ τοῦ δίνομε γιὰ τροφή του τὰ ψάρια.

Κι ὁ ζεστὸς ἄνεμος φυσοῦσε :

— Ὁ Δαμαστής ἔκαμε κι ἐμένα ὑποταχτικό του. Τὸν δουλεύω ὅπως τὸ βόδι καὶ τὸ ἄλογο. Ἀπ' ὅπου κι ἂν φυσῶ, αὐτὸς μὲ πιάνει καὶ μ' ἀναγκάζει νά δουλεύω.

Καὶ ὁ Δαμαστής χάιδευε τὰ μακριὰ κάτασπρα γένια του καὶ ἐγερνε τὸ κεφάλι, ποῦ τὰ ἔβρισκε ὅλα σωστά καὶ ἀληθινά, χαρούμενος καὶ περήφανος.

Ξαφνικὰ ἀκούστηκε παράξενο μπουμπουνητό. Φαινόταν πὼς ἐβγαίνει μέσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς γῆς. "Ομως ἀπὸ ποιὰ διεύθυνση ἐρχόταν, δὲν μπορούσε νά καταλάβῃ. Γιατὶ ὁ οὐρανὸς ἦταν ξάστερος καὶ ὁ ἥλιος ἦταν λαμπρὸς κι ἔχυνε φῶς καὶ ζέστη. Κι ἦταν καταμεσήμερο.

— Τί ἦταν αὐτό ; ἀναρωτήθηκε ὁ Δαμαστής.

— Ποιὸς μπορεῖ νά ξέρη, ἀπάντησε ἡ φοινικιά καὶ κινήθηκε, τρεμάμενη ὡς κάτω στὶς ρίζες της. Ποιὸς μπορεῖ νά ξέρη τίς δυνάμεις ποῦ κρύβονται στὴ φύση ;

— Ποιὸς μπορεῖ νά τὸ πῇ ; βούιξε τὸ πέλαγος καὶ σήκωσε ψηλὰ τὰ κύματά του ἀπὸ τὸ φόβο του.

— Καμιά ιδέα δὲν ἔχομε γι' αὐτά, εἶπε κι ὁ ἄνεμος καὶ

σηκώθηκε ὅπως ἡ τίγρη τὴν ὥρα ποὺ πηδάει. Ἡ γῆ εἶναι γεμάτη ἀπὸ δυνάμεις, ποὺ λίγα πράγματα γι' αὐτὲς ξέρομε.

Ἄλλο μπουμπουνητὸ ἀντήχησε. Ὁ Δαμαστής σηκώθηκε. Κοίταξε κατὰ τὸ κωνικὸ βουνὸ καὶ εἶδε πὼς ὁ καπνὸς ἀπὸ λιγνὸς ποὺ ἦταν ἄλλοτε, εἶχε γίνεи μεγάλο, κατὰμαυρο σύννεφο, ποὺ γρήγορα μεγάλωνε καὶ ἀπλωνόταν ὡς ἐκεῖ ποὺ τὰ μάτια του μποροῦσαν νὰ δοῦν.

Τώρα εἶχε κρύψει τὸν ἥλιο, τὰ κύματα τοῦ ποταμοῦ ὑψωμένα ἄγρια συναπαντιοῦνταν μὲ τὰ κύματα τῆς θάλασσας, ποὺ εἶχαν ὀρμήσει ἔξω στὴ στεριά, καὶ ὁ ἄνεμος σηκώθηκε ἄγριος. Σὲ λίγο δυνατὴ καταιγίδα ξέσπασε. Ἐνας σίφουνας σηκώθηκε.

Κι ὥσπου νὰ τὸ καλοσυλλογιστῇ ὁ Δαμαστής, βρέθηκε μέσα σὲ βαθὺ σκοτάδι.

Ἄναψε φῶς, μὰ σβήστηκε. Εἶδε κάτι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ νὰ πέφτη, χωρὶς νὰ ξέρη τί ἦταν. Ψαχτὰ προχώρησε πρὸς τὸ στάβλο, ὅπου ἦταν τ' ἄλογό του. Τὸ βρῆκε, τὸ ἔλυσε, τὸ καβάλησε κι ἔφυγε ὅσο μποροῦσε γρήγορα ἀπὸ τὸ βασίλειο τοῦ κακοῦ. Καὶ τὸ ζῶο φοβισμένο ἔτρεχε ὅσο μποροῦσε.

Τὸ δάχτυλό του δὲν τὸ ἔβλεπε, ἀλλ' ἄκουε παντοῦ. καὶ γύρω στὴν πεδιάδα κραυγὲς καὶ θρήνους. Ξεχώριζε τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη κραυγὴ, μὰ δὲ στάθηκε, ἔτρεχε μέσα στὴν καταιγίδα, ὥσπου τὸ ἄλογό του σωριάστηκε χάμω.

Τότε ἄρχισε νὰ τρέχει, ὅσο μποροῦσαν τὰ πόδια του. Σκουντοῦσε, ἔπεφτε καὶ πάλι σηκωνόταν νὰ τρέξη, ἐνῶ ἀντηχοῦσαν οἱ κραυγὲς γύρω του, ἀνακατωμένες μὲ τὰ χουγιάσματα τῆς καταιγίδας καὶ τὰ μπουμπουνητὰ ἀπὸ τὸ βουνό.

Κάποιο λιθάρι τὸν χτύπησε κι ἐνίωσε πὼς ἀπὸ τὸ λαιμό του ἔτρεχε αἷμα. Τὸ πόδι του πάτησε ξαφνικὰ μέσα σὲ κάποιον ὑγρό, ποὺ ἔμοιαζε μὲ κοχλαστὸ νερό. Ἐρίξε μιὰ κραυγὴ, τράβηξε τὸ πόδι του κι ἔτρεχε σὲ ἄλλη διεύθυνση. Τέλος

δὲν ἤξερε πιά τί ἔκανε καὶ ποῦ πήγαινε. "Ὅταν συνῆρθε εἶδε πὼς ἦταν ἀπάνω σ' ἓνα ὑψωμα στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ κάμπου. Γύρω του ἦτανε μιὰ δωδεκάδα δικοί του, τρελοὶ ἀπὸ τὸ φόβο τους, ὅπως αὐτὸς ὁ ἴδιος. Δὲ μιλοῦσαν, παρὰ κοιτάζαν, σὰ νὰ τὰ εἶχαν χαμένα, καὶ τὰ χέρια τους τρέμανε.

Ὁ Δαμαστής ἔβαλε τὸ χέρι του πάνω ἀπὸ τὰ φρύδια του καὶ κοιτάζε κατὰ τὸν κάμπο. "Ὅπως ξαφνικὰ εἶχε γίνει θεοσκότεινα, ἔτσι ξαναγύρισε ἡ ξαστεριά. Τὰ μαῦρα σύννεφα εἶχαν ἀποτραβηχτῇ καὶ ὁ ἥλιος βασίλευε ὀλοκόκκινος καὶ χρυσός. Στούς γύρω λόφους εἶχαν μαζευτῇ καὶ κάμποσα ζῶα, καὶ ὁ Δαμαστής ἐνίωσε τὸν Πιστό του νὰ τοῦ γλείφῃ τὸ χέρι.

"Ὅλη ἡ χώρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὑψώματα, θάφτηκε ἀπὸ μιὰ κοχλαστὴ θάλασσα σὰν καυτὴ λάσπη, ποὺ σήκωνε φουσκάλες καὶ ποὺ γρήγορα ἔκαμε ἀπάνω μιὰ πέτσα. "Ὅλα τὰ σπίτια καὶ οἱ μύλοι εἶχαν πέσει κι εἶχαν χαθῇ μέσα στὴν πηχτῇ καὶ κοχλαστὴ θάλασσα. "Ἀνθρώποι καὶ ζῶα εἶχαν ἀκόμη θαφτῇ. "Ὅλη ἡ πλούσια, ἡ ὁμορφὴ πεδιάδα, φαινόταν σὰ μιὰ ἔρημο, χωρὶς καμιὰ ζωή. Καὶ στὴ μέση ὑψωνόταν τὸ βουνό, ψηλὸ καὶ μεγαλόπρεπο, μὲ τὸν καπνὸ σὰ σκοινὶ στὴν κορυφή του. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Δαμαστῆ ἄρχισαν νὰ μαζεύουν ὅ,τι σώθηκε.

Μὲ θρήνους καὶ κραυγὲς ἔφυγαν, μὲ τὰ λίγα ποὺ σώθηκαν, ἀπὸ τὴν ἐρημωμένη χώρα, ἀπὸ τὴν πατρίδα τους. Οἱ γυναῖκες σήκωναν τὰ παιδιά τους καὶ κλαίγανε τοὺς χαμένους. Οἱ βοσκοὶ μετροῦσαν τὰ λιγοστὰ ζῶα ποὺ ἀπόμειναν. Οἱ ναυτικοὶ τοῦ κάκου κοιτάζαν τὴ θάλασσα μὴ δοῦν κανένα καράβι.

—"Ἐλα, πατέρα, εἶπαν στὸ Δαμαστή. "Ἄς φύγωμε ἀπὸ τὸν καταραμένο τόπο. Κάπου θὰ βροῦμε ἄλλον τόπο, καὶ ὅ,τι χάσαμε θὰ τὸ ξαναποχτήσωμε.

"Ὅμως ὁ Δαμαστής κουνοῦσε τὸ κεφάλι.

— Πηγαίνετε, αργοφιθύρισε, θά'ρθω ύστερα.

Αυτοὶ φύγανε. Ἐκεῖνος σὰ μαρμαρωμένος κοίταζε τὸ παράξενο βουνό, ποὺ ἦταν ἡ αἰτία ὅλης αὐτῆς τῆς τρομερῆς καταστροφῆς. Ὡς ἀργὰ τῇ νύχτα κοίταζε καὶ δὲν ἦταν κανεὶς κοντά του ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σκύλο, τὸν Πιστό, ποὺ δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀφήσῃ. Ὁ καπνὸς κάποτε καὶ πότε περνοῦσε ἀπὸ κεῖ, παρασυρμένος ἀπὸ τὸν ἄνεμο. Τὸν πρόσεξε καλύτερα, δὲν ἦταν καπνός, παρὰ ἐλαφρὸς ἀτμός.

— Ποιὸς τὰ 'καμε ὅλ' αὐτά ; Ποιὸς ; ἀναρωτιόταν ὁ Δαμαστής.

— Ἐγώ, εἶπε ὁ ἀτμός.

— Ἐσύ ; Ποιὸς εἶσαι σύ, ποὺ περνᾷς σὰν ὁμίχλη ἀπὸ μπροστά μου ; Πῶς εἶχες τόση δύναμη νὰ κάμῃς ὅλα αὐτά ; Ποιὸς εἶσαι : . . . Ποῦθε ἔρχεσαι ;

— Εἶμαι ὁ ἀτμός κι ἔρχομαι ἀπὸ κεῖνο κεῖ τὸ βουνό. Χύθηκα ἔξω νὰ βρῶ τὴν ἐλευθερίά μου. Ἔσπασα τὴ φυλακή μου, ἐρήμωσα ὅλο τὸν τόπο. Τώρα μοῦ πέρασε ὁ θυμός, εἶμαι τώρα εἰρηνικὸς καὶ εἶμαι ὅπως με βλέπεις.

— Ἀχ, ἐσύ κακέ, κακέ !

— Δὲν εἶμαι κακός.

— Εἶσαι λοιπὸν ἐσύ ὁ καλός ; Ἐρήμωσες τὸν τόπο, μοῦ σκότωσες τὰ παιδιὰ μου καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν μου καὶ τὰ περισσότερα ζῶα μου. Ὅσα ἀπόκτησα μεῖν τόσους κόπους καὶ σὲ τόσα χρόνια, ὕστερα ἀπὸ τόση σκέψη, τ' ἀφάνισες μέσα σὲ λίγες ὥρες, χωρὶς νὰ σὲ πειράξω. Εἶσαι λοιπὸν ἐσύ καλός ;

— Δὲν εἶμαι καλός.

— Ἀ, δὲν εἶσαι μήτε καλός, μήτε κακός. Κάτι τέτοιον ἄκουσα καὶ κάποτε ἄλλοτε στὴ ζωὴ μου. Γιὰ στάσου. . . Ἀ, ναί, ὁ ἄνεμος μοῦ τὸ εἶπε, ὅταν κι αὐτὸς με κατὰστρεψε.

— Πολὺ σωστά, εἶπε ὁ ἀτμός. Δὲν εἶμαι μήτε κακός,

μήτε καλός, ἔτσι ὅπως τὸ εἶπε ὁ ἄνεμος. Δὲν τὸ παραδέχτη-
κες τότε ;

— Ναί, ναί, ἀπάντησε σιγὰ ὁ Δαμαστής.

— Δὲν ἀνάγκασες τὸν ἄνεμο νὰ σέ δουλεύη ; ρώτησε ὁ
ἀτμός. Τὸν ἔπιασες καὶ τὸν ἔξεψες στὴ σχεδιά σου καὶ στὸ
μύλο σου. Βρῆκες καὶ τὶς ἄλλες του ιδιότητες καὶ τὶς χρη-
σιμοποιήσες γιὰ τὸ καλὸ τὸ δικό σου. Δὲν εἶναι ἔτσι ;

— Ναί, ναί, ἀπάντησε ὁ Δαμαστής, ἔγινε ὁ ἀφέντης του
καὶ εἶναι ὁ δοῦλος μου ὁ ἄνεμος. "Ομως τόσο δυνατότερος
ποὺ εἶσαι σύ, δὲν ξέρω πῶς νὰ σέ δαμάσω καὶ νὰ μεταχειρι-
στῶ τὴ δύναμή σου.

— Πιάσε με καὶ μεταχειρίσου τὴ δύναμή μου, κάμε με ὑ-
ποταχτικό σου, εἶπε ὁ ἀτμός. Εἶμαι ὁ δυνατότερος.

Ὁ Δαμαστής ἄρχισε νὰ συλλογίζεται. Κοίταξε τὴν ἐρη-
μωμένη πεδιάδα, τὸν ἥλιο ποὺ τὸν ἔβλεπε σὰ νὰ μὴ συνέβηκε
τίποτε, καὶ τὸν ἀτμὸ ποὺ περνοῦσε ἡσυχᾶ. Δὲν ἔβλεπε σπίτι,
δέντρο, πουλί.

"Όταν κοίταξε καὶ τοὺς δικούς του, τοὺς εἶδε μακριά,
πολὺ μακριὰ στὸν ὀρίζοντα. Μόλις φαίνονταν καὶ σὲ λίγο
χάθηκαν ἀπὸ τὰ μάτια του. Μὰ δὲ σκοτίστηκε ν' ἀκολουθήσῃ
τοὺς ἀνθρώπους του.

— Ποιὸς εἶσαι σύ ; ξαναρώτησε τὸν ἀτμό. Πές μου κάτι
παραπάνω, νὰ καταλάβω τί πράμα εἶσαι.

— Τώρα εἶμαι ὅπως μὲ βλέπεις, ἀπάντησε ὁ ἀτμός. Κοί-
ταξε καὶ στὴ θάλασσα νὰ μὲ δῆς κι ἐκεῖ.

— Ἐκεῖ δὲ σὲ βλέπω.

— Δὲν ξέρεις τίποτε. Πρῶτα κι ἀρχὴ ἡμουν νερό.

— Γιατί ; λέγε.

— Στὸ εἶπα. Νά, εἶμαι τὸ νερὸ τῆς θάλασσας, ποὺ ἀπὸ κεῖ
διάμεσα τῆς γῆς μπῆκα καὶ μέσα σὲ κεῖνο τὸ βουνό. Ἀνάμεσα
ἀπὸ χιλιάδες δρόμους πῆγα κεῖ. Ἀλλὰ μέσα στὸ βουνὸ ὑπάρ-

χει ἀκοίμητη φωτιά, πού ποτέ της δὲ σβήνει. "Όταν τὸ νερὸ πλησιάξῃ φωτιά, γίνεται ἀτμός, καὶ ὁ ἀτμός μαζεύεται στὶς ὑπόγειες σπηλιὰς τοῦ βουνοῦ, ὅσο ὑπάρχει τόπος καὶ χωράει. Ἄλλὰ μὲ τὸν καιρὸ μαζεύεται τόσος, πού δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ. "Όσο στενοχωριέται, τόσο μεγαλύτερη γίνεται ἡ δύναμή του. Κι ἔρχεται ὥρα πού πετάει στὸν ἀέρα πέτρες, βράχους, ὅ,τι βρῇ μπροστά του. Παρασέρνει κι ὅ,τι λιώνει ἡ φωτιά, καὶ κάνει τὸ βουνὸ νὰ τὰ ξερνᾷ. "Ετσι σχηματίστηκε τὸ πύρινο ποτάμι πού σκέπασε τὸν κάμπο. Λάβα τὸ λένε. Δὲν τὸ εἶδες ; ὅλα τὰ εἶδες ! "Ετσι πρέπει νὰ ξέρης πὼς δὲν ἀνέχομαι φυλακὲς. "Όταν μὲ παρασφίξουν τὰ κάνω ὅλα κομμάτια. Κατάλαβες ;

Ἦ Δαμαστής ἔγειρε τὸ κεφάλι.

— Εἶδες τὸ λεπτό, σὰν ἓνα σκοινί, καπνὸ, πού βγαίνει κάθε μέρα ἀπὸ τὸ βουνό ; Εἶναι πάντοτε μιὰ τρύπα ἀνοιχτή, μιὰ δικλείδα, ὅπως τῇ λένε, πού ἀπὸ κεῖ πάντοτε ξεφεύγει ἓνα μέρος ἀπὸ μένα. Ἄλλὰ στὸ τέλος δὲ χωράω νὰ περάσω καὶ τότε τὰ πετῶ ὅλα στὸν ἀέρα. Ἀπ' αὐτὰ πού ἔμαθες, σκέψου νὰ μὴν ξανακατοικήσης κοντὰ σὲ τέτοια βουνά, γιατί ἡ ζωὴ σου δὲν εἶναι σίγουρη, πάντα θὰ κινδυνεύῃ.

— Δὲ μ' ἀρέσει ν' ἀφήσω στὴν ἐξουσία σου ὅλο τὸ ἔδαφος, θέλω νὰ σὲ κάνω ὑποταχτικό μου. Εἶσαι ἡ πιὸ μεγάλη δύναμη πού γνώρισα. Θὰ σὲ κάνω δοῦλο μου ὅπως τὸ βόδι, τὸ ἄλογο καὶ τὸν ἄνεμο.

— Ἄν μπορῇς, πιᾶσε με καὶ ἀνάγκασέ με νὰ σὲ δουλέψω, φώναξε ὁ ἀτμός.

— Καλά, ἀπάντησε ὁ Δαμαστής. Θὰ δοκιμάσω. Μὰ πές μου, τί θὰ γίνῃς τώρα, πού κυματίζεις ἀπάνω στὸν ἀέρα ;

— Θὰ κρυώσω... καὶ τότε θὰ γίνω θμίχλη, νερό, βροχή, ὅ,τι θέλεις.

— Κι ἔπειτα πέφτεις στὴ θάλασσα. Ἀπὸ κεῖ μπαίνεις στὸ

βουνό, όπου υπάρχει φωτιά, και γίνεσαι πάλι ατμός κι έτσι ξαναρχίζεις πάντοτε. "Ετσι γίνεται ;

— "Ετσι είναι, όπως τὸ λές, βεβαίωσε ὁ ατμός. "Επειτα κυματιστά πέρασε πάνω ἀπὸ τὸν ἐρημωμένο τόπο καὶ χάθηκε στὴ θάλασσα. Ὁ Δαμαστής τὸν κοίταξε κι ἔπειτα κοίταξε καὶ τὸ βουνό, ποὺ κάπνιζε ἡσυχά ὅπως καὶ πρὶν.

"Ὀλη τὴ νύχτα ἔμεινε ἄγρυπνος καὶ συλλογιζόταν. "Επειτα σηκώθηκε, φώναξε τὸ σκύλο του καὶ ἀκολούθησε τὸ δρόμο ποὺ εἶχαν πάρει οἱ δικοί του.

Ὁ Δαμαστής καὶ οἱ δικοί του βρῆκαν νέα χώρα.

Ξανάχτισαν τὰ σπίτια τους, καλλιέργησαν χωράφια, θέρισαν γεννήματα, ἀπόκτησαν νέα κοπάδια.

Ἀπὸ τὸ δάσος ἔκοβαν ξύλα κι ἔχτιζαν νέα καράβια.

"Ὅμως ὁ Δαμαστής ὅλο καὶ στοχαζόταν καὶ βασανιζόταν μὲ τὴν πολλὴ τὴ σκέψη. Γιὰ τὴν καταστροφὴ βέβαια οὔτε ποὺ σκοτιζόταν. Εἶχε χάσει πολλοὺς καὶ πολλὰ καὶ ὅμως οἱ ἀπόγονοί του τώρα ἦταν τόσο πολλοί, ποὺ δὲ γνώριζε μήτε τὸ ὄνομά τους, μήτε καὶ πόσοι ἦταν. Ἡ σκέψη του γύριζε ὅλο καὶ στὸν ατμό.

"Εβλεπε τὸν ἄνεμο νὰ γυρίζῃ τὰ φτερά τοῦ ἀνεμόμυλου ἢ νὰ σπρώχνῃ τὰ καράβια στὴ θάλασσα καὶ γελοῦσε περιπαιχτικά. Τοῦ φαίνονταν πὼς κινοῦνταν πολὺ ἄργά. Κι ὅταν ἦταν καταγίδα, τὰ καράβια κινδύνευαν κι οἱ ἀνεμόμυλοι δὲν ἄλεθαν. "Ὅταν ἦταν ὁ ἄνεμος πολὺ δυνατός, ἀναγκάζονταν τὰ καράβια νὰ κατεβάσουν τὰ πανιά ἢ νὰ ζητήσουν κάπου νὰ σωθοῦν, καὶ ὅταν πάλι δὲ φυσοῦσε ἔμεναν ἀκίνητα. Τί νὰ σοῦ κάμουν τότε τὰ κουπιά !

— Δὲ μοῦ κάνεις γιὰ δοῦλος, ἀγαπημένε μου ἄνεμε, ἔλεγε ὁ Δαμαστής. Ὁ ατμός θὰ εἶναι διαφορετικός.

Καθόταν κι ἔσπαζε τὸ κεφάλι του νὰ βρῇ πῶς περιορίζεται μέσα στὸ βουνό ὁ ατμός. Πῶς μεμιᾶς εἶχε τόση δύ-

ναμη νὰ σκοτίσῃ τὸν ἥλιο, νὰ πετάξῃ ὅ,τι ἔβρισκε μπροστά του καὶ σὲ λίγες ὥρες νὰ καταστρέψῃ μιὰν ὁλόκληρη χώρα. Ἡ γρηγοράδα του προπάντων τοῦ σκοτίζε τὸ μυαλό. Τὸ δίχως ἄλλο ὁ ἀτμός θὰ εἶναι ἡ μοναδική δύναμη στὸν κόσμος.

Καὶ ὁ ἀτμός εἶχε πεῖ στὸ Δαμαστή πῶς γίνεται ἀπὸ τὸ νερό, ὅταν αὐτὸ τὸ νερό πλησιάσῃ φωτιά.

Ὁ Δαμαστής παρατηροῦσε μιὰ μικρὴ χύτρα ποὺ εἶχε ἀπάνω στὴ φωτιά του. Ὅσο ζεσταινόταν τὸ νερό, ἀνέβαινε ἀπ' αὐτὸ ἄσπρος ἀτμός.

Πῆρε ἓνα κομμάτι γυαλὶ καὶ τὸ κράτησε ἀπάνω ἀπὸ τὸν ἀτμό. Ὁ ἀτμός τότε κάθισε ἀπάνω στὸ γυαλὶ καὶ πῆρε τὴ μορφή τοῦ νεροῦ, ἔγινε μικρὲς νεροσταλίδες.

— Κι αὐτὸ εἶναι σωστό, πῶς ὁ ἀτμός ξαναγίνεται νερό, εἶπε μέσα του ὁ Δαμαστής.

Καὶ κοίταξε πῶς σκέπασαν τὴ χύτρα, γιὰ νὰ διατηρῆται ἡ ζέστη. Ὅταν ἦτανε μεγάλη ἡ φωτιά, γινόταν περισσότεροι ἀτμός κι ἔκανε τὸ σκέπασμα τῆς χύτρας νὰ χορεύῃ.

— Αὐτὸ γίνεται γιατί δὲν ἔχει ἀρκετὸ χῶρο ὁ ἀτμός νὰ συμμαζεῖται, εἶπε ὁ Δαμαστής. Ἀκριβῶς ὅπως τὸ βουνὸ ποὺ βγάζει φωτιά.

Ἐβале ἀπάνω στὸ καπάκι μιὰ πέτρα καὶ δυνάμωσε τὴ φωτιά. Στὸ τέλος ὁ ἀτμός πέταξε καὶ καπάκι καὶ πέτρα.

— Τώρα ὁ ἀτμός σφεντονίζει τὰ κομμάτια τοῦ βουνοῦ στὸν ἀέρα, εἶπε ὁ Δαμαστής τρίβοντας τὰ χέρια του ἀπὸ εὐχαρίστηση.

Ἐπειτα ἔχτισε ἓνα σπίτι κι ἔβαλε μέσα ἓνα μεγάλο καζάνι ἀπάνω σὲ μιὰ πελώρια φωτιά. Διατηροῦσε ἀκοίμητη τὴ φωτιά καὶ δοκίμαζε τὴ δύναμη τοῦ ἀτμοῦ καὶ συλλογιζόταν πῶς θὰ μεταχειριστῇ αὐτὴ τὴ δύναμη. Μαζί του εἶχε μονάχα ἓνα ἐγγονάκι του, ποὺ ἦταν πολὺ ἔξυπνο καὶ τοῦ εἶχε ἐξηγήσει καὶ καταλάβαινε τὶς δοκιμὲς ποὺ ἔκανε. Πολλὲς φορὲς

κάθονταν οί δύο τους και τή νύχτα και δούλευαν. Προσπα-
θοῦσαν νά φέρουν τόν ἀτμό νά ἐνεργήσῃ σέ ὀρισμένη διεύθυν-
ση και μέ ὀρισμένη δύναμη. Κανείς δέν τολμοῦσε νά ἐνοχλήσῃ
τούς δύο τους. "Ολοι οί ἄλλοι ἀπό τή γενιά τοῦ Δαμαστῆ
κοίταζαν μέ θαυμασμό τὸ σπίτι του, γιατί ἤξεραν πῶς ἐρ-
γαζόταν γιά τὸ καλὸ ὅλης τῆς φυλῆς.

Μερικοὶ και πίστευαν πῶς θά κατόρθωνε νά γίνῃ κύριος
τοῦ ἀτμοῦ, ὅπως και τόσων ἄλλων.

Οἱ πιὸ πολλοὶ νόμιζαν πῶς δὲ θά τὸ πετύχαινε ποτὲ
και πῶς θά εἶχε κακὸ τέλος, ἀφοῦ τολμοῦσε νά καταπιάνεται
μέ τίς μυστικὲς τεράστιες φυσικὲς δυνάμεις.

"Ολοι τους ὅμως, και ὅσοι πίστευαν στὴν ἐπιτυχία και
ὅσοι δέν πίστευαν, περνοῦσαν πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ
Δαμαστῆ, γιατί ἤξεραν πολὺ καλὰ πῶς μέσα κεῖ κρυβότανε
μεγάλος κίνδυνος. . .

"Ολοι, ὅσοι εἶχαν δεῖ τὴν ἀλησμόνητη καταστροφή, εἴ-
χανε πεθάνει τώρα και πολλὰ χρόνια. "Ομως ἀκόμη ἦτανε
ζωντανὴ στὴ φυλὴ ἡ ἀνάμνηση τῆς φριχτῆς ἐκείνης ἡμέρας
και ἡ φυγὴ τοῦ Δαμαστῆ, και γι' αὐτὸ συλλογίζονταν πῶς
μποροῦσε κάποτε, κάποια μέρα, κάποια στιγμὴ ξαφνικὰ νά
δείξῃ ὁ ἀτμὸς τὴ δύναμή του.

Ὁ Δαμαστὴς ὅμως καθόλου δὲ σκοτιζόταν γιά τούς φό-
βους τῶν ἀπογόνων του.

Κατασκεύαζε νέα καζάνια, μέ παράξενες μορφές, με-
γαλύτερα ἀπὸ τὰ πρωτοτερινά, γιά νά χωροῦν περισσότερον
ἀτμό, και πιὸ δυνατὰ γιά νά μὴν μπορῇ ὁ ἀτμὸς νά τὰ σπάσῃ.
Πρόσταξε τούς ἀνθρώπους του νά βγάζουν πετροκάρβουνο
ἀπὸ τὰ βουνὰ και τὸ ἔβαζε σὲ σκάρες νά καίῃ, γιατί αὐτὸ
ἔβγαζε περισσότερη ζέστη και γρήγορα ἔκανε τὸ νερὸ ἀτμό.
Μὲ κάθε χρόνο ποὺ περνοῦσε, νόμιζε πῶς ἔφτασε ἡ μέρα
νά πραγματοποιήσῃ τὸ σκοπὸ του. Κάποτε πάλι τὸν κυρίευε ἡ
ἀμφιβολία.

Μιά μέρα έσπασε τὸ καζάνι. "Ένα κομμάτι πλήγωσε τὸ Δαμαστή στὸ πρόσωπο, καὶ τὸ ἐγγονάκι, ὁ βοηθός του, ἔμεινε στὸν τόπο νεκρό.

"Έτρεξαν ὅλοι τότε καὶ θρηνοῦσαν καὶ κλαίγανε.

"Ο Δαμαστής ὅμως σκούπισε τὴν πληγὴ του καὶ παρατηροῦσε πολλὴν ὥρα τὰ κομμάτια τοῦ καζανιοῦ. "Επειτα γύρισε καὶ κοίταξε τὸ νεκρὸ ἐγγονάκι του.

— Καημένο παιδί ! εἶπε. Τόσον καιρὸ ἦσουν εὐχαριστημένο νὰ μὲ βοηθᾷς, νὰ πετύχη τὸ μεγάλο μου ἔργο. Καὶ τώρα μοῦ πέθανες. "Ωραῖος ἦταν ὁ θάνατός σου, γιατί πέθανες γιὰ τὴν εὐτυχία τῶν ἀδερφῶν σου. Θάψετε το μου καὶ χτίστε του ἓνα ὠραῖο μνημα !

Τότε πῆγαν νὰ τὸ σηκώσουν τὸ λείψανο καὶ νὰ τὸ πάρουν, ὁ Δαμαστής ὅμως τοὺς κράτησε λέγοντας :

— Περιμένετε λίγο. . . Θέλω στὴ θέση τοῦ νεκροῦ νὰ ἔχω ἓνα βοηθό. Θέλει κανεὶς νὰ πάρη τὴ θέση του ; Ξέρετε τί μπορεῖ νὰ σᾶς βρῇ ; Ἴσως ὁ θάνατος, ἴσως γιὰ πολλὰ χρόνια ἡ ἀπογοήτευση ὥσπου νὰ πετύχωμε. "Ακόμη ὁ βοηθός μου πρέπει νὰ λογαριάζη καὶ τὰ περίγελα ἐκείνων, ποὺ τίποτε δὲν καταλαβαίνουν ἀπὸ τὸ μεγάλο ἔργο ποὺ καταπιάστηκα .!

Πρόθυμοι παρουσιάστηκαν ἐφτά. Γιατί μ' ὅλο τὸ φόβο ποὺ ἐνιωθαν, τοὺς τραβοῦσε τὸ μυστήριο καὶ οἱ κίνδυνοι. "Επειτα σ' ὅλη τὴ φυλὴ ἡ μεγαλύτερη τιμὴ ἦταν νὰ συνεργάζεται κανεὶς μὲ τὸ Δαμαστή.

Διάλεξε ἓναν ἀπὸ τοὺς ἐφτά, τὸν πῆρε μαζί του στὸ ἐργαστήρι, τοῦ εἶπε τὰ μυστικά του, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἔπαιρναν τὸ νεκρὸ βοηθὸ καὶ πῆγαιναν νὰ τὸν θάψουν.

Τὰ χρόνια περνοῦσαν. Μιά μέρα οἱ ἄνθρωποι εἶδαν τὸ Δαμαστή νὰ στέκεται στὸ κατώφλι τῆς πόρτας του, νὰ κουνᾷ τὰ χέρια του καὶ νὰ τοὺς φωνάζη. "Απ' ὅλες τὶς μεριὲς μαζεῦονταν ν' ἀκούσουν τί ἤθελε νὰ τοὺς πῇ.

— Τὸ ἔχω, τὸ κρατῶ ! Τὸ βρῆκα ! φώναζε αὐτός.

Πῆρε τοὺς γεροντότερους καὶ τοὺς ἔδειξε ἓνα μεγάλο σιδερένιο σωλήνα, ποὺ εἶχε κατασκευάσει. Στὸ ἀπάνω μέρος ὁ σωλήνας εἶχε μιὰ τρύπα ποὺ συγκοινωνοῦσε μὲ ἄλλο σωλήνα.

Στὸν πρῶτο σωλήνα ὑπῆρχε ἓνα βούλωμα ἀπὸ σίδηρο, ποὺ προσαρμοζόταν ἀκριβῶς στὸ σωλήνα ἔτσι, ποὺ νὰ μπορῇ νὰ ἀνεβοκατεβαίνει καὶ ἦταν ἀλειμμένο μὲ λάδι γιὰ νὰ γλιστρᾷ εὐκολα. Κάτω ἀπὸ τὸ σωλήνα ἦταν τὸ καζάνι μὲ νερὸ καὶ κάτω ἀπὸ τὸ καζάνι αὐτὸ ὑπῆρχε ἡ σκάρα μὲ τὴ φωτιά.

Ὁ Δαμαστής ἔβαλε φωτιά. Τὸ νερὸ ἔγινε ἀτμός, ὁ ἀτμός ἀνέβηκε στὸ σωλήνα καὶ σήκωσε ὡς τὴν ἀπάνω ἄκρη τὸ βούλωμα. Ἀπὸ τὴν τρύπα ξέφυγε ὁ ἀτμός καὶ μπῆκε στὸν πλαγινό του σωλήνα, ὅπου κρύωσε κι ἔγινε πάλι νερό. Τὸ νερὸ αὐτὸ χύθηκε στὸ καζάνι, ὅπου ξαναξεστάθηκε καὶ ξανάγινε ἀτμός. "Ὅταν ξέφυγε ἀπὸ τὴν τρύπα ὁ ἀτμός, τὸ βούλωμα γλιστροῦσε πάλι ὡς τὸ κάτω μέρος τοῦ σωλήνα καὶ τότε πάλι νέος ἀτμός τὸ σήκωνε ὡς τὸ ἀπάνω μέρος. "Ἐτσι ἀδιάκοπα κινιόταν τὸ βούλωμα ἀπάνω καὶ κάτω μέσα στὸ σωλήνα.

— Κοιτάξτε, ἔλεγε ὁ Δαμαστής καὶ τὰ μάτια του λαμποκοποῦσαν ἀπὸ περηφάνια καὶ χαρά. Κοιτάξτε, ἔπιασα τὸν ἀτμὸ καὶ τὸν ἔκλεισα μέσα στὸ σωλήνα. "Ὅταν βάζω φωτιά, τὸ νερὸ γίνεται ἀτμός καὶ ὁ ἀτμός σηκώνει τὸ βούλωμα. Κάνει ὅ,τι τὸν προστάζω. Στὸν ἄλλο σωλήνα ξαναγίνεται νερὸ καὶ ὅταν ἐγὼ προστάξω, τὸ νερὸ γίνεται ἀτμός. "Ἐτσι ἕκαμα δούλο μου τὸν ἀτμὸ, ὅπως ἕκαμα τὸ βόδι, τὸ ἄλογο καὶ τὸν ἄνεμο.

— Πηγαίνετε στὸ καλὸ, εἶπε ὁ Δαμαστής. "Ἀμα περάση ἓνας χρόνος, νὰ ξαναρθῇτε καὶ θὰ δῆτε πῶς θὰ δουλεῦν ὁ νέος μου σκλάβος. "Ὅταν θὰ τὸν δῆτε καὶ θὰ τὸν καταλάβετε, θὰ

μπορέσετε νὰ ἐργαστῆτε κι ἐσεῖς καὶ νὰ βρῆτε πῶς καὶ σὲ τί νὰ μεταχειριζόσαστε τὴ δύναμη τοῦ ἀτμοῦ. Τοῦτο μπορῶ νὰ σᾶς πῶ τώρα, πῶς ὁ νέος σκλάβος, ἅμα θὰ μάθετε νὰ τὸν μεταχειρίζεστε ὅπως πρέπει, θ' ἀλλάξῃ ὁλωσδιόλου τὴν ὄψη τοῦ κόσμου.

Ἐπειτα μπῆκε μέσα στὸ ἐργαστήρι του κι ἔκλεισε τὴν πόρτα του. Ὁλόχαρος κοίταζε τὴ νέα του μηχανή.

— Χά, χά, χά, καλὲ μου ἀτμέ, ἔλεγε. Τώρα σ' ἔχω στὴν ἐξουσία μου. Καὶ μπορῶ νὰ σὲ δυναμώνω καὶ νὰ σὲ ἀδυνατίζω. Καὶ πάντοτε θὰ ὑποχρεωθῆς νὰ μένης μέσα στὸ σωλῆνα καὶ θὰ κάνης τὴν προσταγὴ μου.

Μπορῶ νὰ κάνω τὸ σωλῆνα μεγαλύτερο καὶ μικρότερο... μπορῶ νὰ κάνω τὸ βούλωμα βαρύτερο ἢ ἐλαφρότερο... καὶ ὅμως ἐσύ νὰ τὸ κάνης νὰ κινιέται ἐξακολουθητικὰ ἀπάνω καὶ κάτω. Δὲν εἶναι ἔτσι, ἀτμέ μου ;

— Τώρα μὲ λὲς καλόν, εἶπε ὁ ἀτμός. Τότε ὅμως ποῦ πέταξα στὸν ἀέρα ἓνα μέρος τοῦ βουνοῦ καὶ ἐρήμωσα τὸν κάμπο, μ' ἔλεγες κακό.

Ὁ Δαμαστής γελοῦσε κι ἔτριβε ἀπὸ εὐχαρίστηση τὰ χέρια του.

— Ναί, ἀλήθεια, ἀλλὰ ποῦ νὰ σὲ μεταχειριστῶ ; φώναξε. Νὰ σὲ ζέψω στὸ ἀμάξι, ἀντὶ νὰ ζεῦω τὸ ἄλογό μας ; Νομίζω πῶς θὰ τρέχης πάρα πολὺ γρηγορώτερα ἀπὸ τὸ ἄλογο. Νὰ μοῦ κινῆς τὰ καράβια ; Θὰ μπορῆς νὰ πηγαίνης καὶ ἀντίθετα στὸν ἄνεμο. Μήπως δὲ θὰ μπορῆς νὰ κινήσης τὸ μύλο ; ὦ ! κι αὐτὸν κι ἄλλα πολλά, κι ἄλλα πολλά !...

Ὁ Δαμαστής ἔσβησε τὴ φωτιά. Τὸν ἄλλον καιρὸ ὅλο καὶ διόρθωνε, βελτίωνε καὶ τροποποιοῦσε τὴ μηχανή του.

Μιὰ σπουδαία προσθήκη ἦταν νὰ βάλῃ στὸ βούλωμα ἓνα σιδερένιο ραβδί, ἔμβολο νὰ ποῦμε, κι αὐτὸ τὸ ἔμβολο νὰ τὸ συνδέσῃ μὲ μιὰν ἄκρη ἄλλου ραβδιοῦ, καὶ τὴν ἄλλη ἄκρη αὐ-

τοῦ τοῦ ραβδιοῦ μὲ μιὰ ρόδα.

Κατασκεύασε μιὰν ἄμαξα, ἔβαλε ἀπάνω τὴ μηχανή του καὶ συνέδεσε τὴν ἄκρη τοῦ δεύτερου ραβδιοῦ μὲ τὶς ρόδες τῆς ἄμαξας. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Δαμαστής ἀνέβηκε στὸ πίσω μέρος τῆς ἄμαξας, ἐκεῖ ποῦ ἦταν ἡ σκάρα μὲ τὴ φωτιά. Οἱ ρόδες ἔτριξαν καὶ ἡ ἄμαξα κινήθηκε πρὸς τὰ ἐμπρός.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς φυλῆς ἔτρεξαν ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές καὶ κοίταζαν καὶ θαύμαζαν τὴν παράξενη ἄμαξα.

Οἱ περισσότεροι φώναζαν ἀπὸ τὸ φόβο κι ἔφυγαν μακριὰ ἀπὸ τὸ θερίο. Μονάχα οἱ πιὸ μυαλωμένοι κατὰλαβαν τὴν ἀξία τῆς καινούριας ἄμαξας.

— Πατέρα, εἶπε ἓνας ἀπὸ τοὺς γεροντότερους, κατέβα κάτω. Φοβόμαστε πῶς θὰ πάθης κακὸ. Ὁ ἀτμὸς θὰ σφεντονίση τὴν ἄμαξα καὶ θὰ σὲ σκοτώσῃ, ὅπως τότε τὸ βοηθό σου.

— Ἰσα ἴσα ὁ σκοτωμός του μ' ἔμαθε νὰ εἶμαι προσεχτικός, εἶπε ὁ Δαμαστής. Ἐλᾶτε νὰ δῆτε.

Καὶ τοὺς ἐξήγησε πῶς λογάριαζε τὴ δύναμη τοῦ ἀτμοῦ, καὶ πόσον ἀτμὸ χρειάζεται γιὰ νὰ κινήσῃ τὴν ἄμαξα.

Ὅσο περισσότερος ἀτμὸς γινόταν, τόσο γρηγορώτερα γύριζαν οἱ τροχοὶ κι ἔτρεχε ἡ ἄμαξα. Ὅσο πιὸ χοντρὸ καὶ δυνατὸ ἦταν τὸ καζάνι, τόσο περισσότερον ἀτμὸ χωροῦσε, χωρὶς νὰ κινδυνεύῃ νὰ σπάσῃ.

Καὶ σ' ἓνα μέρος τοῦ καζανιοῦ ἦταν στερεωμένη μίᾱ ἀσφαλιστικὴ δικλείδα, ἓνα ἄλλο βούλωμα, νὰ ποῦμε.

Αὐτὴ τὴ δικλείδα δὲν μποροῦσε νὰ τὴν ἀνοίξῃ ὁ ἀτμὸς, ὅσο εἶχε τὴ δύναμη ποῦ χρειαζότανε νὰ κινιέται ἡ ἄμαξα. Ὅταν ὅμως τύχαινε νὰ ὑπάρχῃ ὑπερβολικὸς ἀτμὸς, σηκωνόταν ἡ δικλείδα καὶ ἀπὸ τὴν τρύπα ποῦ σκέπαζε, ξέφευγε ὁ περιττὸς ἀτμὸς.

— Σᾶς παραδίνω τὴν ἀτμομηχανή, εἶπε ὁ Δαμαστής. Κοιτάξετε νὰ δῆτε πῶς κινιέται, καὶ πῶς μπορεῖτε νὰ

τῇ μεταχειριστῆτε. Μερικοὶ ἀπὸ σᾶς μπορεῖτε νὰ βρῆτε νέες προσθῆκες καὶ τροποποιήσεις, ἂν βάλετε τὸ μυαλό σας νὰ δουλεύη, ὅπως τὸ δικό μου μυαλό. Οἱ σιδεράδες, σύμφωνα μὲ τὰ σχέδιά σας καὶ τὶς ὁδηγίες σας, μποροῦν νὰ σᾶς βοηθήσουν.

Αὐτὰ εἶπε ὁ Δαμαστής καὶ μπῆκε στὸ ἐργαστήρι του.

Ἄρχισε ν' ἀναλογίζεται τί κατόρθωσε ὡς τότε καὶ τίμποροῦσε νὰ πετύχῃ ἀκόμη μὲ τὴν ἀδιάκοπη παρατήρηση καὶ σκέψη.

Οἱ πιὸ ἐξυπνοὶ ἀπὸ τὴ φυλὴ ἄρχισαν νὰ δουλεύουν μὲ τὴν ἀτμομηχανή. Καθὼς περνοῦσαν τὰ χρόνια, ὅλο κι ἄλλαζε ἡ ἀτμομηχανή, διορθωνόταν, τροποποιόταν, ἔπαιρνε νέες προσθῆκες καὶ νέες μορφές.

Στρώσανε τὴ γῆ μὲ σιδερένιες ράγες κι ἀπάνω σ' αὐτὲς γλιστροῦσαν καὶ γύριζαν πιὸ εὐκόλῃ οἱ ρόδες, καὶ ἡ ἀτμομηχανὴμποροῦσε νὰ σέρνῃ πίσω της πολλὰ βαρυφορτωμένες ἅμαξες, τὰ βαγόνια. Μέσα σὲ λίγες ἡμέρες ἢ λίγες ἐβδομάδεςμποροῦσε κανεὶς νὰ ταξιδέψῃ σὲ τόπους ποὺ πρὶν χρειάζοντανε μῆνες καὶ χρόνια γιὰ νὰ φτάσῃ. Τὰ προϊόντα τῆς γῆς ἦταν ἀφθονώτερα καὶ φτηνότερα καὶμποροῦσαν νὰ μεταφερθοῦν ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρῃ τῆς γῆς στὴν ἄλλῃ.

Βάλανε τὴν ἀτμομηχανὴ στὰ πλοῖα καὶμποροῦσαν νὰ ταξιδεύουν καὶ χωρὶς ἄνεμο, καὶ ἐνάντια στὸν ἄνεμο καὶ στὰ ρεύματα. Μεταχειρίστηκαν τὴν ἀτμομηχανὴ γιὰ νὰ ὀργώνῃ, νὰ σπέρνῃ, ν' ἀλωνίζει καὶ ν' ἀλέθῃ τὰ γεννήματα. Καὶ ποίος ξέρει σὲ τί ἄλλο θὰ τὴ μεταχειρίζονταν τὴ θαυμαστὴ ἀτμομηχανή.

Ἡ ἀτμομηχανὴ ἄλλαξε τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου, ὅπως εἶχε προφητέψῃ ὁ Δαμαστής.

Ὁ Δαμαστής παραγέρασε. Ἡ γενιά του ὅλο καὶ πλῆθαινε καὶ ξαπλώθηκε σ' ὅλη τὴ γῆ. Ὅταν σ' ἓναν τόπο δὲν

μπορούσαν να ζήσουν όλοι, μερικοί φεύγανε και πήγαιναν να βρουν άλλον τόπο. Τόν καλλιεργοῦσαν, ἔβγαζαν μέταλλα και τὰ καράβια τους ἀρμένιζαν σὲ θάλασσες, σὲ λίμνες και σὲ μεγάλους ποταμούς. Οἱ σιδηρόδρομοι και τὰ ἀτμόπλοια ταξίδευαν ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη τῆς γῆς στὴν ἄλλη.

Οἱ διάφορες φυλὲς ζοῦσαν χωριστά, μακριὰ ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, μιλοῦσαν διαφορετικὲς γλῶσσες και δὲ γνώριζαν πιά πὼς ὁ πρῶτος γενάρχης ἦταν ὁ Δαμαστής. Σ' ὅλες τὲς χώρες ζοῦσαν σοφοὶ ἄντρες κι ἔκαναν νέες ἐφευρέσεις, πού εὐκόλυναν τὴν ἐργασία τῶν ἄλλων ἀνθρώπων και αὖξαιναν τὸν πλοῦτο και τὴν εὐτυχία.

Ὅμως, ὅπως εἶπα, ὁ πατέρας και γενάρχης ὅλων τῶν φυλῶν ἦταν ὁ Δαμαστής.

Αὐτὸς δὲν ἤξερε πιά τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀπογόνων του και οὔτε πού σκοτιζόταν νὰ τὸν μάθῃ. Πήγαινε και κατοικοῦσε πότε στὴ μιὰ και πότε στὴν ἄλλη φυλὴ, σὲ ἰδιαιτερο σπίτι δικό του, γιὰ νὰ στοχαζέται στὴ μοναξιά του μονάχος, νὰ παρατηρῇ, νὰ ξεδιαλύνῃ και νὰ ἐργάζεται, γιὰ νὰ παίρνουν μορφή οἱ στοχασμοὶ του, νὰ γίνωνται χρήσιμα πράματα γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Κάποτε και πότε ἐρχόταν στὸ σπίτι τοῦ Δαμαστῆ κα-
νένας πατέρας μὲ τὸ μικρό του, γιὰ νὰ δῇ ὁ μικρὸς τὸ σοφὸ
τῶν σοφῶν τοῦ κόσμου.

Ἄν εἶχε τὴν τύχη νὰ βρῇ λόγια πού ν' ἀγγίζουν τὴ γέρι-
κη καρδιά τοῦ Δαμαστῆ και νὰ τοῦ προκαλέσῃ τὴν προσοχή,
τότε γύριζε ὁ Δαμαστής και βάζοντας τὰ χέρια στὸ κεφάλαι
τοῦ μικροῦ ἔλεγε :

— Νὰ μὴ γίνῃς μωρὸς και ἀνόητος, μικρέ μου. Μωρὸς και
ἀνόητος εἶναι ἐκεῖνος πού θέλει νὰ ἐξηγήσῃ τὰ πράματα
πού δὲν τὰ ξέρει, δὲν τὰ παρατήρησε, δὲ σκέφτηκε ποτέ του
γι' αὐτά.

Ο ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ ΤΟΥ ΛΟΥΚΑ

Ὁ Λούκας, ὁ πατέρας τοῦ Μιχαλάκη, ἦταν φτωχὸς περιβολάρης καὶ ψάλτης στὸν Ἀι - Νικόλα, σὲ μιὰ παραλιακὴ πόλη.

Ἦταν ψηλός, λιγνός, ξερακιανός, καὶ φοροῦσε βράκες, φέσι πολὺ ψηλὸ καὶ στραβὰ πάντοτε βαλμένο, μὲ μιὰ γαλάζια κοντὴ φουντίτσα στὴν κορφή του. Ἐφέλνε μὲ τὴ μύτη, μιὰ μύτη ἴδια μελιτζάνα, καὶ ξεπερνοῦσε καὶ τὴν πιὸ κακόφωνη ἀκόμη γκαίδα.

“Ομως ποῦ νὰ τολμήσῃ κανεὶς νὰ πῇ πῶς δὲν ἦταν ἀη-
δόνι ὁ μπαρμπα - Λούκας, ὁ βρακάς. Καὶ ποῦ νὰ παραπονεθῇ
κανεὶς στοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας! Λειτουργία, γιορ-
τὴ δὲ γινόταν, ἂν ὑποθέσωμε πῶς ὁ ψάλτης ἔλειπε καμιά φορὰ.

Λέγω, ἂν ὑποθέσωμε, γιατί κανένας δὲ θυμᾶται νὰ ἔλειψε
ποτέ. Καὶ τοῦ θανάτου νὰ ἦταν, στὸ στῶμα, ὅταν ἄκουε τὴν
καμπάνα τοῦ ‘Αι - Νικόλα, θὰ σηκώνοταν. Κι ἀκοῦς, στὸ
στασίδι τοῦ δεξιοῦ ψάλτη πέθανε μιὰ μέρα ὁ μπαρμπα -
Λούκας.

‘Ο μπαρμπα - Λούκας λοιπόν, ὁ δεξιὸς ψάλτης τ’ ‘Αι -
Νικόλα, μ’ ὅλη τὴν ψαλτικὴ του καὶ τὰ περιβολάκια ποὺ εἶχε,
δύσκολα τὰ ‘βγαζε πέρα.

Εἶχε μεγάλη οἰκογένεια, δὲν ξέρω πόσα ἀγόρια καὶ πόσα
κορίτσια. Πιστεύω πῶς καὶ ὁ ἴδιος δὲ θὰ ἤξερε τὰ ὀνόματά
τους.

Τὸ πρῶτο του παιδί ἦταν ὁ Μιχαλάκης, γνωστὸς μὲ
τ’ ὄνομα «ὁ Μιχαλάκης τοῦ Λούκα», ποὺ τοῦ ‘μεινε ὥσπου
πέθανε κι αὐτός.

Τὸ Μιχαλάκη ὁ μπαρμπα - Λούκας ἤθελε νὰ τὸν διώξῃ
ἀπὸ πολὺ μικρό, νὰ πάῃ στὴν Πόλῃ νὰ προκόψῃ.

“Ἐπρεπε νὰ βοηθήσῃ κι αὐτὸς στὰ τόσα στόματα ποὺ
εἶχε νὰ θρέψῃ ὁ πατέρας του. “Ομως ὁ Μιχαλάκης δῆλωσε
ὀρθὰ κοφτά :

— Δὲ θὰ φύγω, ἂν δὲ βγάλω τὸ σχολεῖο. ‘Εγὼ πρέπει νὰ
γίνω μεγάλος ἄνθρωπος, πολὺ μεγάλος, ν’ ἀκουστῇ τ’ ὄνομά
μου παντοῦ. “Αν δὲ γίνω μεγάλος, Μιχαλάκη τοῦ Λούκα νὰ
μὴ μὲ λένε. . .

— Μὰ δὲν περισσεύει τὸ ψωμί, τοῦ ἔλεγε ὁ πατέρας του.
Τὸ βλέπεις πῶς πεινᾷμε.

— ‘Εγὼ θὰ βγάλω τὰ ἐξοδά μου καὶ θὰ σᾶς βοηθῶ κιόλας !
εἶπε ὁ Μιχαλάκης.

Καὶ τὸ ἔκαμε.

Τὸ πρῶνι πού ξυπνοῦσε, πήγαινε καὶ ρωτοῦσε τίς γειτόνισσες ἂν εἶχαν καμιά δουλειά νὰ τοὺς κάμῃ. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ βράδυ.

Αὐτὲς τὸν ἤξεραν καὶ τὸν φώναζαν :

—“Ἐλα, Μιχαλάκη, νὰ μᾶς πᾶς τὸ ψωμί στὸ φοῦρνο.

—“Ἐλα νὰ μᾶς πᾶς τὰ γλυκά !

Καὶ ὁ Μιχαλάκης ἔτρεχε, μάζευε δεκαρίτσες καὶ χόρταινε κιόλας. Τ’ ἄλλα παιδιὰ τὸν περίπαιζαν. Αὐτὸς στράβωνε τὰ χεῖλια του κι ἔκλεινε τὸ ἓνα του ποντικίσιο μάτι γι’ ἀπάντησιν.

—“Ἀς ἔλεγαν ὅ,τι ἤθελαν.

—“Ἐγώ, ἔλεγε, ὁ κόσμος ἀνάποδα νὰ γυρίσῃ, θὰ ζήσω !
Νὰ δῶ ἐσεῖς τί θὰ κάμετε. Καὶ μέγας θὰ γίνω !

“Ὅταν ἔλεγε αὐτὰ τὰ τελευταῖα λόγια, ξεσποῦσαν γέλια ἀκράτητα. Πῶς ἦταν προκομμένος, τὸ βλέπανε. Μὰ ἓνα παιδάκι, πού εἶχε ποδαράκια σὰ σπέρτα κι ἓνα προσωπάκι μαϊμοῦς, δὲν τό ’πιανε τὸ μάτι τους. . .

— Μέγας ! “Ἐτσι γίνονται οἱ μεγάλοι ;

— Καὶ τί θὰ σπουδάσω ; Τὸ σχολαρχεῖο μόνο θὰ βγάλω.
Κι ἔπειτα θὰ πάω στὸ σχολεῖο πού βγάνει τοὺς μεγάλους.

“Ἐβγαλε τὸ σχολαρχεῖο ὁ Μιχαλάκης τοῦ Λούκα καὶ τὴν ἴδια χρονιά ξενιτεύτηκε. Τὸν πῆρε μαζί του ὁ ταχυδρόμος, πού ἔκανε δυὸ φορὲς τὸ μῆνα ταξίδι ἀπὸ τὴ μικρὴ παραλιακὴ πόλιν στὴν Πόλιν μὲ τὴν Ἀγιά Σοφία.

Τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἀπὸ τὸν τόπο τοῦ Μιχαλάκη εἶχαν ξενιτευτῇ πολλοί· εἶχανε φύγει γιὰ τὴν Πόλιν, κι ἀπάνω ψηλά γιὰ τὴ Ρουμανία καὶ τὴ Ρωσία. Οἱ πιὸ πολλοὶ ἦτανε στὴν Πόλιν. Γι’ αὐτὸ εἶχαν καὶ ἰδιαίτερο ταχυδρόμο. Ὁ Μιχαλάκης μόλις εἶχε τὰ ναῦλα του. Κι ὅπως φανταζόταν ἀπὸ μικρός, ἔπρεπε νὰ βρῇ δουλειά, νὰ γίνῃ καὶ μέγας, πολὺ μέγας !

Νὰ μπορῇ νὰ ὠφελήσῃ τὸν κόσμον. Πῶς θὰ τὸ πετύχαινε ; Νά, ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του : Θὰ γίνω πολὺ πλούσιος κι ὕστερα θὰ κάνω φιλανθρωπίες. Τόσοι ἔγιναν πλούσιοι, δὲ θὰ γίνω κι ἐγώ ; Καὶ βάλθηκε νὰ γίνῃ πολὺ πλούσιος.

Ὅπως τὰ φαντάζεται κανεὶς, ποτὲ δὲν τὰ βρίσκει. Χάρᾳ στον ὅμως ποὺ ἐπιμένει στὸ σκοπὸ ποὺ ἔβαλε ! Ὁ Μιχαλάκης δούλεψε πολλὰ χρόνια ὑπηρέτης σὲ μαγαζιά συμπατριωτῶν του καὶ σὲ ξένα. Δούλευε πάντα μὲ τὸ σκοπὸ νὰ γίνῃ μεγάλος. Μὰ ἐκεῖ ποὺ ἔλεγε πῶς ἦταν στὴν ἀρχὴ τοῦ σκοποῦ του, βρισκόταν ἀπένταρος.

Ξανάρχιζε. Ἐπiane λίγα λεφτὰ καὶ δοκίμαζε νὰ ἐργαστῇ μόνος. Πάλι ἔχανε καὶ πάλι ξανάρχιζε. Κι ὁ ἴδιος δὲν ἤξερε πόσες φορές.

Μιὰ μέρα ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ πῆγε στὸ Βουκουρέστι τῆς Ρουμανίας. Δούλεψε καὶ μπόρεσε νὰ κάμῃ σιτάρια.

Μιὰ χρονιά πῆγε νὰ γίνῃ μεμιᾶς πολὺ πλούσιος. Εἶχε ἀγοράσει μπροστὰ πολλὰ σιτάρια κι ἐλπίζε νὰ κερδίσῃ διπλά καὶ τρίδιπλα, γιατί ἔλεγαν πῶς δὲ θὰ γινόταν πολὺ σιτάρι.

Τὸ Μάη μαθαίνει πῶς στὴν Ἀμερικὴ θὰ γίνῃ τόσο σιτάρι, ποὺ θὰ πνίξῃ ὅλη τὴ γῆ. Κι ἔτσι ἔγινε. Ὁ Μιχαλάκης ἔπαθε καταστροφὴ. Ἐμεινε ὀλωσδιόλου ἀπένταρος.

Κι ἦτανε τότε τριάντα χρονῶν. Ὅμως δὲν ἔχασε τὴν ἐλπίδα νὰ γίνῃ μεγάλος. Μπῆκε ὑπηρέτης σ' ἓνα μαγέρικο, λογάριασε πῶς ὁ καταστηματοῦχος κέρδιζε ἀρκετὰ καὶ βάλθηκε νὰ δουλέψῃ, ν' ἀνοίξῃ κι αὐτὸς μαγέρικο.

Σὲ λίγα χρόνια τὰ κατάφερε. Ἐτυχε νὰ γίνουν πολλὰ σιτάρια καὶ ἄλλα προϊόντα καὶ ὁ κόσμος εἶχε νὰ ξοδεύῃ. Ὁ Μιχαλάκης κέρδιζε — κέρδιζε πολλὰ.

— Καλὴ δουλειά, εἶπε. Καὶ ὅταν ἔχῃ κι ὅταν δὲν ἔχῃ ὁ κόσμος, πάντοτε κάτι θὰ τρώῃ. Σίγουρο ἐμπόριο. Θὰ πῆς πῶς θὰ γίνω ἀπὸ μάγειρος, μεγάλος ! Ποιὸς ξέρει τί γίνεται !

Στὰ τριάντα πέντε του χρόνια ὁ Μιχαλάκης τοῦ Λούκα ἦταν ἀρκετὰ πλούσιος.

— Θὰ πάω στὴν Ἀθήνα, εἶπε. Στὴν πατρίδα μου τὴν ἰδιαίτερη, ἂν δὲ γίνω μεγάλος, δὲν πηγαίνω.

Ἦρθε στὴν Ἀθήνα. Τὴ γύρισε σὲ κάμποσες ἡμέρες, μὰ δὲν ἔβρισκε τί μποροῦσε νὰ κάμῃ. Ἄς μὴ βιαστῶ, σκέφτηκε. Πρέπει νὰ τὴ γνωρίσω καλὰ τὴν πρωτεύουσά μας.

Ἔτσι γύριζε καὶ ρωτοῦσε. Ἐβλεπε κι ἔκανε σχέδια. Πολλὰ σχέδια ἔκαμε, μὰ κανένα δὲν τοῦ ἄρρεσε. Δὲν ἦταν παιδι πιά. Ἦταν ἄντρας κι ἔπρεπε νὰ κάνῃ κάτι, ν' ἀκουστῇ τ' ὄνομά του, νὰ γίνῃ μεγάλος.

Μιά μέρα εἶπε :

— Στὸ μέρος ποὺ ἔζησα, δὲ ζοῦν καὶ διαφορετικὰ ἀπὸ μᾶς. Δὲν πηγαίνω νὰ δῶ καὶ τὴν Εὐρώπη ; Κἀτι θὰ δῶ, κἀτι θὰ μάθω διαφορετικό.

Πῆγε καὶ γύρισε ὅλες τὶς μεγάλες πολιτεῖες.

Τὰ μάτια του ὅλο ἄνοιγαν. Τὰ σχέδιά του ὅλο καὶ ἄλλαζαν. Κρίμα νὰ μὴν πάῃ ἀπὸ παιδὶ ἴσα στὴν Εὐρώπη ! Ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦσε, θὰ τὸ εἶχε βρεῖ. Ὑστερα σκέφτηκε πὼς μὲ τὰ λίγα γράμματα ποὺ ἤξερε, δύσκολα θὰ πρόκοβε στὴν Εὐρώπη. Ἐκεῖ κι ὁ τελευταῖος ἐργάτης ἤξερε περισσότερα ἀπ' αὐτόν.

Ἀπὸ τὰ πολλὰ ποὺ εἶδε, νόμισε τέλος πὼς βρῆκε ἐκεῖνο ποὺ θὰ τὸν ἔκανε μεγάλο. Γύρισε στὴν πρωτεύουσα κι ἄνοιξε ἓνα ἐστιατόριο.

Εἶχε καταλάβει πὼς ἓνας τόπος πολιτισμένος πρέπει νὰ ἔχῃ ἐστιατόρια, παντοπωλεῖα, ζαχαροπλαστεῖα καὶ τὰ τέτοια, ποὺ ν' ἀστράφτουν ἀπὸ καθαριότητα.

Τὸ ἄνοιξε τὸ ἐστιατόριο, μὰ λίγο ἔλειψε νὰ ξαναγίνῃ φτωχός. Ὁ Μιχαλάκης δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ τί τοῦ ἔφταιγε.

— Θὰ μοῦ λείπη ἴσως τὸ « χού », σκέφτηκε. Τί ἦταν αὐτὸ τὸ « χού » ; Κάποιος μιὰ φορὰ πῆγε νὰ μάθῃ νὰ κάνῃ φλιτζάνια. Κάθισε κάμποσον καιρὸ καὶ νόμισε πὼς τὴν εἶχε μάθει τὴν τέχνη. Ἄνοιξε δικό του ἐργοστάσιο. Μὰ τὰ φλιτζάνια τοῦ ἔσπαζαν ! Ξαναπάει στὸ μάστορή του νὰ δῇ γιατί δὲν ἔσπαζαν τὰ δικά του. Πρώτη φορὰ παρατήρησε τότε πὼς ὁ μάστορὸς του, μόλις ἔβγαζε ἓνα ἓνα φλιτζάνι, τὸ φουσοῦσε δυνατὰ μὲ ἓνα : Χού ! Ἔτσι ἔμεινε ὁ λόγος, ὅταν λείπη κάτι σπουδαῖο, μὰ ποὺ φαίνεται παραμικρό, νὰ λέμε : « τοῦ λείπει τὸ Χού ».

Ἔτσι σκέφτηκε ὁ Μιχαλάκης καὶ ξαναπῆγε στὴν Εὐρώπη, πρὶν χάσῃ ὁλότελα τὰ χρήματά του. Γύρισε λίγες πολιτεῖες καὶ καταστάλαξε στὴν Ἑλβετία, στὴ χώρα τῶν ξενοδοχείων, στὴ χώρα ποὺ ζῇ ἀπὸ τοὺς ξένους.

Μὲ πολλὰ βάσανα μπόρεσε νὰ μπῇ ὑπηρέτης σ' ἓνα ἀρκετὰ μεγάλο καὶ πλούσιο ξενοδοχεῖο. Κάθε μέρα μάθαινε πράματα, ποὺ δὲν τὰ φανταζόταν. Μὲ τὸν καιρὸ εἶδε πὼς ἔπρεπε νὰ πάῃ καὶ σὲ κάποιο εἰδικὸ σχολεῖο μαγειρικῆς.

Μιὰ βραδιὰ σερβίριζε ὁ Μιχαλάκης δύο τρεῖς κυρίους. Κατάλαβε πὼς ἔλεγαν γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ προπάντων γιὰ τὴν Ἀθήνα, κι ἔβαλε αὐτὴ ν' ἀκούσῃ.

Ἐνας ἔλεγε :

— Ἀλλῇ χώρα πιὸ ὠραία ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὸν κόσμον δὲν ὑπάρχει, καὶ προπάντων ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ θὰ ἤθελε κανεὶς νὰ ζῇ αἰώνια, κάτω ἀπὸ τὸ λαμπρὸ τοῦ ἡλίου, ποὺ δὲ βρίσκεται πουθενὰ ἄλλοῦ. Μὰ εἶναι, φίλε μου, ἀδύνατο. Δὲ βρίσκεις ἓνα ξενοδοχεῖο τῆς προκοπῆς νὰ μείνῃς. Ἄν πῆς γιὰ τὰ ἐστιατόριά της, ἂν φᾶς ἓνα μῆνα καὶ στὸ καλύτερο ἀκόμη, θὰ πάθῃ γιὰ πάντα τὸ στομάχι σου. Νὰ καταλάβαιναν ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι τί πλοῦτος εἶναι κρυμμένος στὸν τόπο τους, δὲ θὰ γύριζαν στὸν ἄλλον κόσμον νὰ τὸν ζητοῦν. Νὰ ἤξεραν

πώς για να είναι απόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, πρέπει νὰ ἀρχίσουν πρῶτα πρῶτα ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ σαποῦνι. . .

Τέτοια ἔλεγαν. Ὁ Μιχαλάκης κατακοκλίνισε. Τί νὰ πῇ ; Νὰ πῇ τὰ φουσκωμένα λόγια ποὺ λένε μερικοὶ καὶ κάνουν τοὺς ξένους νὰ γελοῦν ; Ὁχι, αὐτὸ δὲ θὰ τολμοῦσε νὰ τὸ κάμῃ. Εὐχαριστοῦσε ἀπὸ μέσα του τοὺς καλοὺς ξένους, ποὺ τοῦ ἀνοιζαν τὰ μάτια. Ναί, εἶχαν δίκιο σὲ ὅ,τι κατηγοροῦσαν. Αὐτὸς ὅμως θὰ τοὺς ἔκανε νὰ ἀλλάξουν γνώμη γιὰ τὴν πρωτεύουσά μας. Ναί, αὐτός.

Ὁ Μιχαλάκης, ὅταν πιά κατάλαβε ὅτι εἶχε ὅσα τοῦ χρειάζονταν, κατέβηκε στὴν Ἀθήνα καὶ ἀνοιξε τὸ καλύτερο ἐστιατόριο. Στὸ νέο αὐτὸ μαγαζί του ἔβαλε νόμο : Κακὸ πράμα μέσα ἐκεῖ νὰ μὴ μαγειρεύεται. Πῆρε μάγειρο ἀπὸ τὴν Ἑλβετία καὶ στὸ μεταξὺ ἔστειλε κεῖ τὸν ἀδερφό του, νὰ σπουδάσῃ πιὸ καλὰ ἀπ' αὐτὸν τὴ μαγειρική.

Εἶχε καταλάβει πὼς ἓνα καλὸ ἐστιατόριο δὲν τιμᾷ μονάχα τὸν τόπο, παρὰ χαρίζει γερὸ αἷμα στοὺς πατριῶτες του καὶ πὼς τὸ μεγαλύτερο κακὸ στὴν πατρίδα καὶ στοὺς πατριῶτες τους τὸ κάνουν ἐκεῖνοι ποὺ πουλοῦν βλαβερὰ τρόφιμα. Δὲν ἄργησε τὸ ἐστιατόριο τοῦ Μιχαλάκη νὰ τὸ μάθῃ ὅλη ἡ Ἀθήνα. Οἱ ξένοι βρῆκαν ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦσαν. Καὶ τ' ἄλλα ἐστιατόρια ἄρχισαν νὰ κλείνουν τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο. Οἱ καταστηματάρχες οἱ περισσότεροι ἦταν πατριῶτες τοῦ Μιχαλάκη.

— Μιχαλάκη, μᾶς πῆρες στὸ λαιμό σου ! τοῦ παραπονόνταν.

— Ἐγώ ; ἔλεγε ὁ Μιχαλάκης. Τί σᾶς ἔκαμα ἐγώ ;

— Ξέρομε κι ἐμεῖς ; Νά, μᾶς μάγεψες τοὺς πελάτες καὶ μᾶς τοὺς πῆρες.

Ὁ Μιχαλάκης μὲ καλοσύνη τοὺς δασκάλειε καὶ τοὺς ἔλεγε τὸ μυστικόν. Μὰ ποῦ ν' ἀκούσουν ἐκεῖνοι !

—'Ακοῦς ἐκεῖ, λέει, νὰ μαγειρεύωμε μὲ ἀγνὸ βούτυρο ! καὶ τότε τί θὰ κερδίσωμε ; Νὰ ἀγοράζωμε τὰ καλύτερα τρόφιμα !

— Δὲν πιστεύω ἐγὼ νὰ χάνω, τοὺς ἔλεγε ὁ Μιχαλάκης. "Αν θέλετε νὰ σωθῆτε, ἀκοῦστε με. Τί νὰ σᾶς κάμω κι ἐγὼ ;

Καὶ θὰ τὸ πιστέψετε ; 'Απίστευτο, μὰ ἀληθινὸ "Ολοὶ ὅσοι ζοῦν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ποὺ τὰ ἐστιατόρια χαλοῦσαν τὰ στομάχια, θυμοῦνται πὼς τὸ ἐστιατόριο τοῦ Μιχαλάκη εἶχε σερβιτόρους τοὺς ξεπεσμένους ξενοδόχους τῆς 'Αθήνας.

"Ο,τι ἔμαθε ὁ Μιχαλάκης στὴν Εὐρώπῃ, τὸ ἔμαθαν καὶ ὅσοι ἀνοίγαν τὰ μάτια τους στὸ ἐστιατόριό του. 'Εκεῖ ἔβλεπαν πὼς τὸ συμφέρο τους ἦταν νὰ μὴν καταστρέφουν τὰ στομάχια τῶν πελατῶν τους.

'Απὸ τότε ἔγιναν πιὸ καλὰ ἐστιατόρια στὴν 'Αθήνα κι ἀπὸ τοῦ Μιχαλάκη. 'Εκεῖνος ὅμως ἀνοίξε τὸ δρόμο. Κι ὅστερα ἀπὸ τὰ ἐστιατόρια ἔγιναν ἀνθρωπινότερα καὶ τὰ ξενοδοχεῖα τοῦ ὕπνου καὶ τὰ παντοπωλεῖα.

'Ο Μιχαλάκης τὰ ἔβλεπε καὶ τὰ χαιρόταν. "Άλλος στὴ θέσῃ του θὰ ζήλευε καὶ θὰ φθονοῦσε. Μὰ ὁ Μιχαλάκης συλλογίζοταν : 'Η 'Ελβετία ζῇ ἀπὸ τοὺς ξένους ποὺ τὴν ἐπισκέπτονται. 'Η 'Ελλάδα, ἂν εἶχε κι αὐτὴ τὰ ξενοδοχεῖα καὶ τὰ ἐστιατόρια καὶ τοὺς σιδηροδρόμους τῆς 'Ελβετίας, θὰ ζοῦσε κι αὐτὴ ἀπὸ τοὺς ξένους της. Γιατὶ ἡ πατρίδα μας ἔχει τὸ πιὸ θαυμάσιο κλίμα τοῦ κόσμου καὶ τὰ περισσότερα ἀρχαῖα μνημεῖα. Κι εἶναι χιλιάδες σὲ ὅλο τὸν κόσμον ἐκεῖνοι ποὺ τ' ἀγαποῦν καὶ τὰ σπουδάζουν καὶ ποὺ θὰ ἤθελαν νὰ ῥχωνται καὶ νὰ ζοῦν χρόνια ἐδῶ. Νὰ δουλέψωμε λοιπὸν γιὰ νὰ κάμωμε τὴ χώρα μας εὐχάριστη διαμονὴ στοὺς ξένους.

'Εγὼ ἔκαμα τὴν ἀρχή. 'Εσεῖς κάμετε τὸ τέλος.

'Ο Μιχαλάκης δὲ ζῇ πιά, ἀλλὰ ὅταν ζοῦσε, ἦταν ἓνας ἀληθινὰ μεγάλος ἀνθρωπος, γιατί ἔφερε τὸν πολιτισμὸ στὴν πατρίδα του.

ΟΙ ΕΦΤΑ ΤΕΜΠΕΛΗΔΕΣ

Στὰ βορειοανατολικά καὶ στ' ἀνατολικά βουνοσειρὲς ψηλές. Λίγο δῶθε, πρὸς τὰ νοτιοανατολικά, χωματοβούνια κι ἓνα Πετροβούνι μὲ ἀρχαῖα ἐρείπια. Ἐπειτα ἀκολουθοῦν κυματιστὰ χωματοβούνια χαμηλότερα ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Καὶ γύρω καὶ πέρα ἀπλώνεται κάμπος καταπράσινος καὶ δὲν ξέρεις ποῦ τελειώνει στὰ νότια καὶ νοτιοδυτικά ὁ κάμπος καὶ ποῦ ἀρχίζει καὶ χάνεται μακριὰ στὸν ὀρίζοντα ἡ γαλανὴ ἡ θάλασσα.

Ἀνάμεσα στὰ χωματοβούνια, ἀπὸ τὶς βορειοανατολικὲς βουνοσειρὲς πρὸς τὸ νοτιά, κυλάει σὰν ἀσημένιο φιδάκι, ἓνα ποτάμι βαθύ. Στὶς ὄχθες τοῦ ἱτίες, ροδοδάφνες καὶ βατιῶνες, ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Καὶ λίγο πέρα, δυὸ βήματα, φουντώνουν ἐλιές καὶ πορτοκαλιές καὶ συκιές, καὶ στὶς πλαγιές ξεφυτρώνουν χωριουδάκια ἴδια ζωγραφιές. Ὁ κάμπος ὅλος γεμάτος ἀπὸ ἀμπέλια καὶ σταφίδες καὶ συκιές κι ἐλιές ἀσημόφυλλες, καὶ σὲ πολλὰ μέρη δάση καὶ χλωροπράσινες μουριές. Δὲ λείπουν ἐδῶ κι ἐκεῖ φοινικιές, καὶ μπανάνες ἀκόμη μακρύτερα.

Ποιὰ νά 'ναι ἡ ὁμορφὴ πεδιάδα μὲ τὶς πολλὲς χαριτωμένες κοιλάδες καὶ τὴν τόση πυκνὴ βλάστηση ; Μιὰ εἶναι

στην Ἑλλάδα ἢ παχιά καὶ ὁμορφη καὶ πλούσια πεδιάδα τῆς Μεσσηνίας !

Γι' αὐτὴ χύθηκαν τόσα καὶ τόσα αἵματα καὶ σπάρθηκε μετὰ κόκαλα τῶν παιδιῶν τῆς, στὰ παλιὰ τὰ χρόνια. Πόσα χρόνια δὲν πολемоῦσαν οἱ Σπαρτιάτες γιὰ νὰ τὴν πάρουν καὶ νὰ διώξουν τὰ παιδιὰ τῆς, ποὺ ξέφυγαν νὰ πᾶν μακριὰ νὰ χτίσουν στὴν Ἰταλία τὴ Μεσσήνη.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὁ Θηβαῖος, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια τοὺς ξανάφερε. Μὰ καὶ ὕστερα, στὰ δυὸ χιλιάδες σχεδὸν χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν, τὰ ἴδια ἔγιναν. Τὰ ἴδια γίνονται παντοῦ στὸν κόσμον γιὰ τοὺς πλούσιους τόπους, τοὺς πολυκαρπούς. Τελευταία ἔρχεται ἡ Τουρκία, ποὺ σπέρνει παντοῦ ἀλάτι ὅθε διαβαίνει.

Τότε τὰ παχιά χωράφια ἦταν τῶν πασάδων. Οἱ σκλάβοι ζοῦσαν στοὺς ξερότοπους, στὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ στὶς πλαγιές τους. Κι ὕστερα ἡ σωτήρια ἐπανάσταση, τὸ Εἰκοσιένα μας.

Οἱ τόποι ἐρημώθηκαν, κἀηκαν, καὶ χάθηκαν ἐλιές κι ἀμπέλια. Οἱ ἀπελευθερωμένοι σκλάβοι μένουν σκλάβοι στὶς παλιές συνήθειες, σὲ τόσα καὶ τόσα κακά, ποὺ τοὺς ἄφησε γιὰ κληρονομιά ὁ τύραννος.

Τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια, τὸ ποτάμι πλημμυροῦσε τὶς ὄχθες του, ἀλλάζεε δρόμον κι ἔκανε τὸν κάμπο γύρω του ἀμμουδερὴ ἐρημιὰ.

Πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια, σὲ κάποιο μέρος, ὑπῆρχαν κάμποσες καλύβες χωρικῶν, πλεγμένες ἀπὸ λυγαριές ἀλειμμένες μετὰ τὴν κοπριά τῶν βοδιῶν. Εἶχανε γιὰ σκεπὴ καλαμιές. Ἡ ἱστορία τοῦ τόπου αὐτοῦ εἶναι ἡ ἱστορία καὶ τῶν ἄλλων χωριῶν.

Ζοῦσε τότε στὴν ἀχροποταμιὰ κι ἓνας χωρικὸς μετὰ τὴ γυναίκα του. Ἡ καλύβα του ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς δεκαπέντε εἰκοσι, ποὺ ἦτανε σπαρμένες σὰ μεγάλες κυψέλες ἐδῶ κι ἐκεῖ.

‘Ο χωρικός αὐτὸς ἦταν πολύτεκνος. Ἐφτὰ ἀρσενικὰ παιδιὰ εἶχε. Μεγάλωσε ὁ πρῶτος. Χαρὰ τὸ εἶχανε ὅλοι πῶς θὰ τοὺς βοηθοῦσε. Κι ἀλήθεια, ὁ μέγας ἀρχισε νὰ τοὺς βοηθᾷ. Μὰ ἤθελε νὰ ’χῃ καὶ τὴ γνώμη του.

Τὸ καλοκαίρι, νὰ ποῦμε, τὰ ζῶα τοὺς ἔβοσκαν μακριὰ ἀπὸ τὸ ποτάμι. Καὶ τί ἔκαναν γιὰ νὰ τὰ ποτίσουν στὰ βοσκοτόπια ; Κουβαλοῦσαν τὸ νερό, καὶ οἱ γονεῖς τοῦ παιδιοῦ καὶ οἱ ἄλλοι χωρικοί, μὲ ἀσκιά καὶ βαρέλια καὶ μὲ κουβάδες. Πόσο ἰδρώτα ἔχυναν !

‘Ο μέγας γιὸς εἶπε μιὰ μέρα στὸν πατέρα του :

— Γιατί νὰ γίνεται αὐτό, πατέρα ; Μιὰ φορὰ τὴν ἡμέρα νὰ ὀδηγοῦμε τὰ ζῶα στὸ ποτάμι νὰ πίνουν ὅσο θέλουν.

— Τεμπέλη ! τοῦ εἶπε ὁ πατέρας του. Τὸ λές γιὰ νὰ μὴ χύσης λίγον ἰδρώτα. Δὲ μοῦ λές πῶς θὰ ξέρης πότε διψοῦν ; Κι ἔπειτα ἓνα δὲ θέλει νὰ πιῇ, τότε ποῦ θὰ τὸ πηγαίνης ἐσύ ; Θὰ χάνης τὸν καιρὸ σου ὥσπου νὰ διψᾷ ; “Οχι, αὐτὸ δὲ γίνεται. «Ἐτσι τὰ βρήκαμε, ἔτσι θὰ τ’ ἀφήσωμε ».

Γύρω ἀπὸ τὴν καλύβα ὑψωνόταν βουνὸ ἡ κοπριά τῶν ζώων. Λέρωνε τὸν τόπο γύρω, μὰ οἱ βροχὲς τὸν ξέπλεναν καὶ παράσερναν τὴν κοπριά. “Οταν ἤθελαν νὰ τὴ σκορπίσουν στὰ χωράφια, τὴν κουβαλοῦσαν μὲ καλάθια. Τὴν ἄφηναν πάλι ἐκεῖ, ὥσπου ν’ ἀρχίσῃ τὸ ὄργωμα. Πάλι κι ἐκεῖ τὴν ξέπλενε ἡ βροχή.

‘Ο μέγας γιὸς εἶπε :

— Πατέρα, νὰ σκαρώσωμε ἓνα κάρο. Νὰ κουβαλοῦμε τὴν κοπριά στὸ μεγαλύτερό μας χτῆμα καὶ νὰ σκεπάζωμε τὸ σωρὸ μὲ χῶμα.

‘Ο πατέρας εἶπε πάλι :

— Κρίμα, ποὺ ἔλεγα πῶς θὰ ἔχω ἓνα βοηθό. Τεμπέλης γεννήθηκες καὶ τεμπέλης θὰ πεθάνης. «Ὁκνὸς νέος, φτωχὸς γέρος », λέγει ἡ παροιμία. Κι εἶναι σωστή. “Αν θέλῃς, κοί-

ταζε νά αφήσης τὰ πράματα ὅπως εἶναι, κι ἔτσι νά τὰ παρα-
δώσης καὶ στὰ παιδιὰ σου.

“Οἷαν πλημμυροῦσε τὸ ποτάμι, ὁ πατέρας τσαλαβουτοῦ-
σε ὡς τὰ γόνατα, γιὰ νά κόψῃ κάποιο λάχανο νά μαγειρέψουν.

Τὸ παιδὶ πρότεινε νά φτιάσουν πρόχωμα πρὸς τὸ μέρος
τοῦ ποταμοῦ.

Κι ὁ πατέρας ἀποκρίθηκε.

— «Τὸν τεμπέλη σὰν τὸν ἔχῃς, τὸν προφήτῃ τί τὸν θέλεις;».
‘Η τεμπελιά σου σὲ κάνει νά βρίσκῃς ἀφορμὲς νά φλυαρῇς
καὶ νά προφητεύῃς.

Τὸ καλοκαίρι πῶς πότιζαν τὸ περιβόλι; Κουβαλοῦσαν
πάλι νερὸ μὲ τ’ ἀσκιά καὶ μὲ τὰ βαρέλια.

‘Ο μεγάλος γιὸς ἄρχισε νά σκάβῃ καὶ νά φτιάχνῃ ἓνα
αὐλάκι ἀπὸ τὴν πιὸ ἀπάνω ὄχθη τοῦ ποταμοῦ ὡς τὸ περιβόλι.

— Τί κάνεις αὐτοῦ; τὸν ρώτησε ὁ πατέρας του.

— Νά, πατέρα. Ἀπὸ δῶ θὰ πηγαίνῃ τὸ νερὸ ὡς τὸν κῆπο,
νά τὸ βάζῃς ὅποτε θέλεις νά ποτίζῃς, νά χορτάσῃ ὁ τόπος
νερό.

— “Ἀκουσε, ὁκνὲ τῶν ὁκνῶν, εἶπε θυμωμένα τότε ὁ πατέ-
ρας. Δὲ θὰ σ’ ἀφήσω νά χαλάσῃς ἐσὺ τὸν κόσμο. Θὰ τὸν ἀφή-
σης ὅπως εἶναι, εἰδεμὴ φύγῃς νά πᾶς νά βρῇς ἄλλους κουτούς
καὶ ὁκνοὺς νά παραδεχῶνται τὰ σχέδιά σου. Τ’ ἀκοῦς;

Στὸ μεταξὺ μεγάλωναν καὶ τ’ ἄλλα τ’ ἀγόρια τοῦ χωρι-
κοῦ. “Ολα ἦτανε σύμφωνα μὲ τὸ μεγαλύτερό τους ἀδερφό. “Οχι
μονάχα σύμφωνα, μὰ καὶ διόρθωναν καὶ συμπλήρωναν τὰ
σχέδιά του. “Ομως οἱ γέροι μὲ κανέναν τρόπο δὲν τοὺς ἄφη-
ναν ν’ ἀλλάξουν τὴν ἐλσεινὴ κατάστασι. Καὶ οἱ ἄλλοι χωρικοὶ
περίπαιζαν τὸν πατέρα μὲ τοὺς ἐφτά του γιούς, τοὺς «χασο-
μέρηδες» καὶ «τεμπέληδες».

Μιὰ μέρα πρότεινε στ’ ἄλλα του τ’ ἀδέρφια ὁ μεγαλύ-
τερος :

— Έδω πάει χαμένη ή ζωή μας, δέν μπορούμε νά τούς βοηθήσωμε, δέ μᾶς ἀφήνουν. Ἔτσι πού θέλουν νά ζήσουν, βοηθῶ δέ θέλουν. Ἐλᾶτε νά ξενιτευτοῦμε. Νά δοῦμε πῶς ζῇ καί ὁ ἄλλος κόσμος. Ὅταν παραγεράσουν οἱ γονεῖς μας, ἐπιστρέφομε καί τότε καλλιεργοῦμε τὰ χτήματά μας, ὅπως τώρα νομίζουμε καλύτερα κι ὅπως θά δοῦμε καί στόν ἄλλον κόσμο.

Οἱ ἄλλοι παραδέχτηκαν κι ἔφυγαν. Δέν μπορούμε νά ποῦμε πῶς δέν ἔκλαψαν οἱ γονεῖς τους. Ἐκλάψαν καί πολύ μάλιστα. Ὅμως παραδέχτηκαν πῶς δέν μπορούσε ἀλλιῶς νά γίνη γιά τὰ ἐφτά τεμπέλικα παιδιά τους.

— Προκοπή πού θά κάνουν οἱ τεμπέληδες ! Βουτηχτοί στό χρυσάφι θά μᾶς ξαναγυρίσουν καμιά φορά ! ἔλεγαν περὶ παιχτικιά οἱ ἄλλοι χωρικοί, πού ζοῦσαν ἴδια καί ἀπαράλλαχτα μέ τούς γονεῖς τῶν παιδιῶν.

Πέρασαν χρόνια, πολλά χρόνια. Μιά μέρα εἶδαν νά γυρίζουν ἐφτά παλικάρια. Ἦταν τὰ ἐφτά τεμπέλικα παιδιά τοῦ γερο - Παναγῆ. Ἦταν ντυμένοι ἀπλά, μὰ καθαρά. Ἀπό ἓνα δισάκι εἶχε ὁ καθένας στήν πλάτη του καί ἦτανε φορτωμένοι ἐργαλεῖα, ἀξίνες, σφυριά, δρεπάνια καί ἄλλα.

Κρυφογέλασαν οἱ χωρικοί. Οἱ γονεῖς τους κούνησαν τὸ κεφάλι. Μὰ ἦταν πιά γεροντάκια. Δέν μπορούσαν νά φέρουν ἀντίσταση. Καλὰ πού ἦρθαν τὰ παιδιά τους κι ὅς ἔκαναν ὅ,τι τούς φώτιζε ὁ Θεός.

Ἀμέσως τὴν ἄλλη μέρα χάραξαν ἓναν κύκλο κοντὰ στήν καλύβα τους κι ἄρχισαν νά σκάβουν βαθὺ λάκκο. Τὶς πέτρες καί τὰ χώματα πού ἔβγαζαν, τὰ κουβαλοῦσαν λίγο πέρα μ' ἓνα χειραμάξι.

— Χά, χά, χά ! χί, χί, χί ! κρυφογελοῦσαν οἱ χωρικοί.

— Στὴν ξενιτιά πού ἦταν, ὀνειρεύτηκαν θησαυρὸ καί σκάβουν νά τὸν βροῦν. Τεμπέληδες μιὰ φορά, εἰ ;

Σὲ λίγες ἡμέρες τὸ πηγᾶδι ἦταν ἕτοιμο. Χτίστηκε καὶ τὸ στόμα του καὶ στερεώθηκε ἓνα μαγκάνι. Τρρρρ, ξετυλιγόταν τὸ σκοινί, ἔπεφτε ὁ κουβάς μέσα κι ἔπειτα, ὅταν γέμιζε, τυλιγόταν τὸ σκοινὶ στὸ μαγκάνι καί, ἄψε - σβῆσε, ὁ κουβάς ἐρχόταν ἀπάνω γεμάτος.

— Αὐτὸ κάνει ἡ τεμπελιά, ἔλεγαν οἱ χωρικοί. Γιὰ νὰ μὴ χύνουν λίγον ἰδρώτα νὰ κουβαλοῦν νερὸ ἀπὸ τὸ ποτάμι. Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς φυλάῃ ἀπὸ τέτοιες μωρίες.

Ἐπειτα, ἄρχισαν τὰ ἑπτὰ ἀδέρφια νὰ κάνουν στὸ χτῆμα τοὺς πρὸς τὸ μέρος τῆς ὄχτης τοῦ ποταμοῦ πλατὺ χαντάκι, καὶ τὸ χῶμα νὰ τὸ ὑψώνουν. Ἔτσι, μὲ τὸν καιρὸ, ὑψώθηκε ἓνα ψηλὸ καὶ πλατὺ πρόχωμα. Φύτεψαν στὴ ρίζα τοῦ προχώματος λεῦκες καὶ ἱτιές. Ἄλλο πρόχωμα ὑψωσαν σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση καὶ πλάγια. Ἀς πλημμύριζε τώρα ὅσο ἤθελε τὸ ποτάμι. Τὸ χτῆμα τοὺς θὰ ἦταν προφυλαγμένο. Μὲ τὸν καιρὸ, φούντωσαν οἱ ἱτιές καὶ τὰ λεῦκα, φύτρωσαν λυγαριές, ροδοδάφνες, δάφνες καὶ βάτα. Οὔτε φίδι δὲν περνοῦσε ἀπὸ κεῖ. Τόσο ἦταν ὅλ' αὐτὰ πυκνά.

Νὰ ποῦμε τί ἔλεγαν οἱ χωρικοί ; Περιττὸ πιά. Τοὺς μάθαμε καὶ ξέρομε τί θὰ ἔλεγαν.

Λίγο ψηλότερα ἀπὸ τὴν καλύβα τοὺς τὰ ἑπτὰ ἀδέρφια ἔχτισαν μεγάλο στάβλο γιὰ τὰ ζῶα τοὺς. Τὰ πότιζαν τώρα στὸ ποτάμι ἢ στὸ πηγᾶδι τοὺς. Κάθε πρωὶ καθάριζαν τὸ στάβλο, καὶ κοπριά, ἄχυρα κι ὅ,τι ἄλλο τὰ ἔριχναν μέσα σ' ἓνα λάκκο, κι ἀπάνω σκόρπιζαν λίγη σκόνη ἀπὸ ἀσβέστη. Ἔτσι χώνευε ἡ κοπριά καὶ στὸν κατάλληλο καιρὸ τὴν κουβαλοῦσαν μὲ κάρα στὰ χωράφια τοὺς, τὴ σκόρπιζαν, καὶ ὅστερα ὀργωναν. Ἔτσι, ἡ κοπριά ὠφελοῦσε τὰ σπαρτά, καὶ γίνονταν δυὸ φορές ψηλότερα καὶ πιὸ καρπερά ἀπὸ τῶν ἄλλων.

Ἐπειτα, ἔχτισαν ἓνα μεγάλο δίπατο σπίτι. Πάντρεψαν τὸ μεγαλύτερο ἀδερφὸ κι ἔγιναν χαρές, ποὺ δὲν τὶς εἶχαν δεῖ

ποτέ οί χωρικοί.

Με τὸν καιρό, ἔγινε τὸ δεύτερο, τὸ τρίτο, τὸ τέταρτο, καὶ τέλος τὸ ἑβδομο σπῖτι, σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ μὲ κῆπο γύρω.

Παντρεύτηκαν ὅλα τ' ἀδέρφια.

Τὰ χτήματά τους ἔγιναν ὅλα περιβόλια ἀρχοντικά. Τίποτε δὲν τοὺς ἔλειπε. Στὸ τέλος φύτεψαν καὶ φοινικιές καὶ μπανάνες καὶ μουριές, ὁλόκληρα δάση.

Οἱ γυναῖκες καὶ οἱ κόρες τους ἔτρεφαν μεταξοσκούληκα καὶ ὕφαιναν μεταξωτά.

Ἀπὸ τοὺς ἄλλους χωρικούς, ὅσοι τοὺς μιμήθηκαν τοὺς ἐφτά τεμπέληδες, ἔγιναν κι αὐτοὶ νοικοκυραῖοι καὶ συμπεθέρεψαν μὲ τὴν οἰκογένεια τῶν τεμπέληδων. Οἱ ἄλλοι ἔφευγαν μακριὰ νὰ μὴν κολλήσουν ἀπὸ τὴν πρόοδο. Νὰ μείνουν ὅπως ἔμαθαν.

Ποῦ καὶ ποῦ ὑπάρχουν καὶ σήμερα τέτοιες οἰκογένειες. Τόσο ἀργὰ ἀλλάζουν τὰ κεφάλια !

Σήμερα στὸ εὐτυχισμένο χωριὸ ζοῦν τὰ δισέγγονα καὶ τρισέγγονά τους. Ἡ σταφίδα τους, τὰ σύκα τους, τὰ μεταξωτά τους πουλιοῦνται σ' ὅλο τὸν κόσμο.

Ἄν μοῦ πῆτε ποιό χωριὸ ἀπὸ κεῖνα ποὺ εἶναι στὶς ὄχθες τοῦ Πάμισου — αὐτὸς εἶναι τὸ ποτάμι — εἶναι τὸ χωριὸ τῶν ἐφτά ἀδερφιῶν, δὲν ξέρω ἀκριβῶς νὰ σᾶς πῶ. Ἴσως νὰ εἶναι τὸ Ἀσλάναγα. Τὸ χωριὸ αὐτὸ ποὺ ἔχει ἐργατικούς καὶ δραστήριους χωρικούς στὴν κοιλάδα τοῦ Παμίσου ἔπρεπε νὰ λέγεται Τεμπελοχώρι. Κι ὅταν ξαφνιαζόταν ὅποιος ἔβλεπε τὰ περιβόλια, τὰ μπουστάνια καὶ τ' ἀμπέλια τοῦ χωριοῦ, θὰ καταλάβαινε τότε τὴν ἱστορία τῶν ἐφτά ἀδερφιῶν, ποὺ ἔφεραν τὴν πρόοδο στὸν τόπο τους καὶ τὴν ἐξακολουθοῦν τώρα οἱ ἀπόγονοί τους.

Γιὰ τοὺς ἀπολίτιστους χωρικούς οἱ προοδευτικοὶ ἐφτά ἀδερφοί, ἦταν οἱ ἐφτά τεμπέληδες !

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Τὸ βόδι βαριά στὸ χωράφι
τὰ πόδια ἀργοκίνητο σέρνει,
ἀνοίγει φυσώντας τὰ μαῦρα ρουθούνια
κι ὀλόγυρα στέλνει βραχνὸ μουγκρητό.

Ἀνάφτει τὸ χόρτο, τὸ χῶμα,
ἡ θάλασσα ὀλόστρωτη ἀστράφτει,
στὴ γῇ ξαπλωμένο θωρεῖς τὸ μοσχάρι
νὰ βρίσκη στὸν ἥλιο δροσιὰ καὶ ζωή.

Στοὺς λόφους, στὶς ράχες, στοὺς κάμπους,
ἀστράφτουν χιλιάδες δρεπάνια
κι ὀλόπικνα ἀσκήρια στ' ἀπόμεστα στάχυα
ἀδάμαστα κάλλη γυρμένα κινοῦν.

Τριγύρω στὰ μέτωπα λάμπουν
οἱ ἀμέτρητοι κόποι τ' ἀνθρώπου
κι ἐμπρός σου ξανοίγει τ' ὀλόχαρο βλέμμα
χρυσάφι γεμάτη τὴν κάθε ἀγκαλιά.

Σ. Μαρτζώκης

ΤΟ ΚΟΥΠΙ ΚΑΙ ΤΟ ΤΙΜΟΝΙ

‘Ησυχάζ’ ἡ θάλασσα. Τὸ κουπὶ θυμώνει,
στρέφεται περήφανο, λέγει στὸ τιμόνι :
— Σκλάβος ἀλευτέρωτος πάντοτε δουλεύω,
σέρνω βάρη ἀσήκωτα καὶ τὰ κουβαλῶ,
μανιωμένα κύματα σκίζω καὶ παλεύω,
βγαίνω στὸ γιαλὸ.

Καὶ ἐνῶ μερόνυχτα στὴ δουλειὰ πεθαίνω,
ἐσὺ πάντα ξέγνοιαστο καὶ ξεκουρασμένο
ἀκουμπᾶς στὴν πρύμνη σου, καὶ δουλειὰ σου μόνη .
νὰ γυρίζης ἤσυχο καὶ καμαρωτό . . .
Φύγε, ξεφορτώσου με, ἄχρηστο τιμόνι,
εἶσαι περιττό !

Τρικυμία πλάκωσε καὶ τὸ κύμ’ ἀφρίζει,
τὸ κουπὶ ἀντρειεύεται, τὸν ἀγῶνα ἀρχίζει.
Μανιωμέν’ ἡ θάλασσα, σὰ θεριό, φουσκώνει
κι ἀψηφᾷ στὴ λύσσα τῆς χίλια δυὸ κουπιὰ . . .
Τὸ κουπὶ ραγίζεται : « Πρόφτασε, τιμόνι,
δὲν ἀντέχω πιά ! ».

Ἰωάννης Πολέμης

ΡΟΔΙΑ ΚΑΙ ΠΕΥΚΟΣ

Ὁ πεῦκος φουντωτὸς καμάρωνε στὴν πόρτα ἀπέξω τοῦ περιβολιοῦ.

Μιὰ μέρα εἶδε μέσ' ἀπὸ τὸ φράχτη νὰ προβαίνει μιὰ κοντὴ ροδιά. Ποιὸς τὴν ἔφερε κεῖ πέρα, κανεὶς δὲν ξέρει, μήτε κι ὁ πεῦκος, ποὺ φύλαγε τὴν πόρτα.

Καθὼς τὴν εἶδε ὁ πεῦκος τὴ ροδιά κοντὴ ἔτσι μὲ τὰ φτωχὰ τὰ φυλλαράκια της, τὴν περιφρόνησε, δὲν καταδέχτηκε νὰ τὴν προσέξῃ.

Πύκνωνε αὐτὸς τὰ ἀμέτρητα τὰ φύλλα του, γιὰτὶ ἦταν ἄνοιξη. Ἀνυπόμονος βιαζόταν νὰ φουντωθῇ πιὸ πολὺ ἀκόμη καὶ νὰ καμαρώσῃ.

Τὴν κοντούλα τὴ ροδιά δὲν τὴν ἔβλεπε καθόλου.

Μιὰν αὐγὴ ὅμως ἡ ροδιά βρέθηκε ἀν-

θισμένη στα κόκκινα, στα φλόγινα ντυμένη. Ἡ φορεσιά της θάμπωσε τὸν πεῦκο.

Στὴν ἀρχὴ αὐτὸς παραξενεύτηκε πολὺ, ἄφησε τὴν περηφάνια κι ἔσκυψε καὶ πρόσεχε, ὅλο πρόσεχε τῆς ροδιᾶς τὴν τόσο φουντωμένη ἀνθοβολιά. Καὶ δὲν ἔνιωσε, πὼς ἔτσι προσκυνοῦσε τὴν ταπεινούλα τὴ ροδιά.

Τῆς ροδιᾶς ὅμως ὅλη ἡ προσοχὴ της καὶ ἡ λατρεία της ἦταν στὰ ἄνθη, τὰ παιδιὰ της.

— Τί καμάρι ! ἔλεγε ὁ πεῦκος. Οὔτε γυρίζει νὰ μὲ δῇ.

Καὶ φυσομανοῦσε, σειόταν καὶ λυγιόταν, γιὰ νὰ τὴν κάμει νὰ προσέξῃ. Τέλος παρηγορήθηκε μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ ρέψῃ γρήγορα στὸ χῶμα τῆς ροδιᾶς ἡ περηφάνια.

Καὶ ἡ ὥρα αὐτὴ φαίνεται πὼς ἐρχόταν στ' ἀλήθεια. Τὰ ἄνθη τῆς ροδιᾶς ἓνα ἓνα ἔσβηναν καὶ χάνονταν.

Τοῦ πεύκου ἡ χαρὰ ἦταν τώρα πολυθόρυβη.

— Τὴν ἔπαθες καλὰ ! εἶπε ὁ πεῦκος. Τὸ περίμενα.

Ὅμως τί ἔγινε πάλι μιὰν αὐγὴ ; Εὐπνήσε ὁ πεῦκος μας καὶ τί νὰ δῇ ; Στὸν τόπο τῶν πεσμένων λουλουδιῶν εἶχαν προβάλλει ρόδια μικρά, μεγάλα, φλόγινα, κόκκινα καὶ στρογγυλά καὶ παχουλά σὰν τοῦ μικροῦ παιδιοῦ τὰ μάγουλα.

Τότε πιά πῆγε ὁ πεῦκος νὰ χλωμιάσῃ ἀπὸ τὸ κακό του. Ἐβλεπε τὰ δικά του τὰ παιδιὰ, τὰ κουκουναρία, καὶ δὲν ἤξερε ποῦ νὰ τὰ κρύψῃ ἀπ' τὴν ντροπὴ του. Μὰ ἔκανε περηφάνια τὴν ντροπὴ καὶ σώπαινε. Καὶ περίμενε νὰ δῇ τί ἄλλο θ' ἀπογίνει μὲ τὴ φαντασμένη τὴ ροδιά.

Τέλος ἔφτασε ἡ μέρα ποὺ ἔπρεπε καὶ ὁ πεῦκος νὰ χαρῇ λιγάκι. Καὶ νὰ παρασταθῇ στῆς ροδιᾶς τὴ συμφορά.

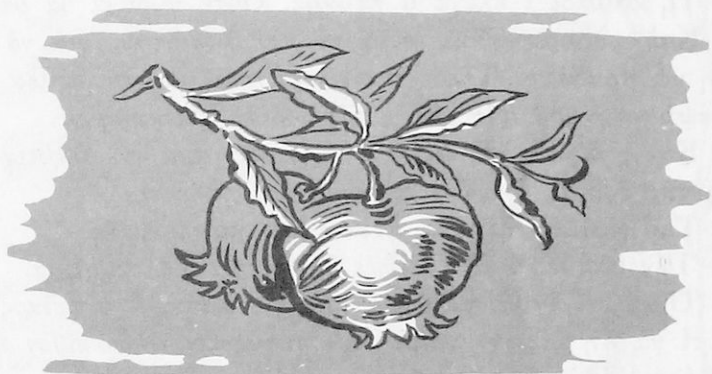
Κορίτσια μπῆκαν καὶ ἔκοψαν ὅλα τῆς ροδιᾶς τὰ ρόδια. Καὶ τὴν ξεγύμνωσαν καὶ τὴν ἄφησαν πεντάρφανη. Καὶ ἦταν ἀληθινὰ γιὰ κλάμα ἡ ὄψη τῆς ροδιᾶς.

Ὁ πεῦκος σείστηκε καὶ ἀναταράχτηκε ἀπὸ τὴ χαρὰ του.

—Ὁμορφη εἶσαι τώρα ! εἶπε στή ροδιά. Παρηγορήσου.
Αὐτὴ ἦταν ἡ μοίρα σου καὶ δὲν τὴ γλίτωσες ! Τί νόμισες ;

—Ὑψηλότατέ μου ἄρχοντα ! εἶπε ἡ ροδιά. Θαρρεῖς πῶς
ἔχω λύπη γιὰ τὸ θησαυρό μου ποὺ μοῦ τρύγησαν ; Αὐτὴ
ἦταν ἴσια - ἴσια ἡ χαρά μου ! Τῆς ζωῆς μου ὁ μόνος λόγος
εἶναι νὰ μοιράζω τὰ καλὰ μου σ' ὅσους τὰ χρειάζονται καὶ
ὕστερα ἄλλα πιὸ ὁμορφα νὰ τοὺς ἐτοιμάζω.

Γιάννης Βλαχογιάννης

ΤΙ ΘΕΛΩ

Δὲ θέλω τοῦ κισσοῦ τὸ πλάνο ψήλωμα,
σὲ ξένα ἀναστυλώματα δεμένο.

Ἄς εἶμαι ἓνα καλάμι, ἓνα χαμόδεντρο,
μὰ ὅσο ἀνεβαίνω, μόνος ν' ἀνεβαίνω.

Δὲ θέλω τοῦ γυαλιοῦ τὸ λαμπροφέγγισμα,
ποὺ δείχνεται ἄστρο μὲ τοῦ ἡλιοῦ τὴ χάρη.
Θέλω νὰ δίνω φῶς ἀπὸ τὴ φλόγα μου,
κι ἂς εἶμαι κι ἓνα ταπεινὸ λυχνάρι.

Γεώργιος Δροσίνης

ΤΟ ΠΑΛΕΜΑ ΜΕ ΤΟ ΦΙΔΙ

Καλοκαίρι ήταν, είχαν αποτρυγήσει τ' ἀμπέλια. "Εβαλαν στὰ βαρέλια τὸ μούστο καὶ καζάνιασαν γιὰ ρακί. Αὐτὰ τ' ἀποσταγμένα τσίπουρα τ' ἀδειάζανε κατόπι σωρούς στοὺς ἀπόμερους σπιτότοπους. Σ' ὅλο τὸ χωριὸ μύριζε ξινὰ καὶ μεθυστικά ὁ ἀγέρας. Λοιπὸν τότε ἄρχιζε ἡ ἐποχὴ τοῦ παιγνιδιοῦ, ποὺ τὸ λέγαμε «τὰ καζίκια»*.

Ἦταν παλούκια ἀπὸ σκληρὸ ξύλο, τὰ ἔκαναν μυτερὰ ἀπὸ τὴν πιὸ χοντρήν ἄκρη καὶ τὰ κάρφωναν τὰ παιδιὰ στὰ πατημένα τσίπουρα ἢ στὴ σφιχτὴ λάσπη πετώντας τα τιναχτά. "Ηθελε δύναμη στὸ χέρι, ἤθελε κι ἐπιδεξιότητα.

Ὁ Βασίλης ἔπαιζε μὲ κάτι συνομηλίκους του σ' ἓνα ψήλωμα. Τὰ σπίτια στὸ χωριὸ μας εἶναι χτισμένα σκαλωτὰ πάνω στὸν λόφο. Θαρρεῖς τό'να πατᾶ στὴ στέγη τ' ἄλλουνοῦ, γιὰ ν' ἀνεβῇ στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ. Ξάφνου κάποιος ἀπὸ τοὺς συντρόφους του πάτησε μιὰ φωνὴ δείχνοντας κατὰ τὰ κεραμίδια τοῦ σπιτιοῦ μας : Τήρα! Τήρα!

Γύρισαν ὅλοι, ἀποξυλώθηκαν σαστισμένοι νὰ βλέπουν. Τὰ παλαικὰ κεραμίδια σάλευαν σὰν τὰ λέπια, μετατόπιζονταν μὲ κρότο τό'να πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο πάνω στὴ σκεπὴ. Κατόπι ἓνα θεόρατο φίδι ἄρχισε νὰ βγαίνει σιγὰ σιγὰ ἀπὸ κάτω. Ἀνασῆκωσε τὰ κεραμίδια μὲ τὸ κεφάλι καὶ ξεπρόβαλε λίγο λίγο στὸ ξέφωτο. "Εβγαине, ἔβγαине καὶ τελειωμὸ δὲν εἶχε. Στὸ τέλος κουλουριάστηκε, χουζούρευε καὶ λιαζόταν.

Ὁ Βασίλης ἦταν τότε ἓνας παῖδαςος δεκάξι χρονῶν. Γαλανομάτης, κατσαρομάλλης, ὅτι ἔκανε νὰ ἰδρώνη τὸ μoustάκι. Ἀρπᾶ ἓνα καζίκι ἀπὸ πουρνάρι, μὲ τὴ μύτη ντυμένη στὸ σίδερο, σὰν ἀκόντιο (μπαλτάδες τὰ λέγαμε αὐτὰ τὰ σιδεράτα καζίκια). Μιὰ καὶ δυὸ πετάγεται τρεχάτος στὸ σπίτι.

Ὁ πατέρας ἔλειπε στὰ χωράφια, ἡ μητέρα φούρνιζε ψωμί. Χωρὶς νὰ ρωτήσῃ κανέναν, ἀνοίγει τὶς πόρτες, σπρώχνει τὴν παρακώρη, ἀνεβαίνει στὸ πάνω πάτωμα καὶ ἀπὸ τὴν καταπακτὴ ἀνασκαλώνει καὶ μπαίνει στὸ ταβάνι.

Σὰ βρέθηκε κεῖ μέσα, δίνει μιὰ μὲ τὴ ράχη καὶ ξεπετσώνει τὰ καταχυτὰ*. Ἀνοίγει τρύπα στὴ σκεπὴ καὶ βγαίνει στὰ κεραμίδια. Ἐκεῖ ἀρχίζει τὸ πάλεμα μὲ τὸ φίδι.

Αὐτὸ μεμιᾶς κατάλαβε πὼς ἔχει νὰ κἀνῃ μὲ κακὸν ἐχθρό. Χύμηξε θεριακωμένο κατὰ πάνω στὸ παιδί, ποῦ τὸ κοπάνιζε μὲ τὸ καζίκι. Μιά ἔκανε νὰ φύγῃ νὰ γλιτώσῃ, μιὰ πισωγύριζε ὀρθιο. Τοῦ σήκωνε κεφάλι, πετοῦσε γλῶσσα καὶ φύσαγε θυμωμένο. Ἡ οὐρά του σφύριζε σὰ βούρδουλας, σκίζοντας τὸν ἀέρα μὲ δύναμη. Θρύψαλα τὰ κεραμίδια.

Κόσμος καὶ κοσμάκης μαζεύτηκε στὰ τριγυρινὰ δώματα, στὰ ψηλῶματα καὶ στὰ παραθύρια, ἀπορεμένος νὰ βλέπῃ τοῦτο τὸ παράξενο πρᾶμα. Φωνὲς καὶ κακὸ ἀπὸ παντοῦ. Κάποια στιγμή ὅλοι μαζί, ἄντρες, γυναῖκες, πάτησαν μιὰ τσιριζιά τρομαγμένη.

Ἦταν ποῦ ὁ Βασίλης, κυνηγώντας τὸ θεριὸ στὴν κατηφοριὰ τῶν καταχυτῶν, πῆρε μιὰ γλίστρα καὶ κύλησε ὡς τὴν ἄκρῃ τῆς σκεπῆς. Πρόφτασε καὶ ἀρπάχτηκε ἀπὸ τὸν τσίγκο τῆς ρουνιᾶς*, ποῦ ἔφερνε ἓνα γύρο τὴ σκεπὴ. Κρεμάστηκε ἀπὸ κεῖ σὰν τὸ γάτο καὶ ὅλοι κράτησαν τὴν ἀνάσα ἀπὸ τὴ λαχτάρα. Οἱ γυναῖκες βαστοῦσαν τὰ μάγουλά τους. Τάζανε μέσ' στὸ νοῦ τους κερὶ καὶ λάδι στὴν Παναγιά, νὰ μὴν τὸ δοῦν αὐτὸ ποῦ περίμεναν. Γιατὶ ὅλος ὁ κόσμος ἔλεγε πὼς ἐν' ἀπὸ τὰ δυό, ἢ ὁ τσίγκος θὰ λυγίσῃ καὶ θὰ φύγῃ ἢ τὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ θὰ ξαμολάρουν ἀπὸ τὴν κούραση· δὲν ἦταν, λέγαν, πρᾶμα τοῦτο, νὰ βαστάξῃ πολλὴν ὥρα.

Ὁ Βασίλης κρεμόταν ὀλοένα σὰν τὸ σταφύλι δέκα μπό-

για ψηλά πάνω από τὸ καλντερίμι, ὅλο μαρμαρόπετρα. Κάτι γειτόνισσες ἔτρεξαν κι ἔφεραν ἀπὸ κάτω στρώματα καὶ μαξιλάρια. Κι ἐκεῖ ποὺ ἔλεγαν «τώρα θὰ πέση» κι ἐκεῖ ποὺ χτυποκαρδοῦσαν, ὁ Βασίλης ἀνασύρθηκε πάλι σὰν τὸν γάτο καὶ κόλλησε τὸ στέρνο στὴν ἄκρη τῆς σκεπαστῆς. Τὰ κεραμίδια ἔσπαζαν κι ἔπεφταν μαζί με τοὺς ἀσβέστες, μὰ αὐτὸς δὲν ἔπεφτε.

—Φτάνει ν' ἀγαντάρουν* οἱ σιδεροδεσιῆς τῆς ρουνιᾶς, συλλογίζονταν ὅλοι μέσ' στὴν καρδιά τους.

Οἱ σιδεροδεσιῆς ἀγαντάρανε καὶ ὁ Βασίλης βρέθηκε μπρούμυτος στὰ κεραμίδια. "Ἐνα «ἄχ» ξαλάφρωσε τὴν καρδιά τοῦ κόσμου, οἱ γυναῖκες ἔκαναν τὸ σταυρό τους καὶ ὅλοι ἄρχισαν νὰ μιλοῦν μαζεμένοι.

Ὁ Βασίλης ἔρποντας, μουλωχτὰ σὰν τὴ σαύρα, σύρθηκε, ἀνέβηκε καὶ γονάτισε πάλι στὴ σκεπή. "Αρπαξε τὸ καζίκι καὶ ρίχτηκε μπρός.

Τὸ φίδι βρῆκε τὸν καιρό, εἶχε ἀρχίσει νὰ τρυπῶνῃ. Τὸ προφταίνει, τυλίγει στὸ ζερβὶ τὴν οὐρά καὶ τὸ τραβᾷ, ξεφρενιασμένος ἀπὸ πάθος. Σὰν τὸ ἀνάγκασε νὰ βγάλῃ καὶ τὸ κεφάλι, τοῦ καρφώνει ἐκεῖ κατάκορφα τὴ σιδερένια μύτη τοῦ καζικιοῦ καὶ τὸ πετᾷ κάτω στὸ δρόμο ἔτσι μαζί με τὸ παλούκι ποὺ τὸ τρύπησε.

Ξεφώνισαν πάλι οἱ χωριανοὶ ποὺ ἦταν μαζεμένοι στὸ σοκάκι. Σκορπίστηκαν τρομαγμένοι σὰν τὶς κότες, ποὺ κακαρίζουν. Ὁ Βασίλης ἀπόμεινε κεῖ ψηλά, ξαπλωμένος μπρούμυτος στὴ σκεπή, γαντζωμένος ἄκρη ἄκρη.

Λαχανιασμένος ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, κόκκινος φωτιά, μετὰ μάτια ἀγριεμένα, κοίταζε κάτω τὸ θεριὸ νὰ δέρνεται μέσα στὴ σκόνῃ, νὰ χτυπᾷ τὴ δυνατὴ οὐρά καὶ ν' ἀναδεύῃ τὶς κουλοῦρες. Στὸ χοντρὸ κορμὶ του περνοῦσαν κύματα κύματα τὰ ρίγη, ὥσπου νὰ ψοφήσῃ. "Εβλεπε χάμω ἐκεῖ καὶ

τούς χωριανούς, πού ξεθαρρεύονταν σιγά σιγά και ἄρχισαν νὰ σιμώνουν, σὰν εἶδαν πῶς στὸ τέλος ὁ λαφιάτης δὲ σάλευε ὁλότελα. "Ἐνα δυὸ κιόλας κοιτοῦσαν κι ἔβαζαν ἥρωικά τὸ πόδι πάνω στὸν ψόφιο Μαμούρη, νὰ δείξουν πῶς τὸ λέει ἡ καρδιά τους.

"Ἐξαφνα κάτι εἶπε ἕνας τους και μεμιᾶς ὅλοι σήκωσαν τὰ μάτια κι ἔβλεπαν τὸ ἀγόρι ἐκεῖ πάνω, τόσο πιὸ ψηλὰ ἀπ' ὅλους. "Ὅλοι σώπαιναν κι ἔβλεπαν. Τὸ κεφάλι τοῦ Βασίλη φαινόταν ἀπὸ τὸ δρόμο, ἐκεῖ στὴν ἄκρη τῆς στέγης. Σοβαρός, αὐστηρός, μὲ τὸ πρόσωπο ξαναμμένο ἀνάμεσα στὰ κρεμασμένα μαλλιά πού χρυσάφισαν.

Εἶδε πού τὸν κοίταζαν. Σηκώθηκε, κατέβηκε πάλι. Δίχως νὰ μιλήσῃ, δίχως νὰ πάῃ κοντὰ στὸ φίδι, νὰ χαρῇ τὴ νίκη του. Τράβηξε πίσω στὸ ψῆλωμα πού εἶχε τὸ παιγνίδι. Μάζεψε πάλι γύρω στὰ τσίπουρα τοὺς συντρόφους και ξανάρχισαν τὰ καζίκια.

Οἱ γειτόνοι μέτρησαν τὸ φίδι, θεριὸ πράμα. "Οχτὼ ποδάρια ἀντρίκια εἶχε μᾶκρος, ἕνα κεφάλι ἴσαμε τῆς γάτας. "Ἀνοιξαν τὴν κοιλιὰ του, βρῆκαν ἀκόμα και κομμάτια πανὶ στὸ στομάχι του.

Σὰν γύρισε ὁ πατέρας, εὐχαριστήθηκε μὲ τὴν παλικάρια τοῦ παιδιοῦ. Μ' ἔστειλε νὰ τοῦ πάω ἕνα μαντήλι, κόκκινο τῆς φωτιᾶς, ἀπὸ προυσιανὸ μετάξι. «Νὰ τοῦ πῆς : Εἶσαι ἀντρειωμένος "Ελληνας». Πῆγα και τοῦ τό 'πα.

—"Ὁ πατέρας σου στέλνει τὸ ρεγάλο* και σοῦ μηνᾶ : «Εἶσαι ἀντρειωμένος "Ελληνας».

Στρατής Μυριβήλης

* καζίκι: πάσσαλος, παλούκι· καταχυτό: ἡ ξυλοδομή τῆς στέγης· ρουνιά: ὕδρορροή· ἀγαντάρω: ἀντέχω, κρατάω.

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Ἀγαθοεργία. Κάμε καλὸ κι ἄς κείτεται.

Κάμε τὸ καλὸ καὶ ρίξ' το στὸ γιανό

Ἀδικία. Ἀδικίας σπυρὶ σπαρμένο,
κι ἂν φυτρώση, δὲ σταχυάζει.

Ἀδικομαζωμένα, ἀδικοσκορπισμένα.

Ἀνεμομαζώματα, ἀνεμοσκορπίσματα.

Ἀλήθεια καὶ ψεῦδος. Ὅταν λὲς τὴν ἀλήθεια,
τὸ Θεὸ ἔχεις βοήθεια.

Ἡ ἀλήθεια πλέει σὰν τὸ λάδι στὸ νερό.

Ἀλληλοβοήθεια. Τό 'να χέρι νίβει τ' ἄλλο
καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο.

Βάστα με νὰ σὲ βαστῶ, ν' ἀνεβοῦμε στὸ βουνό.

Ὅποιος δὲν ξέρει νὰ βοηθήη,
μένει κατὰμονος καὶ δυστυχάει.

Ἀλόγιστη ἐνέργεια. Ὅποιος δὲ βλέπει ποῦ πατεῖ,
στὴ λάσπη θὲ νὰ πέση.

Ἀνταπόδοση. Ὁ καθένας, ὅπως δουλεύει, πληρώνεται.

Ὁ Θεὸς ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲ λησμονεῖ.

Βία. Ὅποιος τρέχει στὴν ἀρχή, γρήγορα ἀποσταίνεται.

Ὅποιος βιάζεται, σκοντάφτει.

Ἡ βιασύνη ψήνει τὸ ψωμί, μὰ δὲν τὸ καλοψήνει.

Ὅσο βιάζεται ἡ γριά, τόσο κόβεται ἡ κλωστή.

Γερόντων πείρα. Ἄκουε γέρου συμβουλὴ
καὶ παιδευμένου γνώμη.

Πίστη στοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς εἶναι ψηλά, μὰ βλέπει χαμηλά
Ἄρνι ποὺ βλέπει ὁ Θεός, ὁ λύκος δὲν τὸ τρώγει.
Δὲν ἔχει ὁ φτωχός, μὰ ἔχει ὁ Θεός.
Μὴν ἀπελπίζης ἄνθρωπο μὲ τὴ δική σου γνώση,
γιατὶ δὲν ξέρεις ὁ Θεὸς τί ἔχει νὰ τοῦ δώσῃ.

Ἔργασία — ἀργία. Ἡ δουλειὰ νικάει τὴ φτώχεια.
Ἐκατσε ἡ δουλειὰ στὴν πόρτα καὶ κυνήγησε τὴ φτώχεια
Ὁ δουλευτὴς ποτέ του δὲν πεινάει.
Ἡ πείνα περνάει ἀπὸ τὸ κατώφλι τοῦ δουλευτῆ καὶ
μέσα δὲν μπαίνει.
Ἡ ἀργία γεννᾷ κάθε ἁμαρτία.
Ὁ ἀργὸς κάθε μέρα τὸ ἔχει γιορτῆ.

Εὐγένει. Ἄν χάθηκαν τὰ χρήματα, ἡ ἀρχοντιά ἀπομένει.
Ἡ ἀρχοντιά μυρίζει ἀπὸ μακριά.
Βασιλικὸς κι ἂν μαραθῇ, τὴ μυρουδιά τὴν ἔχει.

Ὁκνηρία. Ὅποιος βαριέται, πολλὰ στερεύεται.
Ἀκαμάτης νέος, γέρος διακονιάρης.
Ἀκαμασιά, σπιτιοῦ ξεθεμελιώστρα.
Ἄν πεινάῃ ὁ ἀκαμάτης, ψυχοπόνεση δὲν ἔχει.

Πονηρῶν καταστροφή. Ὅποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα
τὸν τρῶν οἱ κότες.

Σύνεση. Τὰ γράμματα εἶναι καλὰ, μὰ νά'χῃ νοῦ καὶ γνώση.

Δ΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Ο ΤΡΥΓΟΣ

Ἡ ἐποχὴ τοῦ τρύγου εἶναι μία περίοδο τῆς ζωῆς μας, πού μοιάζει μὲ γιορτὴ πολυήμερη. Παντοῦ, σὲ ὅλους τοὺς τόπους πού πρασινίζουν ἀπὸ τὰ ἀμπέλια, σκορπίζεται κάποια ἀλλιώςτικη χαρά. Τίποτε ἄλλο δὲν ἀκοῦς ὅλη τὴ μέρα παρὰ φωνές χαρούμενες, τραγούδια, γέλια, θόρυβο. Παντοῦ βασιλεύει ἡ ἀνοιχτὴ καρδιά. Οἱ τρυγητές, ἄντρες καὶ γυναῖκες, γέροι καὶ νέοι, μ' ὅλη τὴν κούραση τῆς δουλειᾶς καὶ σὰ νὰ μὴ σκέπτονται τίποτε ἄλλο, πετοῦν ὁ ἓνας στὸν ἄλλο τὰ χοντροκομμένα τους ἀστεῖα καὶ σκορπίζουν τὸ γέλιο τους. Ἐνῶ μεταφέρουν τὰ σταφύλια μέσα στὰ πλεχτὰ καλάθια καὶ τὰ πηγαίνουν στὰ πατητήρια, στοὺς ληνούς, ἄλ-

ληλοπειράζονται, χοροπηδοῦν, φωνάζουν, σὰ νὰ θέλουν νὰ χαιρετήσουν ἔτσι τὸ καινούριο κρασί, ἅμα θὰ γίνη στὸν καιρό του. Καὶ φαίνεται πὼς στὸ ξέσπασμα τῆς τέτοιας χαρᾶς τοὺς σπρώχνει ἡ μαγευτικὴ δύναμη, ποὺ κλείνει μέσα τῆς ἡ φύση τῆς ἐξοχῆς.

Κάθε μέρα στ' ἀμπέλια, τὴν ἐποχὴ τοῦ τρύγου, βλέπομε συνήθειες τῆς ζωῆς, ποὺ μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς ὅτι σώθηκαν μέχρι σήμερα ἀπὸ τὰ μυθικὰ χρόνια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. "Ὅ,τι γίνεται σήμερα στὸν τρύγο, γινόταν καὶ χιλιάδες χρόνια πρὶν. "Ίδιες καὶ ἀπαράλλαχτες καὶ τὸ ἴδιο ζωηρὲς οἱ συνήθειες. Οἱ πρόγονοί μας ξαναζοῦν μέσα στὸ ἀμπέλι. Στέκεις δίπλα σήμερα στοὺς τρυγητὲς καὶ βλέπεις τὴ δική τους τὴ ζωή, ποὺ δὲν ἔχει ἀλλάξει καθόλου.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μὲ τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τραγούδια τοὺς στὴν ὥρα τοῦ τρύγου, μὲ τὰ παιγνίδια τοὺς καὶ τὰ ἀστεῖα τοὺς γιόρταζαν καὶ τὸ θεὸ Διόνυσο, ποὺ ἦταν κύριος τῆς φύσης, ἡ ὁποία ἔδειχνε ὅλη τὴ δύναμη καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς.

Ὁ θεὸς αὐτὸς τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ θορύβου, ποὺ ἀργότερα τὸν εἶπαν θεὸ «Ἐλευθερωτῆ», σκόρπιζε παντοῦ τὴ χαρὰ του γεμάτη θόρυβο, στεφανωμένος μὲ κισσὸ καὶ μὲ δάφνη. Καὶ μὲ τὴν ἀκολουθία του περνοῦσε θριαμβευτικὰ μέσα ἀπὸ τὰ δάση καὶ τὶς λαγκαδιές. Τέτοιο θεὸ δὲν ἦταν δυνατόν παρὰ μὲ θόρυβο, τραγούδια καὶ φωνές νὰ τὸν χαιρετήσουν οἱ βοσκοί, οἱ ἀμπελουργοὶ καὶ ὅλοι ὅσοι ζοῦσαν στὴν ἐξοχή. Καὶ πολὺ περισσότερο οἱ τρυγητὲς τοῦ σταφυλίου, τοῦ καρποῦ ποὺ χάρισε στοὺς ἀνθρώπους ὁ θεὸς Βάκχος, καὶ ποὺ ὁ χυμὸς του ἀργότερα θὰ ἔφερνε καὶ σ' αὐτοὺς κάποια δυνατότερη χαρὰ.

Τὴν τρελὴ αὐτὴ χαρὰ οἱ χωρικοὶ τῆς μυθικῆς Ἑλλάδας, καὶ ξεχωριστὰ τῆς Ἀττικῆς, τὴ φανέρωναν καὶ μὲ τὴν

παράξενη γιορτή, πού την έλεγαν « ασκώλια ». Στην ώρα τοῦ τρύγου φρούσκωναν ένα άσκι από δέρμα τράγου καί τὸ άλειφαν από έξω με λάδι. Οί νέοι χόρευαν καί πηδοῦσαν πάνω στο άσκι με τὸ ένα πόδι καί ὅποιος κατόρθωνε νά σταθῇ ὀρθος άπάνω στο άσκι, ἦταν ὁ νικητής κι έπαιρνε βραβεῖο ένα άλλο άσκι γεμάτο μοῦστο. "Οποιος έπεφτε κάτω, άκουε τὰ πειράγματα καί τὰ περιπατήματα τῶν άλλων. Τὸ παιγνίδι αὐτὸ λεγόταν « ασκωλιασμός ». Ὑστερα οί τρυγητές καί οί άλλοι χωρικοί γύριζαν μέσα στὰ άμπέλια τῆς περιοχῆς, ὅπου γίνονταν τὰ ασκώλια, τὸ άγαλμα τοῦ Διονύσου καί κρεμοῦσαν από τὰ δέντρα μικρές εἰκόνες τοῦ θεοῦ από ξύλο ἢ από κερί.

Οί τέτοιες καί άλλες έξοχικὲς γιορτὲς γεννοῦσαν στὴν ψυχὴ τῶν ανθρώπων τὸ διονυσιακὸ ένθουσιασμό γιὰ τὶς άλλαγές τῆς φύσης, πού τὴ θεοποιοῦσαν.

Τὸν τρύγο, πού ἦταν μιὰ από τὶς ὁμορφότερες καί σπουδαιότερες σκηνές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν αρχαίων Ἑλλήνων, δὲν ἦταν δυνατό νά μὴν τὸν τραγουδήσουν οί ποιητές.

Ὁ "Ομηρος, πού καμιὰ λεπτομέρεια τῆς κοινωνικῆς καί οἰκογενειακῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων δὲν άφησε χωρὶς νά τὴν περιγράψῃ, άφιέρωσε καί στὸν τρύγο μερικὸς στίχους. Στὸ ποίημά του, τὴν Ἰλιάδα, δίνει ζωηρὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου καί τραγουδεῖ :

Κι άμπέλι μέσα σιάλισα σταφύλια φορτωμένο,
χρυσὸ κι ὁμορφο, κι ἦτανε μαῦρα σταφύλια έπάνω.
Στητρίζονταν τὰ κλήματα σὲ φοῦρκες άσημένιες.

.....
- Κι ένα μονάχα βρίσκονταν στ' άμπέλι μοναπάτι,
ἀπ' ὅπου περνοδιάβαιναν οί τρυγητάδες, ὅταν
τ' άμπέλι αὐτὸ τρυγοῦσανε, καί τρυφερὲς παρθένες.

Κι ἀγόρια ὅλ' ἀνοιχτόκαρδα μὲς σὲ πλεχτὰ καλάθια
ἐκουβαλοῦσαν τὸν καρπὸ ποῦ εἶναι γλυκὸς σὰ μέλι.
Κι ἀνάμεσά τους ἔπαιζε μαγευτικά ἔν' ἀγόρι
τὴν ἄρπα τῇ γλυκόφωνη, ἐνῶ τ' ὠραῖο τραγούδι
τοῦ Λίνου τὸ τραγούδαγε μὲ τῇ γλυκιᾷ φωνῇ του.
Κι ἐκεῖνοι ἀντάμα ρυθμικά, χτυπώντας μὲ τὰ πόδια
τῇ γῇ, ἀκολουθοῦσανε μ' ἀλαλητὰ καὶ πήδους.

Τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου ἦταν ὁ θρῆνος γιὰ τὸν ἄδικο
θάνατο τοῦ γλυκόφωνου τραγουδιστῇ ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα.

Νά καὶ μερικοὶ στίχοι γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Λίνου, ποῦ
σώθηκαν ἴσαμ' ἐμᾶς ἀπὸ τὰ λεγόμενα « Δημοτικὰ τραγού-
δια » τῶν ἀρχαίων.

ὦ Λίνε, ποῦ σὲ τίμησαν περίσσια
ὅλ' οἱ θεοί, γιατί σὲ σένα πρῶτα
ἐδώσανε τὴ χάρη, στοὺς ἀνθρώπους
νά τραγουδήσης ὁμορφο τραγούδι
μὲ τῇ γλυκιᾷ σου τῇ φωνῇ. Μὰ ὁ Φοῖβος
ἀπ' τὴν πολλὴ τὴ ζήλια σὲ σκοτώνει.
Κι οἱ Μοῦσες τώρα σὲ πικροθρηνοῦνε.

Τὸν τρύγο περιγράφει καὶ ἄλλος ἀρχαῖος ποιητής, ὁ Ἡσίοδος, σ' ἓνα τοῦ ποίημα :

Τ' ἀμπέλια ἄλλοι τρυγούσανε κρατώντας κλαδευτήρια
κι ἀπ' τὰ μεγάλα κλήματα, πού ἦταν γεμάτα φύλλα
κι ἀσημοκληματόβεργες, μαῦρα σταφύλια κι ἄσπρα
οἱ τρυγητάδες ἔκοβαν· κι ἄλλοι τὰ κουβαλοῦσαν
μές στὰ καλάθια...

Νά καὶ μιὰ ἄλλη, πολὺ ζωντανὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου, πού
μας δίνει ἓνας ἀρχαῖος μυθιστοριογράφος, ὁ Λόγγος :

« Καὶ ὅταν εἶχε πιά μπῆ τὸ φθινόπωρο καὶ εἶχαμε τρύ-
γο, ὅλοι στὴν ἐξοχὴ βρῖσκονταν σὲ δουλειά. "Ενας διόρθωνε
τὰ πατητήρια, ἄλλος τὰ κοφίνια καὶ ἄλλος καθάριζε τὰ βα-
ρέλια. "Ενας ἀκόνιζε τὸ κλαδευτήρι του, γιὰ νὰ κόβη στα-
φύλια, καὶ ἄλλος φρόντιζε γιὰ πέτρα, πού νὰ μπορῇ νὰ λιώ-
νῃ τὰ τσίπουρα τῶν σταφυλιῶν.

» Καὶ ὁ Δάφνης καὶ ἡ Χλόη, ἀφοῦ ἄφησαν τὰ πρόβατα
καὶ τὰ γίδια, βοηθοῦσαν κι αὐτοί... "Εκεῖνος ἔφερνε στὰ-
φύλια μὲ τὰ κοφίνια καὶ τὰ πατοῦσε, ρίχνοντάς τα στὰ πα-
τητήρια, καὶ ἔφερνε τὸ μούστο στὰ δοχεῖα. "Εκείνη ἐτοίμαζε
φαγητὸ γιὰ τοὺς τρυγητὲς καὶ τοὺς κερνοῦσε κρασί παλιὸ
καὶ τρυγοῦσε ἀπὸ τὰ κλήματα τὰ πιὸ χαμηλά.

» Στή Λέσβο όλα τὰ κλήματα εἶναι χαμηλά καὶ ὄχι στυλωμένα, καὶ οἱ κληματόβεργες ἀπλώνονται χάμω στὴ γῆ καὶ σέρνονται σὰν κισσοί. Μπορεῖ νὰ φτάσῃ τὸ σταφύλι καὶ παιδί, ποὺ μόλις ἔχουν λυθῇ τὰ χέρια του ἀπὸ τὰ σπάργανα. Καὶ καθὼς ἦταν συνήθεια στὴ γιορτὴ τοῦ Διονύσου καὶ στὸ φτιάσιμο τοῦ κρασιοῦ, εἶχαν φωνάζει καὶ γυναῖκες ἀπὸ τὰ κοντινὰ κτήματα ».

Ὅταν διαβάζωμε τίς περιγραφὰς αὐτές, δὲ νομίζομε ὅτι βλέπομε ὅσα γίνονται σήμερα στ' ἀμπέλια καὶ στὰ πατητήρια ; Τὰ γέλια, τὰ ἀστεῖα, τὰ πειράγματα ποὺ περιγράφονται, εἶναι τὰ ἴδια ποὺ θ' ἀκούσωμε μόλις βρεθοῦμε σ' ὅποιο δὴποτε ἀμπέλι ποὺ τρυγοῦν. Καὶ ἂν δὲ δοῦμε τὰ « ἀσκόλια », θὰ δοῦμε ἄλλα παιγνίδια τῶν τρυγητῶν, ποὺ μοιάζουν. Καὶ ἂν δὲν ἀκούσωμε τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου, θὰ ἀκούσωμε ἄλλα σημερινὰ δικά μας δημοτικὰ τραγούδια, ποὺ τὰ τραγουδοῦν γλυκόφωνοι τρυγητὲς καὶ τρυγητρες, ὅπως τὸ παρακάτω ποὺ λέγεται « Ἀμπέλι » :

- Ἀμπέλι μου πεντάφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
γιὰ δὲν ἀνθεῖς, γιὰ δὲν καρπεῖς, σταφύλια γιὰ δὲ βγάνεις ;
Μοῦ χάλασες, παλιάμπελο, κι ἐγὼ θὰ σὲ πουλήσω.
— Μὴ μὲ πουλᾷς, ἀφέντη μου, κι ἐγὼ σὲ ξεχρεώνω.
Γιὰ βάλῃς νιούς καὶ σκάψῃς με, γέρους καὶ κλάδεψέ με,
βάλῃς γριὲς μεσόκοπες νὰ μὲ βλαστολογήσουν,
βάλῃς κορίτσια ἀνύπαντρα νὰ μὲ κορφολογήσουν.

Ἡ χαρὰ καὶ ἡ ζωηρότητα τῶν σκηνῶν τοῦ τρύγου στὴν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴ χώρα μας, μὰ ὁ ἐνθουσιασμός δὲ γεμίζει πιά τὴ δική μας ψυχὴ. Ἴσως ἐπειδὴ δὲν ἀγαποῦμε πιά τὴ φύση βαθιὰ καὶ ὅσο τῆς πρέπει.

Ἡλίας Π. Βουτιερίδης

Ο ΤΡΥΓΟΣ

Καλῶς μᾶς ἦρθες, Αὐγουστε,
μὲ τὰ γλυκὰ σου δῶρα.
Τοῦ τρυγητοῦ ἡ ὥρα,
μᾶς κράζει ἡ χαρά !
Λυγίζονται τὰ κλήματα
χλωρὰ καὶ φουντωμένα,
σταφύλια φορτωμένα
καὶ φύλλα δροσερά.

Τρύγος πρόσχαρα προβαίνει
καὶ γιορτάζει ἡ οἰκουμένη,
ἡ φλογέρα ἀχολογᾷ !
Τὸ φθινόπωρο βουίζει,
χορευτὰ πανηγυρίζει
καὶ τ' ἀμπέλια του τρυγᾷ.

Ἀθανάσιος Χριστόπουλος

ΣΤΗ ΡΟΔΟ

Ἡ Ρόδος εἶναι γεμάτη ὥραϊα τοπία καὶ ἀρχαιότητες. Καὶ ὅπου ὑπάρχει τὸ ἓνα, μπορεῖ νὰ εἰσθε βέβαιοι πὼς δὲ λείπει καὶ τὸ ἄλλο.

Στὶς κορφές τῶν βουνῶν, ἀπ' ὅπου τὸ μάτι ἀγκαλιάζει τὴν ἀπέραντη θάλασσα καὶ τὰ παιγνίδια τοῦ φωτός, ὑπάρχουν ἐρείπια ἀρχαίων ἀκροπόλεων. Στοὺς σκαμμένους γραφικοὺς βράχους τῶν ἀκρογιαλιῶν βρίσκονται τάφοι ἀρχαίων Ροδίων. Μαρμάρινες στήλες καὶ κρῆνες λευκάξουν μέσα σὲ γοητευτικὲς πρασινάδες.

Μ' ὅλο πὺν τὸ νησί αὐτὸ γέννησε « ἀγέρωχους ἄνδρες », ὅπως λέει ὁ Ὅμηρος, ἡ φύση ἔχει μιὰ ἡμεροσύνη καὶ μιὰ γλυκύτητα, πὺν τὴ νιώθετε εὐκολα.

Δὲν ἔμεινα παρὰ μόνο μιὰ μέρα στὴν ἀνοιξιὰτικὴ φύση τῆς. Τὸ ἄσπρο καράβι πὺν μὲ εἶχε φέρει ἐμπρὸς στὰ κάστρα τῆς Ρόδου, περίμενε « ὑπ' αἰμόν », γιὰ νὰ μὲ μεταφέρῃ καὶ σ' ἄλλα ἀκρογιάλια. Ἀρκετε ὥστόσο ἡ σύντομη αὐτὴ ἐπίσκεψη, γιὰ νὰ γεμίση ὁμορφιές ἡ ψυχὴ μου. Γιατί, κάνοντας τὴν ἐκδρομὴ τῆς ἀρχαίας Λίνδου, εἶδα ἀρκετὸ μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ρόδου. Ὁ δρόμος πὺν φέρνει ὡς ἐκεῖ, περνᾷ μέσα ἀπὸ γοητευτικὰ χωριά, σὰ μιὰ κλωστή μέσα ἀπὸ χάντρες.

Τὸ ἀνοιξιὰτικο ἐκεῖνο πρωινὸ πὺν πῆγαινα στὴ Λίνδο, ὁ ἀέρας ἦταν γεμάτος ἀπὸ μυρωδιὲς θυμαριῶν καὶ ἀνθισμένων πορτοκαλιῶν καὶ ἀπὸ τὸν ἀχὸ τῶν πευκῶνων.

Σ' ὅλη τῇ διαδρομῇ τὰ μάτια μου δὲν ἀντίκρισαν οὔτε μιὰ σπιθαμὴ φτωχικῆς ἢ ἀσήμαντης φύσης. Παντοῦ τὰ κυπαρίσσια, οἱ ἐλιές, τὰ πλατάνια καὶ τὰ πεῦκα ἐντυναν τοὺς λόφους καὶ τὶς λαγκαδιές, καὶ στοὺς κάμπους ἀπλωνόταν ἡ τρυφερὴ πρασινάδα τῶν περιβολιῶν.

Τὰ χωριά τῆς Καλλιθέας, τοῦ Ἀρχαγγέλου, τῆς Μάλωνας, ποὺ ἦταν στὸ δρόμο μας, λεύκαζαν ἐπάνω στὴν ἀπεραντὴ πρασινάδα, σὰν κοπάδια καθισμένων περιστεριῶν. Τὸ γενικὸ τους ἀσβέστωμα καὶ ἡ πάστρα τῶν αὐλῶν τοὺς εἶχαν ἓνα γιορταστικὸ τόνο, ποὺ ἐφαίδρυνε ἀκόμα περισσότερο τὴν ἀνοιξιάτικη ἀτμόσφαιρα.

Ἡ Λίνδος, ὅταν φτάσαμε, μοῦ προσφέρθηκε σὰν ἓνα ποτῆρι, ὅπου ἤπια τὴν ὁμορφιὰ ὅλης τῆς Ρόδου. Τὸ θέαμα τῆς συνδυάζει τὴ γοητεία καὶ τὸ ἐνδιαφέρον.

Καὶ αὐτὸ ἀκόμα τὸ σημερινὸ χωριὸ δὲν φέρει ἀνάξια τὸ ἱστορικὸ του ὄνομα. Οἱ στενοὶ δρόμοι του θέλγουν μὲ τὴ μεσογειακὴ νησιώτικη γραφικότητά τους καὶ τὴ μεγάλη πᾶστρα τους. Τὰ σπίτια, κολλημένα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, εἶναι κάτασπροι κύβοι. Αὐτὰ τὰ ταπεινὰ μὰ καὶ πρόσχαρα μαζὶ νησιώτικα σπιτάκια ἦταν ἀνακατωμένα μὲ-μέγαρα χτισμένα ἀπὸ Λινδίους ἐμπόρους καὶ ἐφοπλιστὲς τοῦ 16ου αἰῶνα.

Σ' ἄλλα σπίτια θαύμασα, κρεμασμένα στοὺς τοίχους σὰν πολύτιμες εἰκόνες, τὰ ἐξαίσια ροδίτικα πιάτα, καὶ δὲν περάσαμε ἀπὸ κατώφλι, ὅπου νὰ μὴν ἔστεκαν χωρικὲς γυναῖκες, ντυμένες γιὰ τὸ Πάσχα μὲ τὰ γιορτινά τους φορέματα καὶ στολισμένες μὲ τὰ φλουριά τους.

Γυρίσαμε ὥστόσο βιαστικὰ τὸ χωριό, γιὰτὶ ἀνυπομονούσαμε ν' ἀνεβοῦμε στὴν ἀκρόπολη τῆς ἀρχαίας Λίνδου.

Ὑψώνεται στὴν κορυφὴ ἐνὸς λόφου, ποὺ εἶναι ἀπότομος καὶ γυμνός. Τὸ ἀνέβασμά του εἶναι κουραστικόν, ἀλλὰ ὅταν περνᾶτε τὴν πύλη τοῦ κάστρου, βρίσκεστε στὴν ἀρχαία

έλληνική ακρόπολη και σᾶς ὑποδέχονται σάν πυργοδεσπότες ἡ Ὁμορφιά και ἡ Ἱστορία.

Ἐκεῖ ὑψωνόταν ὁ περίφημος στήν ἀρχαιότητα ναὸς τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς, και τὴν ἀκρόπολη τὴ στόλιζαν προαύλια, βωμοὶ ἄλλων θεῶν, ἑκατοντάδες ἀγάλματα και ἀναρίθμητες μαρμάρινες ἐπιγραφές μὲ ψηφίσματα τῶν ἀρχαίων Λινδίων. Πέρασα στήν ἀρχαία ἀκρόπολη τῆς Λίνδου μιὰ ὥρα και εἶχα τὴν αἴσθησις ὅτι ζοῦσα μέσα στοὺς παρελθόν. Κάτω ἀπὸ τὸ φωτεινὸ και γαλάζιο οὐρανὸ βασίλευε μιὰ γαλήνη αἰωνιότητος. Ἐνα ἀπέραντο τοπίο στεριᾶς και θάλασσας ἀπλωνόταν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου. Ὁ ἥλιος χρύσιζε τὴν ὁμορφιά του. Τὰ μάτια μου περιφέρονταν σάν ἀναποφάσιστα, σὰ νὰ μὴν ἤξεραν νὰ διαλέξουν τὸ σημεῖο ποῦ θὰ τοὺς ἄρесе περισσότερο νὰ σταθοῦν.

Ἐβλεπα τὸ λιμάνι, ἀπὸ ὅπου ξεκίνησε μιὰ μέρα μὲ τὶς τριήρεις τοῦ ὁ βασιλιάς Τληπόλεμος, γιὰ νὰ λάβῃ μέρος στὸν Τρωικὸ πόλεμο, τὸν τάφο τοῦ Κλεοβούλου, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς « ἑπτὰ » σοφοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, τὶς ἀκτὲς ποῦ ἔμπαιναν βαθιὰ μέσα στὴ θάλασσα.

Τὸ σημεῖο ὅπου ἐπιτέλους σταμάτησα, ἦταν ἓνας μικροσκοπικὸς ὄρμος κάτω ἀπὸ τὸ λόφο, κλειστὸς σὰ δαχτυλίδι, ποῦ γυάλιζε σὰ μιὰ μεγάλη ζαφειρόπετρα. Σ' αὐτόν, λένε, βγῆκε ὁ ἀπόστολος Παῦλος γυρίζοντας ἀπὸ τὴ Ρώμη και κατήχησε τοὺς Ροδίους στὴ θρησκεία τοῦ Ναζωραίου. Μὰ ὁ νοῦς μου πέταξε ἀμέσως σὲ μιὰν ἄλλη μορφή.

Σ' αὐτὸν ἐκεῖ τὸν ὁρμίσκο, σκέφτηκα, θὰ ἀποβιβάστηκε δίχως ἄλλο ἢ Ἑλένη τοῦ Μενελάου, ὅταν, ὅπως λέει ὁ Θρύλος, ἤρθε στὴ Λίνδο, ἀφοῦ ἔπεσε ἡ Τροία. Ποῦ ἄλλοῦ παρὰ σ' αὐτὴ τὴν ἀγκαλιὰ θὰ ἔβρισκε καλύτερο καταφύγιο ἀπὸ τὴν τρικυμία και τοὺς ἀνθρώπους ;

Κατὰ διασκευὴ Θ. Παρασκευοπούλου

Κώστας Οὐράνης

Η ΔΗΛΟΣ

Εἶχαμε πάει νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὴ Δῆλο. Τὸ ταξίδι αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάνει κανεὶς κάθε μέρα. Ἡ Δῆλος εἶναι σήμερα ἀκατοίκητη. Συγκοινωνία μὲ τὸ νησί δὲν ὑπάρχει καί, γιὰ νὰ πάη κανεὶς νὰ δῇ τὰ ἀρχαῖα, ἢ πρέπει νὰ περάσῃ μὲ κατὰ ἀπὸ τὴ Σύρο ἢ νὰ πετύχῃ καμιά εὐκαιρία ἐκδρομῆς μὲ βαπόρι. Τέτοιες ἐκδρομὲς κάνουν πότε - πότε διάφοροι σύλλογοι, ναυλώνοντας ἐπίτηδες βαπόρια. Καὶ μιὰ τέτοια εὐκαιρία πετύχαμε κι ἐμεῖς.

Εἶχαμε μεγάλη ἐπιθυμία νὰ δοῦμε τὴν ἐλληνικὴ αὐτὴ Πομπηία. Γιατί, ὅπως ἡ Πομπηία στὴν Ἰταλία ποὺ σκεπάστηκε ἀπὸ τὴ λάβα τοῦ Βεζουβίου, ὅταν τὴν ξέθαψαν, βρέθηκε ὅπως ἦταν τὴ στιγμὴ τῆς καταστροφῆς, ἔτσι καὶ ἡ Δῆλος διατηρεῖται μὲ τὰ σπίτια τῆς καὶ τοὺς δρόμους τῆς, ὅπως ἦταν τὸν ἀρχαῖο καιρό. Μισογκρεμισμένα βέβαια καὶ ἀλλαγμένα ἀπὸ τὸν καιρό, ἀλλὰ ὄχι ἀφανισμένα καὶ ἀγνώριστα, ὅπως σὲ ἄλλους ἀρχαίους τόπους.

Περπατώντας στοὺς δρόμους τῆς καὶ μπαίνοντας μέσα στὰ σπίτια, ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ νομίζεις πὼς χτὲς ἀκόμα τὰ ἀφῆκαν οἱ παλιοὶ τῆς κάτοικοι, φαντάζεσαι πὼς ξαναζῆς στοὺς παλιούς καιροὺς καὶ ξαναγυρίζεις μὲ τὴ φαντασία σου

στά χρόνια, πού τὸ νησί αὐτὸ μὲ τὸ μεγάλο του ἐμπόριο καὶ τὸ πολυκάραβο λιμάνι του καὶ τοὺς ὠραίους ναοὺς του ἦταν κατοικία πλούσιων ἀνθρώπων καὶ περαστικῶν ξένων.

Ἔτσι ἓνα ὠραίῳ καλοκαιρινὸ πρῶτῳ ἀποβιβαστήκαμε στὸ ἔρημο σήμερα ἀκρογιάλι τῆς Δήλου, ὅπου ἄλλοτε χαλοῦσε ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν κίνηση τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ταξιδιωτῶν. Ἐνας ἀρχαιολόγος πού ἦταν μαζί μας, μπῆκε μπροστά μας νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ στὰ ἀρχαῖα καὶ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὸ καθε-
τὶ πού θὰ βλέπαμε. Αὐτοὶ οἱ ἀρχαιολόγοι, βλέπετε, στοὺς ἀρχαίους τόπους εἶναι σὰ νὰ βρίσκωνται στὸ χωριό τους. Καὶ δὲν μπορούμε νὰ ἐπιθυμήσωμε καλύτερον ὁδηγὸ ἀπ' αὐ-
τοὺς. Αὐτοὶ εἶναι σὰν ντόπιοι ἐκεῖ, κι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι σὰν ξένοι, πού μᾶς φιλοξενοῦν στὸν τόπο τους.

Ὅταν προχωρήσαμε λιγάκι, ὁ ἀρχαιολόγος σταμάτησε καὶ μᾶς εἶπε :

— Βλέπετε ἐκεῖ πάνω μιὰ μικρὴ λίμνη, πού γυαλίζει μέ-
σα στὰ καλάμια ; Λοιπὸν ἐκεῖ κοντά, κάτω ἀπὸ μιὰ φοινικιά, γέννησε ἡ καημένη ἡ Λητώ τὸν Ἀπόλλωνα. Ὅταν πλη-
σίαζε νὰ γεννήσῃ, τὴν ἔφεραν γρήγορα - γρήγορα ἐδῶ καὶ ἐ-
λευθερώθηκε ἡ γυναῖκα μ' ἓνα χάριτωμένο ξανθὸ ἀγοράκι,
πού ἦταν ὁ θεὸς Ἀπόλλων, καὶ ἓνα ὁμορφο κοριτσάκι, τὴν
Ἄρτεμη.

Ὅπως μᾶς μιλοῦσε ὁ ἀρχαιολόγος καὶ ὅπως βλέπαμε τὰ μέρη, νομίζαμε πὼς χτῆς ἀκόμα εἶχαν γεννητούρια στὸ νησί. Πολλοὶ μάλιστα νόμισαν πὼς εἶχαν ἀκούσει τίς φω-
νοῦλες τῶν μωρῶν.

Ἀφήνοντας πίσω καὶ τὸ ἔρημο λιμάνι, προχωρήσαμε πρὸς τὴν πόλη. Περνούσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ μάρμαρα ναῶν, στῆλες, στοῆς καὶ ἀγάλματα. Ὁ σοφὸς μας ὁδηγὸς μᾶς ἐξή-
γησε τί ἦταν τὸ ἓνα καὶ τί τὸ ἄλλο.

Ἔπειτα πήγαμε στὸ μουσεῖο, γεμάτο ἀπὸ ὥραϊα ἀγάλματα καὶ ἐπιγραφές.

— Τώρα, μᾶς εἶπε ὁ ὁδηγός μας, ἀφοῦ εἶδαμε τοὺς ναοὺς καὶ τὶς στοές καὶ τὴν ἀγορά, πᾶμε νὰ κάνουμε καὶ ἓναν περίπατο μέσα στὴν πόλη. Οἱ ἄνθρωποι μόνο λείπουν νὰ μᾶς καλοδεχτοῦν. Ὅλα τὰ ἄλλα μένουν στὸν τόπο τους. Τὰ σπίτια, ὅπου ἔζησαν οἱ ἄνθρωποι, τὰ δρομάκια, ὅπου περπατοῦσαν, τὰ μαγαζιά, ὅπου ἔκαναν τὰ ψώνια τους.

Ἀνεβήκαμε στὸ λόφο, ὅπου ἦταν χτισμένη ἡ πόλη, ἀφοῦ κάναμε ἓνα γύρο στοὺς ἀρχαίους δρόμους. Ὁ ὁδηγός μᾶς εἶπε :

— Ἀς μποῦμε τώρα σ' αὐτὸ τὸ ἀρχοντόσπιτο. Χωρὶς ἄλλο τὸ σπίτι αὐτὸ θὰ ἦταν σπίτι κάποιου ἀρχαίου ἐφοπλιστῆ. Δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ ἴδιος νὰ μᾶς δεχτῇ, ἀλλὰ δὲν πειράζει.

Προχωρήσαμε, ἀνεβήκαμε τὰ μαρμαρένια σκαλοπάτια καὶ βρεθήκαμε στὴν εὐρύχωρη αὐλή, στρωμένη ὅλη μὲ ὥραϊα μωσαϊκά.

— Δὲ σᾶς τὸ ἔλεγα ἐγὼ πὼς εἶναι σπίτι ἐφοπλιστῆ ; μᾶς εἶπε ὁ ὁδηγός μας. Νά καὶ τὸ ἔμβλημά του, ἱστορημένο ἐπάνω στὸ ψηφιδωτό. Μιὰ ἄγκυρα καὶ ἓνας Τρίτων. Σύμβολα ναυτικά καὶ τὰ δύο.

Σταθήκαμε καὶ καμαρώναμε τὸ ἀρχοντόσπιτο.

— Κρίμα νὰ μὴν εἶναι ὁ ἴδιος νὰ μᾶς περιποιηθῇ... εἶπε ὁ ὁδηγός μας. Ἕνα γλυκὸ καὶ ἓνα ποτήρι νερὸ θὰ ἄξιζε ὅ,τι πῆς αὐτὴ τὴν ὥρα.

Ἕνας μικρὸς ἀπὸ τὸν τόπο, ποὺ μᾶς εἶχε ἀκολουθήσει, πουλώντας λουκούμια συριανὰ καὶ κρύο νερό, ἔτρεξε τότε νὰ μᾶς περιποιηθῇ, σὰ νὰ εἶχε καταλάβει τὴν ἐπιθυμία μας καὶ σὰ νὰ ἤθελε νὰ βγάλῃ ἀσπροπρόσωπο τὸ νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ.

— Λουκούμια καὶ νερό, κύριοι ...

Τὰ δεχτήκαμε μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση. Κάποιος τότε γύρισε στὸ μικρὸ καὶ τοῦ εἶπε :

— Δὲ μοῦ λές, παιδί μου, ἀρχαῖος εἶσαι ἐσύ ;

Ὁ μικρὸς δὲν κατάλαβε.

— Μάλιστα, κύριε... εἶπε.

Καὶ καθὼς τὸ παιδάκι τοῦ πέμπτου αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ, ὅπως τὸ εἶχαμε φανταστῇ, μοίραζε ὀλόγυρα λουκούμια καὶ νερά, νομίζαμε πὼς τὴν περιποίησιν μᾶς τὴν ἔκανε στὸ σπίτι του ὁ φιλόξενος νοικοκύρης του. Τότε κάποιος ξένος, ποὺ ἦταν μαζὶ στὴν ἐκδρομὴ, ἔβγαλε τὸ σημειωματάριό του καὶ σημείωσε :

« Στὰ σπίτια τῆς ἀρχαίας Δήλου προσφέρονται στοὺς ἐπισκέπτες ὠραῖα συριανὰ λουκούμια καὶ δροσερὸ νεράκι ».

— Ἀπὸ ποῦ πᾶνε στὸ πάνω πάτωμα, παιδί μου ; ρωτήσαμε τότε τὸ μικρὸ.

— Ὅριστε, κύριοι, ἡ σκάλα, μᾶς εἶπε σὰν ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν τὴ βλέπετε ;

Μπροστά μας πραγματικὰ ἦταν ἡ σκάλα, ποὺ ἔφερνε στὸ πάνω πάτωμα. Ἀνεβήκαμε, σὰν νὰ ἤμαστε στὸ σπίτι μας. Ἐξαφνα σ' ἓναν τοῖχο εἶδαμε κάτι ὀρνιθοσκαλίσματα, σὰν τὰ κακογραμμένα γράμματα ποὺ γράφουν καὶ σήμερὰ τὰ παιδιά στοὺς τοίχους. Σκύψαμε καὶ διαβάσαμε :

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΥΦΛΟΣ ΟΥΔΕ ΒΛΕΠΕΙ
ΟΥΔΕΝ ΠΑΙΖΩΝ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ ΕΚΛΕΨΕΝ
ΑΥΤΩ ΕΡΜΙΑΣ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ

— Καταλαβαίνετε τί τρέχει ἐδῶ ; μᾶς εἶπε ὁ ἀρχαιολόγος. Τὰ παιδιά τοῦ 450 π.Χ. εἶχαν τὴν κακὴ συνήθεια, ὅπως καὶ τὰ σημερινά, νὰ γράφουν πάνω στοὺς τοίχους. Ὁ μικρὸς Ἑρμίας λοιπὸν ἔπαιξε τὰ κότσια μὲ τὸ μικροῦλη τὸ Δημήτριο, παιδιά χρηματιστῶν καὶ τὰ δύο, καὶ ὁ Ἑρμίας ἔκανε ζαβολιές στὸ Δημήτριο, χωρὶς νὰ παίρνη εἶδηση ἐκεῖνος.

Κάποιος άλλος πονηρός μικρός όμως, πού είχε μυριστή τη ζαβολιά, έπιασε κι έγραψε στόν τοίχο αυτά πού διαβάσατε.

Και ό αρχαιολόγος μᾶς εξήγησε τήν αρχαία έπιγραφή του τοίχου :

“Ο Δημήτριος είναι στραβός και δέ βλέπει τίποτα, όταν παίζει τὰ κότσια. “Ο Έρμίας του έκλεψε μερικά κότσια.

Κάποιος τότε από μᾶς γύρισε και είπε αὐστηρά στο μικρό με τὰ λουκούμια :

— Έσύ τὰ έγραψες αυτά ;

“Ο μικρός τὰ χρειάστηκε.

— Όχι, μπάρμπα, φώναξε. Δέν τὰ έγραφα έγώ...

Σέ λίγο φεύγαμε με τὸ γρήγορο βαπόρι, αφήνοντας πίσω μας τὸ φωτολουσμένο νησί του Ἀπόλλωνα. Καί δέν ἦταν σὰ νὰ φεύγαμε από μιὰ νεκρή πολιτεία. Κάτι μᾶς ἔλεγε μέσα μας πὼς εἴχαμε ξαναζήσει γιὰ λίγες ὥρες μαζί με τοὺς αρχαίους κατοίκους του ἱεροῦ νησιοῦ και πὼς εἴχαμε παίξει κότσια μαζί με τὸν κουτὸ Δημήτριο και τὸν τετραπόνηρο τὸν Έρμια.

Παῦλος Νιοβάνας

“Όταν, μικρὸ παιδὶ ἀκόμα, ἄκουα στὰ κλέφτικα τραγούδια και τ’ ὄνομα τῶν Γρεβενῶν, τὰ φανταζόμουν σκαρφωμένα στὰ κατσαβραχα τῆς Πίνδου, ἐκεῖ στὰ ἀπάτητα

λημέρια τοῦ Ζιάκα καὶ ὅλης τῆς δοξασμένης κλεφτουριάς.

Φοβᾶμαι, ἀλήθεια, ὅτι πολλὰ Ἑλληνόπουλα δὲν ἔχουν ἀκούσει οὔτε τ' ὄνομα τῆς ἀρματολικῆς οἰκογένειας τοῦ Ζιάκα. Καὶ ὅμως κάθε κορυφὴ τῆς Ρούμελης ἀντιλαλεῖ τὶς παλικαριές καὶ τὰ κλέφτικα τραγούδια τῶν Ζιακαίων.

Τέσσερα ἀδέρφια βρέθηκαν στὸ μεγάλο χαλασμὸ τοῦ Μεσολογγίου. Γιὰ τὸν ἀρματολὸ Γιαννούλα τραγουδοῦμε ἀκόμα στὴ Ρούμελη :

*Γράφει ὁ Γιαννούλας μιὰ γραφὴ κι ἓνα καημένο γράμμα
σὲ σᾶς, γερόντοι ἀπ' τ' Ἀγραφα, σὲ σᾶς κοτζαμπασήδες
γρήγορα τὸ μπουρσαλὲ ἀπ' τὴν Ὀξυὰ καὶ κάτω...*

Κι ὅταν στὸ Σπήλαιο, κοντὰ στὰ Γρεβενά, σκοτώθηκε στὰ 1854 ὁ τελευταῖος Ζιάκας, τὸ κλέφτικο τραγούδι διαδόθηκε παντοῦ τὸ μεγάλο χαμό, καὶ πρόσταξε καὶ τὰ πουλιά ἀκόμα νὰ πενθήσουν :

*Ἐσεῖς, πουλιά τῶν Γρεβενῶν κι' ἀηδόνια τοῦ Μετσόβου,
φέτο νὰ μὴ λαλήσετε, παρὰ νὰ βουβαθῆτε.*

Γι' αὐτό, ὅπως εἶπα παραπάνω, φανταζόμουνα τὰ Γρεβενά πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸν κάμπο. Ἐνα ταξίδι ὅμως ὡς ἐκεῖ μὲ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν πλάνη αὐτή.

Ἀπὸ τὴν Κοζάνη τὸ αὐτοκίνητο ὅλο καὶ κατέβαινε χαμηλότερα καὶ ὕστερα ἀπὸ 55 χιλιόμετρα βρήκαμε τὰ Γρεβενά, τρυπωμένα σ' ἓνα βαθυπεδὸ τοῦ γειτονικοῦ Ἀλιάκμονα. Κυκλωμένα ἀπὸ πανύψηλες βουνοκορφές, ἔχουν μόνο μιὰ στενὴ ἔξοδο πρὸς τὸ ποτάμι, καὶ ζοῦν ἐκεῖ ἀπόμερα καὶ εὐχαριστημένα ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις παλιῶν δοξασμένων καιρῶν.

Τὸ ἔργο τῆς παλιάς κλεφτουριάς τῶν Γρεβενῶν συνέχισαν στὸν καιρὸ μας τὰ παλικάρια τῶν Μακεδονικῶν ἀγώνων, λίγα χρόνια πρὶν γίνῃ ἐλεύθερη καὶ πάλι ἡ Μακεδονία μας. Καὶ οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες τοῦ 1911 πολλὲς μέρες

ἔγραφαν γιὰ τὸν τραγικὸ θάνατο τοῦ Μητροπολίτη τῶν Γρεβενῶν Αἰμιλιανοῦ. Καὶ ἀφοῦ βρέθηκα στὴν Κοζάνη, εἶχα τὸν πόθο νὰ προσκυνήσω τὸ ἅγιο χῶμα, ποὺ δέχτηκε τὸ ταλαιπωρημένο σῶμα του.

Ἦταν σούρουπο ὅταν φτάσαμε στὰ Γρεβενά· στὴν πλατεία τῆς μικρῆς πολιτείας λαμποκοποῦσε ἡ μαρμαρένια προτομὴ τοῦ μαρτυρικοῦ Δεσπότη. Μὲ συγκίνηση βαθιὰ ἀντίκρισα καὶ προσκύνησα τὴν ἀδείλιαστη μορφή τοῦ Αἰμιλιανοῦ, καὶ μὲ πιὸ πολλή συγκίνηση ἄκουσα τὸ βράδυ ἀπὸ εὐγενικὸ φίλο ὅλη τὴν ἱστορία του.

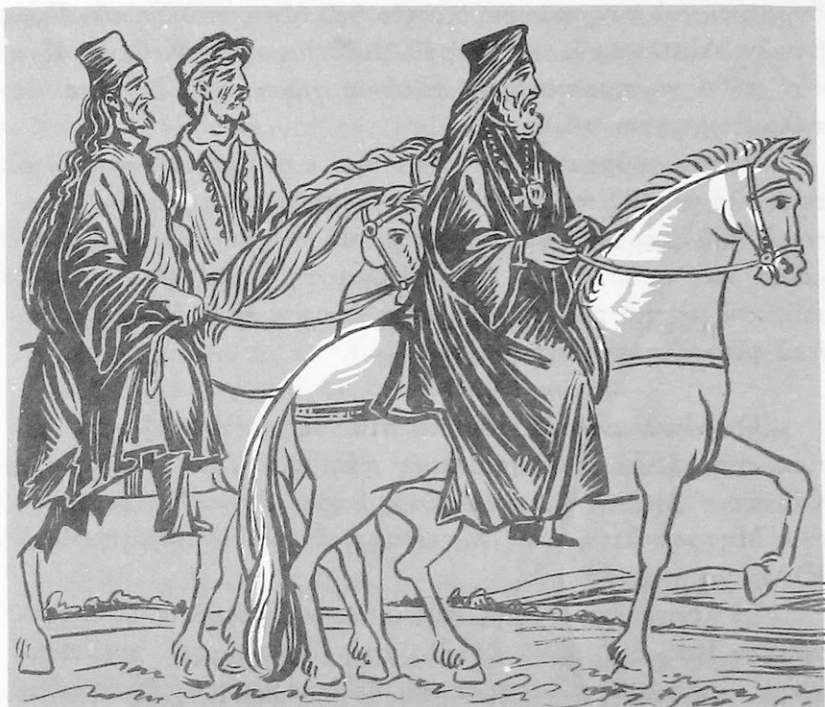
Ὁ Αἰμιλιανὸς γεννήθηκε στὸ Ἰκόνιο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας στὰ 1874 καὶ σπούδασε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης. Ἄμα πῆρε τὸ δίπλωμά του, ἔγινε διάκος κοντὰ στὸ Μητροπολίτη τοῦ Μοναστηριοῦ, καὶ καθηγητὴς στὸ Ἑλληνικὸ γυμνάσιο.

Σὲ λίγον καιρὸ ἔγινε ἐπίσκοπος καὶ βοηθὸς τοῦ Μητροπολίτη. Καὶ ὅχι μόνο βοηθὸς στὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα, ἀλλὰ καὶ σύντροφος καὶ δεξιὸ χέρι στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες τοῦ Παύλου Μελά καὶ τῶν ἄλλων παλικαριῶν τῶν μακεδονικῶν βουνῶν.

Στὰ 1908 ἔγινε Μητροπολίτης Γρεβενῶν. Ἐδῶ οἱ ἐθνικοὶ ἀγῶνες ἦταν σκληρότεροι. Μέρα καὶ νύχτα ὁ Αἰμιλιανὸς γύριζε στὰ χωριά, δίνοντας θάρρος στοὺς βασανισμένους ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κομιτατζῆδες χριστιανούς. Ὅλοι τοῦ ἔλεγαν νὰ μὴ βγαίνει ἀπὸ τὰ Γρεβενά, γιατί κινδύνευε ἡ ζωὴ του· παντοῦ τὸν παραμόνευαν οἱ ἐχθροὶ του.

— Νὰ μὴ βγαίνω ἀπὸ τὰ Γρεβενά; ἀπαντοῦσε μὲ περηφάνια ὁ Αἰμιλιανός. Μήπως εἶμαι Μητροπολίτης μονάχα στὰ Γρεβενά; Τὰ χωριά μου θὰ μείνουν χωρὶς τὸν πατέρα τους;

Καὶ ἐξακολουθοῦσε ἀτάραχος τίς περιοδεῖες του. Οἱ

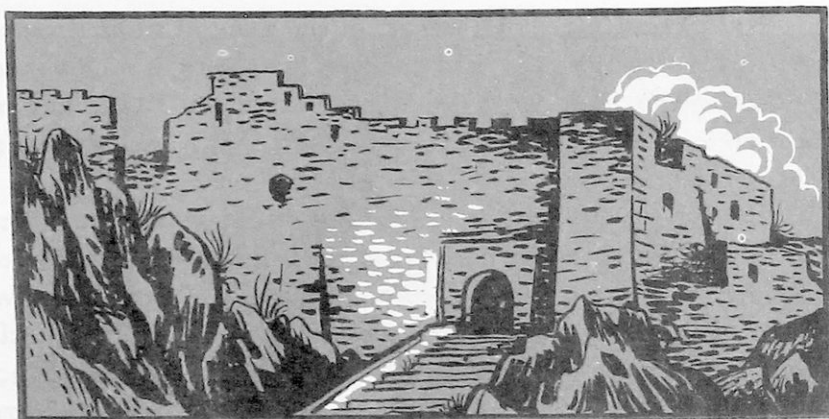

χριστιανοί μάθαιναν τὰ σχέδια τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ δὲν τολμοῦσαν νὰ λένε τίποτε στὸν Αἰμιλιανό. Καὶ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1911, γυρίζοντας ἀπὸ τὸ Σχίνοβο, δολοφονήθηκε μετὰ τὸν ἀγριότερο τρόπο, μαζί μετὰ τὸ διάκονο του καὶ τὸν ἀγωγιὰτή του.

Ἔστερα ἀπὸ πέντε μέρες βρῆκαν κρεουργημένα τὰ πτώματά τους...

Ὅλα τὰ χωριὰ ξεκίνησαν γιὰ τὴν πολιτεία· πήγαιναν νὰ προσκυνήσουν τὸ χιλιοβασανισμένο σῶμα τοῦ ἀλησμόνητου Δεσπότη. Καὶ μετὰ θρήνους καὶ μετὰ δάκρυα τὸ ἔθαψαν δίπλα στὴ Μητρόπολη.

Δημ. Κοντογιάννης

ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ

Σὲ μιὰ στροφή τοῦ δρόμου, σὰ ζωγραφιά ἀπὸ τεχνίτη χέρι ἱστορημένη, ξεπροβάλλει μέσα στὴν καρδιά τῆς Βορείου Ἡπείρου τὸ θρυλικὸ Ἀργυρόκαστρο.

Πόλη μεσαιωνική, πὺν ὑψώνεται ἀνάμεσα σὲ βουνὰ ἄγρια, ἀπλησίαστα, ἄδεντρα καὶ σκυθρωπά. Ἐπάνω σὲ τρεῖς γιγάντιους βράχους εἶναι χτισμένα τὰ σπίτια τῆς· καὶ μπροστά, στὸν πιὸ ψηλὸ βράχο, κάθεται βαρὺ τὸ περήφανο Κάστρο, ἀπὸ τὸν καιρὸ μαυρισμένο, μὲ τὶς ἐπάλξεις καὶ τὶς πολέμιστρες τοῦ βουβές, τὶς τοξωτές τοῦ πόρτες ἀνοιχτές, τοὺς πύργους τοῦ ἐτοιμόρροπους.

Νομίζεις πὺς ξάφνου ἀπὸ τὶς ὀλάνοιχτες πόρτες θὰ ξεχυθοῦν μελίσσι οἱ βυζαντινοὶ ἀκρίτες, σιδερόφραχτοι καβαλάρηδες, μὲ σπαθιά γυμνά καὶ μακριὰ κοντάρια, γιὰ νὰ χτυπηθοῦν μὲ Νορμανδοὺς καὶ Σλάβους ἐπιδρομεῖς.

Χρόνοι ἥρωικοὶ καὶ θρύλοι παλιοὶ ζωντανεύουν στοῦ κάστρου τὸ ἀντίκρισμα.

Καὶ πλησιάζεις... Οἱ στοές, οἱ φυλακές, οἱ πολεμίστρες, γεμάτες ἀγριόχορτα καὶ παπαροῦνες. Γεράκια κρώζουν καὶ ζυγίζονται ἀπὸ πάνω σου· κοιτάζουν κάτω μὲ βλέμμα διαπεραστικό. Ἐπειτα ξαφνικὰ ὀρμοῦν σὰ βέλη καὶ χύνονται πρὸς τὴν πεδιάδα.

Σοῦ φαίνεται πῶς ζῆς σ' ἄλλους παλιούς καιρούς, στὸ μεσαίωνα. Σοῦ φαίνεται πῶς βρίσκεσαι σὲ κεῖνα τὰ θρυλικά βυζαντινὰ κάστρα, ποὺ οἱ Ἀκρίτες ἔχιζαν στὰ μακρινὰ σύνορα τῆς χώρας σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση, γιὰ νὰ ὑπεροσπί-
ζουν τὴν Πατρίδα τοὺς ἀπὸ τοὺς λογῆς - λογῆς βαρβάρους.

Ἐδῶ νιώθει κανεὶς καλύτερα, ὅσα ἔτυχε νὰ διαβάσῃ στὴν ἱστορία. Τώρα καταλαβαίνει πόσοι ἀγῶνες, πόσες θυσιές θὰ ἔγιναν γύρω στὰ κάστρα αὐτά, γιὰ νὰ κρατηθῇ ὁ τόπος ἐλεύθερος ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων. Καὶ φαντάζεται κανεὶς πόσο ἄγρυπνη καὶ καρτερικὴ πρέπει νὰ ἦταν ἡ φρουρήσῃ ἀπὸ τὰ ψηλὰ αὐτά κάστρα. Ἐρχόταν ὥρα, καὶ πολὺ συχνά, ποὺ τὸ φρούριο ὅλο τράνταζε ἀπὸ τὸν κρότο τῶν σιδερένιων ὅπλων, ἀπὸ τὰ προστάγματα τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἀπὸ τὸ ποδοβολητὸ καὶ τὰ χρεμετίσματα τῶν ἀλόγων.

Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, ὁ Ἡρακλῆς τῆς βυζαντινῆς Ἑλλάδας, ζωντανεῖται ὁλόκληρος μπροστὰ στὰ μάτια σου στοῦ κάστρου τὸ ἀντίκρισμα. Ἔτσι καὶ τὸ ἀντίκρισμα τῶν γύρω βουνῶν φέρνει στὴ θύμησή σου ὁλοζώντανες κάποιες ἄλλες μορφές, πῶς κοντινὲς καὶ γνῶριμες, τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς εὐζώνους τῆς νεώτερης Ἑλλάδας, ποὺ ἀγωνίστηκαν καὶ ἔχυσαν τὸ αἷμα τοὺς στὰ βουνὰ αὐτά, γιὰ νὰ διώξουν κάποιους ἐχθρούς, τοὺς Λύκους καὶ τοὺς Κενταύρους καὶ τὰ τσακάλια τῆς Ἀλβανίας.

Γ. Α. Μίγας

Η ΚΕΡΚΥΡΑ

Ποιός μπορεί νά ἀρνηθῇ τὸ γαλανὸ πανέμορφο χρῶμα τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ ; Ποιός ἄλλος ἥλιος κατόρθωσε ποτὲ νά χρυσώσῃ τοὺς παλιούς λίθους τῆς Ἀκρόπολης, νά ξαναζωντανεύῃ τὴν παλιά τους ψυχὴ ; Ποιός δὲ θαύμασε καὶ δὲ χάρηκε τὰ μενεξεδένια δειλινὰ παιγνίδια τοῦ ἡλίου μὲ τὶς πλαγιῆς τοῦ Ὑμηττοῦ ;

Ἀλλὰ ἡ φύση λησμόνησε νά σκορπίσῃ ἄφθονα στὸ δοξασμένο κάμπο τῆς Ἀττικῆς ἓνα χρῶμα, τὸ πράσινο.

Ὅποιοι κατοικεῖ στὸ γλυκὸ νησί τοῦ Ἰονίου — στὴν ὠραία Κέρκυρα — πνίγεται μέσα στὸ πράσινο. Δὲ χρειάζεται νά πάῃ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν. Τὰ τελευταῖα σπίτια ἀγκαλιάζονται μὲ εὐκαλύπτους καὶ ἱτιές καὶ τὰ μπαλκόνια σκιάζονται ἀπὸ περιπλοκάδες καὶ κισσοὺς, καὶ δυὸ βήματα πέρα πέρα βασιλεύει παντοῦ τὸ πράσινο.

Ὁ ἀπέραντος ἐλαιώνας εἶναι μιὰ ἀκράτητη πλημμύρα. Γεμίζει κάθε κοιλάδα μὲ τὸ σταχτοπράσινο χρῶμα του καὶ κατεβαίνει μὲ τὶς γέρικες ἐλιές του νά ἀνταμώσῃ τὴ θάλασσα, ποὺ φιλεῖ τὶς ρίζες τους καὶ καθρεφτίζει τὶς κορυφές τους.

Κι ανάμεσα στις φυλλωσιές ξεπροβάλλει πότε μια σει-
ρά κυπαρίσσια, πότε μια γωνιά από έπαύλεις, πότε μια στέ-
γη από καλύβα καπνοστεφανωμένη.

Παρέχει σέ μια κοιλάδα, προφυλαγμένη από τοῦ βοριᾶ
τὰ χαϊδέματα, ἀγκαλιασμένες πορτοκαλιές με λεμονιές, δά-
σος όλόκληρο. Καὶ ἅμα ἀνέβωμε στήν κορυφή τοῦ λόφου,
πιὸ πέρα, ἄλλη εἰκόνα ξετυλίγεται μπροστά μας.

Ἕνα ποταμάκι ἤσυχο κυλᾷ τὰ καθάρια νερά του μέσα
σὲ καλάμιες καὶ σκίνα καὶ πιὸ πέρα ξαπλώνεται τὸ ἀπέ-
ραντο λιβάδι ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Ἕνα πράσινο χαλὶ
σμίγει με τὸ ἄλλο, τὸ γαλάζιο· ἄσπρα σημάδια στὸ ἕνα φαί-
νονται οἱ γλάροι, μαῦρες καὶ κίτρινες πινελιές στὸ ἄλλο οἱ
ἀγελάδες.

Ἐκεῖ κάτω κοντὰ — λέει τὸ πανάρχαιο ὠραῖο παραμύ-
θι — ἔφτασε ταλαιπωρημένος ὁ Ὀδυσσεύς καὶ ἀποκοιμήθηκε
κάτω ἀπὸ μιὰν ἐλιά. Ἐκεῖ, στήν ὄχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ,
στέλνει καὶ ἡ Ἀθηνᾶ τὴ βασιλοπούλα με τὶς ὑπηρέτριές
τῆς νὰ πλύνουν καὶ νὰ λευκάνουν. Καὶ ὅταν ὁ ναυαγὸς ξυ-
πνᾷ ἀπὸ τὶς φωνές καὶ τὰ γέλια τῶν γυναικῶν ποὺ παίζουν
τὴ σφαῖρα, ἡ θεὰ τοῦ δίνει μιὰ λάμψη θεϊκὴ στὸ πρόσωπο.

Ἐκεῖ τώρα στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο, ἀντὶ ν' ἀκούσης τὰ
χρυσὰ κουδουνάκια καὶ τ' ἀσημένια χάμουρα ἀπὸ τὰ ὀχτῶ
μουλάρια ποὺ τραβοῦν τὸ ἀμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφήνει τὴν
βενζίνα του ἕνα αὐτοκίνητο. Καὶ ἀντὶ τὶς φωνές καὶ τὰ γέ-
λια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηχεῖ βαριά ἡ φωνὴ τοῦ ζευγολάτη.

Τρέχει καὶ σήμερα ἤσυχα τὸ ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε πα-
λάτια φαίνονται μακριὰ οὔτε νεράιδες παίζουν στὶς ὀχθες
του. Μερικὲς ἐλιές σκαρφαλώνουν σὲ κάτι χαριτωμένους
λοφίσκους. Ποιὸς ξέρει μήπως ἀπὸ τὴν ἐλιά, ποὺ ἔκοψε ὁ
Ὀδυσσεύς ἕνα κλαρὶ γιὰ νὰ σκεπαστῇ, δὲν ἔπιασαν παρα-
κλάδια καὶ βρίσκονται ἀκόμη καὶ σήμερα ἐκεῖ !

“Όλη ή Κέρκυρα είναι μιὰ ἀπέραντη θάλασσα με τὸ χρώμα τῆς ἐλίας καὶ με τὰ τεράστια κύματα, τοὺς ὀλοπράσινους λόφους.

Μέσα στὴν πόλη βρίσκεται τὸ χαριτωμένο λιμανάκι τῆς Γαρίτσας. Ἀληθινὸ παιγνίδι τῆς φύσης. Ὁ ἥλιος τὴ στολίζει μαγευτικὰ σὰν καλλιτέχνης καὶ ποιητής. Τρέχει νὰ κρυφτῇ πίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ σὰν ἀποχαιρετισμὸ ἀφήνει ἀπὸ πάνω της ἓνα πελώριο φωτοστέφανο. Ἀπέναντι οἱ χιονισμένες κορυφές τῶν βουνῶν τῆς Ἡπείρου μοιάζουν σὰν τριαντάφυλλα στὸ στερνὸ χάιδεμα τοῦ ἡλίου.

Πέντε - ἔξι ψαροπούλες με ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ἡμέρας, ν’ ἀράξουν στὸ λιμανάκι, καὶ στὴν ἀκρογιαλιὰ ἀντηχεῖ ἡ φωνὴ τῶν ψαράδων, ποὺ τραβοῦν τὰ δίχτυα τους.

Ἕνας περίπατος μισῆς ὥρας σὲ φέρνει ἀπὸ τὴν πόλη σὲ μιὰ γωνιά ἀπὸ τίς πιὸ μαγευτικὲς καὶ τοῦ νησιοῦ καὶ ἴσως ὅλης τῆς Ἑλλάδας. Ἕνα πελώριο κανόνι, λείψανο παλιοῦ πυροβολείου, δίνει τὴν ὀνομασία τῆς θέσης· εἶναι τὸ « Κανόνι ».

Δεξιὰ μιὰ λιμνοθάλασσα, με τὸ διβάρι καὶ τίς κάλαμιές του στὸ βάθος, ἡσυχὴ σὰν καθρέφτης. Ἀριστερὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος μ’ ἓνα φρικίασμα σιγανό, ἀνεπαίσθητο. Στὰ ὅρια τῶν δύο, ἓνα μοναστηράκι πάνω σὲ ἓνα βράχο ἐπίπεδο, καὶ πιὸ πέρα τὸ Ποντικονήσι. Λένε πὼς εἶναι τὸ πλοῖο τοῦ Ὀδυσσεῆ ἀπολιθωμένο. Σήμερα εἶναι μιὰ πινελιὰ πράσινη μες στὸ γαλάζιο χρώμα τῆς θάλασσας. Καὶ ἀντίκρυ στὴ σειρὰ φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, ποὺ ἀνεβαίνουν σὰν κρεμαστοὶ κῆποι ὡς τὸ Γαστούρι.

Μακριὰ σ’ ἓναν ἀπὸ κείνους τοὺς κρεμαστοὺς λόφους, ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὴ θάλασσα πρὸς τὸ Γαστούρι, μιὰ βασανισμένη ψυχὴ, ἡ βασίλισσα τῆς Αὐστρίας Ἑλισάβετ,

φαντάστηκε μιὰ μέρα ἓνα καταφύγιο, ἓνα ἄσυλο μακριὰ ἀπὸ τὸ θόρυβο τῆς ζωῆς, μέσα στὸ πράσινο, μέσα στὴ φύση, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ζήσῃ ἡσυχᾶ. Καὶ ἔχτισε τὸ παλάτι της. Τὸ στόλισε μὲ ἀγάλματα κι εἰκόνες. Καὶ ξεφύτρωσαν ἐκεῖ θεοὶ καὶ ἡμίθεοι. Νύμφες καὶ Μοῦσες, μέσα σὲ πίδακες καὶ σὲ σπηλιές. Κι ἐκεῖ ζοῦσε καὶ ἡ ψυχὴ ἐκείνη μιὰ ζωὴ χαριτωμένη τῶν ἀρχαίων παραμυθιῶν, ὥσπου πέθανε.

Τώρα τὸ παλάτι τοῦ Γαστουριοῦ εἶναι ἐλληνικό. Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ στολίσματα τοῦ πανέμορφου νησιοῦ.

N. Πετμεζᾶς — Λαύρας

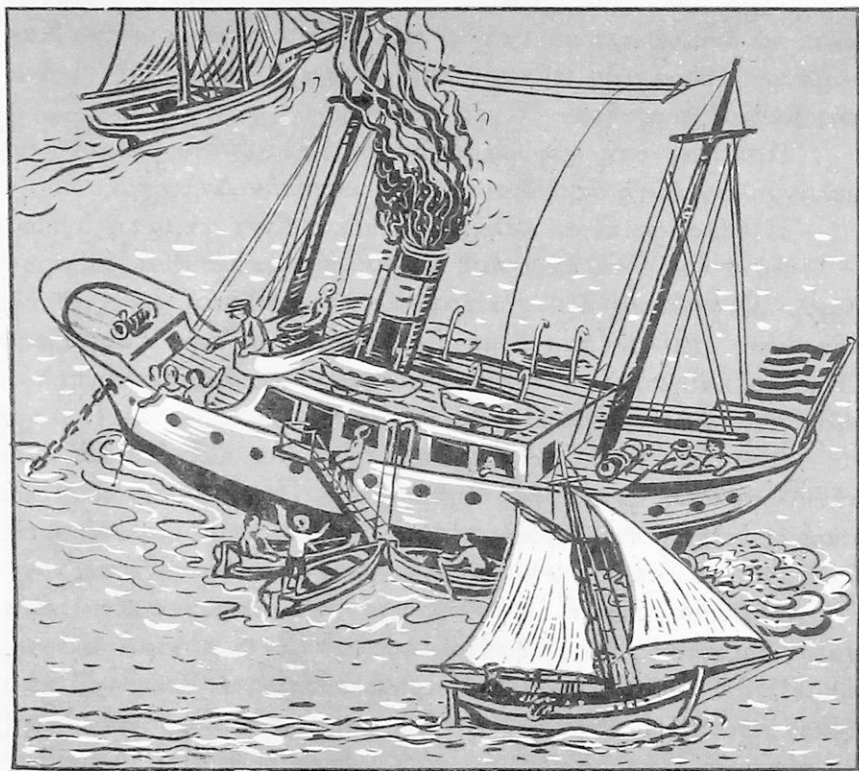
ΑΠΟ ΤΟ ΓΥΡΟ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ὁ λιμάνι τῆς Κυπαρισσίας εἶναι μικροσκοπικό. Δὲν ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ φιλοξενῇ ὑπερωκεάνια οὔτε τεράστια πολεμικά, καθὼς τὰ φιλοξενεῖ σχεδὸν κάθε χρόνο τὸ θεόχτιστο λιμάνι τῆς Πύλου. Ἐδῶ μόνο μικρὰ καΐκια μὲ κατάρλευκα πανιά, σὰν ὠραῖοι κύκνοι, ἀργοκίνητα καὶ ναζιάρικα, μπαينوβγαίνουν ἀπὸ τὸ ἡσυχο λιμανάκι μας. Κάθε Κυριακὴ πρωὶ ἀκούεται καὶ σφύριγμα βαποριοῦ. Εἶναι τὸ μικρὸ ἐπιβατικό ἀτμόπλοιο « Ἀγία Βαρβάρα », ποὺ ἐκτελεῖ τακτικὰ τὸ γύρο τῆς Πελοποννήσου.

Μόλις ἀγκυροβολήσῃ, τὸ τριγυρίζουν οἱ βάρκες. Ὁ γερανὸς (τὸ βίντσι) δουλεύει, ἐπιβάτες ἐπιβιβάζονται· ἄλλοι βγαίνουν νὰ πιοῦν κρῦο νερὸ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ πηγὴ τοῦ Διονύσου, ποὺ ἐνώνει τὰ νερά της μὲ τὰ ἀρμυρὰ κύματα. Ἀπὸ τὰ ἄφθονα αὐτὰ κρυόνερα πάντα τὸ ἀτμόπλοιο παίρνει νερὸ γιὰ τοὺς ἐπιβάτες, ὥσπου νὰ φτάσῃ στὸν Πειραιά.

Δὲν περνᾷ μιὰ ὥρα καὶ τὸ σφύριγμα ἀκούεται πάλι.
‘Ο ἑλικας αὐλακώνει τὰ νερά καὶ τὸ πλοῖο μᾶς ἀποχαιρετᾷ,
γιὰ νὰ μᾶς ξαναεπισκεφθῇ τὴν ἐρχόμενη Κυριακή.

Μιὰ ἀπ’ αὐτὲς τὶς Κυριακὲς ἀποφασίσαμε κι ἐμεῖς νὰ
γίνουμε ταξιδιωτές. ‘Ο πλοίαρχος καπετάν Δημήτρης μᾶς
δέχτηκε μὲ καλοσύνη. ‘Ο καμαρότος μὲ πολλὴ εὐγένεια μᾶς
ἔδωσε καθίσματα πάνω στὴ γέφυρα κι ἐμεῖς παραγγεί-
λαμε τὸ πρωινὸ καφεδάκι.

Μόλις περάσαμε τὸ λιμενοβραχίονα, ἄρχισε νὰ ταλαν-
τεύεται τὸ πλοῖο μας σὰν καρυδόφλουδο, ἐνῶ ἄνεμος δὲν

φυσοῦσε, οὔτε κύματα εἶχε ἡ θάλασσα. Τὸ πλοῖο ὅλο σά-
λευε καὶ ἡ πρῶρα του ἀνεβοκατέβαινε, σὰ νὰ προσκυνοῦσε
τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο.

Τόσο πολὺ μᾶς τάραξε, ποὺ γιὰ μιὰ στιγμή σκεπτή-
καμε νὰ διακόψουμε τὸ ταξίδι, μόλις θὰ φτάναμε στὴν Κα-
λαμάτα. "Ὅλων μας τὰ πρόσωπα ἔγιναν ὠχρὰ καὶ ἡ εἰκόνα
τῆς μεταμέλειας ἦταν ζωγραφισμένη.

"Ἡμασταν στὴ γέφυρα ἀκίνητοι καὶ μελαγχολικοί· τῇ
μελαγχολικῇ αὐτῇ σιγῇ διακόπτει ὁ καπετὰν Δημήτρης.

— Ἡ θάλασσα εἶναι καλὴ, μᾶς λέει, εἶναι γεμάτη ὑγεία.

Αὐτὰ ἐμεῖς τὰ ἀκούαμε, χωρὶς βέβαια νὰ δίνουμε προ-
σοχή. Ὁ καθαρὸς ὅμως ἀέρας, ἡ ἀπασχόλησή μας μὲ τὰ
νέα μέρη ποὺ βλέπαμε, μετρίαζαν ὀλοένα τὴν ἐνόχληση.
Ἐπειτα καὶ αὐτὴ ἡ φουσκοθαλασσιὰ μετριάστηκε πολὺ,
καὶ ἔτσι δὲν ἀργήσαμε νὰ συνέρθουμε.

Δὲν εἶχαμε ἀκόμα διανύσει ἓνα μίλι καὶ θαυμάζαμε
τὴν ὀλοπράσινη καὶ κατάφυτη ἀκτὴ τῆς Πελοποννήσου. Μᾶς
παρουσιάστηκε ἓνα ὠραιότατο ἐκκλησάκι τόσο κοντὰ στὴ
θάλασσα, ποὺ τὰ κύματα σχεδὸν ἔβρεχαν τοὺς τοίχους του.
Ἡ τοποθεσία λέγεται Ἀγρίλης καὶ τὸ ἐκκλησάκι εἶναι ἀρ-
χαῖος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Κοιμήσεως. Εἶναι κτίσμα Ἰωάν-
νου Η' τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ προτελευταίου Βυζαντινοῦ αὐ-
τοκράτορα. Στὴ θέση αὐτὴ στὰ μεσαιωνικὰ χρόνια ἦταν
τὸ σημερινὸ χωριὸ Χαλαζόνι, ποὺ κατὰστρεψαν οἱ πειρατές.
Οἱ χωρικοὶ ἄφησαν τὴ θέση αὐτὴ κι ἔχτισαν τὸ χωριὸ δυὸ
μῖλια μακρύτερα ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἐκεῖ ὅπου εἶναι τώρα.
Ἦστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια στὸ ἐρειπωμένο χωριὸ καὶ τὴν
γκρεμισμένη ἐκκλησίᾳ ἀσκήτευε ἓνας καλόγερος. Μιὰ μέ-
ρα πέρασε ἀπὸ κεῖ ὁ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, ὅταν ἀκό-
μα ἦταν Δεσπότης (ἡγεμόνας) τοῦ Μιστρά. Ὁ καλόγερος
προσποιεῖτο πὼς δὲν τὸν γινώριζε καὶ τοῦ λέει :

—'Εσὺ θὰ βασιλέψῃς...

—'Αν βασιλέψω, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Ἰωάννης, τί θέλεις νὰ σοῦ κάνω ;

Καὶ ὁ καλόγερος εἶπε :

— Θέλω νὰ μοῦ χτίσῃς τὴν ἐκκλησίαν.

Ὁ Ἰωάννης βασίλεψε καὶ τήρησε τὴν ὑπόσχεση. Ἐχτίσε τὴ μικροσκοπικὴ ἐκείνη ἐκκλησίαν, καὶ τὸ ὑλικὸ τὸ ἔστειλε, ὅπως λένε, ἀπὸ τὴν Πόλη.

Τώρα ἡ φουσκοθαλασσιὰ ἔπαψε ἐντελῶς. Ἡ θάλασσα εἶναι ἡσυχῇ, ὁ οὐρανὸς καθαρὸς, τὰ ἀεράκι δροσερὸ καὶ ἡ ὄρεξη αὐξάνει.

Ἐμπρὸς μας φαίνεται ἓνα ὠραιότατο νησάκι. Εἶναι τὸ νησι Πρώτη. Ἀπὸ μακριὰ ποὺ τὴ βλέπομε, μᾶς φαίνεται σὰ μιὰ μεγάλη σαύρα ἀπλωμένη στὴ θάλασσα. Ἐκεῖ δὲν κατοικεῖ κανεὶς. Οἱ κάτοικοι τῶν Γαργαλιάνων ἀποβιβάζουν τὸ χειμῶνα τὰ ποίμνιά τους, γιατί ἔχει καλὴ βοσκή.

Ἀράζομε τώρα στὸ ἀνοιχτὸ λιμάνι τῆς Μαράθου, ποὺ εἶναι τὸ ἐπίνειο τῶν Γαργαλιάνων. Ὅλη ἡ ἔκταση, ποὺ χωρίζει τὴ Μάραθο ἀπὸ τοὺς Γαργαλιάνους, εἶναι κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια, σταφίδες καὶ ἐλιές. Οὔτε μιὰ σπιθαμὴ δὲ βρίσκεται ἀκαλλιέργητη. Οἱ Γαργαλιανῶτες εἶναι πολὺ ἐργατικοί. Ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Μαράθου ἐξάγεται τὸ λάδι, τὸ κρασί καὶ ἡ σταφίδα τῶν Γαργαλιάνων καὶ τῶν περιχώρων.

Τὸ πλοῖο φεύγει, καὶ σὲ λίγο ἐμπρὸς μας ἀρχίζει νὰ φαίνεται ἡ Σφακτηρία.

Εἶναι ἓνας τεράστιος λιμενοβραχίονας, ποὺ προφυλάσσει τὸ λιμάνι τῆς Πύλου ἀπὸ τὴν ὀργὴ τῶν κυμάτων, ὅταν εἶναι κακοκαιρία. Ὅμως τὰ κύματα μὲ τὴν ὑπομονή τους κατατρῶνε ὁλοένα τὰ πλευρά της. Ἀποκόβουν πελώρια πέτρινα

βουνά και τὰ καταποντίζουν στο βυθό. Και ἔτσι ἀνοίγουν δρόμο πρὸς τὸ λιμάνι. Δύο ἀπομονωμένοι βράχοι σχηματίζουν εἴσοδο στο λιμάνι.

Τὸ πλοῖο μας ἔχει γραμμὴ πρὸς τοὺς δυὸ αὐτοὺς γίγαντες, ποὺ στέκονται περήφανοι καὶ κατὰμαυροι. Καὶ μπαίνομε στο λιμάνι.

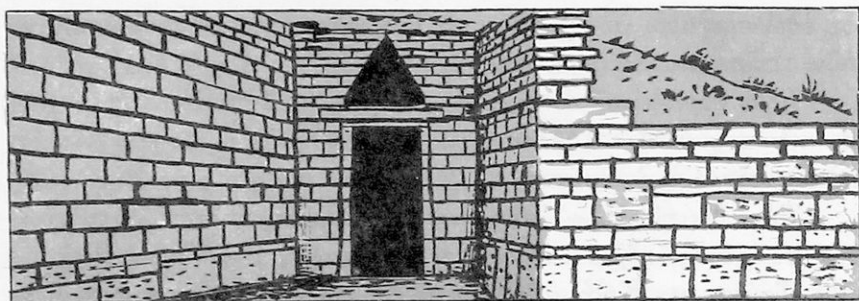
Δὲν μπορεῖ νὰ γίνη ἀσφαλέστερο λιμάνι. Ἐδῶ πολλὲς φορὲς καταφεύγουν οἱ μεγάλοι. εὐρωπαϊκοὶ στόλοι τῆς Μεσογείου, ὅταν κάνουν μεγάλα γυμνάσια. Βρισκόμαστε στὰ βασίλεια τοῦ ὁμηρικοῦ Νέστορα. Ἐδῶ κἀκεῖ ὁ ὑπερήφανος τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπὸ τὰ πολεμικὰ τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Καὶ ἔτσι ἔληξαν τὰ βάσανα τοῦ μεγάλου μας Ἀγώνα.

Σήμερα οἱ ψαράδες μαζί μὲ τὰ ψάρια τραβοῦν καὶ κανένα σιδερικὸ ἀπὸ τὰ σουλτανικὰ καράβια, ποὺ σαπίζουν στὸν πυθμένα. Ἐπάνω σ' ἓνα βράχο, ποὺ τὸν δέρνουν ἀδιάκοπα τὰ κύματα, ὑψώνεται τὸ μνημεῖο τοῦ φιλέλληνα Σανταρόζα. Σ' ἄλλο βράχο τὸ μνημεῖο τῶν Ρώσων καὶ κοντὰ ὁ τάφος τοῦ δοξασμένου Τσαμαδοῦ. Παρέκει λάμπει κάτασπρο τὸ περίλαμπρο μνημεῖο τῶν Γάλλων. Οἱ Ἕλληνες, ποὺ πάντα εὐγνωμονοῦν, ὕψωσαν παντοῦ στοὺς ξένους ποὺ ἀγωνίστηκαν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τὰ μνημεῖα τῆς εὐγνωμοσύνης.

Ἀπὸ τὸ πλοῖο μας βλέπομε τὸ « Νεόκαστρο », τὸ φρούριο ποὺ σώζεται ἀκέραιο, γιὰτὶ στὰ 1828 τὸ εἶχε ἐπισκευάσει ὁ Γάλλος στρατηγὸς Μαϊζών. Ἐχει ἐπάλξεις, πολέμιστρες, δεξαμενές, προμαχῶνες. Βλέπομε ἀκόμα τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μεταμορφώσεως, ποὺ χτίστηκε ἐπὶ φραγκοκρατίας. Ἐπειτα ἐπὶ τουρκοκρατίας ἔγινε τζαμί καὶ ἀπὸ τὴ Μεγάλῃ Ἐπανάστασιν ἔγινε ὀρθόδοξος ναός.

« Ἡμερολόγιον Μεγάλῃς Ἑλλάδος »

Ν. Μαρτίνης (Διασκευὴ)

ΟΙ ΠΑΛΙΟΠΕΤΡΕΣ

Ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ὁ γιὸς τοῦ « Γέρου τοῦ Μοριᾶ », ὑπασπιστὴς τῶν πρώτων βασιλέων τῆς Ἑλλάδας Ὁθωνος καὶ Ἀμαλίας, διηγόταν κάποτε, μετὰ τὴν ἐξώσή τους, τὴν ἐξῆς ἱστορία, ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ δείγματα τῆς πίστεως τῶν πρώτων μας βασιλέων στὴν ἀρχαία παράδοση τοῦ Ἑθνους.

Κατὰ τὴν πρώτη περιοδεία τῶν βασιλέων στὴν Πελοπόννησο — λέει ὁ ὑπασπιστὴς τους — μόλις φτάσαμε στὸ Ναύπλιο, μὲ κάλεσε ὁ βασιλιάς καὶ μοῦ εἶπε :

— Πρέπει νὰ ἐπισκεφθοῦμε καὶ τὶς Μυκῆνες, κύριε Κολοκοτρώνη. Σεῖς ποὺ γνωρίζετε τὸν τόπο, παρακαλῶ νὰ φροντίσετε. Αὐριο θὰ γίνη ἡ ἐκδρομή. Γνωρίζετε τὸ μέρος ;

— Μυκῆνες εἶπατε, Μεγαλειότατε; Μάλιστα, θὰ φροντίσω !

Πῆγα — συνεχίζει ὁ Γενναῖος — στὴν ἀγορὰ καὶ ρωτοῦσα νὰ μάθω ποῦ εἶναι αὐτὲς οἱ Μυκῆνες. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ μὲ διαφωτίσει.

— Πρώτη φορὰ ἀκοῦμε τὸ ὄνομα αὐτό, μοῦ ἔλεγαν. Τί τόπος εἶναι αὐτός ;

Ἀπελπισμένος πηγαίνω νύχτα στὸ γειτονικὸ χωριὸ καὶ συναντῶ στὸ δρόμο βοσκούς ποὺ γύριζαν.

— Ἐλᾶτε ἐδῶ, παιδιὰ, τοὺς λέω. Πῆτε μου, σὲ ποιό μέ-

ρος ἐδῶ τριγύρω συνηθίζουν οἱ « λόρδοι » καὶ πηγαίνουν νὰ δοῦν τίποτε παλιά χαλάσματα ;

— Ἐγὼ ξέρω, μοῦ ἀπαντᾷ ἕνας βοσκός. Στὸ Χαρβάτι πηγαίνουν συχνά οἱ « λόρδοι » μὲ βιβλία κι ὅλο φάχνουν κάτω παλιόπετρες, ποὺ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό.

Τότε θυμήθηκα — συνέχισε ὁ Κολοκοτρώνης — ὅτι γνῶριζα τὸ μέρος, εἶχα μάλιστα κάμει φοβερὸ πόλεμο ἐκεῖ μὲ τοὺς Τούρκους. Κινήσαμε λοιπόν, κατὰ τὸ πρόγραμμα, τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωί. Ἐφιππος ἐγώ, καμαρωτός, ὁδήγησα τὴ βασιλικὴ συνοδεία στὸ Χαρβάτι καί, ὅταν φτάσαμε, σήκωσα τὸ δεξί μου χέρι καὶ ἔδειξα τὶς παλιόπετρες.

— Νά οἱ Μυκῆνες, εἶπα.

Οἱ συνάδελφοί μου ἔμειναν μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, ἐκπληκτοὶ γιὰ τὴ σοφία μου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὁθων εὐχαριστήθηκε.

— Ὁ κύριος Κολοκοτρώνης, εἶπε, εἶναι ἀπ' ὅλους μας ὁ λογιότατος καὶ ὁ περισσότερον κάτοχος ἀρχαιολογικῶν γνώσεων.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀμαλία, λογία ὅσο καὶ ὁ Ὁθων, « πλήρης Ἑλλάδος », ὅπως καὶ ἐκεῖνος, δὲ λάτρευε λιγότερο τὴν κλασικὴ ἀρχαιότητα. Καὶ τῆς ἄρεσε νὰ ἐκτελῇ χρέη « ἐξηγητοῦ » τῶν ἀρχαιοτήτων στοὺς φιλοξενουμένους της, συνοδευομένη ἀπὸ τὸν εὐφρέστατο ὑπασπιστὴ της Καρατάσσο, τὸν ἐνδοξο ἀγωνιστὴ, ὁ ὁποῖος τῆς ἔλεγε κάποτε στὴν Ἀκρόπολη :

— Μὴν τοὺς λές τόσα πολλά, βασίλισσα. Θὰ τοὺς παλαβώσης αὐτοὺς τοὺς κουτόφραγκους. Καὶ θὰ κουβαλήσουν ὅλες τὶς παλιόπετρες στὰ σπίτια τους καὶ θὰ βουλιάξῃ τὸ καράβι. Ἀμ θὰ τοὺς χωρίσουν καὶ οἱ γυναῖκες τους, γιατί, ἀντὶ στολίδια, θὰ τοὺς πᾶνε πέτρες. . . (Γιατὶ οἱ ξένοι συνήθιζαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὶς ἀρχαιότητες καὶ μὲ μιά. . . πέτρα).

Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ θυμόσοφου ὑπασπιστῆ της τὰ μετέφρασε ἡ Ἀμαλία στὸν τότε ἀρχιδούκα τῆς Αὐστρίας, τὸν ἑ-

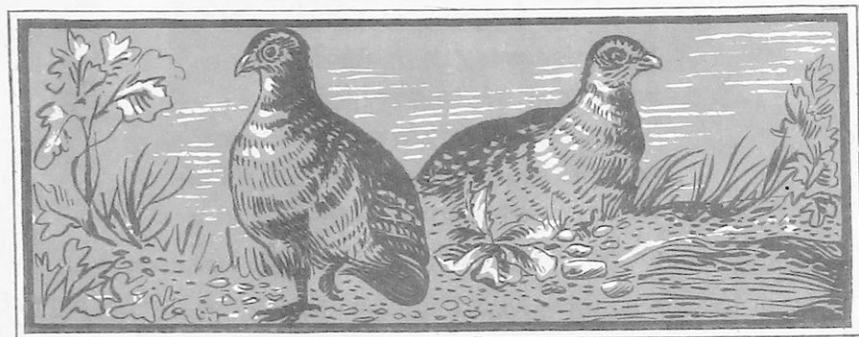
πειτα ἄτυχο αὐτοκράτορα τοῦ Μεξικοῦ Μαξιμιλιανό, ὁ ὁποῖος, νεαρὸς τότε, ἔκανε τὸ γύρο τοῦ κόσμου μαζί μὲ τὸν ἀδερφό του καὶ ἦταν φιλοξενούμενος στὴν Ἀθήνα.

—Ἐχεις δίκιο, λέει ὁ ἀρχιδούκας στὸν Καρατάσσο. Εἴμαστε κουτόφραγχοι καὶ γι' αὐτὸ ἐρχόμαστε στὴν Ἑλλάδα νὰ ξυπνήσῃ τὸ μυαλό μας.

Καὶ τοῦ ἀπαντᾷ ὁ ἀγωνιστής, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ ἀγράμματος, ἤξερε πολὺ καλά, ὅπως ὅλοι οἱ Ἕλληνες τοῦ Ἀγώνα, τὴν ἐθνικὴ σημασίαν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς παραδόσεως :

—Ἀς τὰ λέμε ἐμεῖς αὐτά, Ὑψηλότατε. Τὸ ξέρομε καλά πὼς σ' αὐτὰ τὰ λιθάρια χρωστοῦμε τὴν ἐλευθερίαν μας. Αὐτὰ δόξασαν τοὺς παλιοὺς καὶ γι' αὐτὰ συμπάθησε ἡ Εὐρώπη τὸν ἀγώνα μας.

Ε. Π. Φωτιάδης (Διασκευὴ)

Η ΠΕΡΔΙΚΑ

Ἄν δῆτε πέρδικα νὰ περπατῇ, θὰ πῆτε ὅτι πιὸ ἁρμονικό, πιὸ ρυθμικό, πιὸ εὐχάριστο περπάτημα εἶναι ἀδύνατο νὰ ἔχουν καὶ οἱ ἄγγελοι.

Οἱ κυνηγοί, ἅμα τῇ βλέπουν νὰ περπατῇ, τῆς σφυρίζουν ὅπως τὰ σκυλιά. Αὐτῇ, ἔχοντας πεποίθησιν στὴν τέχνη

νά γυρίζη ανάποδα γιά νά μή φαίνεται, στέκεται ἡ βουβαίνεται ἡ ἀναποδογυρίζεται. Καί ὁ κυνηγός σφυρίζοντας τήν πλησιάζει ἀπ' ἐκεῖ ποῦ θά τοῦ ἔρθῃ βολικά νά τήν τουφεκίσῃ, ἐκτός ἂν τόν γελάσῃ καί χαθῇ ἀπότομα ἀπό τὰ μάτια του. Τὰ περδικόπουλα ἔχουν τόση τέχνη νά γίνωνται ἕνα μέ τὸ χῶμα, γιατί τὰ βοηθεῖ τὸ χῶμα τους, ποῦ τὰ χάνετε μπροστά στα μάτια σας. Γιά ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους τὸ κυνήγι τῆς πέρδικας εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο στοὺς κυνηγούς.

Ἡ πέρδικα κάνει τὴ φωλιά της σὲ χαμηλὰ ριζοσπῆλια. Μὰ τὸ τραγούδι λέει :

Ἐπάνω στὴν τριανταφυλλιά
φτιάνει ἡ πέρδικα φωλιά
μέ σύρματα καί μέ φλωριά
καί μέ σαράντα πέντε αὐγά.

Κι ἀνετραντάχτη ἡ πέρδικα
καί πέσαν τὰ τριαντάφυλλα.
Τό 'μαθαν οἱ ἀρχόντισσες
καί πᾶν νά τὰ μαζέψουν,
νά φτιάσουν ἄνθινο νερό,
νά λούσουν νύφη καί γαμπρό.

Κλωσᾷ τὸ πουλὶ δώδεκα αὐγά, ἐνῶ ἡ ζωολογία τοῦ λαοῦ λέει πὼς φτάνει ὡς τὰ σαράντα πέντε. Τὰ αὐγά ὅχι μονάχα τρώγονται, μὰ τὰ βάζουν καί στὴ φωλιά τῆς κότας καί τὰ κλωσᾷ ὅπως καί τὰ δικά της. Τὰ κοτοπερδικόπουλα ὅμως φεύγουν στὴν ἐρημιὰ σὰ μεγαλώσουν. Καί γι' αὐτὸ φροντίζουν νωρὶς νά τὰ κλείσουν στὰ κλουβιά. Μὰ κι ἐκεῖ μόλις ἀκούσουν περδικολάλημα, χτυποῦν τὰ σύρματα τοῦ κλουβιοῦ μέ τέτοια μανία, ποῦ ματώνονται. Οἱ κυνηγοὶ μεταχειρίζονται τὰ κοτοπερδικόπουλα ἀκριβῶς γι' αὐτὸν

τὸ σκοπό. Ἀφοῦ μεγαλώσουν λίγο, τὰ παίρνουν μὲ τὰ κλουβιά τους καὶ τὰ τοποθετοῦν σὲ μέρη περδικοσύχναστα. Ἐκεῖ βάζουν πάνω στὰ κλουβιά ἓνα πανὶ κόκκινο, ποὺ κἀνει τὴν πέρδικα νὰ λαλῇ ἀδιάκοπα. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ξεγελιοῦνται οἱ ἄλλες πέρδικες καὶ πλησιάζουν τὰ κλουβιά, ὅπου οἱ κυνηγοὶ τὶς περιμένουν κρυμμένοι πίσω ἀπὸ βράχους ἢ κλαδιά.

Ἡ πέρδικα τρώει ἀπ' ὅλα τὰ χορταρικά. Ἀπαραίτητη ὅμως τροφή της εἶναι τὸ χαλίκι γιὰ χωνευτικὸ ἢ γιὰ νὰ καθαρίζῃ τὴ φωνή της, ὅπως λένε. Λησμόνησα νὰ σᾶς πῶ ὅτι ἡ πέρδικα ἔχει ἀδυναμία καὶ στὰ σταφύλια. Ἐνα ἀπὸ τὰ ἄπειρα τραγούδια της λέει :

- Ποῦ ἦσουν πέρδικα γραμμένη
κι ἤρθες τὸ πρῶτὸ βρεμένη ;
- Ἡμουνά πέρα στὰ πλάγια,
στὶς δροσιές καὶ στὰ χορτάρια.
- Τί ἔτρωγες πέρα στὰ πλάγια,
στὶς δροσιές καὶ στὰ χορτάρια ;
- Ἐτρώγα τὸ Μάη τριφύλλι
καὶ τὸν Αὐγούστο σταφύλι.

Τὰ περισσότερα τραγούδια τῶν γάμων καὶ τῶν ἀρραβόνων δανείζονται εἰκόνες ὁμορφιάς καὶ δροσιᾶς ἀπὸ τὴν πέρδικα. Εἶναι τὰ πιὸ ποιητικὰ σύμβολα τῆς ὁμορφιάς, τῆς γιορτῆς, τῆς δροσιᾶς. Ὁ ἴδιος ποιητὴς σὲ κάποιους στίχους παρακαλεῖ τὰ νύχια του :

Νύχια μου καὶ νυχάκια μου
καὶ νυχοποδάρια μου,
τὴν πέρδικα ποὺ πιάσατε
νὰ μὴν τήνε χαλάσετε.

« Τ' ἄγρις καὶ τὰ ἡμερὰ »

Στέφανος Γρανίτσας

Ξένε, πού μόνος κι ἔρημος σὲ ξένους τόπους τρέχεις,
πές μου ποιός εἶν' ὁ τόπος σου καὶ ποιά πατρίδα ἔχεις
Στ' ἀγαπημένο μου χωριὸ πάντα χαρὲς καὶ γέλια.
Στ' ἀλώνια τραγουδιῶν φωνές, ξεφάντωμα στ' ἀμπέλια
κι ὅταν χορεύῃ ἡ λεβεντιά, τῆς Πασχαλιᾶς τὴ μέρα,
βροντοχτυπάει τὸ τούμπανο καὶ κελαηδεῖ ἡ φλογέρα.
Στὴ μακρινὴ πατρίδα μου ἔχει εὐωδιὰ καὶ χάρη
τὸ ταπεινότερο δεντρί, τὸ πιὸ φτωχὸ χορτάρι·
στοὺς κλώνους τῆς ἀμυγδαλιᾶς σμίγουν ἀνθοὶ καὶ χιόνια,
καὶ φέρνουνε τὴν ἀνοιξή γοργὰ τὰ χελιδόνια.
Στῶν μαγεμένων τῆς βουνῶν τὰ μαρμαρένια πλάγια
γλυκολαλοῦνε πέρδικες καὶ κλαίει ἡ κουκουβάγια.
Ἡ ἀσημένια θάλασσα μ' ἀφρούς τὴν περιζώνει
κι ὁ οὐρανὸς μὲ τ' ἄστρα του τὴ χρυσοστεφανώνει.
Τὴ μακρινὴ πατρίδα μου πρὶν ἢ σκλαβιά πλακώσῃ,
τὴ δόξαζε ἡ παλικαριά, τὴ φώτιζεν ἡ γνώση.
Καὶ τῶρ' ἀπὸ τὴ μαύρη γῆ, τὴ γῆ τὴ ματωμένη,
πρόβαλε πάλ' ἡ Λευτεριά σὰν πρῶτα ἀντρειωμένη !
— Φτάνει ! . . . Τὴ χώρα πού μοῦ λές, τὴ γνώρισα, τὴν εἶδα !
Τὴ μακρινὴ πατρίδα σου ἔχω κι ἐγὼ πατρίδα !

Γ. Δροσίνης

ΣΤΑ ΨΗΛΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΕΛΜΟΥ

Ἀπὸ τὸ Διακοφτὸ στὰ Καλάβρυτα

Ἀπὸ μικρὸ παιδὶ εἶχα τὸν πόθο νὰ δῶ τὰ δυὸ μεγάλα μοναστήρια, πού εἶναι σκαρφαλωμένα στὶς κορφές τοῦ Χελμοῦ, κοντὰ στὰ Καλάβρυτα : τὴν Ἀγία Λαύρα καὶ τὸ Μέγα Σπήλαιο. Ὁ πόθος μου αὐτὸς μεγάλωσε, ὅταν ἔμαθα πὼς τὸ ταξίδι ἀπ' τὸ Διακοφτὸ στὰ Καλάβρυτα γίνεται μὲ σιδηρόδρομο ὁδοντωτό. Μοῦ ἦταν δύσκολο νὰ καταλάβω τί χρειάζονται τὰ δόντια στὸ σιδηρόδρομο καὶ τί δόντια ἦταν αὐτά.

Ὑστερα ἀπὸ δίωρο σιδηροδρομικὸ ταξίδι ἀπὸ τὴν Πάτρα πρὸς τὴν Ἀθήνα, βρίσκομε τὸ Διακοφτό. Εἶναι βουτηγμένο κι αὐτὸ στὴν πρασινάδα, ὅπως καὶ ὅλη ἡ πελοποννησιακὴ παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ. Ἐκεῖ πρέπει νὰ διακόψωμε τὸ ταξίδι μας καὶ νὰ μποῦμε σ' ἄλλο τραῖνο. Μᾶς περιμένει στὴν πίσω πλευρὰ τοῦ σταθμοῦ.

Ὅταν τὸ πρωτοβλέπη κανεῖς, δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ τὰ γέλια. Ἡ μηχανὴ καὶ τὰ βαγόνια δὲν εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ ἓνα μικρὸ αὐτοκίνητο. Θυμίζουν τὰ πρωτοχρονιάτικα παιχνίδια τῶν παιδιῶν.

Καὶ ὅμως τὸ μικροσκοπικὸ αὐτὸ τραῖνο κάνει τὸ δυσκολώτερο σιδηροδρομικὸ ταξίδι στὴν Ἑλλάδα. Ξεκινᾷ ἀπὸ

τῇ θάλασσᾳ καὶ σκαρφαλώνει 750 μέτρα ψηλά. Τόσο ὑψόμετρο ἔχουν τὰ Καλάβρυτα.

Μόλις ξεμακρύνουμε λίγο ἀπὸ τὸν κάμπο, μπήκαμε σὲ μιὰ στενὴ κι ἀτέλειωτη χαράδρα· δίπλα στὴ γραμμὴ κυλοῦσε τὰ θολὰ καὶ πλούσια νερά του ὁ Βουραϊκός. Κάθετοι καὶ γυμνοὶ ὑψώνονται δίπλα μας οἱ βράχοι τῆς χαράδρας.

Τὸ τραῖνο πήγαινε σύρριζα στὸ βράχο, γιὰ νὰ μὴν πέσῃ στὸ ποτάμι. Σὲ πολλὲς μεριεὲς ὁ βράχος ἦταν βαθιὰ σκαλισμένος, γιὰ νὰ χωρέσῃ μέσα τὸ τραῖνο. Κι ὅταν καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δὲν μπορούσε νὰ γλιτώσῃ, τρύπωνε σὲ σκοτεινὲς σήραγγες κι ἔβγαινε στὴν ἄλλῃ ἄκρῃ τοῦ βράχου.

Προχωρώντας βρῖσκαμε ὁμαλότερες βουνοπλαγιές, κατὰφυτες ἀπὸ ἀγριολούλουδα κι ἀγριόδεντρα. Αὐτά, μαζὶ μὲ τὰ πυκνὰ καὶ θεόρατα πλατάνια τῆς ποταμιᾶς, ὁμόρφαιναν ὅλο τὸν τόπο γύρω μας κι ἔκαναν τὸ ταξίδι γοητευτικό. Στὶς περισσότερες ὅμως μεριεὲς οἱ πανύψηλοι βράχοι ἦταν ἀγριοί, ἀνήλιοι καὶ γυμνοί· ἀπορεῖ κανεὶς πῶς ρίζωσαν σ' αὐτοὺς μερικοὶ καχεκτικοὶ θάμνοι· ταράζονται διαρκῶς ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ φαίνονται πῶς τρέμουν μὴν πέσουν κάτω στὴν ἄβυσσο τοῦ Βουραϊκοῦ.

Κι ὁ Βουραϊκὸς μὲ τὸ ρόχθο τῶν πλούσιων νερῶν του σκόρπιζε γύρω του τὴν ἰδιαιτέρη μουσικὴ του· κι οἱ συχνοὶ καταρράχτες του εἶχαν ἀπερίγραπτη φυσικὴ μεγαλοπρέπεια.

Σὲ κάποιο σημεῖο, ποὺ ὁ δρόμος γινόταν πολὺ ἀνηφορικός, εἶδαμε ἐπιτέλους τί θὰ πῇ ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος. Στὴ μέση ἀπὸ τίς δυὸ σιδερένιες γραμμὲς ἦταν ἄλλες δυὸ, κοντὰ κοντά, κι ἔμοιαζαν σὰ μεγάλα χοντρά πριόνια μὲ τὰ δόντια πρὸς τὰ ἐπάνω. Ἐπάνω σ' αὐτὲς θὰ κυλοῦσαν ἄλλοι τροχίσκοι, ὅχι σὰν τοὺς συνηθισμένους τῆς ἀτμομηχανῆς ποὺ κυλοῦν ἐπάνω στὶς γνωστὲς γραμμές· αὐτοὶ εἶχαν δόντια ὀλόγυρα, ποὺ χώνονταν ἀνάμεσα στὰ δόντια τῶν μεσαίων

γραμμῶν. Ὡς τὴν ὥρα ἐκείνη οἱ ὀδοντωτοὶ αὐτοὶ τροχοὶ ἔμεναν ἀχρησιμοποίητοι· ἅμα ὅμως φτάσαμε στὴν ὀδοντωτὴ γραμμή, ἀκούμπησαν σ' αὐτὴ κι ἔτσι ταξιδεύαμε μὲ διπλοὺς τροχοὺς.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ μηχανὴ εἶναι ἀσφαλισμένη.

Ἄν συμβῇ καὶ πάθῃ τίποτε ἐκεῖ στὸν ἀνήφορο, σταματᾷ στὸν τόπο· χωρὶς τοὺς ὀδοντωτοὺς τροχοὺς, σὲ τέτοια κακὴ ὥρα, θὰ κατρακυλοῦσε πίσω καὶ θὰ συντριβόταν μὲ τὸ βαγόνι καὶ τοὺς ἐπιβάτες μαζί.

Καὶ πάλι δὲν ἦταν ὅλη ἡ γραμμὴ ὀδοντωτὴ. Πιο ἐπάνω, ὅπου ὁ τόπος ἦταν ὁμαλότερος, βρήκαμε πάλι τὴ συνηθισμένη γραμμὴ.

Γιὰ τὰ 22 χιλιόμετρα ὅλης τῆς διαδρομῆς τὸ τραινάκι μᾶς χρειάστηκε δύομισι ὥρες. Ἀλλὰ θὰ ἤμαστε εὐχαριστημένοι νὰ βαστοῦσε καὶ πιο πολὺ. Δὲ χορταίναμε τίς φυσικὲς ὁμορφιές, ποὺ μᾶς τριγύριζαν ἀπὸ παντοῦ. Λίγο λίγο, ἀπὸ τὰ πεῦκα καὶ τὰ πουρνάρια ἀνεβαίναμε στὰ βαθυπράσινα ἔλατα τοῦ Χελμοῦ.

Ἡ κοιλάδα τοῦ Βουραϊκοῦ ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι στενὴ καὶ τὰ νερά του κατρακυλοῦσαν πάντα μὲ ὀρμή. Πολλὲς φορὲς νόμιζε κανεὶς πὼς θὰ μπορούσε, ἀπλώνοντας τὰ χέρια του, νὰ φτάσῃ καὶ τοὺς δυὸ ἀντιμέτωπους βράχους.

Καὶ τὸ τραινάκι μας ὅλο κι ἀνέβαινε τὸν ἀνήφορο βογκώντας καὶ ταραάζοντας τὴν ἡσυχία τῶν γύρω βουνῶν μὲ τοὺς βόγκους του καὶ τὴ φλύαρη σφυρίχτρα του.

Χωρὶς ἄλλο οἱ δυὸ πλευρὲς τῆς χαράδρας αὐτῆς, ποὺ κράτησε ὅσο καὶ τὸ ταξίδι μας, ἦταν κάποτε ἐνωμένες. Ὅπου στὴ μιὰ πλευρὰ ὁ βράχος προβάλλει πρὸς τὰ ἔξω, στὴν ἀντικρινὴ φαίνεται ἓνα βαθοῦλωμα· ὥστε ἂν μπορούσαμε νὰ σπρώξωμε τίς δυὸ πλευρὲς, θὰ ταίριαζε εὐκόλα ἢ μιὰ μὲ τὴν

ἄλλη. Ποιός ξέρει, ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια, ποιός τρομερὸς σεισμὸς ἄνοιξε τὸν τόπο καὶ σχημάτισε τὴν χαράδρα ποὺ βλέπομε, κι ἔτσι βρήκανε σ' αὐτὴ διέξοδο τὰ νερά τοῦ Βου-
ραϊκοῦ, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ πολὺ μακριά, ἀπὸ τὸν Ἑρύμανθο.

Κάποτε φτάσαμε στὰ Καλάβρυτα· εἶναι μιὰ μικρὴ πολι-
τεία μὲ δυὸ χιλιάδες ψυχὲς καὶ μὲ ἄφθονα δέντρα καὶ νερά.

Ἁγία Λαύρα

Πολὺ πρῶτὴ τὴν ἄλλη μέρα τραβήξαμε γιὰ τὴν Ἁγία
Λαύρα· δὲν ἀπέχει οὔτε πέντε χιλιόμετρα. Μὲ βαθιὰ συγκί-
νηση ἀντικρίσαμε σὲ λίγο τὸ μοναστήρι, κατάκορφα σ' ἓναν
κατάφυτο λόφο, ὀχτακόσια μέτρα ψηλότερα ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Φτάσαμε στὸν ἱστορικὸ πλάτανο, ποὺ ἔγινε τὸ μεγάλο πα-
νηγύρι τοῦ 21. Δίπλα του ὑψώνεται καὶ τώρα ἡ ἐκκλησία, ποὺ
λειτούργησε ὁ Γερμανὸς στίς 25 Μαρτίου. Ὅταν μπῆκα νὰ
προσκυνήσω, ἄθελα θυμῆθηκα τοὺς στίχους τοῦ Βαλαωρίτη :

Ποιός εἶν' ἐκεῖνος ὁ παπάς, ποὺ μ' ὄψη ἀναμμένη
σὰν φῶς ἀπὸ τῆς ἐκκλησιᾶς τὸ Ἱερὸ προβαίνει ;

Ἦταν ὁ Γερμανὸς τῶν Πατρῶν. Δεσπότης κι ὀπλαρχη-
γὸς μαζί. Τὸν τριγύριζαν ὅλοι οἱ καπεταναῖοι τοῦ Μοριά. Ἡ
λειτουργία τελείωσε. Ὁ Γερμανὸς βγάζει τὸ χρυσοκέντητο
λάβαρο τῆς Ὁραίας Πύλης καὶ τὸ κρεμᾷ σ' ἓνα κοντάρι σὰ
σημαία. Φορώντας ἀκόμη τὴν ὀλόχρυση στολή του, βγαίνει
ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ σταματᾷ ἀποκάτω στὸν πλάτανο. Πα-
πάδες, παλικάρια καὶ καπεταναῖοι τὸν ἀκολουθοῦν. Κάποια
στιγμὴ ὑψώνει τὸ Λάβαρο κι ὅλοι γονατίζουν. Ρωτάει :

Ποιὸς θέλει τὴν Σημαία μου ; ποιὸ χέρι τὴν ἀξίζει ;
Τὸ χέρι ἀπλώνει ὁ Μοριάς· ἡ Ρούμελη τὴν πιάνει.
Τὸ Σούλι τὴν ἀναζητᾷ· τήνε ζηλεύει ἡ Μάνη.

Κι ὁ Ὑψηλάντης, ἄρρωστος, ἀπὸ τὴ φυλακὴ του
μὲ δάκρυα τὴν εὐλογεῖ καὶ σβήνεται ἡ ψυχὴ του.

“Αν καὶ ἦταν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὁ Γερμανὸς ψάλλει τὸ Χριστὸς Ἀνέστη· ἤθελε νὰ δηλώσῃ μ’ αὐτὸ τῆς Πατρίδας τὴν Ἀνάστασι. “Ὅλοι κλαῖνε ἀπὸ συγκίνηση κι ὀρκίζονται στὸ Λάβαρο νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἑλλάδα ἢ νὰ σκοτωθοῦν. Τὰ καριοφίλια βροντοῦν κι οἱ ραχοῦλες τοῦ Χελμοῦ ἀντιλαλοῦν στὰ πέρατα τῆς γῆς τὴ μεγάλη ἀπόφαση.

Στὸ θησαυροφυλάκιο τοῦ μοναστηριοῦ σώζεται τὸ Λάβαρο· διατηρεῖται πολὺ καλὰ· στὸ ἐπάνω μέρος φαίνεται ἡ τρύπα ποὺ τοῦ ἔκαμε μιὰ τούρκικη σφαῖρα στὴ μάχη τῶν Καλαβρύτων.

Πολλοὺς θησαυροὺς βλέπει ὁ ἐπισκέπτης ἐκεῖ μέσα. Εἰκόνες ἀρχαιότατες· εὐαγγέλια χειρόγραφα, ντυμένα μὲ χρυσάφι καὶ στολισμένα μὲ πολύτιμα πετράδια· σταυροὺς πολύτιμους· λείψανα ἁγίων σὲ πολυτελεῖς θῆκες· χρυσοστόλιστα ἄμφια· ἔγγραφα ἀρχαιότατα σὲ μεμβράνες. “Ὅλα τὰ θαύμασα κι ὅλα τὰ εἶδα μὲ βαθὺ σεβασμό· ἀλλὰ σὰν ἀντίκρισα τὸ Λάβαρο, ἔμεινα ἄφωνος ἀπὸ συγκίνηση.

Κι ἓνα ἄλλο συγκίνησε πολὺ τὴν ψυχὴ μου : ἓνα πατριαρχικὸ ἔγγραφο ἦταν κρεμασμένο στὸν τοῖχο μὲ χρυσὴ κορνίζα κι εἶχε τὴν ὑπογραφή τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄. Κοίταζα ὥρα πολλὴ τὴν ὑπογραφή μὲ κατάνυξη· ἦταν γραμμὴν μὲ τὸ ἴδιο χέρι, ποὺ δέθηκε κάποτε μὲ χοντρὸ σκοινὶ καὶ τραβιόταν ἀπὸ τὸν ὄχλο στὰ σοκάκια τῆς Πόλης. “Εἷνας ἀκόμη μάρτυρας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ποὺ χάρισε ἡ ἐκκλησία στὴν πατρίδα μας.

Μέγα Σπήλαιο

Γυρίζουμε μὲ τὸ τραῖνο ἀπ’ τὰ Καλάβρυτα στὸ σταθμὸ τοῦ Σπηλαίου. Τὸ μοναστήρι ἀπέχει μιὰ ὥρα περίπου ἀπ’ τὸ σταθμὸ καὶ δὲ φαίνεται ἀπ’ τὸ δρόμο. Εἶναι κολλημένο σ’ ἓνα

βράχο, ὅπως οἱ φωλιές τῶν χελιδονιῶν στοὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν. Εἶναι σὲ ὕψος χίλιων μέτρων, μέσα στὰ ἔλατα.

Ἡ διαδρομὴ ἀπὸ τὸ σταθμὸ στὸ Σπήλαιο εἶναι γοητευτική. Φυτεῖς ἀπέραντες. Ἀτελείωτες οἱ ἀνθισμένες τριανταφυλλίες. Κι ἀνάμεσα σὲ τόση ἀνθηση, μιὰ ἀπέραντη παράταξη ἀπὸ κυσέλες. Νερά τρέχουν παντοῦ μέσα στοὺς κήπους, μέλισσες βομβοῦν, ἀηδόνια κελαηδοῦν, κουδοῦνια προβάτων ἀντιβοοῦν ἀπὸ τὰ βράχια· καὶ συχνὰ σκεπάζει ὅλο τὸ θόρυβο αὐτὸ ἡ γλυκόλαλη καμπάνα τοῦ μοναστηριοῦ.

Μέσα σὲ μιὰ βαθιὰ σπηλιά τοῦ βράχου βρέθηκε στὰ 362 μ.Χ. μιὰ ἀπὸ τίς τρεῖς εἰκόνες τῆς Παναγίας, ποὺ ἔκαμε ὁ Ἀπόστολος Λουκάς. Δὲν εἶναι εἰκόνα ζωγραφισμένη, εἶναι ἄγαλμα καμωμένο ἀπὸ κερί καὶ μαστίχα. Εἶναι τὸ μοναδικὸ ἔργο πλαστικῆς ποὺ ἔχει ἡ ἐκκλησίᾳ μας. Διατηρεῖται λαμπρὰ μέσα σ' ἀσημένια θήκη, γεμάτη ἀπὸ πολύτιμα ἀφιερώματα.

Στὴν ἴδια σπηλιά ἔβγαине καὶ βγαίνει καὶ τώρα ἀκόμη ἀστεῖρευτο νερό. Ἐκεῖ χτίστηκε ἓνα ἐκκλησάκι καὶ δίπλα σ' αὐτὸ κόλλησαν τὸ κελὶ τους οἱ δυὸ καλόγεροι ποὺ βρῆκαν τὴν εἰκόνα.

Δὲν ἔλειψαν κι ἀπὸ τὸ Σπήλαιο οἱ βαρβαρικὲς ἐπιδρομές, γι' αὐτὸ κι οἱ καλόγεροι ἀναγκάστηκαν νὰ χτίσουν ἐπάνω στὸ βράχο τοῦ μοναστηριοῦ ἓναν τρίπατο πολεμικὸ πύργο.

Ὅταν ὁ Ἱμπραήμης κατὰκλυσε ὅλο τὸ Μοριά, ζήτησε καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ μοναστηριοῦ κι ἔκαμε ἐκστρατεία δλόκληρη γιὰ νὰ τὸ κυριέψη. Τριακόσιοι καλόγεροι, βοηθημένοι κι ἀπὸ ἄλλα τόσα παλικάρια, ἔφεραν ἀντίσταση τρομερή. Καὶ τὸ μοναστήρι σώθηκε.

Ὅταν τελείωσα τὸ προσκύνημα τοῦ μοναστηριοῦ, ἀνέβηκα στὸν πύργο· οἱ τέσσερεις τοῖχοι κι ἡ στέγη σώζονται ὅπως ἦταν· μιὰ μαρμάρινη πλάκα, τοποθετημένη στὴν εἴσοδο, θυ-

μίζει στο διαβάτη τη φονική μάχη, που έγινε στις 24 'Ιουνίου 1827. Κι ένα κανονάκι στην αύλη, άφωνο κι έρημο στη μοναξιά του βουνοῦ, συλλογιέται πόσες φορές αντιάλησαν τη βροντερή φωνή του οί'λαγκαδιές κι οί'κορφοῦλες του Χελμοῦ.

Ξαπλωμένος στὸν ἴσκιο τοῦ πύργου, φαντάστηκα τοὺς ταπεινοὺς καλόγερους, γεμάτους πατριωτικὴ καὶ θρησκευτικὴ φλόγα, νὰ ὑψώνωνται ἀλύγιστοι μπροστὰ στὸ χαλαστὴ τοῦ Μοριᾶ· ξαναθυμήθηκα τὴ λειτουργία τοῦ Γερμανοῦ· πέταξε ὁ νοῦς μου στὴν πόρτα ποὺ κρεμάστηκε ὁ Πατριάρχης· θυμήθηκα τὴ θυσία τοῦ Παπαφλέσσα καὶ τὸ μαρτύριο τοῦ Διάκου καὶ τόσων ἄλλων ἀμέτρητων κληρικῶν. Κι εἶπα μέσα μου:

Ράσο, εὐλογημένο ράσο ! Πόσο σφιχτὰ ἀντάμωσες στὴν ψυχὴ σου θρησκεία καὶ πατρίδα ! Πόσα βάσανα τράβηξες καὶ γιὰ τὶς δυὸ ! "Ὅταν πρωτοῦρθαν τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς, ὅλοι οἱ ἄρχοντες κι οἱ σοφοὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Πόλη στὴν Ἰταλία. Κι ὁ φτωχὸς ὁ ραγιᾶς, σὰν ἦρθε στὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ τὴν πρώτη ταραχὴ, δὲν εἶδε κανέναν ἄλλο γύρω του παρὰ τὸ κουρελιασμένο ράσο τοῦ παπᾶ. Ἐκεῖνος ὁ ἀπλοϊκὸς παπᾶς δούλευε ὅλη μέρα στὸ χωράφι του· καὶ σὰ νύχτωνε καλὰ, τραβοῦσε γιὰ κανένα ἐρημοκλήσι ν' ἀνοίξῃ τὸ κρυφὸ σχολειό. Κι ἐκεῖνος ὁ ἀδύνατος παπᾶς, μὲ τὴ φλόγα τῆς ψυχῆς του, ἔχυνε βάλσαμο στὸν πόνο τοῦ ραγιᾶ ὅλα τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς.

Ὁ ἴδιος ὁ παπᾶς ἄφηνε τὸ θυμιατὸ κι ἔπιανε τὸ καριοφίλι· καὶ τὸ εὐλογημένο ράσο ἀνέμιζε πάντα μπροστὰ σὲ κάθε πόλεμο καὶ σὲ κάθε χαλασμό. Κι ἔσωσε τὴ θρησκεία μας καὶ τὴν πατρίδα μας μαζί.

Ράσο, εὐλογημένο ράσο ! Δίπλα στὸν τάφο τοῦ "Ἀγνωστοῦ Στρατιώτη, ποὺ ὅλοι οἱ λαοὶ ὑψώνουν, γιὰ νὰ τιμήσουν τὰ θυσιασμένα νιάτα, ἀξίζεις νὰ σοῦ ὑψώσωμε ἓνα σεμνὸ μνημεῖο καὶ νὰ γράψωμε ἐπάνω :

ΣΤΟΝ ΑΓΝΩΣΤΟ ΙΕΡΕΑ

Ἡ Κρήτη εἶναι ἡ πελώρια Γοργόνα τῆς νησιωτικῆς Ἑλλάδας. Τὸ γιγάντιο κορμί της κολυμπᾷ ἀνάμεσα στὸ δροσερὸ Αἰγαῖο καὶ τὸ ζεστὸ Λιβυκὸ πέλαγος.

Τὰ βουνὰ τῆς Κρήτης εἶναι ἐπιβλητικά, φορτωμένα χιόνια, ἱστορία καὶ μύθους.

Τὰ Λευκὰ Ὅρη σηκώνουν τὴν κορυφή τους μεσοῦρανα. Εἶναι τὸ θεόχτιστο κάστρο τοῦ νησιοῦ. Ἐκεῖ ζοῦν τὰ «ἄγρια», τὰ μοναδικὰ στὸν κόσμο «κρὶ - κρὶ» μὲ τὰ σπαθωτὰ κέρατα καὶ τὸ λαστιχένιο κορμί.

Ὁ Ψηλορείτης στέκεται στὴ μέση τῆς Κρήτης καὶ κρατᾷ τὸν Τίμιο Σταυρὸ του, τὴν ψηλότερη κορυφή τοῦ νησιοῦ, ἀνάμεσα στὰ σύννεφα. Ἀκόμη καὶ τὸ καλοκαίρι στέκεται στεφανωμένος μὲ σκοτεινὲς νεφέλες. Πελώρια ἀγριοπούλια περιφέρονται πάνω ἀπὸ τὶς φοβερὲς χαράδρες του. Οἱ ροδοδάφνες κοκκινολογοῦν. Τὰ παγωμένα νερά κατρακυλοῦν καὶ φωνάζουν ἀπὸ βράχο σὲ βράχο...

Τὰ Δικταῖα συνεχίζουν τὸ ἀπόρρητο τεῖχος τῶν βουνῶν τῆς Κρήτης, ποὺ χωρίζει τὸ νησί σὲ βορεινὸ καὶ νότιο. Στὸ βορεινὸ εἶναι οἱ ξακουστὲς πολιτείες ποὺ ἀτενίζουν τὸ λουλακὶ ὄνειρο τοῦ Αἰγαίου. Στὸ νότιο βρίσκονται τὰ γραμμένα παράλια μὲ τὰ ποιμενικά καὶ ἄλιευτικά χωριά, ποὺ πίνουν τὴ ζεστὴ θαλπωρὴ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους καὶ καρπίζουν τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ ἀπὸ τὰ κηπευτικά ὡς τ' ἀμπέλια καὶ ἀπὸ τ' ἀφρόμηλα ὡς τὶς μπανάνες.

Κι ἐνῶ στὰ βουνὰ ψηλὰ φυσοῦν παγωμένοι οἱ ἄνεμοι καὶ οὐρλιάζει ἡ χιονοθύελλα, στὰ χωριά τοῦ νότου λουλουδίζει ἡ αἰώνια ἀνοιξη μὲ τὰ ἐνδημικά της χελιδόνια!... Ποῦ, σὲ ποιο μέρος τῆς γῆς ὑπάρχει ἡ μοναδικὴ αὐτὴ εὐλογία :

χιονοθύελλα με φωνές χελιδονιών και πορτοκαλιές με τροπικές μπανάνες;

Έδω, στο νησί αυτό με την ειδυλλιακή όμορφη και τη διαβρωτική γοητεία, περπάτησε ή Ιστορία πενήντα αιώνων... Σφυρηλατήθηκε ο πρώτος κοινωνικός πολιτισμός του μινωικού μεγαλείου. Γεννήθηκαν οι ωραιότεροι θρύλοι. Τράφηκαν με στεναγμό και αίμα οι πολεμικές παραδόσεις. Αντήχησαν σε βουνά και λαγκάδια τραγούδια, μοιρολόγια, παιάνες, θούρια...

Σε κάθε πέτρα της Κρήτης θα διαβάσης το θαύμα της λεβεντιάς. Σε κάθε φαράγγι της θ' ακούσης την κλαγγή των όπλων. Παντού θα μεταλάβης από τ' άχραντα μυστήρια της άρετης και της θυσίας που γίνεται σπουδαίο δίδαγμα, τροπάριο και ύμνος!...

Η άθάνατη, περήφανη και ανυπότακτη Κρήτη είναι το πιο λαμπρό πετράδι στο στέμμα της Ελλάδας. Είναι ή ακοίμητη χρυσοκानτήλα στο έθνικό μας εικονοστάσι...

Ένα από τα θαύματα της Κρήτης είναι το φαράγγι της Σαμαριάς, ένα από τα μεγαλύτερα και θαυμαστότερα του κόσμου. Από την είσοδό του κιόλας ανατριχιάζει ο έπισκέπτης με τη φανταστική του όμορφη και τον ίλιγγο του μοναδικού αυτού φαινομένου των σεισμών και των καταιγίδων.

Τα νερά εκεί γουργουρίζουν στο φρέσκο χορτάρι, χάνονται και ξαναφαίνονται, κελαρύζουν και τραγουδούν την παγωμένη τους εύλογία. Οι περικοκλάδες κρέμονται από τον ούρανο και ταλαντεύονται ως το βάθος του φαράγγιού. Μπροστά στις δροσερές σπηλιές τρέμουν τα πολυτρίχια και στα χείλη του γκρεμού φυτρώνει το άκριβο δίκταμο.

Από τοπίο σε τοπίο ή μορφή του πρασίνου αλλάζει. Μοσχοβολούν τα δίκταμα και θυμιατίζουν τον παγωμένο

— άκόμα και στην καρδιά του καλοκαιριοῦ — άέρα. Καί όταν καλπάζουν οί άνοιξιάτικοι ή φθινοπωρινοί άνεμοι, άντηχοῦν ὑπόκωφα τὰ στενά, σφυρίζουν δαιμονικές φλογέρες καί κροτοῦν τύμπανα. Ἐκεῖ μέσα ὁ αντίλαλος πολλαπλασιάζει τοὺς άπειρους ἤχους. Ἐν ρίξης μιὰ τουφεκιά, οί αντίλαλοι τὴν έκπυρσοκροτοῦν καί πάλι έκατὸ φορές, σὰ νὰ γίνεται φανταστική μάχη.

Τὸ μεσημέρι, πού ὁ ἥλιος — χλωμός σάν φεγγάρι — φωτίζει τὰ δροσερά καταπράσινα βάθη, τὸ φαράγγι γεμίζει χρώματα, φωσφορισμούς, ὀπτασίες, δροσοῦλες πού φέγγουν καί γίνονται μαργαριτάρια.

Οἱ γκριζοκίτρινοι καί χρυσοπράσινοι βράχοι στενεύουν πρὸς τὴν έξοδο. Γίνονται κατακόρυφοι καί πᾶνε νὰ σμίξουν ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο. Σὲ πιάνει τὸ δέος τοῦ πανικοῦ καί ἡ λαχτάρα τοῦ τρόμου... Εὐτυχῶς τὸ εἰδυλλιακὸ τοπίο τῆς Ἀγίας Ρούμελης, πού βιγλίζει τὸ σαπφεῖρινο θαῦμα τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους κατὰ τὴν έξοδο, σὲ ἡμερεῦει...

Ἀπὸ τὸ Ἀσχύφου καί κάτω ὁ δρόμος περνᾷ ἀνάμεσα ἀπὸ κομμένα βράχια καί τριγυρίζει τίς κορδέλες του πάνω ἀπὸ βαθιές, βουερές χαράδρες. Οἱ βράχοι σηκώνονται ἀπὸ πάνω σου κόκκινοι καί γαλάζιοι. Οἱ λειχῆνες ἀπλώνουν στὶς φαριδιές πλάτες τοὺς τριανταφυλλιά καί πράσινα κεντήματα.

Ἐκεῖ θεόψηλα, ἀνάμεσα ἀπὸ τίς κυκλώπειες αὐτὲς πέτρες, ἔχει φυτέψει ὁ Θεὸς μὲ τὸ χέρι του κάτι πεῦκα, πού δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μὲ αὐτὰ τὰ εἰρηνικά καί... καλοθερμμένα πού ξέρομε. Ἐκεῖνα ἐκεῖ τὰ πεῦκα εἶναι σάν τὰ άγρίμια. Εἶναι ἀνυπότακτα, ἀπαρομοίαστα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, ἀκαταδάμαστα σάν τοὺς Σφακιανούς, λεβέντικα σάν τοὺς Σφακιανούς, φτωχὰ σὲ χῶμα σάν τοὺς Σφακιανούς.

Ὁ Θεὸς μονάχα θὰ μπορούσε νὰ τὰ φυτέψη ἐκεῖ στὰ μεσοῦρανα, γιατί μονάχα τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ φτάνει ὡς ἐκεῖ

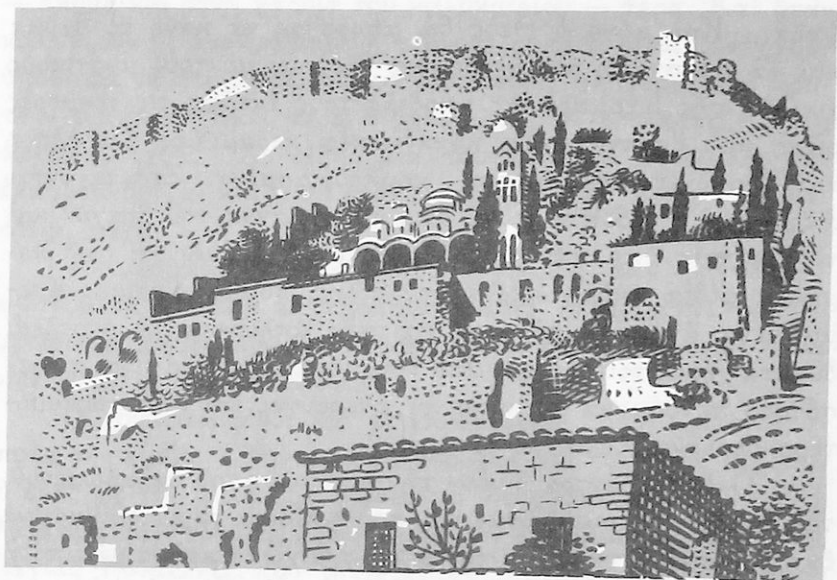
ψηλά... Καὶ μόνο ὁ Θεὸς θὰ μποροῦσε νὰ κάνῃ τὸ θαῦμα καὶ νὰ προστάξῃ τὶς πέτρες νὰ θρέψουν μὲ τοὺς μυστικούς χυμούς τῆς μαρμαρένιας καρδιάς τους ἐκεῖνες τὶς τρομερὲς ρίζες ποὺ ξεπετάγονται κοκκινωπές, κεραμιδιές, ὅλο λέπια καὶ ἀγκῶνες καὶ γόνατα κουλουριασμένα. Ξεπετάγονται ἀπρόοπτα ἀπρόοπτα μέσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ βράχου καὶ τὶς βλέπεις ἀπὸ πάνω σου ξαφνικά νὰ κρέμονται σάν ρωμαλέα φίδια καί, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃς, συμμαζεύεσαι... Κρεμασμένα ἀνάμεσα οὐρανοῦ καὶ γῆς ἀπλώνουν τὰ στρεβλά, δυνατὰ χέρια τους ἐπάνω ἀπὸ τοὺς γκρεμούς. Καὶ εἶναι περισσότερο πετούμενα μὲ πράσινες φτεροῦγες, καὶ εἶναι περισσότερο θεριακὰ παρὰ τὰ δέντρα...

“Ὅλα τὰ δέντρα δίνουν τὴν ἐντύπωση τοῦ σκλαβωμένου, τοῦ ἀμετακίνητου πλάσματος, ποὺ ἡ Μοίρα τὸ καταδίκασε νὰ ἔχῃ βυθισμένα τὰ πόδια του μέσα στὸ χῶμα καὶ νὰ μὴ μπορῇ νὰ ξεφύγῃ μηδὲ στιγμή, ἀκόμη καὶ σάν πάρη φωτιά τὸ δάσος...

“Ὅμως τὰ πεῦκα τῶν σφακιανῶν γκρεμῶν δὲν ἔχουν κανένα ἀπὸ τὰ μελαγχολικὰ αὐτὰ γνωρίσματα. Εἶναι πλάσματα ἐλεύθερα, ποὺ ἀπλώνουν φτεροῦγες καὶ μπράτσα πρὸς ὅλες τὶς διευθύνσεις. Ὁρμοῦν μὲ τὴν κίνηση τῆς Νίκης τοῦ Παιωνίου πρὸς τὸ κενό, πρὸς τὴ χαράδρα, πρὸς τὸ Λιβυκὸ πέλαγος. Εἶναι ἔτοιμα τὴν κάθε στιγμή νὰ πετάξουν ἐπάνω ἀπὸ τὰ κύματα, πάνω ἀπὸ τὰ βουερά φαράγγια, πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μας. Δὲν εἶναι πλάσματα εἰρηνικά. Εἶναι πολεμιστὲς ἀπειθάρχητοι σάν τοὺς Σφακιανούς, ιδιότροποι καὶ λεβέντες σάν κι αὐτούς, περήφανοι καὶ περιφρονητικοὶ σάν κι αὐτούς.

Γιατὶ τὰ Σφακιά εἶναι τὸ ἄπαρτο κάστρο τῆς Κρήτης. Ἡ σεπτὴ ἀκρόπολη τῆς ἐλευθερίας της. Ἐκεῖ κρατήθηκε ἄσπιλη, ἄχραντη, ἀμόλυντη ἡ ἰδέα τῆς Ἐλευθερίας.

Στεφάνης Μυριβήλης

ΜΙΑ ΕΚΔΡΟΜΗ ΣΤΟΝ ΤΑΪΓΕΤΟ

Α'.

Ἀπὸ τὴ Σπάρτη στὸ Μιστρά

Πρὶν βγῇ ὁ ἥλιος φεύγομε ἀπὸ τὴ Σπάρτη γιὰ τὸ Μιστρά. Ἡ ἀπόστασις δὲν εἶναι μεγάλη καὶ ὁ δρόμος εἶναι πολὺ εὐχάριστος. Τὸ αὐτοκίνητό μας περνᾷ μέσα ἀπὸ περιβόλια μὲ πορτοκαλιές. Ἀφοῦ περάσαμε κι ἓνα δάσος ἀπὸ ἐλιές, φτάσαμε στὸ νέο συνοικισμό τοῦ Μιστρά, πού εἶναι στοὺς πρόποδες τοῦ Ταΰγετου, πού ἀπὸ δῶ ὑψώνεται ἀπότομα. Ἀνεβαίνομε πεζοὶ ἓνα μονοπάτι μὲ κορδέλες καὶ πέτρινες σκάλες καὶ φτάνομε στὰ ἐρείπια τοῦ δοξασμένου Μιστρά. Ἡ κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα φαίνεται ἀπὸ δῶ σὰν ἓνας πολυτελὲς τάπητας σκεπασμένος μὲ ἐλαφρὴ ὁμίχλη. Ἀπαλό, δροσερὸ ἀεράκι μᾶς δροσίζει τὸ πρόσωπο. Ἀπὸ τὴν ταράτσα

αὐτὴ τοῦ Ταῦγετου βλέποντας τὴν ὁλοπράσινη κοιλάδα ἀναπολοῦμε ὅλη τὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, ποὺ τ' ὀνομά της εἶναι γραμμένο μ' αἰώνια γράμματα, γιὰ νὰ τὰ διαβάξουν ὅλες οἱ γενιὲς τοῦ κόσμου καὶ νὰ τὴ θαυμάζουν.

Παράξενα ἐρείπια βλέπομε στὴν πρωτεύουσα αὐτὴ τοῦ δεσποτάτου τοῦ « Μορέως » ποὺ εἶχε τὰ ἀνάκτορα τῶν Παλαιολόγων καὶ ἀργότερα, στὴ Φραγκοκρατία, τῶν Βιλαρδουίνων. Ἡ Περίβλεπτος, ἡ Παντάνασσα, ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἡ Ἁγία Σοφία καὶ ἄλλες βυζαντινὲς ἐκκλησίαις μὲ τοὺς τρούλους τοὺς διατηροῦνται ἀκόμη. Μέσα στὸν Ἅγιο Δημήτριο εἶδαμε καὶ τὸ θρόνο τοῦ Παλαιολόγου.

Ψηλότερα ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐρείπια τῶν ἐκκλησιῶν φαίνονται τὰ κάστρα καὶ τὰ βυζαντινὰ παλάτια τῶν δεσποτῶν τοῦ Μοριᾶ. Ἐπάνω στοὺς τοίχους καὶ γύρω στοὺς θόλους κάθε ἐκκλησιᾶς βλέπομε ἀκόμα ἁγιογραφίες, ζωγραφισμένες μὲ τὴν πατροπαράδοτη τέχνη τῶν βυζαντινῶν.

Λίγες καλόγριες βρίσκονται στὸ μικρὸ μοναστήρι τῆς Παντάνασσας γιὰ νὰ ρίχνουν λάδι στὰ καντήλια καὶ νὰ συντηροῦν τὰ κοσμήματα, ποὺ εἶναι στὰ εἰκονοστάσια. Ὑποδέχονται μὲ καλοσύνη τοὺς ξένους, ποὺ εἶναι κουρασμένοι καὶ διψασμένοι ἀπὸ τὴν ἀνάβαση. Τὸ ἐντευκτήριό τοὺς εἶναι σὰν κρεμασμένο στὴν καλύτερη θέση ποὺ μπορεῖ νὰ φανταστῇ κανένας.

Ἀπὸ πάνω ψηλὰ μαυρίζουν σκεπασμένες μὲ ἔλατα οἱ κορφές τοῦ Ταῦγετου. Ἀπέναντί μας, πέρα ἀπὸ τὴ μαγευτικὴ κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα, βλέπομε τὶς χιονισμένες κορφές τοῦ Πάρνωνα καὶ τὶς καταπράσινες, ὅλο λόφους πλαγιές του κατὰφυτες ἀπὸ ἐλιές, χαμηλότερα, καὶ ἀπὸ ἄλλα δέντρα, ψηλότερα.

Ἀφοῦ περάσαμε ἀπὸ τὴ Μητρόπολη, φτάσαμε σὲ μιὰ ὥρα, περπατώντας μέσα σὲ πυκνοὺς ἐλαιῶνες, στὸ χαριτω-

μένο χωριουδάκι, τὴν ὁλόδροση Τρύπη. Τὸ χωριὸ αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀληθινὴ ὕαση μέσα στὴ μεγάλη πετρώδη ἔκταση. Πόσοι ταξιδιωτὲς βρῆκαν ἐκεῖ δροσιὰ καὶ ξεκούραση ! Παντοῦ τρέχουν γάργαρας πηγές. Κάθε σπίτι ἔχει τὴν κληματαριά του, ποῦ σὲ προσκαλεῖ νὰ ξαπλωθῇς στὸν παχὺ ἵσκιο της καὶ νὰ πιῇς ἓνα ποτηράκι παγωμένο νερό.

Β'.

Ἀπὸ τὴ Σπάρτη στὸν Ταῦγετο

Τὸ ἴδιο βράδυ, ἀφοῦ γυρίσαμε στὴ Σπάρτη, πήραμε αὐτοκίνητα καὶ πήγαμε ὡς τὸ χωριὸ Ἀνώγα. Ἀπὸ κεῖ θ' ἀρχίζαμε τὴν ἀνάβαση τοῦ Ταῦγετου. Προτιμήσαμε ὅμως νὰ περάσωμε νύχτα αὐτὰ τὰ μέρη, γιὰ ν' ἀποφύγωμε τὴν καλοκαιρινὴ ζέστη.

Τρεῖς ἡ ὥρα τὸ πρωί... Φτάνομε σ' ἓνα χωριουδάκι. Τὰ σκυλιὰ τοῦ χωριοῦ, ἐξαγριωμένα, δὲ μᾶς δέχονται μὲ πολλὴ εὐγένεια. Δυὸ ὥρες ἀνάπαυση καὶ ξαναφεύγομε.

Σὲ λίγο φτάνομε στὸ δάσος. Ὁ ἀέρας τώρα εἶναι δροσερώτερος. Εἶναι τὸ βουνὸ μὲ τὸ ἄρωμά του, μὲ τὴν καθαρὴν τοῦ ἀτμόσφαιρα. Ἐκεῖ ψηλὰ ζοῦν τσοπάνηδες σὲ μικρὲς καλύβες. Ἀμέτρητες δροσερὲς πηγὲς κόβουν κάθε τόσο τὸ μακρὸ δρόμο μας.

Ὁ Ὀλύμπος μπορεῖ νὰ ἔχῃ μεγαλύτερη μεγαλοπρέπεια καὶ κορφὲς πιὸ ἀπόκρημνες ἀπὸ τὸν Ταῦγετο· τὰ δάση ὅμως τοῦ Ταῦγετου εἶναι μεγαλοπρεπέστερα ἀπὸ τὰ δάση τοῦ Ὀλύμπου. Ἐδῶ, ὅπως λέει ἡ Μυθολογία, περπατοῦσε ἡ Ἀρτεμὶς μὲ τὶς Νύμφες της. Ἐδῶ στὰ παλιὰ χρόνια κυνηγοῦσαν μὲ τὰ περίφημα Λακωνικὰ σκυλιὰ, τὰ ξακουσμένα σ' ὅλη τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα.

Ὅσο ἀνεβαίνομε, τόσο πιὸ ἄγρια γίνεται ἡ φύση. Τὰ θεόρατα ἔλατα ἀνοίγουν τὰ κλαδιά τους στὸν οὐρανὸ σὰ νὰ

υψώνουν τὰ χέρια τους γιὰ νὰ προσευχηθοῦν. Ὁ ἀέρας τώρα εἶναι μυροβόλος, ζωογόνος, μαγευτικός. Ἡ θέα ὅσο πάει καὶ γίνεται πλατύτερη καὶ γραφικότερη. Ἀπὸ τὴν Ἀγία Βαρβάρα τέλος, ποὺ φτάνομε στὶς 8 τὸ πρωί, φαίνεται πιά καὶ ἡ θάλασσα !

Λίγο πιὸ κάτω, στὴν τελευταία πηγὴ, οἱ φιλόξενοι κάτοικοι ἐνὸς χωριοῦ ἔκαμαν δέκα ὥρες δρόμο γιὰ νὰ ῥθοῦν νὰ μᾶς προσφέρουν μὲ πολλὴ καλοσύνη τὶς ντομάτες καὶ τὰ καρπούζια τῆς πατρίδας τους.

Ξεκουραζόμαστε ὥς τὶς τρεῖς τὸ ἀπόγευμα. Ἀπὸ κεῖ ὕστερα μὲ πολλὴ εὐκολία σὲ τρεῖς ὥρες φτάνομε στὴν κορυφὴ τοῦ Ταῦγετου. Ἡ χαρὰ μας δὲν περιγράφεται.

Ἀφήνομε πιά τὸ δάσος καὶ περνοῦμε ἀπὸ ἕναν πετρότοπο, ποὺ τοῦ δίνουν ζωὴ μόνο κάτι ἄγρια λουλουδάκια ἐδῶ ἐκεῖ καὶ κάτι μεγάλες ἀγκιλωτὲς πλάκες ἀπὸ βουνίσια πρασινάδα. Πιὸ ψηλὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο λίγο χιόνι μέσα σὲ χαράδρες.

Ἡ καθαυτὴ κορυφὴ τοῦ Πενταδάχτυλου — ἔτσι τὸν λέν τὸν Ταῦγετο, γιὰτὶ ἔχει πέντε κορφές — λεγόταν στὴν ἀρχαία ἐποχὴ Ταῦγετον, γιὰτὶ εἶχε ἐκεῖ καταφύγει ἡ Ταυγέτη, μιὰ ἀπὸ τὶς Πλειάδες ἢ Ἀτλαντίδες, κόρη τοῦ Ἀτλαντα, καὶ εἶχε γίνει ἱέρεια τῆς Ἀρτεμης.

Ὁ Ταῦγετος εἶναι τὸ ψηλότερο βουνὸ τοῦ Μοριᾶ. Στὰ παλιὰ χρόνια ἡ κορυφὴ του ἦταν ἀφιερωμένη στὸν "Ἡλιό" ὑπάρχει μάλιστα παράδοση πὼς ἐκεῖ θυσίαζαν καὶ ἄλογα στὸ θεό. Μὲ τὸ χριστιανισμὸ ὅμως ἡ κορυφὴ ὀνομάστηκε Προφητηλίαις καὶ κάθε χρόνο στὶς 20 Ἰουλίου πλῆθος ἀπὸ προσκυνητὲς ἀνεβαίνουν ἀπ' ὅλα τὰ χωριά ἐκεῖ, ποὺ γίνεται λειτουργία στὸ μικρὸ ἐκκλησάκι, τὸ χτισμένο ἀπὸ καλόκαρδους χριστιανούς, γιὰ νὰ προσκυνήσουν τὴ χάρη του.

Αὐτὸ τὸ μικρὸ ἐκκλησάκι εἶναι πολὺ εὐεργετικὸ καὶ γιὰ τοὺς προσκυνητὲς καὶ γιὰ τοὺς περιηγητὲς. Μπορεῖ κανεὶς νὰ καταφύγῃ ἐκεῖ, μάλιστα τῇ νύχτᾳ ποὺ τὸ κρῦο εἶναι ἀνυπόφορο, στὸ ὕψος αὐτὸ τῶν 2400 μέτρων, ἐπάνω στὴ κορυφὴ ποὺ τὴ δέρνουν ὅλοι οἱ ἄνεμοι καὶ τὸ καλοκαίρι ἀκόμῃ.

Ἐκεῖ, στὴν ψηλότερη κορυφὴ τοῦ Ταῦγκετου, περάσαμε μιὰν ἀλησμόνητὴ νύχτα. Πρῶτα πρῶτα ἀπολαύσαμε τὴ δύση τῇ μαγευτικῇ τοῦ ἥλιου, ποὺ πῆγαινε νὰ βυθιστῇ στὸν κόλπο τῆς Καλαμάτας, σκεπασμένος μ' ἓνα χρυσοπάρυφο σύννεφο.

Ὁ γιγάντιος δίσκος τοῦ ἥλιου, γεμάτος χρυσὴ φλόγα, σιγὰ σιγὰ πάει νὰ βουτήξῃ στὴ θάλασσα. "Ὀλὴ ἡ Μεσόγειος καίγεται ! Τὰ βουνὰ γύρω γύρω παίρνουν χίλιες ὄψεις καὶ χίλια χρώματα. Ὁ Ταῦγκετος πίσω μας σκιάζει τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα, ἐνῶ μπροστά μας φαίνεται σὰ φωτιά ποὺ καίει. Ἡ θάλασσα λαμποκοπᾷ...

"Ὅταν τέλος ἤρθε τὸ βράδυ, βυθισμένο μὲς στὸ ἀσήμι τοῦ δειλινοῦ, οἱ ἀγωγιάτες μας ἀναψαν μιὰ μεγάλη φωτιά. Ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ βουνοῦ τότε οἱ τσοπάνηδες ἀνάβουν ἄλλες φωτιὲς γιὰ νὰ μᾶς χαιρετήσουν. Οἱ χωρικοὶ γύρω ἀπ' τὴ φωτιά μας τραγουδοῦν τὰ ὠραῖα κλέφτικα ἐλληνικὰ τραγούδια τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ποὺ ἡ τυραννία βάραινε τὸν ἐλληνικὸ λαὸ καὶ ὁ πόθος τῆς ἐλευθεριᾶς ἔσφιγγε τὶς καρδιές. Νομίσουμε πὼς βρισκόμαστε στὰ χρόνια κεῖνα τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν καὶ νιώθαμε βαθιὰ συγκίνηση.

Τὴν ἄλλῃ μέρα, πρῶτὴ πρῶτὴ ἤμαστε ὅλοι στὸ πόδι γιὰ νὰ δοῦμε τὴν Ἀνατολὴ τοῦ ἥλιου ἀπὸ τὸν Πάρνωνα καὶ γιὰ νὰ χαιρετήσωμε γιὰ τελευταία φορὰ τὴ θάλασσα καὶ τὸ Ταίναρο ἀπὸ τὴν ψηλότερη κορυφὴ τοῦ Μοριᾶ.

Τὸ πρωινὸ ἐκεῖνο θέαμα εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ κάθε περιγραφή. Πολλὴ ὥρα μέναμε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό, κοιτάζοντας τὸ Φοῖβο Ἀπόλλωνα σ' ὅλη του τὴ μεγαλοπρέπεια νὰ βγαίνει

πρῶτα μαυριδερός καὶ σιγὰ σιγὰ νὰ γίνεται λιγότερο σκοῦρος, νὰ κοκκινίζει καὶ τέλος νὰ στερεώνεται καλὰ, ἀστραποβόλος, πάνω στὸ ἄρμα του γιὰ ν' ἀκολουθήσῃ ὀριστικὰ τὸν οὐράνιο δρόμο του !...

Γ'.

Ὁ γυρισμός

Ἐπρεπε πιά νὰ φύγωμε κατεβαίνοντας μιὰ θαυμάσια καὶ μεγάλη πλαγιά, ἀπὸ τὴν Ἀγία Βαρβάρα ὡς τὸν Ἀι - Δημήτρη, καὶ περνώντας ἀπότομες χαράδρες. Σὲ κάποια τέτοια χαράδρα 464 χρόνια π.Χ. ἀποσπάσθηκαν μεγάλοι βράχοι ἀπὸ σεισμό καὶ σκότωσαν ἐπάνω ἀπὸ δυὸ χιλιάδες Λακεδαιμονίους.

Τὴν κάθοδό μας αὐτὴ τὴν ἔκοβαν πολλὰ καὶ διάφορα ρυάκια μὲ ὠραῖα ὀνόματα, ὅπως τὸ « Χρυσὸ πουλί », καὶ μὲ κρουσταλλένια νερά, ποὺ μᾶς προσκαλοῦσαν νὰ πάρουμε τὸ λουτρό μας. Σ' αὐτὰ τὰ μέρη συναντούσαμε πολλούς, ποὺ ἀνέβαιναν γιὰ νὰ κάμουν ἐκεῖ τὴν ἐξοχή τους. Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν ξενοδοχεῖα στὰ ἄγρια αὐτὰ μέρη, φορτώνουν στὰ μουλάρια τὰ πράματά τους, πᾶνε ἐκεῖ καὶ περνοῦν πολὺ εὐχάριστα κάμποσες ἐβδομάδες, κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα, ὅπως γίνεται καὶ στὴν Πάρνηθα καὶ στὸ Πήλιο καὶ σ' ἄλλα βουνὰ τῆς Ἑλλάδας.

Ἐπιτέλους, ὅστερ' ἀπὸ δρόμο ἔξι ὥρων, φτάσαμε στὸν Ἀι - Δημήτρη, τὸ τέλος τῆς ἀλησμόνητης ἐκδρομῆς μας. Στὸ βάθος βρίσκεται ἓνα μικρὸ ἐκκλησάκι κοντὰ σὲ μιὰ πηγὴ, ὅπου οἱ φιλότιμοι χωρικοὶ ψήνουν στὴ σούβλα ἓνα ἀρνάκι γιὰ νὰ μᾶς φιλοξενήσουν. Καὶ στὶς ἄλλες κορφές ὑπάρχουν πολλὲς κατασκηνώσεις.

Βλέπομε ἀπὸ κεῖ τὴ θάλασσα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ πεῦκα, καὶ ζηλεύομε αὐτούς, ποὺ μέσα στὶς καλύβες καὶ στὶς σκηνές

τους θα περάσουν τις πιο ωραίες ημέρες και τις πιο γλυκιές νύχτες.

Τώρα ή νύχτα βυθίζει κι εμάς σε έκσταση !... Ξαπλωμένοι κάτω από τα πεύκα χαιρόμαστε πριν κοιμηθούμε το ήσυχο, το κοιμισμένο δάσος. Στο βάθος βλέπομε-μιά φωτιά κι ακούμε μακρινά τραγούδια.

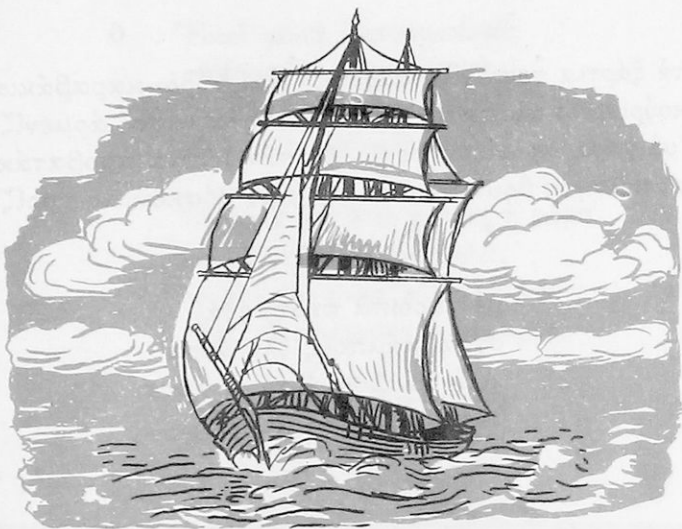
‘Η τελευταία μας ημέρα ! Δυστυχώς πρέπει ν’ αφήσωμε το βουνό, τον καθαρόν αέρα, τα άρώματα του δάσους. Κατεβαίνομε ώρες πολλές μια στενή κοιλάδα. “Όλο και προχωρούμε κατά τή θάλασσα απαντώντας τσοπάνηδες και χωρικούς, που μάς κοιτάζουν με περιέργεια.

Τέλος στις τρεις το απόγευμα φτάνομε στο μικρό λιμάνι, τήν Κ α ρ δ α μ ύ λ η, αφού περάσαμε από πολλά χαριτωμένα χωριά. που είναι στους δυτικούς πρόποδες του Ταΰγετου και βλέπουν προς τή θάλασσα.

Το βράδυ κάνομε μια ωραία έκδρομή στις σπηλιές, που είναι στα περίχωρα και που κανένας δέν ξέρει το βάθος τους.

‘Η θέα είναι πολύ γραφική στή δύση του ήλιου. Είχαμε φύγει με λύπη μας απ’ τὰ δάση τῆς νύφης Ταυγέτης, αλλά και ή βραδιά που περάσαμε ἐδῶ, θά μάς μείνη ἀξέχαστη.

ΘΑΛΑΣΣΙΝΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

1

Γλυκά φουσά ὁ μπάτης,
ἡ θάλασσα δροσίζεται,
στά γαλανὰ νερά της
ὁ ἥλιος καθρεφτίζεται.

2

Στοῦ καραβιοῦ τὸ πλάι
ἓνα τρελὸ δελφίνι
γοργόπτερο πετάει
καὶ πίσω μᾶς ἀφήνει.

3

Καὶ σὰ νὰ καμαρώνεται
τῆς θάλασσας τὸ ἄτι,
μὲ τοὺς ἀφρούς του ζώνεται
καὶ μᾶς γυρνᾷ τὴν πλάτη.

4

Χιονοπλασμένοι γλάροι,
πόχουν φτερούγια ἀτίμητα
καὶ γιὰ κανένα ψάρι
τὰ μάτια τους ἀκοίμητα,

στὰ ξάρτια τριγυρίζοντας
 ακούραστοι πετοῦνε
 ἢ μὲ χαρὰ σφυρίζοντας
 τὸ πέλαγος βουτοῦνε.

Καὶ γύρω καραβάκια
 στὴ θάλασσ' ἀρμενίζουν
 σὰν ἄσπρα προβατάκια,
 ποὺ βόσκοντας γυρίζουν

μὲ χαρωπὰ πηδήματα
 στοὺς κάμπους ὅλη μέρα
 κι ἔχουν βοσκὴ τὰ κύματα,
 βοσκὸ τους τὸν ἀέρα.

Γ. Δροσίνης

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
 τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
 σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
 ποὺ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Ἀπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
 τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
 καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
 χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά !

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
ἔλα πάλι νὰ σοῦ πῇ.

Ἄργει νὰ ᾽λθῇ ἐκείνη ἡ μέρα,
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τὰ ᾽σκιαζε ἡ φοβέρα,
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκληριά.

Δυστυχής ! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπασε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

Κι ἔλεες : Πότε , ἄ ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμιές ;
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές.

Τότε ἐσέκωνες τὸ βλέμμα
μὲς στὰ κλάιματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζ' αἷμα,
πλῆθος αἷμα ἐλληνικό.

Μὲ τὰ ροῦχα αἱματωμένα
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά,
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχή·
δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεία τὲς κουρταλῇ.

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
ἀλλ' ἀνάσασε καμιά·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

Ἄλλοι, ὀιμέ ! στὴ συμφορὰ σου,
ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
«σύρε νὰ ἔβρης τὰ παιδιὰ σου,
σύρε» ἐλέγαν οἱ σκληροί.

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδᾶρι
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι
ποῦ τὴ δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὀρμή,
ποῦ ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανή.

Μ Ε Ρ Ο Σ
Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο

ΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ

ΤΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Τὰ Παναθήναια ἦσαν ἡ μεγίστη ἐορτὴ τῶν Ἀθηνῶν. Διεκρίνοντο εἰς μεγάλα καὶ μικρὰ Παναθήναια. Τὰ μικρὰ ἐωρτάζοντο κατ' ἔτος, τὰ μεγάλα ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος καὶ διήρκουν περισσοτέρας ἡμέρας ἀπὸ τὰ μικρά.

Τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐορτῆς τῶν μεγάλων Παναθηναίων ἐγίνοντο διάφοροι μουσικοί, γυμνικοὶ καὶ ἵππικοὶ ἀγῶνες. Εἰς τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας ἀπηγγέλλοντο τὰ ποιήματα τοῦ Ὅμηρου. Καὶ ἡγωνίζοντο μεταξύ των αὐληταί, κιθαρισταὶ καὶ ἀοιδοὶ καὶ ἔψαλλον μὲ συνοδείαν αὐλοῦ ἢ κιθάρας. Οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες περιελάμβανον τὰ ἀγωνίσματα τοῦ δρόμου, τῆς πάλης, τοῦ παγκρατίου, τοῦ πεντάθλου. Εἰς τοὺς

ἀγῶνας αὐτοὺς ἡγωνίζοντο χωριστὰ οἱ ἄνδρες, οἱ ἔφηβοι καὶ οἱ παῖδες. Οἱ ἵππικοι ἦσαν ἀγῶνες ἵππων μετ' ἀναβάτου ἢ ἵππων, οἱ ὅποιοι ἔσυρον ἄρματα.

Ἐκτὸς τούτων ἀναφέρονται ἀκόμη καὶ οἱ ἐξῆς ἀγῶνες: ἡ πυρρίχη, δηλαδή ὄρχησις με ὄπλα, καὶ ἡ λαμπαδηδρομία, ἥτοι δρόμος ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἐκράτουν ἀνημμένους λαμπάδας. Ἀναφέρεται καὶ ὁ ἀγὼν εὐανδρίας, κατὰ τὸν ὅποιον ἐκάστη τῶν δέκα φυλῶν παρουσίαζε μερικοὺς γέροντας· καὶ ἐνίκα ἐκείνη ἡ φυλή, ἥτις ἐπεδείκνυε τοὺς θαλερωτέρους καὶ ἀκμαιοτέρους.

Τὰ βραβεῖα, τὰ ὅποια ἐλάμβανον οἱ νικηταί, ἦσαν στέφανοι, χρήματα καὶ ἔλαιον ἀπὸ τὰς ἱερὰς ἐλαίας τῆς Ἀθηνᾶς, αἱ ὅποια ἦσαν εἰς τὸν χῶρον τῆς Ἀκαδημίας, πλησίον τοῦ Κολωνοῦ.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν προσέφερον οἱ Ἀθηναῖοι με μεγάλην πομπὴν τὸν πέπλον, τὸν ὅποιον ὕφαινον εὐγενεῖς παρθένοι τῶν Ἀθηνῶν, λεγόμεναι ἐργαστῖναι. Ἡ προσφορά αὐτοῦ ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἐορτῆς τῶν Παναθηναίων. Διὰ τοῦτο ἐφέρετο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν με μεγάλην τελετὴν.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ Ἀθηναῖοι ὅλοι καὶ πολλοὶ ξένοι συνηθροίζοντο εἰς τὸν ἔξω Κεραμεικὸν (πλησίον τῆς Ἀγίας Τριάδος) καὶ ἐκεῖ παρετάσσοντο εἰς τάξιν. Τὴν πομπὴν διηύθυνον ἰδιαίτεροι ἄρχοντες, λεγόμενοι ἱεροποιοί. Ἐλάμβανον δὲ μέρος εἰς αὐτὴν καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες τῶν Ἀθηνῶν, ἱερεῖς καὶ ἱέρειαι, μάντιες διὰ τὰς θυσίας καὶ κήρυκες, οἱ ὅποιοι ἐφρόντιζον διὰ τὴν τάξιν. Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν πολιτῶν ἠκολούθουν ὥς ὀπλῖται, ἔφερον δηλαδή ἀσπίδα καὶ λόγχην. Οἱ πλουσιώτεροι ἠκολούθουν ἐφιπποὶ καὶ μεταξὺ τούτων ἦσαν οἱ λαμπρότεροι καὶ ἀριστοκρατικώτεροι νέοι τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπ' αὐτοὺς συνεκροτεῖτο τὸ ἵππικὸν τῆς πόλεως. Τοὺς πεζοὺς ὠδήγουν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ταξίρχοι

καὶ τοὺς ἱππεῖς οἱ φύλαρχοι καὶ οἱ ἑπάρχοι. Ἄλλοι τέλος ἤρχοντο καθήμενοι ἐπὶ τῶν πομπικῶν ζυγῶν, δηλαδὴ ἀρμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ εἶχον διαγωνισθῆ εἰς τοὺς ἱππικούς ἀγῶνας τῶν προηγουμένων ἡμερῶν.

Εἰς τὴν πομπὴν ἐλάμβανον μέρος καὶ αἱ κανηφόροι, εὐγενεῖς Ἀθηναῖαι παρθένοι, αἱ ὁποῖαι ἔφερον κάνιστρα καὶ ἄλλα σκεύη χρήσιμα εἰς τὰς θυσίας. Ἀπὸ τοὺς ξένους ἠκολούθουν οἱ θεωροί, ἥτοι οἱ ἀντιπρόσωποι ξένων πόλεων, ἰδίως τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν συμμάχων. Μέγα μέρος τῆς τελετῆς ἀπετέλουν τὰ ἱερεῖα, ἥτοι οἱ βόες καὶ τὰ πρόβατα, ποὺ προωρίζοντο διὰ τὰς θυσίας. Οἱ Ἀθηναῖοι προσέφερον ἑκατόμβην (θυσίαν ἑκατὸν βοῶν). Αἱ ἀποικίαι καὶ αἱ πόλεις τῶν συμμάχων ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ στέλλουν μίαν ἀγελάδα καὶ δύο πρόβατα ἐκάστη.

Ἡ πομπὴ αὕτη ἀνεχώρει ἀπὸ τὸν Κεραμεικὸν καὶ διὰ τοῦ Διπύλου εἰσῆρχετο εἰς τὸν δρόμον. Ὁ δρόμος ἦτο πλατεῖα ὁδός, ἡ ὁποία ὠδήγει εἰς τὴν Ἀγορὰν (μεταξὺ Θησείου, στοᾶς Ἀττάλου καὶ Ἀρείου Πάγου), καὶ ἀπὸ τὴν Ἀγορὰν ἀνέβαινεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὁ πέπλος τῆς Ἀθηνᾶς ἕως ἐκεῖ ἐφέρετο κρεμάμενος ὡς ἰστίον ἀπὸ τὰς κεραίαις πλοίου, τὸ ὁποῖον ἐκινεῖτο ἐπὶ τροχῶν. Ὅταν ἔφθανον εἰς τὴν εἰσοδὸν τῆς Ἀκροπόλεως, κατεβιβάζετο ὁ πέπλος καὶ ἐφέρετο εἰς τὸν ναόν. Τὰ ζῶα, βόες καὶ πρόβατα, ἀνέβαινον ἐπίσης εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἐκεῖ ἐθυσιάζοντο. Καὶ τότε ὁ κῆρυξ μεγαλοφώνως ἠύχετο ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ ὑγείας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων των. Κατόπιν τὰ κρέατα διεμοιράζοντο εἰς τοὺς πολίτας καὶ ἡ ἑορτὴ ἐτελείωνε διὰ γενικῆς εὐωχίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπινον ἀπὸ μεγάλα ποτήρια, λεγόμενα παναθηναϊκά.

« Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν »

Χρῆστος Τσιόντας (διασκευή)

Ὁ μοναχὸς οὗτος εἶναι τὸ τελευταῖον ὀλοκαύτωμα, τὸ ὁποῖον προσφέρει τὸ Σούλι εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος τὴν ἡμέραν ποὺ ἀποθνήσκει.

Ἀφοῦ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀλῆ τοῦ Τεπελενλῆ, ὁ Μουχτάρ καὶ ὁ Βελῆς, ἐπέτυχον πολλοὺς ἐκ τῶν Σουλιωτῶν νὰ καταστρέψουν καὶ ἄλλους νὰ ἀπομακρύνουν, μόνος ἀπέμεινεν ὁ ἱερομόναχος Σαμουήλ. Ἦτο ἀποφασισμένος νὰ ταφῇ μετὰ τῆς γλυκυτάτης πατρίδος του.

Ἀνὴρ ἀδάμαστος, ἀκαταμάχητος, μέχρι μανίας λατρεύων τοὺς ἐλευθέρους βράχους του. Ἀφιερωμένος ἀπὸ νεανικῆς ἡλικίας εἰς τὰ θεῖα, ἤνωσεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὸν διπλοῦν χαρακτῆρα τοῦ πολεμιστοῦ καὶ τοῦ ἱερέως.

Ἦτο τὸ τελευταῖον νῆμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκρέματο τὸ πολυπαθὲς Σούλι κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του. Δι' αὐτὸ ἀνεκηρύχθη τότε ὁ Σαμουήλ πολέμαρχος καὶ ἀνέλαβε νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ Σούλι μέχρι θανάτου.

Εἰς τὴν αἱματηρὰν καὶ φονικωτάτην ἔφοδον τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὸ Κακοσοῦλι ἀνεδείχθη ὁ Σαμουήλ ἄγγελος θανάτου. Καὶ ὅτε πᾶσα ἔλπις σωτηρίας ἐξέλιπεν, ἔθεσε τὸ σῶμά του φραγμὸν μεταξὺ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ ὀλίγων Σουλιωτῶν. Καὶ οἱ Σουλιῶται κατῴρθωσαν μετὰ τὴν γενναίότητα αὐτῆν τοῦ Σαμουήλ νὰ ὀπισθοχωρήσουν καὶ νὰ διαφύγουν τὴν μάχαιραν καὶ τὰ μαρτύρια.

Ὁ Σαμουήλ, μαχόμενος πάντοτε μετὰ πέντε μόνον συμπολεμιστάς του, ἐπρόφθασε καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ Κούγκι, πύργον κτισμένον ἐπὶ ἀποτόμου βράχου. Ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἀποθήκη πυρίτιδος καὶ ὀπλων. Τὸν πύργον τοῦτον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει καὶ ἐκκλησία εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἡ πατρίς παρέδωκεν εἰς τὰς ἱεράς χεῖρας τοῦ Σα-

μούηλ. Καὶ ὁ μοναχὸς οὗτος εἶχεν ὀρκισθῆ ὄρκον θανάτου, ὅτι καμμία ποτὲ ἀνθρωπίνη δύναμις δὲν θὰ τὸν ἡνάγκαζε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν πύργον.

Περικυκλωμένοι ἀπὸ παντοῦ, ὑπέμεναν ὁ Σαμουὴλ, ὅσα ἢ ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονὴ τοῦ ἀνθρώπου δύνανται νὰ ὑπομείνουν. Τὰ πολεμοφόδια ὠλιγόστευον ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν. Κουρασμένοι, τραυματισμένοι, δὲν εἶχον οὔτε σταγόνα ὕδατος νὰ δροσίσουν τὰ κατὰξηρα καὶ φλογισμένα των χεῖλη. Ἡ στιγμή τῆς ἀγωνίας εἶχε φθάσει.

Τὴν 17ην Δεκεμβρίου τοῦ 1803 ὁ ἱερομόναχος Σαμουὴλ μετὰ τῆς ἀγίας πεντάδος θέσαντες πῦρ εἰς τὴν ἀποθήκην τῆς πυρίτιδος ἀνατινάσσονται, ἀναβαίνουν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ στεφανοῦνται ὑπὸ τοῦ Ὑψίστου ὡς μάρτυρες, ἀποθανόντες ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

«Βίος καὶ ἔργα» Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου

(διασκευή)

Ο ΘΟΥΡΙΟΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Δυσκόλως δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν σήμερον ποίαν ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὑποδούλων τότε Ἑλλήνων τὰ πατριωτικὰ καὶ πολεμικὰ ἄσματα τοῦ Ρήγα.

Εἰς φιλέλλην διηγεῖται περὶ τούτου ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἤκουσεν ἀπὸ Ἑλλήνα, ὅστις περιῆλθε τὴν Μακεδονίαν, ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἐφθασεν εἰς ἓν χωρίον καὶ ἐκεῖ ἐφιλοξενήθη ἀπὸ ἓνα ἄρτοποιόν, τοῦ ὁποίου τὸ ἄρτοποιεῖον ἐχρησίμευε καὶ ὡς πανδοχεῖον. Βοηθὸς τοῦ ἄρτοποιοῦ ἦτο νέος τις Ἡπειρώτης, τοῦ ὁποίου ἡ ἀθλητικὴ ἐμφάνισις παρουσίαζε νέον μὲ ἀνδρικήν καὶ γενναίαν ψυχὴν. Ὁ Ἡπειρώτης οὗτος εἰς

στιγμὴν κατάλληλον ἐπλησίασε τὸν ὁδοιπόρον καὶ τὸν ἡρώ-
τησε :

— Ἡξεύρεις νὰ διαβάζης;

— Ναί, ἀπήντησεν ἐκεῖνος.

— Ἐλθε μαζί μου, τοῦ εἶπε τότε καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς
ἀπόκεντρον καὶ σκιερὸν ἄκρον τοῦ κήπου.

Ἐκεῖ ἐκάθησαν ἐπὶ μιᾷς πέτρας καὶ ὁ νεανίας ἐξήγαγεν
ἀπὸ τὸ στῆθός του μικρὸν καὶ πολὺ παλαιὸν φυλλάδιον, τὸ
ὁποῖον ἐκρέματο ἀπὸ τὸν λαιμόν του μὲ ράμμα. Ἦτο τὸ
πολεμικὸν ἄσμα, ὁ θούριος τοῦ Ρήγα, καὶ ἐζήτησε νὰ τὸν
ἀπαγγεῖλῃ εἰς αὐτὸν μεγαλοφώνως.

Ἦρχισε λοιπὸν ὁ ὁδοιπόρος νὰ ἀπαγγέλλῃ μὲ τὸν ἐν-
θουσιασμόν ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον οἱ στίχοι τοῦ Ρήγα διήγει-
ρον εἰς πᾶσαν ἐλληνικὴν καρδίαν. Ἀφοῦ δὲ ἐτελείωσε τὴν
ἀπαγγελίαν, ἔμεινεν ἔκπληκτος ἐμπρὸς εἰς τὸ θέαμα, τὸ
ὁποῖον παρουσίαζεν ἡ ὄψις τοῦ νέου Ἡπειρώτου.

Εἶχε σηκωθῇ καὶ ἴστατο ἐνώπιόν του ὡς ἄλλος τέλειος
ἄνθρωπος, ὡς ὑπεράνθρωπος. Δὲν ἦτο ὁ ἀπλοῖκὸς ὑπηρέτης
τοῦ ἀρτοποιοῦ. Εἶχε μεταμορφωθῇ εἰς εἰκόνα ἥρωος. Τὸ
πρόσωπόν του ἔλαμπεν ὡς πῦρ φλέγον, οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐ-
σπινθηροβόλουν, τὰ χεῖλη του ἔτρεμον, δάκρυα ἔβαπτον τὰς
παρειάς του καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς του καὶ τοῦ γυμνοῦ
του στήθους εἶχον ὀρθωθῇ. Ἰστατο ἀκίνητος, ὡς Ἀχιλλεύς.

— Πρώτην λοιπὸν φορὰν ἀκούεις τὸν θούριον τοῦ Ρήγα;
ἠρώτησεν ὁ ταξιδιώτης.

— Ὅχι· κάθε διαβάτην παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸν εἴπῃ καὶ
πολλὰς φορὰς τὸν ἤκουσα.

— Καὶ πάντοτε μὲ τὴν συγκίνησιν αὐτήν;

— Ναί, πάντοτε! ἀπεκρίθη ὁ Ἡπειρώτης μὲ φωνὴν στα-
θεράν καὶ νεῦμα ἀποφασιστικόν.

Ι. Γεννάδιος (κατὰ διασκευὴν)

Ὁ πατήρ μου — ἔλεγεν ὁ Μπαρμπαδημος — κατήγετο ἀπὸ χωρίον τῆς Παρνασσίδος. Ἐμενεν εἰς τὴν Ἀμφίσσαν καὶ ἐμπορεύετο ἐκεῖ μέχρι τοῦ ἔτους 1807. Τότε ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ διὰ νυκτὸς καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἰθάκην διὰ τὸν ἐξῆς λόγον :

Εἰς Τοῦρκος ἀγάς, ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Ἀμφίσσης, ἠγόρασε πολλὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὸν πατέρα μου. Δὲν τὰ ἐπλήρωσεν ὅμως ἀμέσως καὶ ἠρνήθη ἔπειτα νὰ πληρώσῃ. Ὁ πατήρ μου ἐπέμενε καὶ ἔφερε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Τοῦρκον δικαστὴν, τὸν κατήν. Ἀλλ' ὁ ἀγάς, ζητῶν πάντοτε πρόσφασιν, ἐθεώρησε τοῦτο προσβολὴν. Τόσον δὲ ἐξηγγιώθη, ὥστε ἠπέιλησεν ὅτι θὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα μου καὶ θὰ καύσῃ τὸ κατάστημά του. Δὲν ἤθελε δὲ καὶ πολὺ, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειλὴν του. Καὶ ὁ πατήρ μου, ἀνησυχῶν ὅχι τόσον περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅσον περὶ τῆς μητρός μου, τοῦ μικροτέρου ἀδελφοῦ μου καὶ ἐμοῦ, μᾶς ἐπῆρε μίαν νύκτα τοῦ Νοεμβρίου σκοτεινὴν. Ἐπῆρε καὶ τὰ πολυτιμότερα ἐμπορεύματά του καὶ κατέβημεν εἰς τὸ Γαλαξίδιον. Καὶ ἀπ' ἐκεῖ, διὰ τοῦ πλοίου ἐνὸς συγγενοῦς του, μετὰ δύο ἡμερῶν ταξίδιον ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Ἰθάκην.

Τότε ἤμην μόλις ὀκτῶ ἐτῶν, ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι πολὺ καλὰ τὸ δυσάρεστον ἐκεῖνο ταξίδιον.

Εἰς τὴν Ἰθάκην εἶχομεν πλήρη ἀσφάλειαν καὶ συγγενεῖς ἐκεῖ ἀπὸ τὴν μητέρα μου. Καὶ μὲ τὴν βοήθειάν των ἐστρωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον αἱ ἐργασίαι τοῦ πατρός μου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠλάττωσε τὴν διαρκῇ λύπην του, ὅτι ἀφῆκε τὴν πατρίδα του. Καὶ ἔβραζε μέσα κρυμμένον τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν Τοῦρκων. Μῖσος πατροπαράδοτον, τὸ ὅποιον ἐδυνάμωνεν ἡ τελευταία αὐτῇ περίστασις.

Εἰς τὴν Ἰθάκην ὁ πατὴρ μου ἐφρόντισε πῶς νὰ ἐκπαιδεύσῃ τὸν ἀδελφόν μου Ἀθανάσιον καὶ ἐμέ. Ὁ Ἀθανάσιος ἦτο τρία ἔτη μικρότερός μου καὶ ὁ πατὴρ μου ἤθελε νὰ γίνῃ ἱερεὺς. Ἐμὲ ἤθελε νὰ μὲ κάμῃ ἔμπορον, βοηθὸν εἰς τὴν ἐργασίαν του. Μᾶς ἔστειλεν εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς γέροντος διδασκάλου, ὅπου μὲ πέντε ἕξ ἄλλους μικροὺς ἐμανθάνομεν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, κατῆχῃσιν καὶ ἱστορίαν. Ὁ διδάσκαλος αὐτὸς δὲν ἦτο πολυμαθὴς καὶ σοφός, εἶχεν ὅμως πολὺν ζῆλον. Ἐκτὸς τούτου, δὲν περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ μᾶς μάθῃ ξηρὰ γράμματα, ἀλλ' ἐφρόντιζε πῶς νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ δύο μεγάλα αἰσθήματα: ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πατρίδα.

Τὸν ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη μὲ τὴν λευκὴν γενειάδα, μὲ τὴν φαλακρὰν κεφαλὴν του, τὸν ἐνθυμοῦμαι ποὺ ἐσπινθήριζον οἱ ὀφθαλμοί του, ὅταν μᾶς ὠμίλει διὰ τὴν πατρίδα μας τὴν δουλωμένην. Μᾶς διηγεῖτο ὅτι ἦτο μεγάλη εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους, ὅτι αὐτὴ ἦτο πρώτη εἰς τὸν πολιτισμόν, ὅταν οἱ ἄλλοι ἦσαν βάρβαροι. Καὶ ἀνεστηλώνετο ἑξαφνα καὶ ἐφαίνετο νεώτερος, ὅταν μᾶς παρίστανε τὸν Λεωνίδα νὰ πολεμῇ εἰς τὰς Θερμοπύλας, τὸν Θεμιστοκλέα νὰ τρέπῃ εἰς φυγὴν τὸν περσικὸν στόλον εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος, τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον νὰ κατακτᾷ τὴν Ἀσίαν. Καὶ ἐχαμήλωνε τὴν κεφαλὴν καὶ δάκρυα ἔτρεχον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του, ὅταν ἤρχετο ἔπειτα εἰς τὰ μαῦρα ἔτη τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας: τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου, τὴν κατάκτησιν τῶν Τούρκων.

—Ἐχάθη πλέον ἢ Ἑλλάς, ἔλεγε μὲ ἀναστεναγμόν. Κατήντησε ταπεινὴ δούλη τῶν Τούρκων, αὐτὴ ἡ βασιλίςσα τῆς Ἀνατολῆς!

Ἀλλ' ἐξαίφνης ἀνεσήκωνε τὴν κεφαλὴν, ὥσάν νὰ ἤκουε

μακρινήν φωνήν. Ἐκάρφωνε τὰ βλέμματα ὑψηλὰ πρὸς τὸν τοῦτον, ὡσάν νὰ διέκρινε μακρινὸν σημεῖον. Καὶ μὲ φωνήν ζωηράν καὶ μὲ ὄψιν φωτισμένην ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν προσέθετεν:

—“Ὅχι! ὄχι! δὲν εἶναι μακρὰν ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας. Ὁ σπόρος τοῦ Ρήγα θὰ φυτρώσῃ κι ἐσεῖς θὰ θερίσετε τὸν καρπὸν ὄχι μὲ δρέπανα, ἀλλὰ μὲ ξίφη. Νὰ εἰπῇτε τὸν θούριόν του τώρα καὶ ἔπειτα νὰ σχολάσετε.

Καὶ ὁ γέρων διδάσκαλος μὲ φωνήν τρέμουσαν ἀπὸ συγκίνησιν ἀπήγγελλε τοὺς φλογεροὺς στίχους καὶ ἡμεῖς ὅλοι μαζί τοὺς ἐπανελαμβάνομεν:

*Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες στὰ βουνά!*

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν ὁ πατήρ μου, ἂν καὶ δὲν ἤξευρεν ἱστορίαν, μᾶς ὠμίλει ὅμως διὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν, διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770. Μᾶς ὠμίλει διὰ τὸν ἥρωα Λάμπρον Κατσώνην καὶ τὸν μάρτυρα Ρήγαν Φεραῖον, διὰ τὰς φοβερὰς σκληρότητας τῶν Τούρκων. Μᾶς ἔλεγεν ὅτι ἡ κατάστασις αὐτὴ δὲν ἔμπορεῖ νὰ διαρκέσῃ πλέον ἐπὶ πολὺ. Καὶ ὅτι ἴσως εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν τῶν νέων ἦτο γραμμένον νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς. Καὶ ἡ μήτηρ μου ἀκόμῃ μᾶς εἶχε μάθει εἰς τὴν προσευχὴν μας τὸ βράδυ νὰ προσθέτωμεν τὴν παράκλησιν:

— Παναγία μου, νὰ ἐλευθερώσῃς τὴν πατρίδα μας!

Καὶ δὲν ἤξεύρω διατί, ὅταν ἔλεγα τὰ λόγια αὐτὰ ἐμπρὸς εἰς τὰς εἰκόνας, ἡσθάνόμην κάτι εἰς ὅλον μου τὸ σῶμα, ὡσάν νὰ μ' ἔβρεχεν ἔξαφνα παγωμένον νερόν.

Ἀπὸ τὸ 1814 ἤρχισα νὰ βοηθῶ τὸν πατέρα μου εἰς τὴν ἐργασίαν του. Ὅλην τὴν ἡμέραν ἔμενα εἰς τὸ κατὰ-

στημά μας κάτω εις την προκυμαίαν. Καὶ μόνον ὅταν ἐνύκτωνεν ἐπηγαίναμεν εις τὴν οἰκίαν. "Ανθρωποι πολλοὶ ἤρχοντο εις τὸ κατάστημα. Οἱ περισσότεροι ἤρχοντο νὰ ἀγοράσουν ἐμπορεύματα, μερικοὶ διὰ νὰ ἴδουν τὸν πατέρα μου καὶ νὰ συνομιλήσουν ὀλίγον. Ἐγώ, ἅμα ἐβλεπα κανένα εις τὴν θύραν, εὐθὺς ἐκάρφωνα τὸ βλέμμα ἐπάνω του. Καὶ ἂν ἐβλεπα ὅτι ἔρχεται διὰ νὰ ἀγοράσῃ τίποτε, ἔτρεχα νὰ τὸν περιποιηθῶ. "Αν ὅμως ἤρχετο μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἀπλῆς ἐπισκέψεως καὶ συνομιλίας, ἐγύριζα ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δυσηρεστημένος, διότι ἤρχετο νὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ χωρὶς λόγον.

Μὲ μεγάλην περιέργειαν λοιπὸν εἶδον πρῶϊαν τινὰ τὸν πρῶτον—πρῶτον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος εἰσῆλθεν εις τὸ κατάστημα μας. Ἦτο μεσήλιξ, μὲ μαύρην γενειάδα, σκεπασμένος μὲ μακρὸν χονδρὸν ἐπανωφόριον καὶ εις τὴν κεφαλὴν ἐφόρει καλογερικὸν σκουῖφον. Ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ξένος καὶ ὅτι ἤρχετο ἀπὸ ταξιδίου.

"Αμα τὸν εἶδα, εἶπα μέσα μου :

—Ἐδῶ θὰ κάνωμε καλὴ δουλειά!

Καὶ ἔτρεξα γελαστός νὰ τὸν προὔπαντήσω. Αὐτὸς ὅμως μοῦ λέγει μὲ σοβαρὸν ὕφος :

—Ποῦ εἶναι ὁ πατήρ σου;

—Ἐδῶ εἶμαι ἐγὼ νὰ σᾶς ὑπηρετήσω εις ὅ,τι θέλετε· προσταζάτε.

—Καλὰ, παιδί μου, σὲ εὐχαριστῶ, ἀλλὰ θέλω τὸν ἴδιον τὸν πατέρα σου, ἐπαναλαμβάνει ὁ ξένος μὲ σοβαρὸν καὶ προστακτικὸν τρόπον.

Ὁ πατήρ μου ἦτο εις τὴν ἀποθήκην τοῦ καταστήματος. Ἦνοιγε μερικά κιβώτια μὲ πανικά, τὰ ὁποῖα μᾶς εἶχον ἔλθει ἀπὸ τὴν Τεργέστην. Ἐτρεξα νὰ τὸν φωνάξω, πειραγμένος ὀλίγον ἀπὸ τὸν τρόπον τοῦ ξένου, ὁ ὁποῖος δὲν ἔκρινεν ἄξιον ἐμέ, ἀλλὰ ἤθελε τὸν πατέρα μου.

— Δὲν πειράζει, εἶπεν ὁ ξένος, ἄφησέ τον εἰς τὴν ἐργασίαν του· πηγαίνω ἐγὼ καὶ τὸν εὐρίσκω.

Καὶ ἐπροχώρησε κατ' εὐθεΐαν εἰς τὸ βάθος. Εἶδα ὅτι ἔδωκεν ἓν γράμμα εἰς τὸν πατέρα μου καὶ ὁ πατήρ μου τὸ ἀνεγίνωσκε μὲ προσοχήν. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν μοῦ ἐφάνη ὅτι κάπως ἐταράχθη.

— Καθήσατε μίαν στιγμὴν καὶ τελειώνω, εἶπεν εἰς τὸν ξένον.

Τὸν ἔβαλε καὶ ἐκάθησεν ἐκεῖ πίσω εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ ἐκλείσει τὴν θύραν, ἀφοῦ μοῦ εἶπε:

— Δῆμο, ὅποιος μὲ ζητήσῃ, εἰπέ ὅτι ἔχω δουλειὰ καὶ νὰ ξαναπεράσῃ. Τὸν νοῦν σου ἐσύ εἰς τὸ κατάστημα.

Τί ἔλεγον ὀπίσω ἀπὸ τὴν κλειστὴν θύραν ἐπὶ δύο ὥρας ὁ πατήρ μου καὶ ὁ ἄγνωστος, δὲν ἤξεύρω. Θὰ ἦσαν ὅμως πολὺ σοβαρὰ πράγματα. "Ὅταν ἐπὶ τέλους ἤνοιξεν ἡ θύρα καὶ ἐξῆλθεν ὁ ξένος, διὰ νὰ φύγῃ, ἡ φυσιογνωμία τοῦ προσώπου του μοῦ ἐφάνη πολὺ συλλογισμένη. Ὁ ξένος ἐπέρασε πλησίον μου, ἐστάθη ἐμπρὸς μου καὶ μὲ ἐκοίταξε μὲ προσοχήν. "Ἐπειτα μὲ ἐκτύπησε εἰς τὸν ὦμον καὶ εἶπε:

— Καρδιά, παλληκάρι μου!

Καὶ ἐχάθη.

Ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον μοῦ εἶπεν αὐτὰ τὰ λόγια, ἦτο παράξενος. Ἡ ὅλη συμπεριφορὰ τοῦ ἀγνώστου μὲ ἔβαλεν εἰς ἀπορίαν καὶ ἀνησυχίαν. Ἐτόλμησα νὰ ἐρωτήσω τὸν πατέρα μου:

— Τί ἄνθρωπος εἶναι αὐτός;

Ἄλλ' ἐκεῖνος μοῦ ἀπεκρίθη ξηρὰ ξηρὰ καὶ μοῦ ἔκοψε πᾶσαν ἄλλην ἐρώτησιν:

— Καλὸς πατριώτης· μοῦ ἔφερε ἓνα γράμμα ἀπὸ τὸν Δεσπότην μας Ἡσαΐαν.

"Ἐκτοτε δὲν τὸν εἶδα πλέον τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν παρὰ

τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821. Εἰσῆλθε πάλιν μετὰ τὸν ἴδιον τρόπον μίαν πρωίαν καὶ ὁ πατήρ μου τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ ἔμειναν ὥραν κλεισμένοι. Ἐπειτα ἐξῆλθε καὶ ἐστάθη ὀλίγον ἐμπρός μου. Μοῦ ἐφάνη ὅτι εἶχε πολὺ καταβληθῇ καὶ γηράσει, ἀφ' οὗτου τὸν εἶχον ἰδεῖ διὰ πρώτην φοράν. Τώρα δὲν με ἐκτύπησεν εἰς τὸν ὦμον· με ἐχαιρέτισε διὰ χειραψίας καὶ μοῦ εἶπε σιγαλά:

— Δῆμο, ὅ,τι σοῦ εἶπῃ ὁ πατέρας σου, εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προσταγὴ τῆς Πατρίδος!

Καὶ ἐχάθη πάλιν.

Τόσον με ἐτάραξαν οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ ξένου, ὥστε δὲν εἶχον νοῦν νὰ ἐργασθῶ ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν. Τὸν πατέρα μου δὲν ἐτόλμησα νὰ τὸν ἐρωτήσω. Τὸν ἔβλεπα καὶ ἐκείνον πολὺ συγχυσμένον. Καὶ μίαν στιγμὴν μοῦ ἐφάνη ὅτι μετὰ τὸν δάκτυλον ἐσπόγγισε τοὺς δακρυσμένους ὀφθαλμούς του.

Τέλος πάντων. Τὴν ἐσπέραν, ὅταν ἦτο ὥρα νὰ κλείσωμεν, μοῦ λέγει:

— Κλείσε ἀπὸ μέσα τὴν θύραν, βάλε τὸν λύχνον ἐκεῖ καὶ ἔλα, κάθησε νὰ σοῦ εἰπῶ.

Ἀφοῦ ἔκαμα ὅπως μοῦ εἶπεν, ἀρχίζει μετὰ φωνὴν τρέμουσαν ἀπὸ συγκίνησιν:

— Δῆμό μου, παιδί μου, ὅ,τι θὰ σοῦ εἰπῶ εἶναι μεγάλο μυστικόν. Γνωρίζω τὴν ψυχὴν σου καὶ σοῦ τὸ ἐμπιστεύομαι. Δὲν εἶναι μυστικὸν ἰδικόν μας· εἶναι τῆς Πατρίδος. Δὲν θέλω νὰ μοῦ ὀρκισθῇς ὅτι θὰ τὸ κρατήσης. Ἄν εἶχα τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν, δὲν θὰ σοῦ τὸ ἔλεγα. Λοιπὸν ἄκουσε. Ὅλα εἶναι ἔτοιμα, εἰς ὀλίγον καιρὸν ἡ Ἐπανάστασις θὰ ἀνάψῃ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐκδιωχθοῦν καὶ ἡ Ἑλλάς θὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοὺς τυράννους της. Τότε θὰ ἐπιστρέψωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας νὰ περάσωμεν ἐκεῖ τὰς τελευταίας μας ἡμέρας, ἂν τὸ θελήσῃ ὁ Θεός!

Ὁ ξένος αὐτός, τὸν ὅποιον εἶδες σήμερον, εἶναι ἄξιος πατριώτης, ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Καὶ γυρίζει ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἀδελφώνει τοὺς ἄλλους πατριώτας εἰς τὴν ιδέαν τῆς Ἑταιρείας. Σκοπὸς τῆς Ἑταιρείας εἶναι νὰ συνενώσῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους πατριώτας καὶ νὰ ἐργασθοῦν ὅλοι μαζὶ καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ὁ καθεὶς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος. Ἡ Ἑταιρεία ἔχει πολλοὺς καὶ μεγάλους προστάτας καὶ τὰ μέλη της μετροῦνται κατὰ χιλιάδας εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Τί λέγεις λοιπόν;

Ὅταν ἤκουον αὐτά, τὸ αἷμα ἀνέβαινεν εἰς τὴν κεφαλὴν μου, ἡ καρδιά μου ἐκτύπα δυνατὰ εἰς τὰ στήθη. Ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως ἔπεσα εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ πατρός μου:

— Σὲ εὐχαριστῶ, πατέρα! ἐψιθύρισα.

Καὶ τὸν κατεφίλουν δακρυσμένος καὶ τὸν ἠυχάριστον. καὶ διὰ τὴν χαρμόσουνον εἶδῃσιν καὶ διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν ὁποίαν μοῦ ἐδείκνυε μὲ τὸ φανέρωμα τοῦ ἱεροῦ μυστικοῦ.

Ἐπειτα ἐτινάχθην ἐπάνω. Μία ιδέα ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μου:

— Πατέρα, ὅταν οἱ ἄλλοι θὰ πολεμοῦν ἐκεῖ, ἐγὼ θὰ κάθωμαι μὲ τὸν πῆχυν ἐδῶ εἰς τὸ κατάστημα;

— Ὅχι, παιδί μου, αὐτὴν τὴν προσβολὴν δὲν θὰ τὴν κάμω εἰς σὲ καὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν μας. Ἐγὼ εἶμαι ἀνίκανος πλέον, ὁ ἀδελφός σου ὁ Ἀθανάσιος μικρὸς καὶ φιλάσθενος. Ἐσὺ θὰ πηγαίνῃς δι' ὅλους μας, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα. Πρὸς τὸ παρὸν σιωπῇ! Ἄς πηγαίνωμεν τώρα νὰ μὴ ἀνησυχοῦν, διότι ἀργοῦμεν. Εἶσαι μεγάλος, δὲν εἶσαι τώρα πλέον μικρός. Θάρρος καὶ φρόνησις, Δῆμό μου!

« Ὁ Μπαρμπαδῆμος »

Γεώργιος Δροσίνης

ΤΑ ΠΥΡΠΟΛΙΚΑ

Τὰ θαυματουργὰ αὐτὰ πολεμικὰ ὄργανα μὲ τὰ θαρραλέα πληρώματα πολλάκις κατενίκησαν πολὺ ὑπερτέρας ναυτικὰς δυνάμεις τῶν Τούρκων. Τὰ πυρπολικά λοιπὸν αὐτά, τὰ ὁποῖα ἀπέβησαν μία δόξα τοῦ νεωτέρου ἡμῶν ναυτικοῦ, ἅς ἴδωμεν πῶς παρεσκευάζοντο.

Κατὰ τὸν πυρπολητὴν Κωνσταντῖνον Νικόδημον, τὸ σκάφος, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς πυρπολικόν, διηρεῖτο εἰς δύο πατώματα. Εἰς τὸ ἄνω, κατὰ διαστήματα, ἐτοποθετοῦντο ἄσχοι πλήρεις πίσης καὶ ρητίνης καὶ ἄγγεῖα πλήρη οἰνοπνεύματος ἢ νάφθης. Καὶ εἰς τὸ κάτω ἐτοποθετοῦντο ὕλαι ἐμπρηστικαὶ καὶ ἰδιαιτέρως πυρῖτις ἐντὸς πίθων, δᾶδες, ἀχινοπόδια καὶ σφαῖραι ἐξ εὐφλέκτων ὑλῶν. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κάτω πατώματος ἠλείφετο διὰ νάφθης, ρητίνης, πίσης καὶ οἰνοπνεύματος. Διὰ νὰ μεταδίδεται εὐκόλως τὸ πῦρ, ἡνοίγοντο ὅπαί μεταξὺ τῶν δύο πατωμάτων. Εἰς τὴν πρύμνην ἔμενεν ὁ πηδαλιούχος, προφυλασσόμενος μεταξὺ σπειρῶν σχοινίων. Οὗτος, μετὰ τὴν προσκόλλησιν τοῦ πυρπολικοῦ εἰς τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον καὶ τὴν μετάδοσιν τοῦ πυρὸς εἰς τὸ κάτω πάτωμα, ἐπήδα μετὰ τοὺς συντρόφους του εἰς μίαν λέμβον, ἥ ὁποία ἐσύρετο ὑπὸ τοῦ πυρπολικοῦ, καὶ ἀπεμακρύνετο.

Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ τόλμημα αὐτό, τῆς προσκολλήσεως δηλαδὴ τοῦ πυρπολικοῦ, ἐχρειάζοντο δύο πράγματα: κατάλληλος ἄνεμος καὶ ψυχραιμία τῶν πυρπολητῶν.

Οἱ ναυτικοὶ μας τὸ πυρπολικὸν ὠνόμαζον μὲ τὴν βενετικήν λέξιν μπουρλότο. Διότι, φαίνεται, τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑνετῶν θὰ εἶχε μεταχειρισθῇ τὸ ὄπλον τοῦτο.

Τοιαῦτα πυρπολικά μὲ ἄλλην ὅμως κατασκευὴν καὶ χρησιμοποίησιν εἶναι καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος μετὰ

Χριστὸν χρησιμοποιοῦμενα εἰς τὸν βυζαντινὸν στόλον. Εἶναι τὰ λεγόμενα πυρφόρα πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐξεσφενδόνιζον διὰ σιφωνίων τὸ ὑγρὸν πῦρ. Τὰ πλοῖα αὐτὰ ἦσαν τελειοποιημένα παλαιὰ πυρπολικά, ὅμοια πρὸς τὰ πυρπολικά, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν, ὡς εἶδομεν, κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνα. Ἡ τελειοποίησις τῶν βυζαντινῶν πυρπολικῶν συνίστατο εἰς τὸ ἐξῆς:

Τόσον τὰ παλαιότερα πυρπολικά ὅσον καὶ τὰ νεώτερα ἔπρεπε νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ προσκολληθοῦν εἰς τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον, διὰ νὰ μεταδώσουν τὸ πῦρ. Οἱ πυρποληταὶ ὅμως τῶν βυζαντινῶν πυρφόρων πλοίων κατέβρεχον ἀπὸ ἀποστάσεως τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον μὲ πετρέλαιον διὰ τῶν σιφώνων. Καὶ ἔπειτα τὸ ἀνέφλεγον διὰ τοῦ ἀνημμένου πετρελαίου, τὸ ὁποῖον ἐξεσφενδόνιζον διὰ εἰδικοῦ σιφωνίου.

Πρῶτοι ὅμως οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πέμπτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος κατεσκεύασαν πυρπολικά, τὰ ὁποῖα ἐτελειοποιήθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὰ τελειοποιηθέντα αὐτὰ πυρπολικά ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ εἰς τὸν βυζαντινὸν στόλον μέχρι τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Καλλίνικος ἐφεῦρε τὸ ὑγρὸν πῦρ. Τότε ἡ ἐφεύρεσις αὕτη ἀκόμη περισσότερον τὰ ἐτελειοποίησε καὶ τὰ τελειοποιηθέντα πυρφόρα πυρπολικά διετηρήθησαν μέχρι τῆς Ἀλώσεως, τῷ 1453. Ἐκτοτε ἐξηφανίσθησαν τὰ πυρπολικά μαζὶ μὲ τὴν διάλυσιν τοῦ κράτους καὶ συνεξηφανίσθη καὶ τὸ μυστικὸν τῆς κατασκευῆς τοῦ ὑγροῦ πυρός. Οἱ ξένοι ὅμως, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔμαθον ποτὲ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς τοῦ ὑγροῦ πυρός, ἐξηκολούθουν νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ πυρπολικά τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21, ὁπότε μετέδωκαν τὴν χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν αὐτῶν καὶ εἰς ἡμᾶς.

« Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος » Φαίδων Κουκουλῆς (διασκευῇ)

ΚΑΝΑΡΗΣ

“Όλη ἡ Βουλὴ τῶν προεστῶν, στὸν μόλο συναγμένη,
εἶπε πῶς ἔξω στὴν στεριά τοὺς Τούρκους θὰ προσμένη.

Τότε ἔβγαλα τὸ φέσι
καὶ νὰ μιλήσω θάρρεψα προβάλλοντας στὴ μέση:
— Τίποτα, ἀρχόντοι, δὲν φελᾶ, μονάχα τὸ καράβι.

Σὰν μ’ ἄκουσε ἓνα ἀπ’ τὰ τρανὰ καλπάκια μας, ἀνάβει
καὶ τὸ φαρμάκι χύνει:
— Ποιὸς εἶν’ αὐτός, καὶ πῶς τὸν λέν, ποὺ συμβουλὲς μᾶς δίνει;

Νά, τὰ Ψαρά πῶς χάθηκαν! Κι ἐγὼ φωτιά στὸ χέρι
πῆρα καὶ πέρα τράβηξα κατὰ τῆς Χιὸς τὰ μέρη,
κι εἶπα ἀπὸ κεῖ — δὲν βάσταξα — μὲ χεῖλια πικραμένα:
— Νά, πῶς μὲ λέν ἐμένα!

« Ταμπουράς καὶ κόπανος »

Ἄλἐξανδρος Πάλλης

ΤΑ ΕΤΗ ΤΗΣ ΝΕΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

Δεκαεξ ἢ δεκαεπτὰ ἐτῶν ἦτο ὁ Ἀθανάσιος, ὅτε πρῶτον προσῆλθεν εἰς τὴν μονὴν Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Δὲν προσῆλθε νὰ ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον, ἀλλὰ νὰ διδασθῇ παρὰ τινος καλογήρου τὴν Ὀκτώηχον καὶ τὸ Ψαλτήριον. Ὁ καλόγηρος αὐτὸς ἐξεπλήρωνε χρεὴ διδασκάλου, ὅπως συνέβαινε καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ὑπηρετεῖ ὅμως ὁ Ἀθανάσιος κάποτε τὴν μονὴν καὶ τοὺς καλογήρους καὶ ἐκάστην ἑορτὴν προσήρχετο καὶ ἔψαλλεν ἐκεῖ ἣ ἔλεγε τὸν Ἀπόστολον.

Μίαν φοράν ἔτυχε νὰ περιοδεύῃ τὰ μέρη ἐκεῖνα ὁ Δεσπότης Λιδωρικίου, ὡς ἐλέγετο τότε ὁλόκληρος ἡ σημερινὴ Δωρίς, ὅστις ἤκουσε τὸν Ἀθανάσιον νὰ λέγῃ τὸν Ἀπόστολον. Ὁ Δεσπότης τόσον ἐμαγεύθη ἀπὸ τὸ σεμνὸν ἦθος τοῦ νεανίου καὶ τὴν ἐξαίσιαν φωνὴν του, ὥστε τοῦ ἐπρότεινε νὰ τὸν χειροτονήσῃ διάκονον. Ὁ νεανίας, ὁ ὁποῖος μόνον τὸν τίτλον ἀναγνώστου ὠνειρεύετο, ἐδέχθη χαίρων τὸν βαθμὸν τοῦ διακόνου, ἔμεινεν εἰς τὴν μονὴν καὶ ἀφιερώθη εἰς τὸ μοναχικὸν στάδιον.

Μετὰ καιρόν, μίαν Κυριακὴν, ἔτυχε νὰ γίνεταί γάμος εἰς τὴν Ἀρτοτίναν, ὅπου ἐπυροβόλουν ὅλοι, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διασκεδάζοντες. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ἦλθε καὶ ὁ Διάκος ἀπὸ τὴν μονὴν μὲ τὸν κοντὸν «τσάγγρον» του. Ἐκ τινος πυροβολισμοῦ συνέβη νὰ φονευθῇ ὁ υἱὸς τῆς Κουτσουγιάνναινας. Αὕτη ἦτο ἐκ Κωσταρίτσης, κόμης τῆς Δωρίδος, δύο ὥρας ἀπεχούσης τῆς Ἀρτοτίνης, ἐξ ἰσχυρᾶς οἰκογενείας. Ὁ φόνος ἀπεδόθη ὁμοφώνως παρ' ὅλων, Τούρκων καὶ Χριστιανῶν, εἰς τὸν Διάκον, ὅστις ἤρχισε νὰ κρύπτεται εἰς τὰ πέριξ, ἔνεκα τῆς καταζητήσεως τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων. Δὲν ἐξεδύθη ὅμως τὰ ράσα καὶ ἐξηκολούθει τὴν διακονίαν του εἰς τὴν μονὴν.

Κατὰ τὴν 15ην Αὐγούστου ἐτελεῖτο εἰς Ἀρτοτίναν ἐπὶ τουρκοκρατίας λαμπρὰ πανήγυρις πρὸς τιμὴν τῆς Παναγίας. Κατ' αὐτὴν συνέρρεον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Δωρίδος πολυάριθμοι προσκυνηταί. Ὁ Διάκος, πληροφορηθεὶς ὅτι δὲν ὑπῆρχον τὰ ἀποσπάσματα εἰς τὴν πόλιν, ἐφανερώθη, καὶ ἤρχισε μετ' ἄλλων νέων νὰ ρίπτῃ τὸ «λιθάρι» εἰς τὸ «ἄπλωμα» τῆς κόμης. Ἀλλ' οἱ Τούρκοι εἶχον κρυφθῇ εἰς τοὺς πλησίον βράχους. Καὶ ὅτε ἐνόμισαν κατάλληλον τὴν περίστασιν, ὤρμησαν πολυάριθμοι καὶ συνέλαβον τὸν Διάκον καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ Καφέτζον, καταδιωκόμενον καὶ τοῦτον

δι' ἄλλα αἵτια. Αὐθημερὸν ἔφερον αὐτοὺς δεσμίους εἰς τὸν Φεράτ ἐφένδην, διοικητὴν Λιδωρικίου, ὁ ὁποῖος ἔρριψεν ἀμφοτέρους εἰς μικρὰν φυλακὴν, τῆς ὁποίας ἀκόμη σφύζονται τὰ χαλάσματα.

Ὁ Διάκος εὐθὺς παρατήρησεν ὅτι τὸ σανίδινον κιγκλίδωμα τοῦ μικροῦ των παραθύρου εἶχε σαπίσει καὶ τὴν νύκτα ἔθραυσε διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἀθορύβως δύο σανίδας καί, εὐσταλῆς καθὼς ἦτο καὶ λεπτός, ἐπήδησε πρὸς τὰ ἔξω, ἀφοῦ εἰδοποίησε καὶ τὸν σύντροφόν του. Ὁ Καφέτζος ὅμως ἦτο χονδρὸς πολὺ καὶ δυσκίνητος καὶ ἦτο εἰς αὐτὸν ἀδύνατον νὰ ὀλισθήσῃ ἐκ τῆς μικρᾶς ἐκείνης ὀπῆς. Ὁ Διάκος ὅμως, σύρων αὐτὸν ἐκ τῶν ἔξω, ἠδυνήθη νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, ἀφοῦ ἔσπασε τὰ δεσμά του. Ὁμοῦ τότε διὰ νυκτὸς ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν πρωτεύουσιν καί, ἀνελθόντες εἰς τὰ ὄρη, ἔφθασαν τὸ γλυκοχάραγμα εἰς τὸ «λημέρι» τοῦ ἀκουστοῦ εἰς τὴν Δωρίδα κλέφτου Τσάμ Καλογήρου.

Ὁ Τσάμ Καλογήρος κατήγετο ἐξ Ἡπείρου. Ὁ «ταϊφάς» του ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἐβδομήκοντα καλὰ παλληκάρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ ὁ Γούλας καὶ ὁ Σκαλτσοδῆμος.

Ὅτε οἱ δύο φυγάδες ἔφθασαν ἐκεῖ, ἐζήτησαν νὰ συγκαταριθμηθοῦν εἰς τὸν ταϊφά. Καὶ τὸν μὲν Καφέτζον ἐδέχθησαν μετὰ χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ, διότι ἔκαμεν εἰς αὐτοὺς ἐντύπωσιν τὸ ἄρρενωπὸν παράστημά του. Τὸν Διάκον ὅμως ἐδέχθησαν κατὰ χάριν, λέγοντες ὅτι ἦτο καλός, διὰ νὰ μεταφέρει ὕδωρ.

—Ἄι, καλὸς εἶσαι καὶ σὺ γιὰ τ' ἀσκή, εἶπον περιφρονητικῶς.

Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐδόθη εἰς τὸν Διάκον ἀφορμὴ νὰ ἀποδείξῃ ὅλως τὸ ἐναντίον. Δηλαδή εἰς τὴν Ζελίτσιν, κώμην τῶν Κραβάρων, ἐγίνε κρατερὰ συμπλοκὴ μεταξὺ κλεφτῶν καὶ πολυαρίθμων Τούρκων. Οἱ κλέφται διεσκορπίσθησαν νι-

κηθέντες ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας δυνάμεως τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὁ κα-
πετάνιος ἐπληρώθη σοβαρῶς εἰς τὸν πόδα καὶ ἐκινδύνευσε
νὰ αἰχμαλωτισθῇ.

Ὁ Διάκος τότε κατώρθωσε διὰ τῆς τόλμης του νὰ λά-
βῃ ἐπ' ὤμων τὸν πληγωθέντα καὶ διερχόμενος διὰ μέσου
τῶν ἐχθρῶν ξιφήρης ἐπέτυχε νὰ φθάσῃ σῶος μετ' αὐτοῦ εἰς
Γραμμένην Ὁξυάν. Ἡ τοποθεσία αὕτη εἶναι ράχης ὑψηλῆ,
κατάφυτος ἀπὸ ὄξυας, ἀπέχουσα δύο ὥρας τῆς Ἀρτοτίνης.
Ἐπ' αὐτῆς συνηθροίσθησαν καὶ οἱ διασπαρέντες κλέφται καὶ
ἐνώπιον ὅλων ὡμολόγησεν ὁ Τσάμ Καλόγηρος τὴν ἔξοχον
ἀνδρείαν τοῦ Διακίου καὶ τὸν ὑπέδειξεν ἐν ὥρᾳ θανάτου ὡς
διάδοχόν του.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ κλέφται, ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῆς
ἐπιμόνου καταδιώξεως τῶν ἐχθρικῶν ἀποσπασμάτων, διε-
μοιράσθησαν εἰς ἀποσπάσματα ἢ, ὡς ἐλέγοντο, «μπουλού-
κια». Ἐν ἀποσπασμα ἀπετέλεσαν τότε ὁ Διάκος, ὁ Γούλας
καὶ ὁ Σκαλτσοδῆμος, ἐξ Ἀρτοτίνης καὶ οὗτος. Περὶ αὐτοῦ
μάλιστα λέγεται ὅτι κατὰ τὸν ἀρματολικὸν τοῦ βίον καὶ ἔ-
πειτα ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ 1872, ὅτε ἀπέθανε,
δὲν «ἐπροσκύνησε καθόλου εἰς τοὺς Τούρκους».

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦλθεν εἰς τὸν Διάκον ἡ εἶδη-
σις τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του καὶ ἐνὸς ἀδελφοῦ του, τοῦ
Ἀποστόλη. Ὁ Διάκος εἶχε δύο ἀδελφούς, τὸν Δῆμον, ὁ ὁ-
ποῖος ἐπώνομάσθη Μασαβέτας, καὶ τὸν Ἀποστόλην, καὶ
δύο ἀδελφάς, τὴν Καλομοῦραν καὶ τὴν Σοφίαν. Ὁ πατὴρ
μετὰ τοῦ Δήμου καὶ τοῦ Ἀποστόλη εἶχον ἀσπασθῇ τὸν ποι-
μενικὸν βίον καὶ ἔτυχε νὰ εἶναι τότε μετὰ τῶν ποιμνίων των
εἰς τὰ «χειμαδιά». Μίαν πρωίαν εἶχον ἐπισκεφθῇ αὐτοὺς δέ-
κα ἐκ τῶν πέριξ κλεφτῶν, εἰς τοὺς ὁποίους προσέφερον τὴν
καρδάραν πλήρη γάλακτος νὰ πίνουν. Ἀλλὰ κατ' ἐκείνην τὴν

ὥραν ἔτυχε νὰ διέρχεται τὸν δρόμον ἀπόσπασμα ἐχθρικόν, κατὰ τοῦ ὁποίου ὥρμησαν οἱ ποιμενικοὶ κύνες ὑλακτοῦντες. Οἱ κλέφται ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ οἱ κύνες ἀφήσαντες τοὺς Τούρκους ὥρμησαν ἐναντίον αὐτῶν. Τότε οἱ Τοῦρκοι ἐπλησίασαν εἰς τὴν καλύβην καὶ παρατηρήσαντες τὴν καρδάραν, τὰ κοχλιάρια καὶ τὰς σειρὰς τοῦ γάλακτος ὑπωπτεύθησαν καὶ συλλαβόντες τὸν γέροντα καὶ τὸν Ἀποστόλῃν ἔφερον αὐτοὺς δεσμίους εἰς τὴν Ὑπάτην. Ὁ Δῆμος ἔτυχε νὰ ἀπουσιάζῃ τότε καὶ τοιουτοτρόπως ἐσώθη. Οἱ δύο ὅμως οὗτοι τὴν αὐτὴν νύκτα ἀπέθανον εἰς τὴν φυλακὴν εἴτε διὰ φυσικοῦ θανάτου εἴτε φονευθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ Διάκος, μαθὼν τὸν θάνατον αὐτῶν, ἤρχισε νὰ ζητῇ ἐκδίκησιν, ἐπιτιθέμενος ἐναντίον πολλῶν ἀποσπασμάτων, τὰ ὅποια διεσκόριζον καὶ συνέτριβον οἱ κλέφται.

Ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει τὸ στάδιον τοῦ Διακού ὡς ἀληθοῦς ἀρματολοῦ. Ἡ ἀρχηγία ἐδόθη εἰς τὸν Σκαλτσοδῆμον, ὡς γεροντότερον καὶ σεβαστότερον, ὅστις ἡγήθη τοῦ πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μόρνου ἀποσπάσματος. Ὁ Γούλας καὶ ὁ Διάκος ἔλαβον τὴν ἡγεσίαν τῶν ἐπάνω ἀποσπασμάτων, τῶν ἐφορευόντων τὰ μέρη τὰ ἀκολουθοῦντα τὸν ροῦν τοῦ Μόρνου, ἀπὸ τῶν δύο πηγῶν του, ἀμφοτέρωθεν τῶν Βαρδουσιῶν.

Ἐπὶ δύο τρία ἔτη ἔζησαν ἡσυχοὶ οἱ ἀρματολοί, ἕκαστος εἰς τὴν περιοχὴν του, ἀναγνωρίζοντες ὡς σύντροφοι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Σκαλτσοδήμου καὶ σεβόμενοι αὐτὸν πάντοτε.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶχεν ἀρχίσει νὰ σκέπτεται ὁ Ἀλῆ πασὰς τῶν Ἰωαννίνων τὰ σχέδιά του ἐναντίον τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν συνεκάλεσεν εἰς τὴν ἑδραν του εἰς σύσκεψιν ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς, Ἀλβανούς καὶ χριστιανούς. Μεταξὺ τούτων ἐκάλεσε καὶ τὸν Σκαλτσοδῆμον, ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ ἀρματολικίου

τοῦ Λιδωρικίου. Ἄλλ' ὁ Σκαλτσοδῆμος ἔστειλεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Διάκον, ὅστις ἔμεινε εἰς τὴν Αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ ἐπὶ τινα χρόνον. Ἐκεῖ ἐσχετίσθη πρῶτην φορὰν τότε μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου καὶ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν.

Ὅτε ὁ Διάκος ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸ ἄρματολίκι του, ἤρχισε νὰ ἀναφαίνεται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀνδρὸς καὶ νὰ ἐπισκιάζεται τὸ ὄνομα τοῦ Σκαλτσοδήμου. Ὁ λαός, Τοῦρκοι καὶ χριστιανοί, ἐσέβοντο καὶ ἠγάπων αὐτόν. Οἱ πρόκριτοι τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησίν του χωρίων ἐπῆνουν τὴν ἀμεμπτὸν διαγωγὴν, τὸν γενναϊόφρονα χαρακτῆρα καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Τὰ παλληκάρια του ἦσαν ἔτοιμα νὰ θυσιασθοῦν δι' αὐτόν. Ὁ Σκαλτσοδῆμος ἐμάνθανε πάντα ταῦτα καί, παρακινούμενος ἀπὸ ραδιοῦργους ἐχθροὺς τοῦ Διακίου, ἤρχισε νὰ τὸν ὑποπτεύεται ὅτι ἐμελέτα νὰ τὸν φονεύσῃ, διὰ νὰ λάβῃ αὐτὸς τὴν ἀρχηγίαν. Ἡ ὑπόψια του αὕτη ἐφάνη κατὰ τὴν πανηγυριν τῆς Παναγίας, τὸν Αὐγούστον τοῦ 1819, ὅτε συνηντήθησαν μὲν, ἀλλ' ὁ Σκαλτσοδῆμος οὐδὲ ἐχαιρέτισε καὶ τὸν Διάκον. Καὶ ὅτε ὁ Διάκος ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς ψυχρότητός του, ὁ Σκαλτσοδῆμος τοῦ εἶπε καθαρὰ τὰς ὑποψίας του. Ὁ Διάκος διεμαρτυρήθη ζωηρῶς, ζητῶν νὰ φέρῃ ἐμπρός του τὸν συκοφάντην νὰ ὁμολογήσῃ.

— Τί τὸ θές; εἶπεν ὁ Σκαλτσοδῆμος, δύο ἄτια σ' ἔναντα βλά δὲν κάνουν· ἡ ἐγὼ νὰ φύγω ἢ ἐσύ.

— Φεύγω ἐγώ, καπετάνιε, εἶπεν ὁ Διάκος εὐσεβάστως.

Καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἀποχαιρετίσας τὸν ἐπὶ τόσα ἔτη φίλον καὶ συναγωνιστὴν του, παρητήθη τῆς ὀπλαρχηγίας καὶ ἔφυγε μεθ' ἑνὸς μόνον συντρόφου, τοῦ Περγίγα, εἰς Λεβαδείαν. Ἐκεῖ εὔρε τὸν φίλον του Ὀδυσσεά, ὀπλαρχηγὸν τῆς Λεβαδείας ἀπὸ τοῦ 1816, ὅστις τὸν ἐφιλοξένησε μετὰ χαρᾶς καὶ τὸν διώρισε πρωτοπαλλήκαρόν του.

Ἀνδρέας Καρκαβίτσας (διασκευὴ)

Ἐγνώριζον ὅτι τὸ Μεσολόγγιον εἶναι πόλις μικρά. Ὅτι ἐκτίσθη ἐπὶ πηλώδους ἐδάφους εἰς τὴν ἄκραν ἀβαθοῦς θαλασσολίμνης· ὅτι δὲν ἔχει οὔτε πύργους οὔτε ἐπάλλξεις οὔτε τίποτε ἀπὸ ὅσα περιμένει κανεὶς νὰ ἴδῃ εἰς ὄχυρόν φρούριον. Καὶ ὅμως ὁμολογῶ ὅτι μὲ κατέλαβεν ἑκπληξίς, ὅταν, εἰσερχόμενος εἰς τὴν πόλιν, διέβην τὴν ξηρὰν τάφρον καὶ εἶδον τὸν μικρὸν τοῖχον περίξ τῆς πόλεως.

Νομίζεις ὅτι βλέπεις περίφραγμα κήπου!

Τὸ τεῖχος τοῦτο ἐπεσκευάσθη καὶ ἀνεκαινίσθη μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Δὲν ἦτο τόσον στερεὸν τὸ τεῖχος ἀπὸ τὸ ὅποιον οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν τοιαύτας ἐφόδους καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου τοσάκις ἐξώρμησαν ἐν μέσῳ τοῦ σκότους κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Πῶς; Τοῦτο εἶναι τὸ Μεσολόγγιον, τὸ ὅποιον δις ἀντέστη εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ Σουλτάνου; Αὐτὰ εἶναι τὰ μεγαλῶνυμα ὀχυρώματα πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ πρὸς κυρίευσιν τῶν ὁποίων τοσοῦτον αἶμα ἐχύθη;

Ὁ ἀγὼν τοῦ 1821 οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν μὲ ὅσα εἶδομεν καὶ βλέπομεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας. Τὰ τόσα σιδηρᾶ ἢ ὀρειχάλκινα πυροβόλα θὰ προεκάλουν τὸν γέλωτα τῶν σημερινῶν πυροβολητῶν. Οἱ μαχηταὶ ἐκεῖνοι ἐμάχοντο συνήθως ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ἡ σπάθη δὲν ἔμενεν ἀχρηστος εἰς τὴν θήκην. Οἱ ἀντίπαλοι, προτοῦ συμπλακοῦν, ἠρεθίζοντο ἀμοιβαίως διὰ προκλήσεων καὶ ὕβρεων καθὼς οἱ ἥρωες τοῦ Ὀμήρου. Τοιοῦτου εἶδους πολέμους καὶ πολιορκίας δυσκόλως κανεὶς δύναται νὰ φαντασθῇ χωρὶς πύργους ὑψηλοῦς, πύλας σιδηρᾶς, γεφύρας κρεμαστάς, βράχους μὲ ἐπάλλξεις καὶ πυροβόλα φοβερὰ εἰς τὰς θυρίδας τῶν προμαχώνων.

Ἐδῶ ὅμως ἡ παντελής τούτων ἄλλειψις ἀνυψώνει ἀκόμη περισσότερον τὴν δόξαν τῶν ὑπερμάχων τοῦ Μεσολογ-

γίου. Βλέπει κανείς τὴν ταπεινὴν αὐτὴν πόλιν ἐξ ὀλοκλήρου ἀνοχύρωτον.

Ὅτε ὁ Μαυροκορδαῖος ἐκλείσθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὴν 27ην Ὀκτωβρίου 1822, οἱ Τοῦρκοι, κύριοι τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, κατήρχοντο πλήρεις θράσους πρὸς κατάκτησιν τῆς ἐπιλοίπου Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου. Ἡ Ἐπανάστασις κατεστρέφετο, ἐὰν δὲν ἤμποδίζετο ἡ ὁρμή των. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδαῖος ἐνόησεν ὅτι ὁ φραγμὸς οὗτος ἦτο τὸ Μεσολόγγιον, ἂν καὶ ἦτο ἀκατάλληλον πρὸς ἄμυναν. Ἀπὸ παντοῦ τὸν παρεκίνουν νὰ μὴ θυσιάσῃ ματαίως. Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ὑπερασπίσῃ πόλιν τοσοῦτον ἀσθενῶν ἐναντίον στρατιᾶς; Ἀλλ' ἐκεῖνος ἔμεινεν ἀκλόνητος εἰς τὴν ἀπόφασίν του:

Ἐὰν δὲν ἀντισταθῶμεν ἐδῶ, εἶπε, διέρχονται οἱ ἐχθροὶ ἐλεύθεροι, κυριεύεται ἡ Πελοπόννησος καὶ χάνεται τὸ πᾶν. Ἐγὼ θὰ ἀποθάνω ἐδῶ.

Εὐτυχῶς δὲν ἀπέθανεν, ἀλλ' ἐδοξάσθη.

Τριακόσιοι ὀγδοήκοντα μόνον μαχηταὶ εὕρισκοντο εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης μὲ τριάκοντα πέντε Σουλιώτας του. Δέκα χιλιάδες Ἀλβανοὶ περιεκύκλωσαν τὸ Μεσολόγγιον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὁμέρ πασᾶ. Ἐπρεπε, διὰ παντὸς τρόπου, νὰ κερδίσουν καιρὸν οἱ πολιορκούμενοι, μέχρις ὅτου ἔλθῃ βοήθεια, ὡς ἤλπιζον. Ἡ ὀλιγάριθμος φρουρὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑποστῇ τὴν ἔφοδον τοσοῦτων ἐχθρῶν. Ἦτο χρεία, πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ περιτειχίσματος, δεκαπλασίου ἀριθμοῦ στρατιωτῶν. Ἐὰν ὁ Βρυῶνης ἐγνώριζε τὴν ἀληθῆ θέσιν τῶν πραγμάτων, δὲν θὰ ἀνέβαλλε βεβαίως τὴν ἔφοδον.

Διὰ νὰ τὸν ἐξαπατήσουν οἱ πολιορκούμενοι, ἔχωναν κατὰ διαστήματα λόγγας τουφεκιῶν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῶν τειχῶν, διὰ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὑπῆρχον καὶ τακτικὰ στρατεύμα-

τα ἐντὸς τῆς πόλεως. Καὶ ἄλλοτε ἐτουφέκιζον διὰ μιᾶς ἀπὸ ἐν μέρος τῶν τειχῶν, καί, τρέχοντες δρομαῖοι πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος, ἐτουφέκιζον ὅλοι μαζί δευτέραν φοράν.

Εὐτυχῶς ὁ Ὅμερ Βρυώνης, ἀπατηθείς, ἔκαμε προτάσεις περὶ παραδόσεως. Οἱ πολιορκούμενοι, διὰ νὰ κερδίσουν καιρόν, ἕως ὅτου φθάσουν αἱ ἀναμενόμεναι ἐνισχύσεις, ἐξήκολούθουν τὰς διαπραγματεύσεις, ἂν καὶ ἀπέρριψαν τὰς ταπεινωτικὰς προτάσεις τοῦ Ὅμερ. Καὶ ἐφεύρισκον καθημερινῶς καὶ νέας προτάσεις. "Ἠλπιζον ὅτι θὰ φανῇ ἐπὶ τέλους ἡ βοήθεια, τὴν ὁποῖαν ἀνέμενον μὲ μεγάλην ἀνυπομονησίαν. Τίποτε ὅμως δὲν ἐφαίνετο. Ἡ θάλασσα ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῶν πλοίων τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

"Επειτα ὅμως ἀπὸ ἀγωνίαν εἴκοσι τεσσάρων ἡμερῶν, εἶδον τρελοὶ ἀπὸ χαράν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ προσεγγίζουν. Τὰ τουρκικὰ ἐσκορπίσθησαν, ἡ θάλασσα ἔμεινεν ἐλευθέρᾳ καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἔδραμον πρὸς βοήθειαν τῶν κινδυνεύόντων ἀδελφῶν των. Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε τώρα ἱκανοὺς ὑπερασπιστὰς πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἐχθρικῆς ἐφόδου. Αἱ διαπραγματεύσεις περὶ συμβιβασμοῦ ἔπαυσαν καὶ οἱ Ἕλληνες ἐμήνυσαν πρὸς τοὺς Τούρκους λακωνικῶς:

—'Εὰν θέλετε τὸ Μεσολόγγι, ἐλᾶτε νὰ τὸ πάρετε!

Ὁ πασάς, ὀργισθεὶς, ἤρχισε νὰ πυροβολῇ τὴν πόλιν καὶ προητοιμάζετο διὰ τὴν ἔφοδον. Ὄρισε πρὸς τοῦτο τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, ὁπότε οἱ Ἕλληνες, ἐορτάζοντες ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, δὲν θὰ ἦσαν ἐπὶ τῶν προμαχόνων. Καὶ ἡ ἄλωσις τότε θὰ κατωρθοῦτο εὐκολώτερον. Ὁ ἱστορικὸς τοῦ Ἀγῶνος Σπυρίδων Τρικούπης διηγεῖται, πῶς οἱ πολιορκούμενοι εἰδοποιήθησαν περὶ τοῦ κινδύνου.

«Τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, λέγει, ἔπλεε πλησίον τῆς Ἀσπρης Ἀλυκῆς μονόζυλον, φέρον

ἀπὸ τοῦ Αἰτωλικοῦ εἰς Μεσολόγγι τὸν Θανάσην, γραμματέα τοῦ Μακρῆ. Ὁ γραμματεὺς εἶδεν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἄνθρωπον κινουῦντα μανδῆλιον καὶ τὸν ἐπλησίασε:

—Ἐγώ, εἶπεν ὁ ἄγνωστος, εἶμαι χριστιανὸς καὶ πρόθυμος νὰ πάθω διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου μου. Μὴ ἀπορήσης καὶ πίστευσε εἰς ὅσα θὰ ἀκούσης· ἄς μὲ βλέπῃς ὅτι συνοδεύω τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Κυρίου μου. Ἡ γυνή μου καὶ τὰ τέκνα μου εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν των καὶ τοῦτο ἀρκεῖ νὰ μὲ δικαιώσῃ ἐνώπιόν σου. Ὁ Θεὸς τῶν χριστιανῶν ἠθέλησε νὰ μάθω ὅσα οἱ ἐχθροὶ μελετοῦν κατὰ τοῦ λαοῦ του. Καὶ περιφέρομαι ἀπὸ πρωίας ὡς κυνηγὸς εἰς σωτηρίαν τῶν ὁμοπίστων μου. Τρέξε εἰς τὴν πόλιν καὶ εἶπέ ὅτι οἱ ἐχθροὶ σκοπὸν ἔχουν νὰ ριφθοῦν ἐπάνω των τὰ χαράγματα διὰ τῆς πρὸς ἀνατολὰς πλευρᾶς τοῦ τειχώματος.

» Ταῦτα εἶπεν ὁ ἄγνωστος ἄνθρωπος, ὕψωσε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔγινεν ἄφαντος ».

Ὁ ἄγνωστος αὐτός, λέγει ὁ Τρικούπης, ἦτο Ἰωαννίτης καὶ ἔργον εἶχε τὴν προμήθειαν κυνηγίου διὰ τὴν τράπεζαν τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου.

Ὁ Βρυώνης, πληροφορηθεὶς ὅτι αὐτὸς ἦτο ποῦ ἐφάνερωσε τὸ μυστικὸν εἰς τοὺς πολιορκουμένους καὶ ἔγινεν αἷτις τῆς ἥττης του, ἔσφαξε τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του. Ὁ δυστυχὴς κατῴρθωσε νὰ σωθῇ εἰς Μεσολόγγιον, ἀλλ' ὅτε ἔμαθε τὴν φοβερὰν τοῦ Ὁμέρ ἐκδίκησιν, ἔγινε καλόγηρος. Ἐζῆσε καὶ ἀπέθανεν εἰς ταπεινὸν ἐρημητήριον, τοῦ ὁποῦ τὰ ἐρεῖπια σώζονται ἀκόμη πλησίον τῆς εἰσόδου τῆς Κλεισούρας πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀγρινίου.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ Μεσολόγγιον ἦτο πολίχνη ἀσήμαντος καὶ τελείως ἄγνωστος ἔξω τῆς Ἑλλάδος. Ὀλόκληρος ἡ πεδιάς ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ζυγοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης ἐσκεπάζετο ἄλλοτε ἀπὸ δάση, κυρίως

έλαιων ἀγρίων, τῶν ὁποίων ἔχνη ὑπῆρχον ἀκόμη μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀπὸ τοῦ 1822 αἶγλη ἀμαράντου δόξης περιβάλλει τὸ ἕως τότε ταπεινὸν καὶ ἄγνωστον Μεσολόγγιον.

Κατὰ τὸ 1824 ἔδωκεν εἰς αὐτὸ νέαν λάμψιν τὸ ὄνομα τοῦ Βύρωνος. Ἐδῶ ἦλθεν ὁ Ἀγγλος ποιητής, ὅτε ἔλαβε τὴν γενναίαν ἀπόφασιν νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὸν ἐλληνικὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Τὴν 5ην Ἰανουαρίου ἀπεβιβάσθη εἰς Μεσολόγγιον, τὴν 18ην Ἀπριλίου ἀπέθανεν. Αἱ τελευταῖαι τοῦ λέξεις ἦσαν διὰ τὴν θυγατέρα του καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

—Εἰς αὐτὴν ἀφιέρωσα τὰ πάντα, εἶπε, προτοῦ ἐκπνεύσῃ: τὸν καιρὸν, τὴν περιουσίαν, τὴν υἱεῖαν μου. Τώρα θυσιάζω εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ζωὴν μου. Τί περισσότερον ἡδυνάμην;

Πολλὰ ἡδύνατο εἰσέτι νὰ πράξῃ, ἐὰν ἔζη. Ἡ Ἑλλὰς ὅλη ἐστήριζε τὰς ἐλπίδας τῆς εἰς αὐτόν. Εἰς αὐτὸν ὅλοι προσέτρεχον διὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, αἱ ὁποῖαι ἐσπάρασσον τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ πρακτικὸς νοῦς τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, ἡ θερμὴ φαντασία του, ἡ ἀγγλικὴ ψυχραιμία του, τὸ μεγάλο ὄνομά του, τὰ πάντα ἐφαίνοντο ὅτι ἐδικαιολογοῦν τὰς ἐλπίδας, ὅσας ἡ ἔλευσις του εἰς Ἑλλάδα ἐγέννησεν.

Εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἀπέθανεν. Ἐκεῖ ἡ καρδιά του διετρήθη ὡς ἱερὸν κειμήλιον. Ἐκεῖ τὸν ἐθρήνησε νεκρὸν ἡ Ἑλλὰς. Ἐκεῖ ἐστήθη καὶ ἀνδριάς εἰς τὸ μέσον τῶν μνημείων τῶν ὑπερμάχων τῆς ἡρωικῆς πόλεως.

Ἀλλὰ τὴν μεγαλυτέραν δόξαν τοῦ Μεσολογγίου ἀποτελεῖ ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1826 πτώσις του μετὰ πολιορκίαν, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος.

« Ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν » Δημήτριος Βικέλας (διασκευή)

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

Τὸ 1835 ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους μετεφέρθη ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσκέφθησαν τότε νὰ κατασκευάσουν τὸ ἀνάκτορον τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἀλλ' ἡ ἰδέα ἐκείνη ἐναυάγησε. Καὶ τοῦτο ἦτο πολὺ ὀρθόν. Εἰς τὸ μέλλον ἡ Ἀκρόπολις ἔπρεπε νὰ μένῃ ἐλευθέρα ἀπὸ τὸν θόρυβον στρατιωτικῶν φρουρῶν καὶ αὐλικῶν ὑποδοχῶν. Ἦτο τόπος, τὸν ὁποῖον εἶχον ἀγιάσει ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη καὶ τὰ παθήματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς τὸ ἐξῆς ἔπρεπε νὰ εἰσέρχεται τις εἰς αὐτήν, ὡς εἰς ἱερὸν νάον μὲ εὐλάβειαν, διὰ νὰ προσκυνήσῃ καὶ νὰ θαυμάσῃ τὰ ἔργα τῶν προγόνων του.

Τὸ Ἔθνος ᾔσθάνετο ὅτι πρὸς τὰ ἔργα αὐτὰ εἶχε μεγάλην ὑποχρέωσιν. Ἠσθάνετο ὅτι δὲν ἐχρεώσται τὴν ἐλευθερίαν του μόνον εἰς τὰ λαμπρὰ κατορθώματά του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν συμπάθειαν τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Τὴν συμπάθειαν αὐτὴν ἐχρεώσται πάλιν κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰ λείψανα τῆς Ἀρχαιότητος, τὰς ἀρχαιοτήτας. Τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος εἶχον ἀρχίσει νὰ γίνωνται γνωστὰ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀφ' ὅτου οἱ Φράγκοι εἶχον ὑποτάξαι τὴν Ἑλλάδα. Ἀργότερον, μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως, πολλοὶ περιηγηταί, Ἀγγλοὶ, Γάλλοι, Γερμανοὶ καὶ ἄλλοι ἐπεσκέφθησαν τὰ ἀρχαῖα λείψανα, τὰ ἐθαύμασαν καὶ τὰ περιέγραψαν. Αἱ περιγραφαὶ αὐταὶ ἐνεθουσίασαν τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Συγχρόνως ὅμως ἐλυποῦντο διὰ τὴν

ἐξευτελιστικὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκοντο οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον κατασκευάσει τὰ ἀριστουργήματα. "Όταν λοιπὸν τῷ 1821 οἱ Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν, οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἠνάγκασαν τὰς κυβερνήσεις των νὰ προστατεύσουν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνά των.

Τοιοῦτοτρόπως τὰ ἄφωνα αὐτὰ ἐρείπια ἔγιναν οἱ ἰσχυρότεροι συνήγοροι τοῦ ἀγωνιζομένου Ἔθνους. Δι' αὐτό, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του, τὸ Ἔθνος ἀπέδειξε τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰ λείψανα τῶν προγόνων του ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Τούρκων.

Οἱ Τοῦρκοι ἀφῆκαν τὴν Ἀκρόπολιν εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν. Παντοῦ ἐφαίνοντο τὰ ἵχνη τῆς τουρκικῆς κατοχῆς καὶ τῶν καταστροφῶν τοῦ πολέμου. Παντοῦ συντρίμματα καὶ ἐρείπια. Ἀμέσως ἔπειτα ἤρχισεν ὁ καθαρισμὸς αὐτῆς, διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν καὶ τὰ μνημεῖα μετὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ ἀποκτήσουν πάλιν, ὅσον ἦτο δυνατόν, τὴν ἀρχαίαν ὡραιότητά των. Ἐξηκολούθησεν ὁ καθαρισμὸς ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ μόλις εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῶν ἡμερῶν μας ἐτελείωσεν. Αἱ μικραὶ ἄθλιαι τουρκικαὶ οἰκίαι, αἱ ὁποῖαι ἐκάλυπτον ὅλον τὸν μεταξὺ τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων τόπον, κατηδαφίσθησαν καὶ ἐσαρώθησαν. Κατηδαφίσθη ὁ προμαχών, τὸν ὁποῖον εἶχον κατασκευάσει οἱ Τοῦρκοι τῷ 1656 πρὸ τῶν Προπυλαίων. Ἀπὸ αὐτὸν ἐξήγαγον ὅλον τὸ ὑλικὸν τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης καὶ με' αὐτὸ τὸν ἔκτισαν πάλιν εἰς τὴν πρώτην του θέσιν. Ἐπειτα ἀφηρεθήσαν ὅλαι αἱ νεώτεραι προσθήκαι, αἱ ὁποῖαι παρεμόρφωνον τὰ Προπύλαια, τὸ Ἐρέχθειον καὶ τὸν Παρθενῶνα. Ἀνέσκαψαν τὸ ἔδαφος τῆς Ἀκροπόλεως πανταχοῦ μέχρι τοῦ βράχου. Καὶ ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς αὐτὰς ἀνευρέθησαν πολλὰ ἀγάλματα καὶ ἄλλα ἀρχαῖα.

« Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν »

Χρῆστος Τσοῦντας

Σύμβολον τῆς Πατρίδος, τῆς γλυκείας μητρὸς ὅλων ἡμῶν, εἶναι ἡ σημαία. Ὅπως ὁ σταυρὸς εἶναι τὸ ἡγιασμένον σύμβολον τοῦ χριστιανοῦ, οὕτω καὶ ἡ σημαία παριστᾷ τὴν ὀρησκειάν τῆς Πατρίδος.

Ἡ Πατρίς ἐνσαρκώνεται εἰς τὴν σημαίαν, διότι βλέπουν εἰς αὐτὴν τὰ τέκνα τῆς

Πατρίδος τὴν κυριαρχίαν, τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμίν της.

Ἡ σημαία συμβολίζει τὴν μακροχρόνιον ἱστορίαν τῆς Πατρίδος. Εἶναι ἡ ὑπερήφανος εἰκὼν τῶν θριάμβων της. Ὁ δὲ σταυρὸς συμβολίζει τὰ μαρτύριά της, καὶ εἶναι ἡ φωτεινὴ καὶ παρήγορος ἐλπίς ὅλων μας.

Ὅταν κυματίζῃ εἰς τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον ταράσσεται ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς μακρινὰς θαλάσσας, κηρύττει ὑπερήφανος ὅτι τὸ σκάφος ἐκεῖνο εἶναι τμῆμα ἀχώριστον τῆς ἐλληνικῆς Πατρίδος.

Εἶναι ὠραία, πολὺ ὠραία ἡ σημαία μας, ὅσον ὠραία εἶναι ἡ Ἑλλάς. Ἐχει τὸ γλυκύτατον χρῶμα τοῦ μυροβόλου ἐλληνικοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸ λευκὸν τοῦ μυρωμένου κρίνου, ὅπως τὴν χαιρετίζει ἡ ἐθνικὴ μας ποίησις:

*Οὐρανοχρωματισμένη
καὶ σὰν κρίνο ἀγροῦ λευκή.*

Αὕτῃ εἶναι καὶ ἡ ναυτικὴ σημαία, τὴν ὁποίαν βλέπεις ὑπερηφάνως ὑψωμένην εἰς τὸν ἰστὸν τῶν ἐθνικῶν πλοίων τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ. Αὕτῃ, τὴν ὁποίαν βλέπεις, ὅταν ὁ

ἥλιος κρύπτεται ὀπισθεν τῶν ὀρέων, νὰ κατέρχεται βραδέως εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ ναύτου. Καὶ ἐνῶ σαλπίζει ὁ σαλπικτής, ὁ κυβερνήτης καὶ τὸ πλήρωμα τὴν χαιρετίζουν εὐλαβῶς.

Καὶ ὅταν βλέπῃς τὴν σημαίαν εἰς τοὺς προμαχῶνας, νὰ ἐνθυμηθῇς ὅτι εἶναι αὕτῃ ἡ σημαία, τὴν ὁποίαν ὕψωσαν ἄλλοτε εἰς τὸ φρούριον τοῦ Παλαμηδίου οἱ νικηταὶ καὶ εἰς τὰ μεσσηνιακὰ φρούρια καὶ εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ Μεσολογίου. Καὶ ὅταν βλέπῃς τὴν σημαίαν τοῦ ἐνδόξου στρατοῦ μας, νὰ μὴ λησμονήσῃς ποτέ ὅτι ἔφεραν αὐτὴν καὶ ἐτίμησαν πάντοτε οἱ πατέρες μας εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Καὶ εἰς τὴν κορυφὴν αὐτῆς χύνει τὴν χρυσὴν λάμπιν του ὁ Σταυρός, διὰ νὰ εἶναι πάντοτε ἡνωμένοι καὶ ἀχώριστοι ἡ πίστις καὶ ἡ Πατρίς.

Ἡ σημαία εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν φύλαξιν ὅλων τῶν τέκνων τοῦ Ἑθνους. Διὰ τοῦτο ἡ ἐγκατάλειψις τῆς εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἔγκλημα ἀνανδρίας καὶ προδοσίας. Πρὸς αὐτὴν ἀτενίζει ὁ μαχόμενος στρατιώτης κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ὥραν τῆς μάχης. Αὐτὴν ἀναζητοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐν τῷ μέσῳ τοῦ καπνοῦ τῶν μαχῶν καὶ τῶν ἐκρήξεων τῶν ὀβιδων. Τὸ ἀφθονώτερον αἷμα χύνεται περὶ αὐτῆς καὶ πρὸς ὑπεράσπισίν της. Ὅταν ὁ σηματοφόρος πίπτῃ, ἀγώνισμα τιμῆς εἶναι ποῖος πρῶτος νὰ τὴν ἐναγκαλισθῇ. Ποῖος πρῶτος νὰ τὴν παραλάβῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας, τὰς ὁποίας παρέλυσεν ὁ ὑπὲρ Πατρίδος θάνατος.

Ἀλλὰ τὸν ἱερὸν ἐνθουσιασμόν τῆς σημαίας ἔξω, μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, αἰσθάνεται ὁ Ἕλλην ἰσχυρότερον.

Ὅταν διέρχεται ἡ σημαία, τὴν βλέπεις ὥσῃ νὰ συναντᾷς ἀσκεπῇ ἱερέα, ὁ ὁποῖος κρατεῖ τὰ ἄχραντα μυστήρια.

« Τὰ κατήκοντα τοῦ πολέτου »

Ἑμμανουὴλ Λυκούδης

Οἱ εὐζῶνοι ἦσαν πάντοτε ἡ ἰδιαιτέρα συμπάθεια τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς τὸν εὐζῶνον ὑπάρχει πάντοτε κάτω ἀπὸ τὴν φουστανέλαν ἡ ἀριστοκρατικὴ φύσις τοῦ Ρουμελιώτου. Τὸ χακί, τὸ φέσι, ὁ ντουλαμάς ἀποτελοῦν τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν. Ἀπὸ μέσα ὁ ἄνθρωπος ἔμεινεν ὁ ἴδιος, λεπτός, ὀξύς, ταχύς, γενναῖος, ὀρμητικὸς, ἀκούραστος, ἀκατάβλητος, ὑπερήφανος, αἰσιόδοξος.

Λεπτὸς εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸν νοῦν. Ὅπως εἶναι συνηθισμένος ἀπὸ τὴν πτωχὴν καὶ ἰσχνὴν φουστανέλαν νὰ φέρῃ μίαν «γυροβολιά» καὶ νὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν θέσιν του, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ πνεῦμά του, ὀξὺ καὶ εὐστροφον, γυρίζει παντοῦ καὶ ἀντιλαμβάνεται τὰ πάντα εἰς μεγάλην ἀκτῖνα πέριξ. Ὅσοι τὸν διδάσκουν νὰ γίνῃ ἀπὸ βοσκὸς στρατιώτης δὲν παρεπονέθησαν ποτὲ ἀπὸ τὴν ἀντίληψίν του. Ὁ μηχανισμὸς τοῦ ὅπλου δὲν ἔχει μυστήρια διὰ τὸν εὐζῶνον. Ἀπὸ τὴν δευτέραν ἡμέραν, πὺ θὰ κρατήσῃ τὸ ὕπλον εἰς χεῖράς του, τὸ γνωρίζει.

Καὶ ταχύς. Ἡ γῆ φεύγει κάτω ἀπὸ τοὺς πόδας του. Τὰ βουνὰ τὰ ἀπότομα δὲν εἶδον ὀρμητικωτέρους ἀπὸ τοὺς εὐζῶνους. Δὲν ἀναβαίνουν αὐτοὶ ὡς ἄνθρωποι. Ἀναρριχῶνται καὶ τυλίγονται καὶ προχωροῦν, πάντοτε προχωροῦν.

Καὶ εἶναι γενναῖοι. Δὲν τοὺς ἐφόβισαν οὔτε τὰ ταχυβόλα. Εἰς τὸ Σαραντάπορον, τῷ 1912, οἱ Τοῦρκοι εἶχον παρατάξει κορμούς ἐλαίας βαμμένους μέλανας, διὰ νὰ παραστήσουν κανόνια. Οἱ εὐζῶνοι ἀνεκάλυψαν τὸν δόλον καί, ἀφήσαντες τὰ ξύλινα κανόνια ἤσυχα, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἀληθινῶν. Καὶ ἐνῶ ἐκεῖνα ἔχυνον ἀπὸ τὰ στόματά των τὸν θάνατον, οἱ εὐζῶνοι συρόμενοι τὰ ἐπλησίασκαν καὶ ἐχύθησαν εἰς

τοὺς πυροβολητάς καὶ τοὺς συνέλαβον. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν ἐδειλίασαν οὐδὲ στιγμὴν.

— Παιδιά, εἶπεν εἰς ἀξιωματικὸς εἰς τινα μάχην, θὰ ἀφήσωμεν αὐτοὺς τοὺς Βουλγάρους νὰ μᾶς σκοτίζουν μὲ τὶς τουφεκιές των;

— Νὰ τοὺς συλλάβωμεν, εἶπον οἱ εὐζωνοί.

Τὸ πολεμικὸν συμβούλιον εἶχε γίνεи. Οἱ Βούλγαροι κατεδικάσθησαν ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμὴν. Μετὰ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας αὐτοὶ ἐσκορπίζοντο εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐνῶ οἱ εὐζωνοί, ὄρθιοι καὶ ἀλαλάζοντες ἐπὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ὀχυροῦ, ἔρριπτον τὰ σκουφάκια εἰς τὸν ἀέρα.

Ἡ ὁρμή των θὰ ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ ἥρωικὰς σελίδας. Ὅπως τοὺς ἀραβικοὺς ἱππούς, καὶ αὐτοὺς τὸ δύσκολον εἶναι νὰ τοὺς νικήσῃ κανεὶς. Τὸ ἀκατόρθωτον εἶναι νὰ τοὺς κρατήσῃ. Ἡ στασιμότης τοὺς θανατώνει.

— Θὰ μέινετε ἐδῶ καὶ θὰ κρατήσετε αὐτὴν τὴν θέσιν, εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς εἰς μίαν συμπλοκήν.

Οἱ εὐζωνοὶ ἔμειναν καὶ ἐκράτησαν τὴν θέσιν, ἀλλ' ὅταν ὁ ἀξιωματικὸς ἐπέστρεψε τοὺς εὗρε παραπονομένους.

— Ἐδῶ θὰ καθώμαστε; ἐμουρμούρισε κάποιος ἀπὸ ὅλους παραπονούμενος.

Εὐτυχῶς τὴν ἰδίαν στιγμὴν εἰς ἀγγελιαφόρος ἔφερε τὴν διαταγὴν ταχείας προελάσεως. Οἱ εὐζωνοὶ ἐχύθησαν ἀκράτητοι.

— Τοὺς ἔχασα ἀπὸ ἐμπρός μου, μοῦ εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς ὑπερήφανος διὰ τοὺς στρατιώτας αὐτούς. Ἄν δὲν ἤκουον τὸν ἀλαλαγμὸν των, θὰ ἐνόμιζον ὅτι μία ὁμοβροντία τοὺς ἔρριψε κάτω ὅλους νεκρούς!

Τί εἶναι δὲ ἡ ἀντοχή των! Χαλύβδινοι ἄνθρωποι κρύπτονται εἰς τὴν φουστανέλαν καὶ ὁ στρατηγός, ὁ ὁποῖος τοὺς κινεῖ, δὲν ἔχει νὰ ὑπολογίσῃ διὰ κόπους καὶ στερήσεις.

Μὲ ὀλίγην κουραμάναν ἢ χωρὶς αὐτήν, μὲ νερὸ τῆς πηγῆς ἢ καὶ χωρὶς αὐτό, ὑπὸ τὸν ἥλιον ἢ τὴν βροχὴν, προχωροῦν, ἀγρυπνοῦν, φρουροῦν, πολεμοῦν, χωρὶς εἰς τὰ στεγνὰ χαρακτηριστικά, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει οὔτε ἔχνος λίπους, νὰ ζωγραφισθῇ ἡ ἐλαχίστη κόπωσης.

Εἰς τὸ σκότος βλέπουν ἴσως ὅπως καὶ τὴν ἡμέραν· καὶ ποτὲ ὁ στρατὸς δὲν εἶναι τόσο ἥσυχος, ὅσον ὅταν αἱ προφυλακαὶ τοῦ εἶναι εὐζωνοὶ· ἔστω καὶ ἂν οἱ εὐζωνοὶ αὐτοὶ ἐβάρυναν ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐπολέμησαν τὴν ἐσπέραν καὶ πρόκειται νὰ πολεμήσουν πάλιν τὸ πρωί.

Ἡ ὑπερηφάνειά των δὲν εἶναι παράλογος. Τοὺς ἠγάπησε πολὺ ὁ ἐλληνικὸς λαὸς καὶ αὐτὴ ἡ προτίμησις ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς πτερὰ. Μὲ περιφρόνησιν βλέπουν τὸν ἐχθρόν.

Ὑπάρχουν εὐζωνικά τραγούδια, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ εὐζώνου. Μὲ δύο στίχους ἐζωγράρισαν οἱ ἴδιοι τὴν εἰκόνα των :

*Φουστανέλα, φούντα, φέσι
καὶ δαχτυλιδένα μέση.*

Εἰς τὰ σύνορα, ὅσον ἐφύλασσαν σκοποί, εἰς ὀλίγων μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἐγνώρισαν καλὰ τοὺς ἀντιπάλους των. Καὶ ἔμαθαν νὰ τοὺς περιφρονοῦν καὶ νὰ τοὺς βλέπουν ἀπὸ κάποιον ὕψος.

Εἰς ἄσμα ὁ εὐζωνος προκαλεῖ τὸν ἐχθρόν νὰ ἔλθῃ νὰ πολεμήσῃ εἰς τὰ φανερά, ὁπότε θὰ ἴδῃ ὁ ἐχθρὸς :

πὼς πολεμαίει ὁ εὐζωνος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.

Κάτι ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ παλαιοῦ κλέφτου ἐκληρονόμησεν ὁ σημερινὸς εὐζωνος. "Ὅπως ἐκεῖνος, καὶ αὐτὸς εἶναι προκλητικὸς, δὲν ἀνέχεται προσβολάς, πληρώνει ἀμέσως.

Ἡ πολιτικὴ τὸν στενοχωρεῖ τρομερά. Δὲν εἶναι δυνατὸν κάτω ἀπὸ τὸ φεσάκι του νὰ χωρέσῃ ἡ σκέψις ὅτι ἀνεμένομεν τόσον καιρὸν τοὺς ἐχθρούς μας.

—Αὐτοὶ ἦταν! εἶπε μὲ περιφρόνησιν λοχίας τῶν εὐζώνων, δεικνύων τοὺς ἐχθροὺς φεύγοντας μετὰ τὴν μάχην τῆς Δεσκάτης (1912).

Καὶ αὐτὸ τὸ «αὐτοὶ ἦταν!» ἐσήμαινε :

—Καμαρῶστέ τους· αὐτοὶ ἦταν, ποὺ δὲν μᾶς ἄφηναν τόσα χρόνια νὰ τοὺς φᾶμε!

Διότι ὁ εὐζωνος ἐκεῖ ἐπάνω ποὺ ζῇ, μακρὰν τοῦ κόσμου, εἰς τοὺς ἐρημικοὺς σταθμοὺς, ὅπου δὲν φθάνει ἡ ἐφημερίς, εὐρίσκει πολὺ φυσικὸν πᾶσα διαφορὰ μεταξὺ ἐθνῶν νὰ λύεται μὲ τὸ ξίφος. Ὁ δυνατώτερος θὰ ὠφεληθῇ. Καὶ ὁ δυνατώτερος εἶναι αὐτὸς καὶ ὅχι ὁ ἐχθρὸς τῶν Ἑλλήνων.

Ποία εἶναι ἡ ἐντύπωσις τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ τοὺς εὐζώνους;

Σεῖτὰν ἀσκέρι — διαβολικὸν στρατὸν — τοὺς ὠνόμαζον οἱ ἄλλοτε ἐχθροὶ μας, οἱ Τοῦρκοι. Κάτι τὸ σατανικὸν ἐφαντάζοντο οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς. Καθὼς ἀνεμίζει ἡ φουστανέλα των εἰς τὸ τρέξιμον, δίδει τὴν ιδέαν λευκῶν φανταστικῶν πτερῶν.

Ὅπως γνωρίζουν οἱ εὐζωνοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τὴν γειτονίαν τῶν συνόρων, γνωρίζουν καὶ οἱ Τοῦρκοι τοὺς εὐζώνους. Ὅσάκις ἄλλο σῶμα ἔτυχε νὰ φρουρῇ τὰ σύνορα καὶ συνέβη κάποια παρεξήγησις, ἡ λογικὴ ἐπεκράτησε περισσότερον εἰς τὴν ἑλληνικὴν γραμμὴν. Ὅταν ἀπέναντι τῶν Τούρκων ἦσαν εὐζωνοὶ, ἡ λογικὴ ἔμεινε κατὰ μέρος καὶ ὁ ἐχθρὸς ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ τὴν παραμικροτέραν παρεκτροπὴν. Δι' ἓνα εὐζωνον, ὁ ὁποῖος, καθὼς ἐπήγαινε νὰ πάρῃ νερό, ἐπυροβολήθη τὸν Μάιον τοῦ 1912, τρεῖς ἐχθροὶ ἐξηπλώθησαν νεκροί, πρὶν προφθάσῃ ὁ ἀξιωματικὸς νὰ κρατήσῃ τοὺς εὐζώνους του.

Ἡ ἐμφάνισις πυκνῆς πρωτοπορίας εὐζώνων εἰς τὴν μάχην ἀφαιρεῖ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ θάρρους τῶν ἐχθρῶν. Εἰς οἰανδήποτε θέσιν καὶ ἂν εὐρίσκωνται αὐτοί, δὲν θεωροῦν

έαυτούς ασφαλείς, όταν βλέπουν εϋζώνους έρχομένους έναντίον των.

Ο έχθρὸς εἶχε τὴν έντύπωσιν ὅτι ὁ εϋζωνὸς τρέφει ἄσπονδον τὸ ἔθνικὸν μῖσος μέσα του. Τὸ ένδυμα δέν κάμνει βέβαια τὸν καλόγηρον. Ἀλλὰ κανεὶς δέν θὰ ἀρνηθῇ τὴν έντύπωσιν τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ φορέματος. Καὶ μέσα εἰς τὴν ὁμοιομορφίαν τῆς στολῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ξεχωρίζει ἡ φουστανέλα, ἡ ὁποία ἐπολέμησεν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 21. Οἱ έχθροὶ εἶχον εἰς τὸ αἶμά των κληρονομικὸν τὸν φόβον τῶν ἡρωικῶν ἐκείνων φουστανελάδων, οἱ ὁποῖοι πρῶτοι ἐταπείνωσαν τὸν Σουλτάνον, ὅταν ὅλος ὁ κόσμος ἔκυπτεν έντρομος ένώπιόν του.

Γεώργιος Τσοκόπουλος (διασκευή)

ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Γιὰ τὴν ένδοξη Πατρίδα, γιὰ τὴν Πίστι, γιὰ τὸ Γένος, τὸ κορμί μας, τὴν καρδιά μας, τὴν ψυχὴ μας, τὴ ζωὴ!
"Ολοὶ ἀδέρφια εἴμαστε τώρα καὶ κανεὶς δέν εἶναι ξένος, ὅλους τώρα μᾶς ένώνει ἓνας πόθος, μιὰ πνοή.

"Ολοὶ ἀδέρφια εἴμαστε τώρα καὶ ἡ μεγάλη μας Μητέρα μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα, μὲ λυμένα τὰ μαλλιά, λαμπροφόρα σὰν τὸν ἥλιο καὶ γοργή σὰν τὸν ἀγέρα, μᾶς καλεῖ καὶ μᾶς συνάζει στὴ θερμὴ της ἀγκαλιά.

Ἰωάννης Πολέμης

ΤΙΝΔΟΣ

ὦν προγόνων βλαστοί, μ' ἄτσαλένια κορμιά,
τοῦ πολέμου περνώντας τὴ φρίκη,
τῆς καρδιάς μας τὴ φλόγα τὴν ἐφέραμε μιὰ
ὥς ἐκεῖ ποὺ μᾶς πρόσμενε ἡ Νίκη.

ἐ τὴν λόγχη χαράξαμε ἄδρὸ στὰ βουνά
τ' ὄνομά μας—γαλάζιο λουλούδι—
νὰ τὸ πάρη ὥς τὰ πέρατα ὁ θρύλος ξανά,
στοὺς λαοὺς νὰ τὸ κάμη τραγοῦδι.

ροσταγὴ στὴ φυλὴ μας σὰ νόμος, βαριά,
τὸ παλιὸ ν' ἀναστήσουμε θάμα.
Νὰ 'ναι αἰώνια σὲ τούτῃ τὴ γῇ ἡ Λευτεριά,
κάποιας μοίρας ὀρίζει τὸ τάμα.

ἀνα Ἑλλάδα, δική σου μιὰ σάλπιγγα ἤχεϊ,
μέσ' ἀκόμα στῆς Πίνδου μιὰ κόχη,
στοὺς λαοὺς νὰ θυμίζη γεμάτο ψυχὴ
τὸ τρανό, ποὺ ξεστόμισες, «Ὁχι».

Στέλιος Σπεράντσα

ΤΟ ΕΠΟΣ 1940 - 1941

Τρεῖς ὥρας μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Ἰωάννης Μεταξᾶς ἀπηύθυνε τὸ ἐξῆς διάγγελμα :

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

Ἡ στιγμή ἐπέστη, ποῦ θὰ ἀγωνισθῶμεν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν τιμὴν της. Μολονότι ἐτηρήσαμεν τὴν πλέον αὐστηράν οὐδετερότητα καὶ ἴσιν πρὸς ὅλους, ἡ Ἰταλία, μὴ ἀναγνωρίζουσα εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα νὰ ζῶμεν ὡς ἐλεύθεροι Ἕλληνες, μοῦ ἐζήτησε σήμερον τὴν 3^{ην} πρωινήν τὴν παράδοσιν τμημάτων τοῦ ἐθνικοῦ ἐδάφους, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῆς βούλησιν, καὶ ὅτι πρὸς κατάληψιν αὐτῶν ἡ κίνησις τῶν στρατευμάτων της θὰ ἤρχιζε τὴν 6^{ην} πρωινήν. Ἀπήντησα εἰς τὸν Ἰταλὸν πρέσβυν, ὅτι θεωρῶ καὶ τὸ αἶτημα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον γίνεται τοῦτο ὡς κήρυξιν πολέμου τῆς Ἰταλίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Τώρα θὰ ἀποδείξωμεν, ἐὰν πράγματι εἴμεθα ἄξιοι τῶν προγόνων μας καὶ τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐξησφάλισαν οἱ προπάτορές μας. Ὅλον τὸ ἔθνος ἄς ἐγερθῇ σύσσωμον. Ἀγωνισθῆτε διὰ τὴν Πατρίδα, τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιὰ σας καὶ τὰς ἱεράς μας παραδόσεις.

« Νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών ».

Ἰωάννης Μεταξᾶς

Μετὰ μίαν ὥραν ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Β' ἀπηύθυνε τὸ ἰδικόν του διάγγελμα :

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως σᾶς ἀνήγγειλε πρὸ ὀλίγου ὑπὸ ποίους ὅρους ἠναγκάσθημεν νὰ κατέλθωμεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἱταλίας, ἐπιβουλευθείσης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν στιγμὴν εἶμαι βέβαιος ὅτι καθεὶς Ἕλλην καὶ καθεὶς Ἑλληνὶς θὰ ἐκτελέσουν τὸ καθήκον των μέχρι τέλους καὶ θὰ φανοῦν ἀντάξιοι τῆς ἐνδόξου ἡμῶν ἱστορίας.

Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς τὸ Ἕθνος σύσσωμον καὶ πειθαρχοῦν ὡς εἰς ἄνθρωπος θὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν, 28 Ὀκτωβρίου 1940

Γεώργιος Β'

Καὶ πράγματι τὸ Ἕθνος ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσιν ποὺ ἔδωσε ὁ Βασιλεὺς πρὸς ὅλον τὸν κόσμον : Ἡγωνίσθη ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Καὶ ἡ ἀναγνώρισις ἦλθε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ στρατάρχου λόρδου Ουέιβελ, ἀρχιστρατήγου τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων τῆς Μέσης Ἀνατολῆς κατὰ τὰ σκοτεινὰ ἔτη 1940 - 41.

Εἶπεν ὁ στρατάρχης ἀπὸ τὸν ραδιοφωνικὸν σταθμὸν τοῦ Λονδίνου τὸ βράδυ τῆς 27ης Ὀκτωβρίου 1947, παραμονὴν τῆς ἐβδόμης ἐπετείου τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον μας :

« Ἀπὸ τὴν μακραίωνα καὶ περίλαμπρον ἱστορίαν της ἡ Ἑλλὰς πολλὰς ἐπετείας δύναται νὰ ἐορτάζῃ καὶ νὰ ἐνθυμῇται μὲ ὑπερηφάνειαν. Καμμία ὅμως δὲν εἶναι λαμπρότερα ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, πρὸ ἐπτὰ ἐτῶν, ὅταν, εἰς τελείως ἀπρόκλητον ἐπίθεσιν ἐνὸς ἄρπαγος τυράννου καὶ ἐνὸς κενοδόξου λαοῦ, ἡ Ἑλλὰς σύσσωμος ἀντέταξε

τὸ θρυλικὸν ΟΧΙ. Χωρὶς νὰ διστάσῃ οὔτε στιγμὴν, ἐδέχθη, ὅπως καὶ εἰς τὸ παρελθόν, νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Περιεφρόνησε τὰς θυσίας. Ἐδιαφόρησε διὰ τὴν τεραστίαν ὑλικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀντιπάλου. Καὶ ἡνωμένη ἡ Ἑλλὰς ὥς εἰς ἄνθρωπος ὑπερήσπισε τὴν παναρχαίαν κληρονομίαν τῆς.

» Τὴν ἡμέραν ἐκείνην προσετρέξατε, Ἕλληνες, ὡς σύμμαχοί μας, οἱ μόνοι μας σύμμαχοι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Εὐρώπης καὶ ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Σᾶς προσεφέραμεν πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν ἀπὸ τὰς περιορισμένους δυνάμεις μας. Ἐπὶ ἐξ μῆνας ἐπολεμήσαμεν ὁ εἰς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἄλλου, μέχρις ὅτου ἡ Ἑλλὰς ὑπέκυψεν εἰς τὴν συντριπτικὴν ὑπεροχὴν τῆς Γερμανίας, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξύ, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἡττωμένην Ἰταλίαν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

» Ἐχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐκφράζω τὰ αἰσθήματα ὅλων τῶν τότε συμπολεμιστῶν μου τοῦ Στρατηγεῖου τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ἂν βεβαιώσω, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσωμεν καὶ δὲν θὰ παύσωμεν ποτὲ νὰ θαυμάζωμεν τὴν ἀνδρείαν, τὴν καλοσύνην καὶ τὴν γενναιοφροσύνην τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ τὴν γοητείαν τῆς ἐνδόξου χώρας του.

» Σᾶς εὐχόμεθα ὅλοι ἡμεῖς, οἱ παλαιοὶ συμπολεμισταί σας, εὐτυχὴν διέξοδον ἀπὸ τὰ σημερινὰ σας δεινὰ. Σᾶς εὐχόμεθα νὰ εἰσθε καὶ τώρα ἡνωμένοι, ὅπως ἦσθε ἡνωμένοι καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γερμανῶν ».

Καὶ προσέθεσεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁ Οὐέιβελ :

Ζήτω ἡ Ἑλλάς!

Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ἀχ. Κύρου « Ἡ Ἑλλὰς ἔδωσε τὴν νίκην »

Ἡ συναναστροφή μου εἶναι μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ὁ ὁποῖος, παρὰ τὰ ἄλλα προτερήματά του, καυχᾶται καὶ ὅτι εἰς ὅλην τὴν νῆσον δὲν εὑρίσκεται ἄλλος πλὴν αὐτοῦ ἱερεὺς νὰ ἀναγινώσκη ταχύτερον τὸ Ψαλτήριον.

Εἰς τὸν ὄρθρον τῆς ἐορτῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ συνέβη νὰ παρνησθῇ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τόσοσιν δυνατά, ὥστε νὰ σβήσῃ τὴν λαμπάδα.

Ὅταν τὴν ἤναψαν, συλλογιζόμενος πόσον καιρὸν ἔχασε, προετίμησε νὰ πηδῇ ψαλμὸν ὁλόκληρον, τὸν μακρύτερον, παρὰ νὰ ὑποστῇ τὴν ἐντροπὴν νὰ παρατείνῃ τὸν χρόνον τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σύνηθες.

Δὲν ἤξεύρω ἐάν, διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν ἢ διὰ τὴν ψυχικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπτικὰ παρωνύμια, ὁ ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπατρέχας. Καὶ τὸ παρωνύμιον ἤρεσε τόσοσιν εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σὲ ἀκούει πλέον, ἐάν τὸν ὀνομάσῃς μὲ τὸ κύριόν του ὄνομα.

Καυχᾶται πρὸς τούτοις καὶ δι' ἐξήκοντα τέσσαρα ταξίδια καὶ φαντάζεται ἑαυτὸν ὡς ἄλλον Ὀδυσσεά, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρει: ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς τὰ ἐξήκοντα τέσσαρα χωρία τῆς νήσου, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σοῦ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς πολυπειρίας, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξίδια αὐτά, ἀναφέρω τὸ ἐξῆς περιστατικόν:

Ἐπέρασεν ἀπ' ἐδῶ πρὸ μηνῶν Ἀγγλος περιηγητής. Εἶχε μαζί του καὶ δύο μικρὰ τέκνα του. Μόλις ἤκουσεν ὁ Παπατρέχας νὰ συνομιλοῦν μὲ τὸν πατέρα των, μὲ ἠρώτησεν ἐκστατικὸς:

- Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦν;
- Τὴν ἀγγλικήν, τοῦ ἀπεκρίθη.

Καὶ ἡ ἔκστασις τοῦ ἐγένεν ἀπολίθωσις. Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀντιληφθῇ πῶς τόσον νεαρὰ παιδιὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὁμιλοῦν γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον.

Δὲν ἤξεύρω πλέον ποίαν γλῶσσαν καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἔπρεπε νὰ ὁμιλοῦν τῶν "Αγγλων τὰ τέκνα!

Εἶμαι βέβαιος ὅτι γελαῖς τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπατρέχα. Ἀλλὰ τί θὰ ἔκαμνες, ἐάν ἦσο παρῶν καὶ ἤκουες ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ τὰ λόγια αὐτά:

- Τὰ διαβολόπουλα, τόσον μικρὰ νὰ ὁμιλοῦν ἀγγλικά!

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλεις, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονήσης διὰ τοῦτο τὸν σεβάσμιον Παπατρέχαν.

Ναί! σεβάσμιος πράγματι εἶναι. Μ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἀπλότητα, δὲν δύνασαι νὰ φαντασθῇς πόσον εἶναι φιλόανθρωπος ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς. Πόσον φροντίζει διὰ τὴν ἠθικὴν τοῦ μικροῦ τοῦ ποιμνίου. Μὲ ποίαν διάθεσιν ψυχῆς παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὅταν εὐτυχοῦν, νὰ ἔχουν πρόνοιαν διὰ τοὺς δυστυχοῦντας.

Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδεῖαν δὲν ἔλαβε. Δὲν εἶναι καρπὸς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κατένενα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν ψυχὴν του. Λυπεῖται πολυλάκις διὰ τὴν στέρησιν παιδείας. Καὶ διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ ὅ,τι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἔστειλε τὸν υἱόν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν.

Εἶναι ἀνεκδιήγητος ἡ χαρὰ του, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ "Ομηρος ἐπεσκέφθη τὸ χωρίον του. Καὶ μὲ ἠρώτησεν ἂν ὁ "Ομηρος ἦτο χριστιανός.

— Ἀδύνατον ἦτο, τοῦ εἶπα, διότι ἔζη ἐννεακόσια σχεδὸν ἔτη πρὸ Χριστοῦ.

Πολλὰς τοιαύτας ἀπορίας μοῦ ὑποβάλλει καθ' ἐκάστην ὁ σεβάσμιος φίλος μου.

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶναι τόσοι ὀλίγοι, ὥστε ἡ πολὺ μικρά των ἐκκλησία δύναται νὰ περιλάβῃ τριπλασίους. Ἐν τούτοις μερικοὶ ἀπὸ τοὺς προύχοντας, οἱ πλουσιώτεροι, ἐπεθύμησαν νὰ εὐρύνουν τὸ οἰκοδόμημα. Ἐκαμαν γνωστὴν τὴν γνώμην των εἰς τὸν ἐφημέριον, ὁ ὁποῖος τοὺς συνεβούλευσε νὰ συγκεντρώσουν πρῶτον τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἔπειτα ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου.

Ὅταν ἔμαθεν ὅτι συνεκεντρώθησαν τὰ χρήματα, ὁ σεβάσμιος οὗτος ἱερεὺς μίαν τῶν Κυριακῶν, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε :

— Τέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ εἰς ξύλα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλησίας τὸ μέγεθος βλέπετε ὅτι δὲν εἴμεθα ἀρκετοὶ νὰ τὸ γεμίσωμεν. Ἀπὸ σᾶς οἱ περισσότεροι δὲν ἠξεύρουں μῆτε νὰ ἀναγινώσκουν. Πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν Θεὸν θὰ ἐπράττομεν, ἂν ἐτοκίζομεν τὰ συγκεντρωθέντα χρήματα, διὰ νὰ πληρῶνεται ἀπὸ τοὺς τόκους ἐτησίως διδάσκαλος γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως. Καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιράζεται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς μας, ὅσων ἡ πτωχεία δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀργίας. Καὶ μετὰ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ ὄνειδος ὅτι μόνον ἡμεῖς εἰς ὅλην τὴν νῆσον εἴμεθα ψωμοζῆται.

Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε;

Ἀφ' ἧν ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱερέως τούτου δείγματα καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἓν ἀκόμη, τὸ ὁποῖον δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἀποσιωπήσω.

Ἦκουσεν ὅτι ἱερεὺς τις, γνώστης τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, περιήρχετο τὴν νῆσον ζητῶν νὰ γίνῃ κάπου ἐφημέριος. Τί κάμνει ὁ καλὸς σου Παπατρέχας; Τρέχει πρὸς

αὐτὸν καὶ τοῦ προτείνει νὰ δεχθῇ ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἰδικήν του ἐφημερίαν.

Μόλις ἔμαθον οἱ ταλαίπωροι κάτοικοι τοῦ χωρίου τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο δυστύχημα, ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ δάκρυα παρακαλοῦντές με νὰ τὸν ἐμποδίσω.

Σὲ ἀφήνω, φίλε, νὰ στοχασθῇς πόσῃν ἀπορίαν ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ἱερέως. Καὶ μάλιστα, ὅταν, ἐρωτήσας αὐτόν, διατὶ ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβον τοιαύτην ἀπόκρισιν:

—'Εγώ, τέκνον, εἶμαι ἀγράμματος. Αὐτός, τὸν ὁποῖον ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς τὴν θέσιν μου ἐφημέριον, εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶναι καταλληλότερος ἐμοῦ νὰ διδάσκη καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν.

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχον νὰ ἀποκριθῶ;

"Ἐκλαυσα καὶ ἐγὼ μαζὶ μὲ τοὺς συμπατριώτας μου καὶ ἀνεμένομεν μὲ λύπην τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ἱερέως. Καὶ θὰ τὸν ἐστερούμεθα, ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιανῶν δὲν ἐπρόφθανον νὰ προσλάβουν τὸν λόγιον ἱερέα ὡς ἐφημέριον καὶ νὰ ἀφήσουν εἰς ἡμᾶς τὸν ἰδικόν μας.

Τοιοῦτοτρόπως εἶναι, φίλε, ὅπως σοῦ τὸν περιγράφω, ὁ ἀπλούστατος καὶ φιλόανθρωπος ἐφημέριός μας. Εἶναι σχεδὸν μῆνες δέκα πέντε, ὅπου κατοικῶ τὸ χωρίον, καὶ κανέν ἀκόμη πάθος κυριεῦον τὴν καλὴν του ψυχὴν ἄλλο δὲν ἐγνώρισα παρὰ τὴν ἄμετρον χρῆσιν τοῦ ταμβάκου. Ἀλλὰ ἡλαττώθη καὶ τοῦτο πολὺ, ἀφότου ἔμαθεν ὅτι ὁ "Ομηρος δὲν ἐγνώριζε τὴν σκόνην ταύτην.

Ἀδαμάντιος Κοραῆς

Η ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΤΕΧΝΙΑ

Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν προϊόντων τῆς φύσεως, διὰ τὴν γίνονται χρησιμώτερα εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν, πρέπει νὰ μεταβληθοῦν διὰ τῆς τέχνης τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ βιοτεχνία τώρα περιλαμβάνει ὅλας ἐκείνας τὰς τέχνας, αἱ ὁποῖαι μεταβάλλουν τὰ προϊόντα τῆς φύσεως εἰς χρήσιμα διὰ τὸν βίον ἀντικείμενα. Καὶ ἡ μεταβολὴ αὕτη δὲν γίνεται διὰ τῆς χρησιμοποίησεως μεγάλων μηχανῶν, ἀλλ' ἀπλῶς διὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τεχνιτῶν καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐργαλείων.

Τοιαῦται τέχναι λόγου χάριν εἶναι ἡ ὑποδηματοποιία, ἡ φανοποιία, ἡ ραπτική, ἡ ξυλουργική, ἡ ἀγγειοπλαστική καὶ ἄλλαι.

Ἡ βιοτεχνία διαφέρει ἀπὸ τὴν βιομηχανίαν. Ἡ βιομηχανία παράγει μεγάλας ποσότητας βιομηχανικῶν προϊόντων διὰ μηχανῶν καὶ μηχανικῶν κινητηρίων δυνάμεων. Ἡ βιοτεχνία παράγει μικρὰς σχετικῶς ποσότητας πραγμάτων διὰ τῶν χειρῶν τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν

χειροκινήτων ἐργαλείων.

Οἰκοτεχνία εἶναι ἡ βιοτεχνία, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ ἰδίως ἀπὸ τὰς γυναῖκας.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἐπαρχίας, εἶναι συν-

ηθέστατον νὰ ἐργάζωνται κατ' οἶκον αἱ γυναῖκες, χωρὶς νὰ παραμελοῦν τὰς οἰκιακὰς τῶν ἐργασίας. Διὰ τῆς ἐργασίας τῶν κατασκευάζουν διάφορα πράγματα πρὸς πώλησιν ὑφαίνουιν βαμβάκινα ἢ μεταξωτὰ ὑφάσματα ἢ μαλλίνους τάπητας, κεντοῦν, πλέκουν καλάθια, ράπτουν, τρέφουν ἐπίσης μεταξοσκώληκας, συντηροῦν ὀρνιθῶνας ἢ μελισσῶνας καὶ ἐκτελοῦν ἐργασίας καταλλήλους διὰ τὴν γυναικείαν φύσιν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πόλεις ἐπίσης πολλαὶ οἰκογένειαι συντηροῦνται διὰ τῆς ἐργασίας τῶν οἰκοδεσποινῶν καὶ τῶν θυγατέρων τῶν ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ραπτικήν, τὴν ζωγραφικὴν ἢ τὰ κεντήματα.

Πολλάκις οἰκογένειαι ὀρφαναὶ συντηροῦνται ἐκ τῆς γυναικείας καὶ μόνον ἐργασίας.

Ἡ βιοτεχνία καὶ ἡ οἰκοτεχνία, μετὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἀποτελοῦν σπουδαίας παραγωγικὰς δυνάμεις εἰς ἕκαστον κράτος.

(Κατὰ διασκευὴν)

ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Τὸ δάσος πὺ λachτάριζες,
ὥσπου νὰ τὸ περάσης,
τώρα νὰ τὸ ξεχάσης,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιὰν αὐγινὴ τὸ κούρσεψαν
ἀνίδρωτοι λοτόμοι,
κι ἐκεῖ εἶναι τώρα δρόμοι,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Τὸ σιγαλὸ τραγούδισμα
πὺ σ' ἔσερνε διαβάτη,
σὲ μαγικὸ παλάτι,
δίχως ἐλπίδα αὐγῆς,

τὸ πήρανε, γιὰ κοίταξε,
στερνὴν ἀνατριχίλα,
τὰ πεθαμένα φύλλα,
πὺ ἀπόμειναν στὴ γῆς.

Γενῆκαν νεκροκρέβατα
τ' ἄγρια τοῦ δέντρα τώρα
καὶ θὰ τὰ βρῆς στὴ χώρα,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιλτιάδης Μαλακᾶσης

α. **Ἡ βασίλισσα** Ὁ λαὸς ὀνομάζει τὴν βασίλισσαν «μάννα», διότι πράγματι εἶναι ἡ μήτηρ ὁλοκλήρου τοῦ μελισσίου καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ ἀναπτύξεώς του.

Ἡ βασίλισσα γνωρίζεται ἀπὸ τὰς ἄλλας μελίτσας, διότι ἔχει μικρότερον τὸ σῶμα καὶ κοντὰ τὰ πτερὰ καὶ ὅλον τὸ ὀπίσω μέρος τῆς κοιλίας μένει ἀσκέπαστον. Εἶναι περισσότερον κιτρινωπὴ ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας καὶ εἰς τὸν ἥλιον φαίνεται ὡς χρυσομένη. Ἐὰν ἰδῇ κανεῖς διὰ πρώτην φορὰν βασίλισσαν, ἡμπορεῖ νὰ τὴν νομίσῃ μικρὰν σφήκα, διότι ἔχει πολλὴν ὁμοιότητα. Αἱ κινήσεις τῆς βασιλίσσης εἶναι βραδεῖαι καὶ σοβαραί, ὡς νὰ ἐννοῇ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀρχόντισσα τῆς κυψέλης. Ἐὰν ὅμως τύχῃ ἀνάγκη, τότε γίνεται ἑξαφνα πολὺ ζωηρὰ καὶ εὐκίνητος.

Ὅλαι αἱ ἄλλαι μελίτσαι τῆς κυψέλης ἀγαποῦν καὶ σέβονται τὴν βασίλισσαν. Τρέχει κάθε μία νὰ παραμερίσῃ, διὰ νὰ τῆς ἀφήσῃ τόπον εἰς τὰς κηρήθρας, νὰ τὴν χαϊδεύσῃ μετὰ τὰς κεραίας της καὶ νὰ τῆς προσφέρῃ τροφήν.

Χωρὶς βασίλισσαν τὸ μελίσσιον δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ, ἀλλὰ σκορπίζεται καὶ χάνεται. Αἱ μελίτσαι ἐννοοῦν τοῦτο καί, ἅμα χάσουν τὴν ἀγαπημένην μητέρα των, φανερώουν μετὰ διαφόρους τρόπους τὴν λύπην καὶ ταραχὴν

καὶ τὴν ἀπελπισίαν των. Γυρίζουν ἐπάνω κάτω, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ τὴν ζητοῦν παντοῦ μὲ παραπονετικὸν βόϊσμα τῶν πτερῶν. Αἱ φωναὶ των αὐταὶ γνωρίζονται τόσον εὐκολὰ καὶ διαφέρουν ἀπὸ τὰς φωνὰς τῆς χαρᾶς τῶν μελισσῶν, ὅσον διαφέρει θρῆνος παιδίου ἀρρώστου ἀπὸ τὰ παιδικὰ χαρωπὰ τραγούδια.

Ἡ βασίλισσα ἔχει κέντρον καὶ μάλιστα μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν ἐργάτιν καὶ φαρμακερόν. Εἶναι λοξὸν καὶ ὄχι τόσον δυνατόν, ὥστε νὰ τρυπᾷ καὶ σκληρὰ ἀντικείμενα. Ἐὰν εἰπῇ κανεὶς τοῦτο εἰς ἀπλοϊκὸν μελισσοτρόφον, θὰ τὸν κάμῃ νὰ γελάσῃ, διότι πιστεύει ὅτι ἡ βασίλισσα δὲν ἔχει κέντρον. Τὴν πεποίθησιν δὲ αὐτὴν ἐσχημάτισε δικαίως, ἀφοῦ ἐγγίζει μὲ τὰς χεῖράς του, ὁσάκις τύχῃ ἀνάγκη, τὰς βασιλίσσας τῶν μελισσῶν, χωρὶς νὰ κεντρισθῇ. Τὸ κέντρον αὐτὸ δὲν ἤξεύρει ἢ δὲν δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ὡς ὄπλον, παρὰ μόνον ὅταν πρόκειται νὰ κτυπήσῃ ἄλλην βασίλισσαν.

Μέσα εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κυψέλην δύο βασίλισσαι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ζήσουν. Καὶ ἅμα τύχῃ νὰ συναντηθοῦν, ὁρμοῦν ἢ μία ἐναντίον τῆς ἄλλης καὶ ἀρχίζει ἀγὼν φοβερός. Καὶ τελειώνει ὁ ἀγὼν αὐτὸς μὲ τὸν θάνατον τῆς ὀλιγώτερον δυνατῆς ἢ τῆς ὀλιγώτερον πονηρᾶς βασιλίσσης.

Εἰς τὰς μονομαχίας αὐτὰς συμβαίνει κάτι πολὺ περίεργον. Αἱ δύο βασίλισσαι ἀρπάζονται μὲ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, σφίγγονται στῆθος μὲ στῆθος καὶ προσπαθοῦν ἢ μία νὰ κεντρίσῃ τὴν ἄλλην εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας. Ἀλλὰ μόλις παρουσιάσουν τὰ φαρμακερὰ κέντρα, ἀφήνονται καὶ ἀπομακρύνονται πρὸς τὰ ὀπίσω, ὁρμοῦν ἔπειτα καὶ συμπλέκονται. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται, ἕως νὰ εὕρῃ ἢ μία κατάλληλον στιγμήν, ὅταν ἡ ἀντίπαλος εἶναι ἀπροφύλακτος. Καὶ τότε ὁρμᾷ αἰφνιδίως, τὴν κτυπᾷ μὲ τὸ κέντρον καὶ τὴν θανατώνει.

Με τὸν τρόπον αὐτὸν ἢ μία ἀπὸ τὰς βασιλίσσας θὰ ζήσῃ καὶ τὸ μελίσσιον δὲν μένει ὀρφανόν. Ἐνῶ, ἂν ἐκτυπῶντο καὶ αἱ δύο κατὰ τὴν ὥραν τῆς συμπλοκῆς, θὰ ἔμενε τὸ μελίσσιον χωρὶς βασιλίσσαν καὶ θὰ ἐχάνετο. Ὅ,τι λοιπὸν γίνεται δὲν εἶναι τυχαῖον ἀλλὰ ἐν ἀπὸ τὰ πολλὰ δείγματα, τὰ ὁποῖα φανερῶνουν τὴν πρόνοιαν τῆς φύσεως διὰ τὴν διατήρησιν τῶν πλασμάτων της.

β. Ἡ ἐργάτις Ὁ πληθυσμὸς τῆς κυψέλης ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας. Ἐν καλὸν μελίσσιον δύναται νὰ περιέχῃ ἕως ἑκατὸν χιλιάδας ἐργαζομένας μελίσσας. Αὐταὶ ἔχουν ὅλας τὰς φροντίδας τοῦ συν-οικισμού. Ἡ ζωὴ των εἶναι διαρκὲς ἐργασία. Ἀπὸ τὴν πρώ-την στιγμήν, ὅτε ἐξέρχονται τέλειαι μέλισσαι ἀπὸ τὸ κελλίον, ἕως τὴν τελευταίαν στιγμήν, ὅτε ἀποθνήσκουν ἀπὸ τὴν πολ-λὴν ἐργασίαν, ἐργάζονται.

Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ζοῦν περισσότερον ἀπὸ ἕξ ἢ ἑπτὰ μῆνας, μερικαὶ μάλιστα οὔτε δύο μῆνας. Ἄλλαι τρώγονται ἀπὸ τὰ πτηνά, ἐνῶ μαζεύουν τὸ νέκταρ ἐπάνω εἰς τὰ ἄνθη. Ἄλλαι θανατώνονται ἀπὸ κακοκαιρίας καὶ βροχάς, πρὶν προφθάσουν νὰ φέρουν τὸ φορτίον των εἰς τὴν κυψέλην. Ὅλίγαι προφθάνουν νὰ γηράσουν, ὅσαι γεννῶνται κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ μένουν τὸν χειμῶνα κλεισμέναι εἰς τὰς κατοικίας των. Καὶ αὐταὶ μὲ πτερὰ σχισμένα, μὲ σῶμα μαδη-μένον, ἐργάζονται, ὅσον ἡμποροῦν, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κυψέλης μέχρι τῆς ὥρας τοῦ θανάτου, ὁ ὁποῖος ἔρχεται αἰφνι-δίως, χωρὶς ἀσθενείας καὶ βάσανα.

Ἡ ἐργάτις τὰς πρώτας δεκαπέντε ἡμέρας τῆς νεότη-τός της καθαρίζει τὰ κελλία καὶ τρέφει τοὺς ἀνηλίκους ἀδελ-φούς της. Ἐπειτα ἀρχίζει νὰ κατασκευάζῃ κηρίον ἀπὸ τὸ μέλι, τὸ ὁποῖον τρώγει ἕτοιμον ἀπὸ τὰς κηρήθρας. Ἄμα

ἀρχίση νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν κυψέλην, τὰς πρώτας ἡμέρας φέρει νερό, ἔπειτα γῦριν καὶ ἐπὶ τέλους μέλι.

Ἐὰν καμμία ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας γεννηθῇ ἀνίκανος δι' ἐργασίαν, ἀμέσως θανατώνεται ἀπὸ τὰς ἀδελφάς της. Ἐπίσης καταδικάζεται εἰς θάνατον ἀπὸ πεῖναν, ἐὰν παύσῃ νὰ ἐργάζεται, διότι ἔπαθε κάποιαν σωματικὴν βλάβην. Τότε αἱ ἄλλαι μέλισσαι μὲ σπαρτιατικὴν αὐστηρότητα τὴν σύρουν καὶ τὴν ρίπτουν ἔξω ἀπὸ τὴν κυψέλην. Τὸ βασιλεῖον τῶν μελισσῶν δὲν ἐννοεῖ νὰ τρέφῃ πολίτας ἀέργους καὶ ἀχρήστους.

Ἐὰν τύχῃ νὰ συλληφθῇ μία μέλισσα ἀπὸ κανέν ἐντομον ἢ εὗρεθῇ εἰς κίνδυνον, τότε ὅλαι αἱ ἄλλαι μέλισσαι, χωρὶς νὰ ὑπολογίσουν μήπως πάθουν καὶ αὐταί, τρέχουν νὰ τὴν σώσουν.

Αἱ ἐργάτιδες μέλισσαι ἔχουν ὄπλον δυνατὸν τὸ φαρμακερὸν κέντρον. Δὲν τὸ μεταχειρίζονται ὅμως, διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν χωρὶς λόγον, παρὰ μόνον διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ζωὴν των καὶ νὰ προφυλάξουν τὴν κατοικίαν των.

Κάποτε πειραταί, καταδιωκόμενοι ἀπὸ μέγα τουρκικὸν πλοῖον, κατῴρθωσαν νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ νὰ τὸ κυριεύσουν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν μελισσῶν. Ἐπλησίασαν τὸ τουρκικὸν σκάφος καὶ ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἰστοῦ ἔρριψαν μέσα εἰς αὐτὸ τὰς πηλίνας κυψέλας, τὰς ὁποίας εἶχον εἰς τὸ πλοιάριόν των. Αἱ κυψέλαι ἔσπασαν καὶ αἱ μέλισσαι ἐσκορπίσθησαν καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τοῦ πληρώματος. Οἱ Τοῦρκοι τόσον ἐξαλίσθησαν ἀπὸ τὰ κεντρίσματα χιλιάδων μελισσῶν, ὥστε ἔτρεχον καὶ ἐκρύπτοντο εἰς τὰ βάθη τοῦ πλοίου. Ἐνῶ οἱ πειραταί, προφυλαγμένοι μὲ προσωπίδας, ὥρμησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὸ πλοῖον, χωρὶς νὰ εὗρουν καμμίαν ἀντίστασιν.

γ. Ὁ κηφήν

Κηφήνες εἶναι αἱ νωθραὶ καὶ ἄκεντροι μέλισσαι. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς κυψέλης καμμίαν ἄλλην χρησιμότητα δὲν ἔχουν. Μένουν σχεδὸν διαρκῶς κλεισμένοι καὶ τρέφονται μὲ μέλι. Οἱ κηφήνες εἶναι περισσότερον μεγάλους καὶ χονδροὶ ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας, αἱ ὁποῖαι, ὅσον μὲν ὑπάρχουν ἄρκετὰ ἄνθη, χωρὶς κανέν παράπονον ἐξακολουθοῦν νὰ δίδουν τροφήν, ἅμα ὅμως ἀρχίσῃ νὰ ὀλιγοστεύῃ ἡ συγκομιδὴ τοῦ μέλιτος, ἡ ὑπομονὴ των παύει.

Τότε αἱ ἐργάτιδες ἀνησυχοῦν καὶ φοβοῦνται μήπως οἱ πολυφάγοι κηφήνες ἐξοδεύσουν τὸ ἀποθηκευμένον μέλι καὶ χαθῇ ἀπὸ πείναν τὸ μελίσσιον κατὰ τὸ διάστημα τοῦ χειμῶνος. Ἀρχίζουσι λοιπὸν τὴν καταδίωξιν τῶν κηφήνων. Τοὺς ἕως χθὲς ἀγαπητοὺς ἀδελφούς, τοὺς ὁποίους ἔθρεψαν μὲ τὸ προῖόν τῶν κόπων καὶ τῶν φροντίδων, τώρα τοὺς συλλαμβάνουν χωρὶς εὐσπλαγχνίαν καὶ τοὺς σύρουν ἔξω ἀπὸ τὴν κυψέλην. Τώρα τροφὴ δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον διὰ τοὺς ἐργαζομένους καὶ τοὺς χρησίμους διὰ τὴν διατήρησιν τῆς κυψέλης. Ἡ καταστροφὴ τῶν κηφήνων εἶναι ἀπαραίτητος. Ἄν αὐτοὶ πλεονάσουν καὶ ἂν τὸ μέλι ἐξοδευθῇ, πρὶν ἔλθῃ ὁ καιρὸς τῆς νέας συγκομιδῆς, τότε ὁλόκληρον τὸ μελίσσιον θὰ χαθῇ τὸν χειμῶνα.

Ὁ κηφήν εἶναι ὅλως διόλου διαφορετικὸς ἀπὸ τὴν ἐργάτιν. Ἡ ἐργάτις εἶναι φιλόπονος καὶ ἐργατικὴ, ἐκεῖνος εἶναι νωθρὸς καὶ ἄεργος. Δι' αὐτὸ τὸ ὄνομα «κηφήν» εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν τὸ ὄνομα «κηφηναρειὸν» σημαίνει τὸν ἄεργον καὶ ὀκνηρὸν ἄνθρωπον, τὸν ἄχρηστον εἰς τὴν κοινωνίαν, ὁ ὁποῖος ζῇ ἀπὸ τοὺς ξένους κόπους καὶ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν ἄλλων.

«Αἱ μέλισσαι».

Γεώργιος Δροσίνης (διασκευὴ)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

	Σελ.
"Υμνος στὴ Σημαία (ποίημα), Στ. Δάφνη	7

Α' ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Χριστούγεννα στὸ μέτωπο, Χαράλ. Βασιλογεώργη	9
Νύχτα Χριστουγεννιάτικη (ποίημα), Γ. Δροσίνη	15
'Ανάσταση, 'Ανδρέα Καρκαβίτσα	16
Χριστὸς 'Ανέστη (ποίημα), 'Ι. Πολέμη	19
Χρονιάρες μέρες (ποίημα), Γ. Δροσίνη	20
'Ο Πατριάρχης, Γ. Τερτσέτη	21
Τὸ τάμα τοῦ Κολοκοτρώνη, Γ. Τερτσέτη	23
'Ο παπα-'Αρσένης, Ν. Σπηλιάδη - Γ. Βλαχογιάννη	24
'Ο ἀληθινὸς κληρικὸς, Ν. Δ. Μακρῇ	26
'Ο παπὰς τοῦ Στάρτσοβου, 'Η. Π. Οἰκονομοπούλου	27
Μιά χριστιανικὴ πράξη	28
Τὸ ἱερὸ κειμήλιο, Στ. Δάφνη	29
Τὸ εὐλογημένο καράβι (ποίημα), Ζαχ. Παπαντωνίου	34
"Αἱ Δημήτρης (ποίημα), Γ. 'Αθάνα	35

Β' ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΒΙΟ

'Ο Φιλοκτήτης, 'Ανδρέα Καρκαβίτσα	36
Ζῆ ὁ βασιλιάς 'Αλέξανδρος ; (ποίημα), Γ. Δροσίνη	41
Τὸ κυπαρίσσι τοῦ Μιστρά (παράδοση), 'Ιουλίας Δραγούμη	43
Γραικός, Γενίτσαρος καὶ Βενετσιάνος (παράδοση), Δημ. Καμ- πούρογλου	45
'Ο Δῆμος καὶ τὸ καριοφίλι του (ποίημα), 'Αρ. Βαλαωρίτου	49
Οἱ Ψαριανοὶ στὴν ἐπανάσταση (διασκευὴ)	51
Τὸ κρυφὸ σχολειὸ (ποίημα), 'Ι. Πολέμη	57
'Η Σουλιωτοπούλα, Γιάννη Βλαχογιάννη	59

Χήρα Σουλιώτισσα, Γιάννη Βλαχογιάννη	61
Δέσπω (ποίημα δημοτικό)	63
Σιτάρι - κριθάρι	64
Τραγουδι κλέφτικο (ποίημα), Κ. Κρυστάλλη	67
Στὸ Μέγα Σπήλαιο, Χρ. Σταυροπούλου	68
Ἡ τιμιότητα τοῦ Κανάρη (διασκευή)	71
Τὸ τάμα τοῦ Κανάρη (ποίημα), Γ. Δροσίνη	74
Ἡ καταστροφή τοῦ Δράμαλη (ποίημα δημοτικό)	75
Κολοκοτρώνης, Σπ. Μελά	76
Οἱ Κολοκοτρωναῖοι (ποίημα δημοτικό)	82
Ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς (ποίημα), Διον. Σολωμοῦ	83
Κολοκοτρώνης καὶ Καποδίστριας, Ν. Σπηλιάδης	84
Ὁ γιατρὸς τοῦ Καραϊσκάκη, Ρ. Γκόλφη	85
Στὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, Γιάννη Βλαχογιάννη	89
Σολωμὸς καὶ Γύζης	90
Σὰν ἀρχαῖοι Ἕλληνες, Δ. Γ. Δημητρακάκη	92
Ὁ Παπαφλέσσας, Φ. Χρυσανθακοπούλου	93
Πῶς σώθηκε ὁ Παρθενὼν	94
Ἄγια λιθάρια, Δ. Ρώμα	95
Ὁ Σολωμὸς καὶ τὸ Μεσολόγγι, Σ. Χ. Ραφτάνη	96
Τὸ νερὸ τῶν διψασμένων, Ἀντ. Τραυλαντώνη	97
Μεσολόγγι (ποίημα δημοτικό)	100
Ὁ θάνατος τοῦ Παύλου Μελά	101
Ἡ συμπεριφορὰ τῶν στρατιωτῶν μας, Ν. Σπανδωνῆ	106
Σκαρφαλωμένοι στὸ Μπιζάνι, Ν. Σπανδωνῆ	107
Ποιητὴς καὶ ἥρωας	109
Ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος, Δ. Κοντογιάννη	113

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΒΙΟ

Τὸ μικρὸ μας περιβόλι, Γ. Δροσίνη	119
Τὸ σπίτι μας (ποίημα), Γ. Στρατήγη	121
Μάνα (ποίημα), Γ. Γ. Μαρκοῦ	122
Τὸ ψωμὶ (ποίημα), Γ. Δροσίνη	124
Ἡ ἀνίκητη ἐλπίδα, Χρ. Χριστοβασίλη	125
Τὸ ἄλογο, Ζαχ. Παπαντωνίου	131
Ἀλησμόνητη χρονιά, Ν. Κοντοπούλου	135

Ὁ μικρὸς σιδηρουργός, Θ. Μακροπούλου	141
Τὰ σαλιγκάρια	146
Τὰ μάρμαρα, Κ. Κρυστάλλη	150
Μιά νέα ἱστορία γιὰ τὸν ἄνθρωπο	155
Ὁ Μιχαλάκης τοῦ Λούκα	179
Οἱ ἑφτά τεμπέληδες	187
Καλοκαίρι (ποίημα), Στ. Μαρτζώκη	194
Τὸ κουπί καὶ τὸ τιμόνι (ποίημα), Ἰ. Πολέμη	195
Ροδιὰ καὶ πεῦκος, Γιάννη Βλαχογιάννη	196
Τί θέλω (ποίημα), Γ. Δροσίνη	198
Τὸ πάλεμα μὲ τὸ φίδι, Στράτη Μυριβήλη	199
Παροιμίες, Ν. Γ. Πολίτου	203

Δ'. ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Ὁ τρύγος, Ἡλ. Π. Βουτιερίδη	205
Ὁ τρύγος (ποίημα), Ἀ. Χριστοπούλου	210
Στὴ Ρόδο, Κ. Οὐράνη	212
Ἡ Δῆλος, Π. Νιρβάνα	215
Τὰ Γρεβενά, Δ. Κοντογιάννη	219
Τὸ Ἀργυρόκαστρο, Γ. Α. Μέγα	223
Ἡ Κέρκυρα, Ν. Πετμεζᾶ - Λαύρα	225
Ἀπὸ τὸ γύρο τῆς Πελοποννήσου, Ν. Μαρτίνη	228
Οἱ παλιόπετρες, Ε. Π. Φωτιάδη	233
Ἡ πέρδικα, Στ. Γρανίτσα	235
Πατρίδα (ποίημα), Γ. Δροσίνη	238
Στὰ ψηλώματα τοῦ Χελμοῦ	239
Ἡ Κρήτη, Στράτη Μυριβήλη	246
Μιά ἐκδρομὴ στὸν Ταύγετο	250
Θαλασσινὸ τραγοῦδι (ποίημα), Γ. Δροσίνη	257
Ὕμνος εἰς τὴν Ἑλευθερίαν (ποίημα), Διον. Σολωμοῦ	258

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΚΑΘΑΡΕΤΟΥΣΑ

Τὰ Παναθήναια, Χρ. Τσουντα	263
Ὁ Σαμουήλ, Ἀ. Βαλαωρίτου	266

Ὁ θούριος τοῦ Ρήγα, Ἰ. Γενναδίου	267
Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐπαναστάσεως, Γ. Δροσίνη	269
Τὰ πυρπολικά, Φ. Κουκουλὲ	276
Κανάρης (ποίημα), Ἀλ. Πάλλη	278
Τὰ ἔτη τῆς νεότητος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, Ἀ. Καρκαβίτσα	279
Μεσολόγγιον, Δημητρίου Βικέλα (διασκευὴ)	285
Ἡ Ἀκρόπολις μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, Χρ. Τσούντα	290
Ἡ σημαία, Ἐμμανουὴλ Λυκούδη	292
Οἱ εὐζωνοὶ, Γ. Τσοκοπούλου (διασκευὴ)	294
Στὰ σύνορα (ποίημα), Ἰωάννου Πολέμη	298
Πίνδος (ποίημα), Στέλιου Σπεράντσα	299
Τὸ Ἔπος 1940 - 1941, Ἀχ. Κύρου	300
Ὁ Παπατρέχας, Ἀδ. Κοραῆ	303
Ἡ βιοτεχνία καὶ ἡ οἰκοτεχνία (κατὰ διασκευὴν)	307
Τὸ δάσος (ποίημα), Μιλτ. Μαλακάση	309
Αἱ μέλισσαι, Γ. Δροσίνη	310

Σημ.: Τὰ κείμενα τοῦ βιβλίου ἐλήφθησαν ἀπὸ τὸ Ἀναγνωστικὸν τῆς ΣΤ',
ἐκδόσεις ΟΕΔΒ τῶν ἐτῶν 1961, 1966 καὶ 1973.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΔ' 1974 (ΙΧ) — 230.000 — ΑΠΟΦ. ΥΠ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ Φ. 309.22/166/76919/2-9-74

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : Ι. ΜΑΚΡΗΣ Α.Ε.

